

ความมั่นคงทางอาหาร: กรณีศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์

วิทยานิพนธ์
ของ
ธนิสรา ระคาน

พหุ ประจักษ์ วิเว

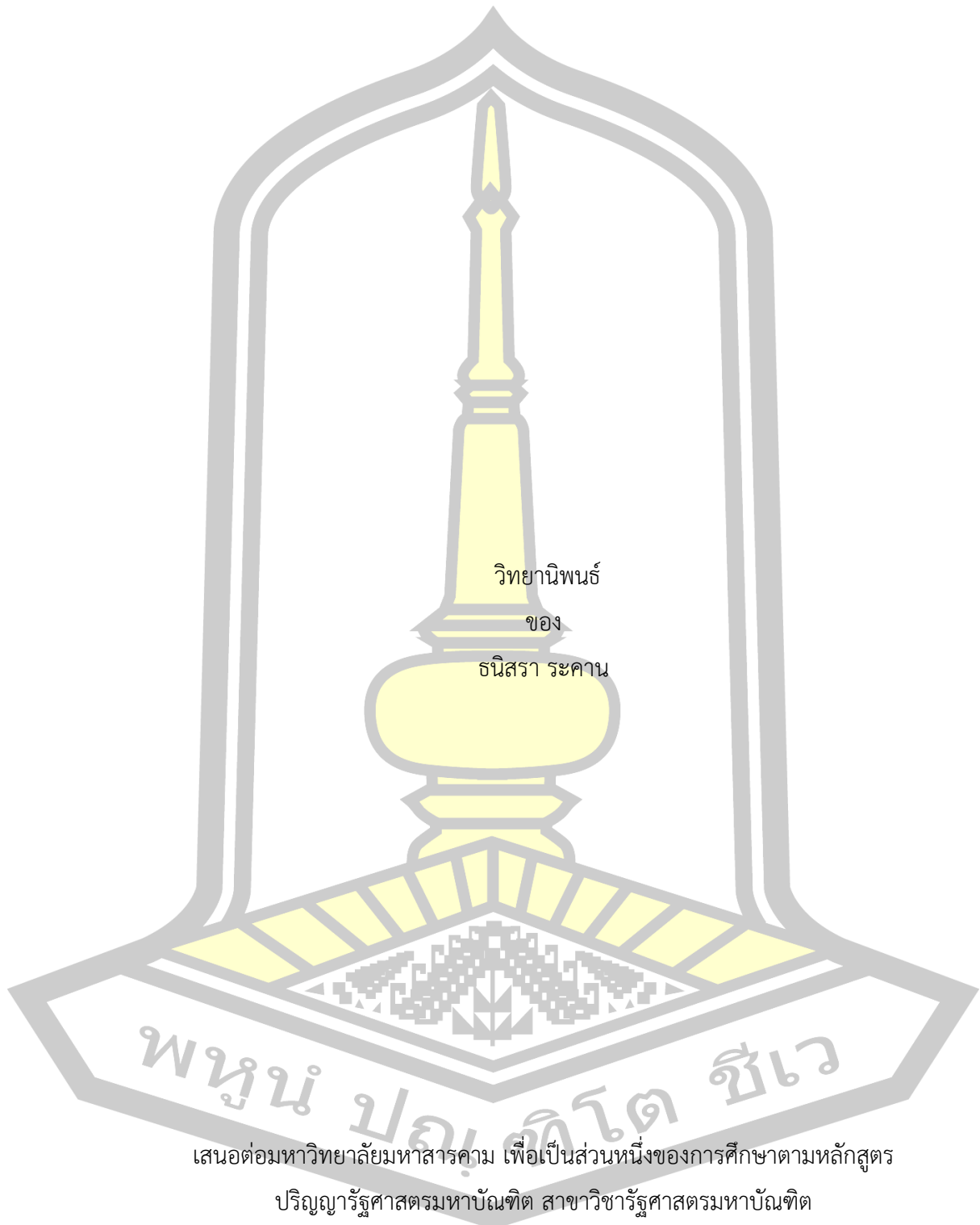
เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

มิถุนายน 2568

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

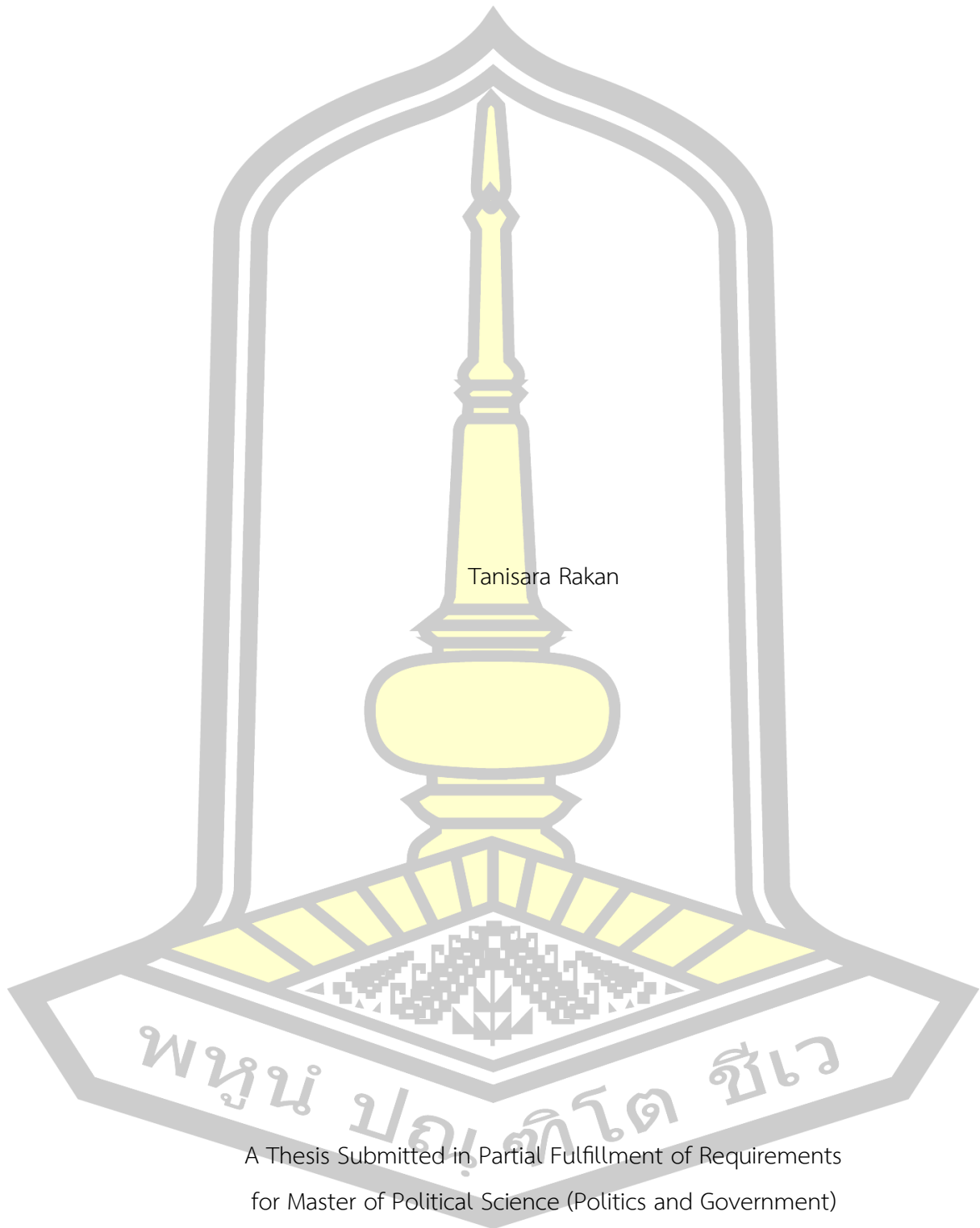
ความมั่นคงทางอาหาร: กรณีศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์

วิถยานิพนธ์
ของ
ธนิสราระคาน

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
มิถุนายน 2568
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Food Security: A case study of Kalasin province households

Tanisara Rakan

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Master of Political Science (Politics and Government)

June 2025

Copyright of Mahasarakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนางสาวธนนิสรา ระคาน
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(ผศ. ดร. จีรศักดิ์ โภกาวิน)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผศ. ดร. จิตรลดา ไชยะ)

กรรมการ

(ดร. ชินวัตร เชื้อสระคู)

กรรมการ

(ผศ. ดร. ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญา รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(ผศ. เขิงชาญ จงสมชัย)

คณบดีวิทยาลัยการเมืองการปกครอง

(ผศ. ดร. พลเดช เชาวรัตน์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

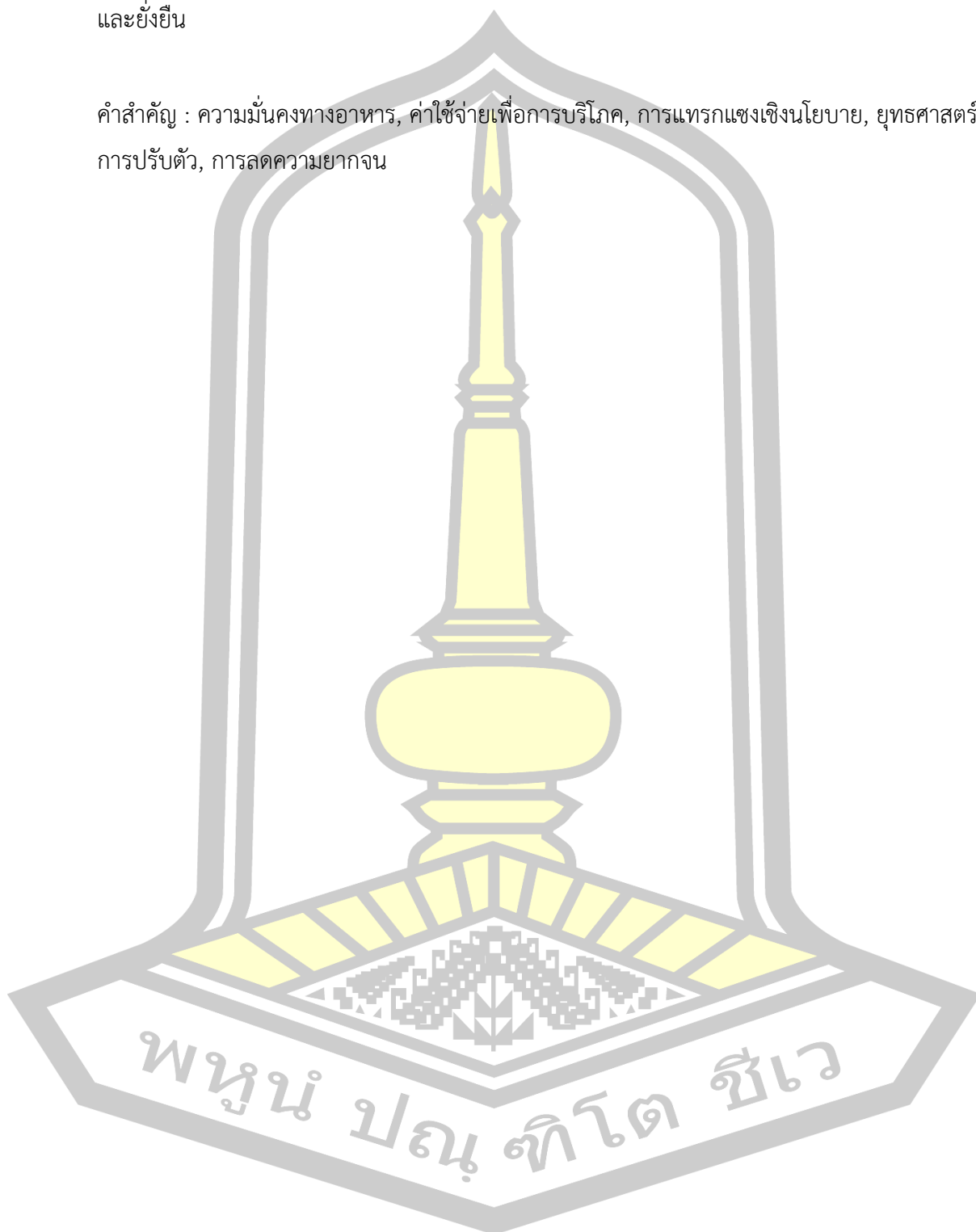
ชื่อเรื่อง	ความมั่นคงทางอาหาร: กรณีศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์		
ผู้วิจัย	ธนิสรา ระคาน		
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิตรลดา ไชยะ		
ปริญญา	รัฐศาสตรมหาบัณฑิต	สาขาวิชา	รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีที่พิมพ์	2568

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการการบรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน และศึกษาผลกระทบระหว่างระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน รวมทั้งเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการเงินกับความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมุ่งเน้นพื้นที่ศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีความเปราะบางทางเศรษฐกิจและสังคม งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิจากดัชนีความมั่นคงอาหารโลก (GFSI) ข้อมูลทางเศรษฐกิจมหภาค และการเก็บข้อมูลปฐมภูมิผ่านแบบสอบถามจากประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 400 คน โดยข้อมูลปฐมภูมิได้ถูกนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางโดยสถิติ โดยใช้การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของสเปียร์แมน (Spearman's Rank Correlation) และไคสแควร์ (Chi - Square) พร้อมทั้งการสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากประชาชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ประเทศไทยมีพัฒนาการด้านความมั่นคงทางอาหารที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในด้านความสามารถในการซื้อและความปลอดภัยทางอาหาร อย่างไรก็ตาม ปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านรายได้และความเปราะบางต่อภัยพิบัติยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญที่ส่งผลต่อการเข้าถึงอาหารอย่างทั่วถึง การวิเคราะห์เชิงปริมาณที่มีความสอดคล้องกับการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ พบว่า ตัวแปรด้านคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อระดับความมั่นคงทางอาหาร ขณะที่การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายด้านอาหารโดยใช้กฎของเอนเจล (Engel's Law) พบว่า ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำมีสัดส่วนการใช้จ่ายด้านอาหารสูงกว่าเมื่อเทียบกับรายได้ทั้งหมด ซึ่งสะท้อนถึงภาวะเปราะบางและความไม่มั่นคงในด้านโภชนาการ ข้อเสนอเชิงนโยบายที่สำคัญ ได้แก่ การส่งเสริมการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม การสนับสนุนการพัฒนานวัตกรรมด้านอาหารที่มีคุณภาพและปลอดภัย การสร้างระบบการผลิตอาหารในระดับท้องถิ่นที่มีความยืดหยุ่น และการเสริมสร้างระบบเฝ้าระวังความมั่นคงทางอาหารที่มีความครอบคลุมในระดับพื้นที่ เพื่อลดความ

เหลื่อมล้ำและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สามารถเข้าถึงอาหารได้อย่างเพียงพอ ปลอดภัย และยั่งยืน

คำสำคัญ : ความมั่นคงทางอาหาร, ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภค, การแทรกแซงเชิงนโยบาย, ยุทธศาสตร์ การปรับตัว, การลดความยากจน

TITLE Food Security: A case study of Kalasin province households
AUTHOR Tanisara Rakan
ADVISORS Assistant Professor Chitralada Chaiya , Ph.D.
DEGREE Master of Political Science **MAJOR** Politics and Government
UNIVERSITY Mahasarakham University **YEAR** 2025

ABSTRACT

This study aims to examine the progress of Thailand's achievement in food security from past to present, and to investigate the impact of income levels on household food security in Kalasin Province. Additionally, the study explores the relationship between financial factors and food security among the population in Kalasin, a province identified as economically and socially vulnerable. A mixed methods research approach was employed, combining secondary data analysis from the Global Food Security Index (GFSI) and macroeconomic indicators with primary data collected through a survey of 400 residents in Kalasin Province. The primary data were analyzed using Spearman's rank correlation and Chi-square tests, complemented by in-depth interviews. The findings indicate that Thailand has made steady progress in food security, particularly in areas of food affordability and safety. However, income inequality and vulnerability to disasters remain key challenges to achieving equitable access to food. The quantitative analysis, supported by qualitative insights, revealed that food quality and safety are significant predictors of food security levels. Furthermore, analysis based on Engel's Law found that lower-income households spend a higher proportion of their income on food, reflecting a state of nutritional vulnerability and food insecurity. Policy recommendations derived from this study include: promoting equitable income distribution, supporting the development of high-quality and safe food innovations, enhancing resilient local food

systems, and strengthening localized food security monitoring mechanisms. These measures aim to reduce disparities and improve the overall quality of life by ensuring all individuals have adequate, safe, and sustainable access to food.

Keyword : Food security, Food Expenditure, Policy Intervention, Adaptation Strategies, Poverty Reduction

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้จากความช่วยเหลือและการสนับสนุนของหลายฝ่าย อันดับแรก ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตรลดา ไชยะ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เป็นอย่างสูง ที่ได้ให้คำแนะนำ สนับสนุนองค์ความรู้ในการดำเนินงานวิจัย ความเชี่ยวชาญและการให้คำปรึกษาของอาจารย์มีส่วนสำคัญในการวิจัยและคุณภาพของการศึกษาในครั้งนี้

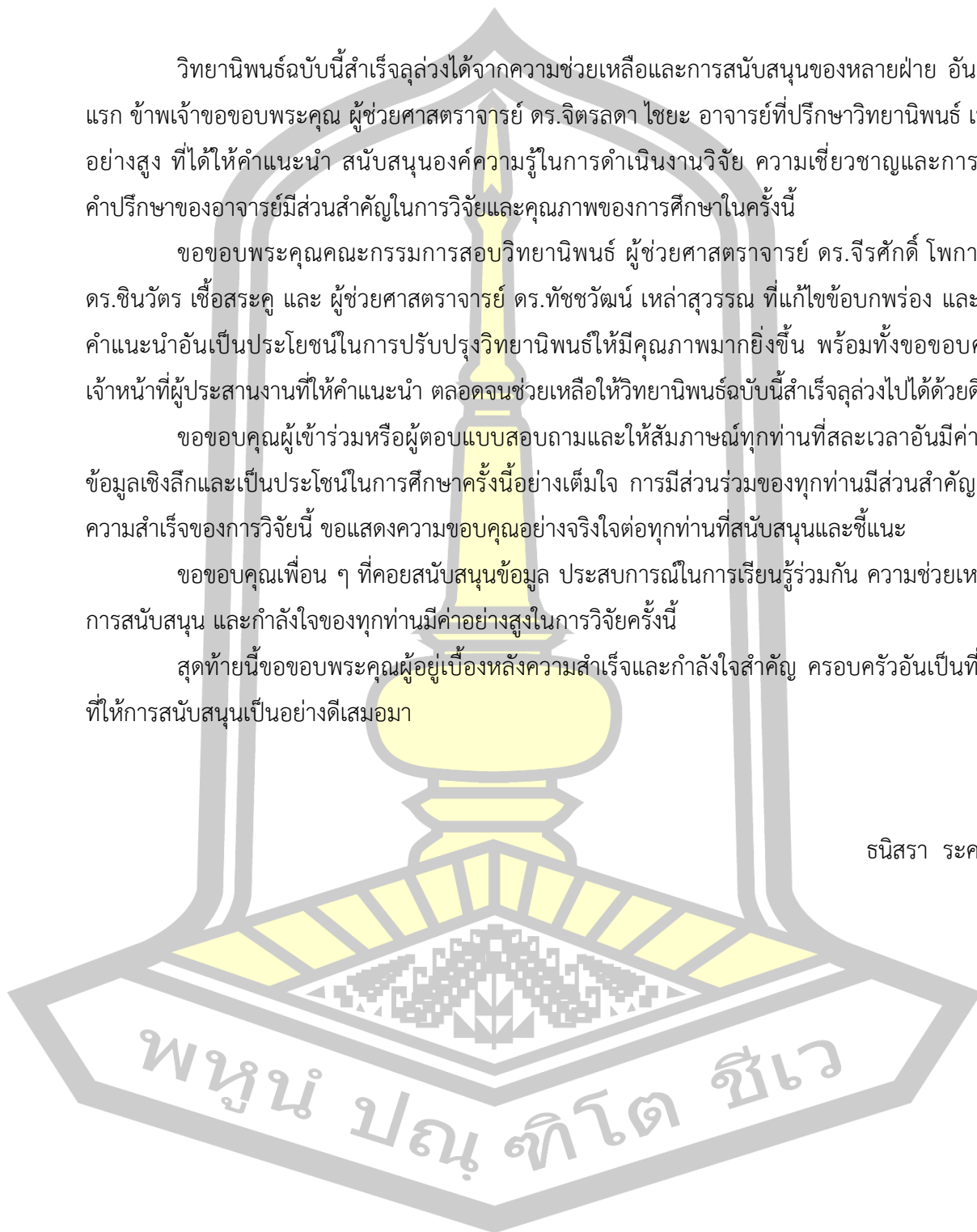
ขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรศักดิ์ โปกาวิน ดร.ชินวัตร เชื้อสระคู และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ ที่แก้ไขข้อบกพร่อง และให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงวิทยานิพนธ์ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานที่ให้คำแนะนำ ตลอดจนช่วยเหลือให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณผู้เข้าร่วมหรือผู้ตอบแบบสอบถามและให้สัมภาษณ์ทุกท่านที่สละเวลาอันมีค่าให้ข้อมูลเชิงลึกและเป็นประโยชน์ในการศึกษาครั้งนี้อย่างยิ่ง การมีส่วนร่วมของทุกท่านมีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จของการวิจัยนี้ ขอแสดงความขอบคุณอย่างจริงใจต่อทุกท่านที่สนับสนุนและชี้แนะ

ขอขอบคุณเพื่อน ๆ ที่คอยสนับสนุนข้อมูล ประสพการณ์ในการเรียนรู้ร่วมกัน ความช่วยเหลือ การสนับสนุน และกำลังใจของทุกท่านมีค่าอย่างสูงในการวิจัยครั้งนี้

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จและกำลังใจสำคัญ ครอบครัวอันเป็นที่รัก ที่ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดีเสมอมา

ธนิสรา ระคาน

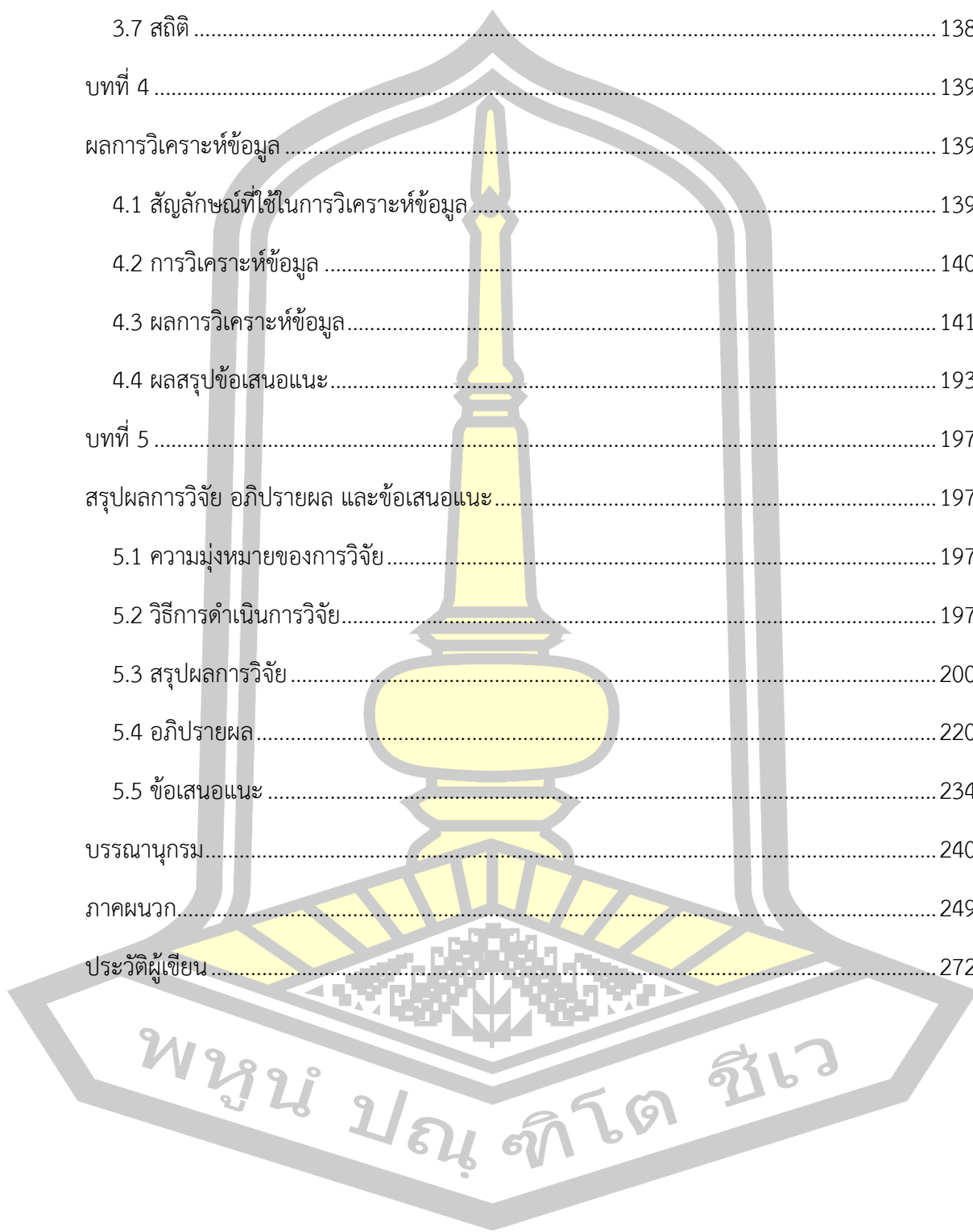

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฌ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญรูปภาพ.....	ท
บทที่ 1.....	1
บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามการวิจัย.....	5
1.3 ความมุ่งหมายของการศึกษา.....	5
1.4 สมมติฐานของการศึกษา.....	5
1.5 ขอบเขตของการวิจัย.....	6
1.6 ตัวแปรที่ศึกษา.....	7
1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	10
1.8 ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	12
บทที่ 2.....	13
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	13
2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร.....	14
2.1.1 พัฒนาการของความมั่นคงทางอาหาร.....	14
2.1.2 ความหมายของความมั่นคงทางอาหาร.....	22

2.1.3	ดัชนีความมั่นคงทางอาหาร.....	27
2.1.4	เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs): มิติที่ 2 การยุติความหิวโหย.....	45
2.1.5	สถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการของโลก.....	53
2.2	แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความยากจน.....	56
2.2.1	ข้อมูลพื้นฐานสถานการณ์ภาพรวมความยากจนในระดับโลก.....	56
2.2.2	ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความยากจน.....	63
2.2.3	การวัดระดับความยากจนของประชากรในประเทศไทย.....	67
2.3	กฎหมาย หรือนโยบายที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย.....	79
2.3.1	นโยบายที่เกี่ยวข้องกับความยากจน.....	79
2.3.2	นโยบายที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร.....	85
2.4	บริบทพื้นที่.....	88
2.4.1	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.....	88
2.4.2	จังหวัดกาฬสินธุ์.....	92
2.5	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	99
2.6	กรอบแนวคิด.....	124
บทที่ 3	130
วิธีดำเนินการวิจัย	130
3.1	รูปแบบและแผนผังการวิจัย.....	130
3.2	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	131
3.2.1	ประชากร.....	131
3.2.2	กลุ่มตัวอย่าง.....	131
3.3	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	132
3.4	การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ.....	133
3.5	การดำเนินการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	134

3.6 การวิเคราะห์และการแปรความหมายของข้อมูล	136
3.7 สถิติ	138
บทที่ 4	139
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	139
4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	139
4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล	140
4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	141
4.4 ผลสรุปข้อเสนอแนะ.....	193
บทที่ 5	197
สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	197
5.1 ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	197
5.2 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	197
5.3 สรุปผลการวิจัย.....	200
5.4 อภิปรายผล	220
5.5 ข้อเสนอแนะ	234
บรรณานุกรม.....	240
ภาคผนวก.....	249
ประวัติผู้เขียน.....	272

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1	เปรียบเทียบจุดแข็งและโอกาสในการพัฒนาของประเทศไทยด้านความมั่นคงทางอาหาร	21
ตารางที่ 2	ตัวชี้วัดดัชนีความมั่นคงทางอาหารโลก Global Food Security Index (GFSI).....	30
ตารางที่ 3	ผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัดของประเทศไทยตามเป้าหมายที่ 2 (SDG2 Zero Hunger)	55
ตารางที่ 4	ที่มาของเส้นแบ่งความยากจนทั่วโลกที่เปลี่ยนแปลงไปจากปี 2011 เทียบกับ ปี 2017...	59
ตารางที่ 5	เส้นแบ่งความยากจนทั่วโลกในหน่วยสกุลเงินท้องถิ่น (สกุลเงิน บาท เทียบในปี 2020)..	61
ตารางที่ 6	ดัชนีความยากจนในหลายมิติแยกตามภูมิภาคของประเทศไทย.....	71
ตารางที่ 7	จำนวนผู้ยากจนด้านการเงินและหลายมิติ แยกตามภูมิภาคและโลก ประมาณปี 2561 ..	72
ตารางที่ 8	อัตราความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย.....	73
ตารางที่ 9	กลุ่มประชากรตามระดับรายได้ในปี พ.ศ. 2558 - 2564 (หน่วย: บาทต่อคนต่อเดือน)...	77
ตารางที่ 10	เกณฑ์การแบ่งประเภทครัวเรือน	81
ตารางที่ 11	ข้อมูลการปกครองแยกเป็นรายอำเภอของจังหวัดกาฬสินธุ์.....	93
ตารางที่ 12	ประชากรรายอายุแยกตามเพศ จังหวัดกาฬสินธุ์ ข้อมูลเดือน สิงหาคม 2567	95
ตารางที่ 13	จำนวนบ้านในจังหวัดกาฬสินธุ์ (หลัง).....	96
ตารางที่ 14	เปรียบเทียบผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	97
ตารางที่ 15	สัดส่วนคนจน (ด้านรายจ่าย) ในปี พ.ศ. 2564 มากที่สุด 10 อันดับ ในประเทศไทย.....	98
ตารางที่ 16	สรุปผลการทบทวนวรรณกรรมที่ใช้ในงานวิจัย.....	111
ตารางที่ 17	การแบ่งจำนวนแบบสอบถามตามรายอำเภอ	135
ตารางที่ 18	สรุปช่วงเวลา และเหตุการณ์สำคัญของแนวคิดความมั่นคงทางอาหาร	145
ตารางที่ 19	ความเหมาะสมของแบบจำลองของสถิติถดถอยในการทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปร	157

ตารางที่ 20 การวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม (ANOVA)	157
ตารางที่ 21 ค่าสัมประสิทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ถดถอยเชิงเส้น (Linear Regression)	158
ตารางที่ 22 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	161
ตารางที่ 23 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณปัจจัยด้านการเงินของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	164
ตารางที่ 24 ข้อมูลเชิงปริมาณของปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหารด้านความสามารถในการซื้อ.....	169
ตารางที่ 25 ข้อมูลเชิงปริมาณของปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหารด้านความพร้อมในการจัดหา.....	170
ตารางที่ 26 ข้อมูลเชิงปริมาณของปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหารด้านคุณภาพและความปลอดภัย.....	171
ตารางที่ 27 ข้อมูลเชิงปริมาณของปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหารด้านความยั่งยืนและการปรับตัว.....	172
ตารางที่ 28 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปร โดย Spearman Rank Correlation Analysis	181
ตารางที่ 29 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปร โดย Spearman Rank Correlation Analysis ในด้านความมั่นคงทางอาหารและปัจจัยด้านค่าใช้จ่ายอื่น ๆ	182
ตารางที่ 30 การแจกแจงความถี่ระหว่างสัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อจัดหาอาหารกับรายได้เฉลี่ยต่อเดือน	184
ตารางที่ 31 สถิติ Chi-Square ระหว่างสัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อจัดหาอาหารกับรายได้เฉลี่ยต่อเดือน	185
ตารางที่ 32 การแจกแจงความถี่ของระดับรายได้ต่อค่าใช้จ่ายในการจัดหาอาหารในครัวเรือน	186
ตารางที่ 33 สถิติ Chi-Square ระหว่างระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อค่าใช้จ่ายในการจัดหาอาหาร	187

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 การจัดอันดับความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยเทียบกับ 113 ประเทศ.....	17
ภาพที่ 2 ภาพรวมคะแนนความมั่นคงทางอาหารของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก.....	18
ภาพที่ 3 ภาพรวมคะแนนความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย.....	19
ภาพที่ 4 ภาพรวมสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยที่เปลี่ยนแปลงไป จากปี ค.ศ. 2012 ถึง ปี ค.ศ. 2022 ใน 4 มิติ	20
ภาพที่ 5 เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน 17 ประการ	48
ภาพที่ 6 สถานะเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทยจากปี ค.ศ. 2017 ถึง ค.ศ. 2024.	53
ภาพที่ 7 ขั้นตอนในการคำนวณอัตราความยากจนของจัดทำโดยธนาคารโลก.....	58
ภาพที่ 8 ระบายด้านอาหารประจำปีเทียบกับระบายเพื่อบริโภคทั้งหมด ปี 2022	64
ภาพที่ 9 ส่วนแบ่งค่าใช้จ่ายด้านอาหารเทียบกับค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคทั้งหมด ปี 2022 (เอเชีย)..	65
ภาพที่ 10 เส้นโค้งของเอ็งเกล แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ครัวเรือนกับการใช้จ่ายด้านอาหาร	66
ภาพที่ 11 เปรียบเทียบความยากจนต่อหัวของประเทศไทยจากปี 2000-2021	68
ภาพที่ 12 แนวโน้มของความไม่เสมอภาคตาม Gini Index ของประเทศไทยจากปี 2006 - 2021 ..	74
ภาพที่ 13 เส้นความยากจน สัดส่วนคนจน และจำนวนคนจนจากปี พ.ศ. 2556 - 2564.....	76
ภาพที่ 14 อัตราเฉลี่ยรายได้ของกลุ่มประชากร 40% ที่มีรายได้ต่ำสุด.....	77
ภาพที่ 15 สัดส่วนครัวเรือนยากจนแฝง พ.ศ. 2565.....	82
ภาพที่ 16 จำนวนประชากรและบ้าน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี พ.ศ. 2567.....	90
ภาพที่ 17 ลักษณะทางประชากรและจำนวนบ้านของจังหวัดกาฬสินธุ์ ปี พ.ศ. 2567.....	94
ภาพที่ 18 จำนวนประชากรแบ่งตามช่วงอายุของจังหวัดกาฬสินธุ์ พ.ศ. 2567.....	95
ภาพที่ 19 สัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อจัดหาอาหารเทียบกับรายได้จากการแจกแจง Chi-square	185
ภาพที่ 20 ระดับรายได้ต่อค่าใช้จ่ายในการจัดหาอาหารในครัวเรือนจากการแจกแจง Chi-square	188

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถานการณ์ปัจจุบันของโลกที่มีความก้าวหน้าของอุตสาหกรรมการผลิตอาหาร เพื่อส่งตรงให้ผู้บริโภคเป็นไปอย่างแพร่หลาย การติดต่อแลกเปลี่ยนข้อมูลกันอย่างไร้พรมแดน รวมถึงการแลกเปลี่ยนวัตถุดิบ สินค้า จนไปถึงบริการต่างๆ อุปสงค์ที่เพิ่มมากขึ้นตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอีกในอนาคต ทำให้อุตสาหกรรมผลิตในไทยและทั่วโลกขยายตัวเพิ่มสูงขึ้น จากดัชนีผลิตภาพแรงงานอุตสาหกรรมในประเทศไทย เพิ่มขึ้นร้อยละ 3.11 ในเดือนเมษายน 2567 เมื่อเทียบกับเดือนเมษายนของปี 2566 (สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม, 2567) เพื่อตอบสนองความต้องการทั่วโลก โดยได้รับแรงหนุนจากการค้าสินค้าที่ฟื้นตัว การเติบโตของการค้า การบริการที่คาดว่าจะเพิ่มขึ้นในปี นี้ เนื่องจากการท่องเที่ยวจะฟื้นตัวจนถึงระดับก่อนเกิดโรคระบาด อย่างไรก็ตาม แนวโน้มการค้ายังคงไม่ได้มีส่วนที่เพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับทศวรรษที่ผ่านมา ส่วนหนึ่งสะท้อนถึงมาตรการจำกัดการค้าและความไม่แน่นอนของนโยบายการค้าที่เพิ่มขึ้น (World Bank Group, 2024b) ยังมีผู้คนในหลายประเทศทั่วโลกต้องเผชิญกับภาวะขาดแคลนอาหาร ไม่สามารถเข้าถึงอาหาร สินค้า หรือบริการได้ จากรายงานขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ พบว่าสัดส่วนประชากรที่ต้องเผชิญกับภาวะความไม่มั่นคงทางอาหารในประเทศไทยอยู่ในระดับต่ำ เมื่อเทียบกับระดับโลก โดยเฉลี่ยตั้งแต่ปี ค.ศ. 2015 ถึง ค.ศ. 2021 (7 ปี ย้อนหลัง) อยู่ที่ 5.38 เมื่อเทียบกับประชากรที่ต้องเผชิญกับภาวะความไม่มั่นคงทางอาหารในระดับโลก เฉลี่ยตั้งแต่ปี ค.ศ. 2015 ถึง ค.ศ. 2020 (ไม่ปรากฏข้อมูลในปี 2021 จนถึงปัจจุบัน) อยู่ที่ 24.65 ต่างกันราว 4.5 เท่า (Food and Agriculture Organization, 2014) และสัดส่วนประชากรที่ต้องเผชิญกับภาวะความไม่มั่นคงทางอาหารของโลกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอีก จากผลกระทบทางเศรษฐกิจโลกที่กำลังทรุดตัวหลังจากเกิดผลกระทบด้านลบต่อเนื่องเป็นเวลาหลายปี ภาวะความตึงเครียดทางภูมิรัฐศาสตร์ที่เกิดขึ้น การกระจายตัวของการค้า อัตราดอกเบี้ยที่สูงขึ้นในระยะยาว และภัยพิบัติที่เกี่ยวข้องกับสภาพภูมิอากาศ (World Bank Group, 2024b) เหตุการณ์หรือวิกฤตการณ์ที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ทั่วโลกต้องเผชิญกับภาวะความไม่มั่นคงทางอาหาร สามารถเข้าถึงอาหาร สินค้า และบริการต่างๆ ที่จำกัด โครงการอาหารโลก (World Food Program: WFP) เป็นหน่วยงานด้านมนุษยธรรมภายใต้

องค์การสหประชาชาติ ได้เผยแพร่รายงานของเครือข่ายข้อมูลความมั่นคงทางอาหาร (Food Security Information Network: FSIN) ได้รายงานวิกฤตอาหารโลก (Global Report on Food Crises: GRFC) ประจำปี 2024 โดยระบุว่า จำนวนผู้คนและประเทศที่เผชิญกับความไม่มั่นคงด้านอาหารเฉียบพลันในระดับสูงตั้งแต่ปี 2559 ถึงปี 2566 แสดงให้เห็นว่าส่วนแบ่งของประชากรที่วิเคราะห์ต้องเผชิญกับความไม่มั่นคงด้านอาหารเฉียบพลันในระดับสูงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจากร้อยละ 14 ในปี 2561 เป็นมากกว่าร้อยละ 20 ในแต่ละปีนับตั้งแต่ปี 2563 จนถึงปัจจุบัน โดยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในระยะเวลา 8 ปี โดยปี 2565 เพิ่มสูงขึ้นถึงร้อยละ 23 (Global Report on Food Crises (GRFC), 2024) และ António Guterres (2024) เลขาธิการสหประชาชาติ ได้ให้ถ้อยแถลงในรายงานฉบับนี้ว่า จากรายงานวิกฤตการณ์อาหารฉบับนี้ ความไม่มั่นคงทางอาหารเฉียบพลันถือเป็นความล้มเหลวของมนุษยชาติ โดยประชากรราว 300 ล้านคนทั่วโลก ต้องเผชิญกับวิกฤตอาหารเฉียบพลันในปี 2566 และมีคนที่เข้าสู่ภาวะความอดอยากเพิ่มขึ้นถึง 700,000 คน จากความวุ่นวายของสงคราม ความ สภาพภูมิอากาศและวิกฤตค่าครองชีพ โดยรัฐบาลจะต้องเพิ่มทรัพยากรที่มีอยู่สำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามแนวทางของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เพื่อสนับสนุนประเทศกำลังพัฒนาสู่การปฏิบัติและให้การสนับสนุนการดำเนินงานด้านมนุษยธรรมอย่างเต็มที่

วาระการพัฒนาที่ยั่งยืนในปี พ.ศ. 2573 ซึ่งนำโดยประเทศสมาชิกสหประชาชาติทั้งหมดในปี 2558 ได้ร่วมกันจัดทำพิมพ์เขียวที่ใช้ร่วมกัน หลักสำคัญคือ 17 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ซึ่งเป็นการเรียกร้องให้ทุกประเทศทั่วโลกดำเนินการอย่างเร่งด่วน ภายใต้ความตระหนักถึงความยากจนและการลิดรอนสิทธิอื่นๆ โดยมีเป้าหมายไปที่การปรับปรุงสุขภาพและการศึกษา ลดความไม่เท่าเทียม และกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ ในขณะเดียวกันก็ตระหนักถึงการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการรักษาไว้ซึ่งเพื่อรักษามหาสมุทรและป่าไม้ของโลก (Department of Economic and Social Affairs, 2015) องค์การสหประชาชาติกำหนดให้เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 2 ของการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อยุติความหิวโหยบรรลุความมั่นคงด้านอาหารและปรับปรุงโภชนาการและส่งเสริมการเกษตรอย่างยั่งยืนภายในปี พ.ศ. 2573 โดยมุ่งเน้นไปที่การยุติการขาดสารอาหารความหิวโหย ตระหนักถึงการคุกคามการอยู่รอดการเติบโตและการพัฒนาของเด็กและวัยรุ่น เด็กที่ได้รับการพัฒนาสามารถเติบโตและเรียนรู้ได้ดีขึ้น มีส่วนร่วมในชุมชน และมีความสามารถในการเผชิญกับโรคภัยพิบัติและเหตุฉุกเฉินอื่น ๆ ไม่เพียงแต่เป้าหมายของการพัฒนาของ

สหประชาชาติเท่านั้น การกำหนดเป้าหมายการพัฒนาของประเทศไทยที่ต้องการจะยกระดับการพัฒนาและยุติความหิวโหยโดยสอดคล้องกับนโยบายขององค์การสหประชาชาติ ทั้งการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นของกฎหมายรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้มียุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี รวมทั้งแผนพัฒนาและปฏิบัติการที่รองรับและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาตินั้น เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ.2566 - 2570) ของประเทศไทย

สถานการณ์เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยตามเป้าหมายการพัฒนา โดยอันดับและคะแนนดัชนีของประเทศไทยดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยปี 2559 เป็นปีแรกที่ได้มีการเริ่มประเมินสถานการณ์ของประเทศไทย ซึ่งไทยจัดอยู่ในอันดับที่ 61 ค่าดัชนีอยู่ที่ 62.6 คะแนน และในปี 2567 อันดับ SDG Index ของไทย อยู่ในอันดับที่ 45 ของโลก มีคะแนนดัชนีอยู่ที่ 74.7 คะแนน ซึ่งตามรายงานประเมินความก้าวหน้าในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Report: SDR) ได้จัดอันดับจาก 167 ประเทศทั่วโลก และการจัดอันดับในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกและเอเชียใต้ ตามรายงานการพัฒนาที่ยั่งยืนในปี 2024 นี้ได้มีการรายงานถึงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 2 การยุติความหิวโหย (Zero Hunger) เป็นหนึ่งในห้าเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่นานาชาติจะต้องทบทวนอย่างละเอียดซึ่งเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 2 เผชิญกับความท้าทายมากมายทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม ที่แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มที่น่ากังวลในทั่วโลก ประชากร 600 ล้านคนยังคงต้องทนทุกข์ทรมานจากความหิวโหยภายในปี 2030 และอัตราการเกิดภาวะทุพโภชนาการเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 10 ของประชากรโลกในปี 2021 หลังจากที่เกิดลงมาหลายปี แม้ว่าจำนวนประเทศที่ประสบปัญหาหิวโหยจะลดลง โดยลดลงจากร้อยละ 48.1 ในปี 2020 มาอยู่ที่ร้อยละ 21.5 ในปี 2021 แต่อัตราการเกิดภาวะแคระแกร็นและพอมแห่งในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ขวบยังคงสูง (ร้อยละ 20 และ 7 ตามลำดับ 2021) ตามรายงาน SDR ในปี 2024 ปัจจุบันในหลายประเทศยังคงเผชิญกับความท้าทายสองประการ ได้แก่ ภาวะโภชนาการไม่เพียงพอและน้ำหนักเกิน อัตราโรคอ้วนทั่วโลกเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 9 ในปี 2005 เป็นร้อยละ 16 ในปี 2022 ซึ่งบ่งชี้ถึงแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น ตามดัชนี SDG ไม่มีประเทศสมาชิกประเทศใดที่บรรลุเป้าหมาย SDG 2 ได้เลยในปัจจุบัน เป้าหมายที่ 2 ของการพัฒนาที่ยั่งยืน มีเป้าหมายย่อย 2.1 คือการยุติความหิวโหยภายในปี 2030 และเป้าหมายย่อย 2.2 มุ่งหวังที่จะขจัดภาวะทุพโภชนาการทุกรูปแบบ รวมถึงการบริโภคแคลอรีที่ไม่เพียงพอและมากเกินไปเมื่อเทียบกับสิ่งที่จำเป็นสำหรับชีวิตที่มีสุขภาพดี สำหรับเป้าหมายย่อย 2.1

ต้องอาศัยการคำนวณอัตราการเกิดภาวะโภชนาการไม่เพียงพอตามประเทศและภูมิภาค สำหรับเป้าหมายย่อย 2.2 ต้องทำการเปรียบเทียบปริมาณการบริโภคโคเลสเตอรอลต่อหัวโดยเฉลี่ยของแต่ละประเทศและภูมิภาคกับความต้องการพลังงานขั้นต่ำทางโภชนาการ (Minimum Dietary Energy Requirement: MDER) โดยกำหนดช่วงค่า MDER ไว้ร้อยละ 10 ถึงร้อยละ 50 เป็นเป้าหมายด้านความมั่นคงทางอาหารที่สหประชาชาติกำหนด (Jeffrey D. Sachs et al., 2024)

พื้นที่การศึกษาในครั้งนี้ต้องการศึกษาในพื้นที่ของจังหวัดกาฬสินธุ์ ที่อยู่ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในปี 2566 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นพื้นที่ที่มีจำนวนคนจนสูงสุดราว 7.58 แสนคน หรือคิดเป็นร้อยละ 31.71 ของคนจนทั้งหมดทั่วประเทศ โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนต่ำที่สุดอยู่ที่ 8,426 บาท อาจเป็นสาเหตุมาจากประชากรส่วนใหญ่ในภูมิภาคนี้เป็นแรงงานที่ประกอบอาชีพในภาคการเกษตร ต้องรับมือกับความผันผวนของสภาพภูมิอากาศ ส่งผลต่อรายได้ในครัวเรือนที่ไม่แน่นอน โดยมีความเสี่ยงจากการเป็นผู้มีรายได้ต่ำและเข้าสู่ภาวะยากจน เมื่อจำแนกสัดส่วนคนจนรายจังหวัดพบว่า จังหวัดกาฬสินธุ์ถูกจัดอยู่ในจังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนสูงสุด 10 อันดับแรกของประเทศต่อเนื่อง 18 ปีติดกัน (นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547-2564) (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าจังหวัดกาฬสินธุ์มีแนวโน้มเผชิญกับปัญหาความยากจนเรื้อรังในจังหวัด แม้ในปี 2566 จังหวัดกาฬสินธุ์จะมีการลดลงของสัดส่วนคนจนในจังหวัดแต่เมื่อพิจารณาในความสัมพันธ์ของรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนกับสัดส่วนคนจนรายจังหวัด ยังมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนที่อยู่ในระดับต่ำ โดยในปี 2566 จังหวัดกาฬสินธุ์มีรายได้เฉลี่ยอยู่ที่ 20,600 บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน หนี้สินครัวเรือนเฉลี่ย 164,052 บาทต่อครัวเรือน และมีร้อยละของประชากรที่อยู่ใต้เส้นความยากจน พ.ศ. 2565 อยู่ที่ร้อยละ 18.26 แต่เมื่อเทียบกับจังหวัดร้อยเอ็ดที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกัน กลุ่มจังหวัดเดียวกัน ประชากรใกล้เคียงกันแต่จังหวัดร้อยเอ็ดสัดส่วนคนจนอยู่ในระดับต่ำ แต่อย่างไรก็ดีความสัมพันธ์ของรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนกับสัดส่วนคนจนรายจังหวัด อาจไม่สามารถบ่งชี้ได้ชัดเจนว่าการมีรายได้สูงจะช่วยลดปัญหาความยากจนได้เสมอไป อาจต้องคำนึงถึงปัจจัยอื่น อาทิ ปัจจัยด้านความเหลื่อมล้ำ สภาพเศรษฐกิจและสังคม และค่านิยมอื่นที่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชากร เช่น การศึกษาและการเข้าถึงการศึกษา สุขภาพและเข้าถึงบริการ รวมทั้งภาวะโภชนาการ มาตรฐานการครองชีพ เช่น การเข้าถึงน้ำสะอาด ที่อยู่อาศัย ประกอบด้วย

แม้จะมีการศึกษาจำนวนมากที่ศึกษาถึงปัจจัยที่สัมพันธ์กันระหว่างรายได้ในครัวเรือนและค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการบริโภคอาหาร แต่แทบไม่มีการศึกษาใดเลยที่มุ่งเน้นไปที่ประชากรในจังหวัดที่ถูกจัดอันดับว่ามีสัดส่วนคนจนสูงที่สุดในประเทศไทย ดังนั้นการศึกษาคั้งนี้จึงต้องการเติมเต็มช่องว่างของงาน โดยต้องการศึกษาการบรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย และความสัมพันธระหว่างความยากจนและปัจจัยด้านการเงินของครัวเรือน ที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารทางอาหาร ซึ่งการศึกษาคั้งนี้สามารถใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงสำหรับรัฐบาล หรือท้องถิ่นที่ต้องการพัฒนานโยบายความมั่นคงทางอาหารและความยากจนในจังหวัด

1.2 คำถามการวิจัย

1. พัฒนาการการบรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร ?
2. ประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ที่ถูกจัดอันดับให้เป็นจังหวัดที่ยากจนของประเทศไทย มีผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารหรือไม่ ? อย่างไร ?
3. ความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านการเงินของประชาชนในจังหวัดกาฬสินธุ์และความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนมีความสัมพันธ์กันหรือไม่? อย่างไร ?

1.3 ความมุ่งหมายของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการการบรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาผลกระทบระหว่างระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการเงินกับความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์

1.4 สมมติฐานของการศึกษา

1. ระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์มีผลต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน
2. ปัจจัยด้านการเงินมีความสัมพันธ์กับความมั่นคงทางอาหารของประชากร
3. เขตที่อยู่อาศัย อาชีพ และระดับรายได้ มีความสัมพันธ์กับความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความมั่นคงทางอาหาร: กรณีศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ (Food Security: A case study of Kalasin province households) เป็นงานวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้

1.6.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่อง ในการศึกษานโยบายด้านความมั่นคงทางอาหาร ผู้ศึกษามีแนวทางในการศึกษาใน 3 ประเด็น ประเด็นแรกคือการศึกษาพัฒนาการการบรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน ประเด็นที่สองการศึกษาผลกระทบระหว่างระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน และประเด็นที่สามเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการเงินกับความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหาร จากตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหารทั้งสี่มิติไม่ว่าจะเป็น ในด้านความสามารถในการซื้อ (Affordability) ด้านความพร้อมในการจัดหา (Availability) ด้านคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and Safety) และในด้านความยั่งยืนและการปรับตัว (Sustainability and Adaptation)

1.6.2 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย ประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 963,697 ราย (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2567) โดยสามารถคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 400 ราย ตามสูตร Taro Yamane สำหรับการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง (ภาคผนวก ก) ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดกาฬสินธุ์ และสามารถให้ข้อมูลความคิดเห็นในด้านความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน โดยเลือกจากระดับรายได้บุคคลที่ต่างกัน เพื่อศึกษาความคิดเห็นด้านพัฒนาการการบรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย จำนวน 7 ราย

กลุ่มที่ 2 ใช้วิธีการตอบแบบสอบถามจากครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดกาฬสินธุ์
 จำแนกเป็นรายอำเภอ เพื่อศึกษาผลกระทบระหว่างระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อ
 ความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการเงินกับความ
 มั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้งสิ้น 18 อำเภอ จำนวน 400 ราย ตามการ
 คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง

1.6.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลในช่วงเวลาระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2567
 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2567

1.6.4 ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการศึกษาคือ จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งประกอบด้วย
 18 อำเภอ ตามการแบ่งเขตการปกครอง ได้แก่ 1. อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ 2. อำเภอยางตลาด
 3. อำเภอกุฉินารายณ์ 4. อำเภอหนองกุงศรี 5. อำเภอห้วยเม็ก 6. อำเภอกมลาไสย 7. อำเภอสมเด็จ
 8. อำเภอสหัสขันธ์ 9. อำเภอเขาวง 10. อำเภอคำม่วง 11. อำเภอท่าคันโท 12. อำเภอนามน
 13. อำเภอนาคู 14. อำเภอฆ้องชัย 15. อำเภอดอนจาน 16. อำเภอห้วยผึ้ง 17. อำเภอสามชัย
 และ 18. อำเภอร่องคำ

1.6 ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย

1. ปัจจัยระดับบุคคล
 - 1.1 เพศ
 - 1.2 อายุ
 - 1.3 อาชีพ
 - 1.4 ระดับรายได้
 - 1.5 ระดับการศึกษา
 - 1.6 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน
 - 1.7 เขตที่อยู่อาศัย
2. ปัจจัยด้านการเงิน

2.1 รายได้ทั้งหมดของครอบครัวต่อเดือน

2.2 รายจ่ายที่ใช้จ่ายในการจัดหาอาหารเพื่อการบริโภคในครัวเรือน

2.3 ส่วนแบ่งค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการจัดหาอาหาร

ตัวแปรตาม ประกอบด้วย

ตัวแปรตามในการศึกษาความมั่นคงทางอาหารตามนิยามขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ใน 4 มิติ

1. ความพร้อมของอาหาร (Food Availability)
 - 1.1 ความพร้อมของอาหารในปริมาณที่เพียงพอและมีคุณภาพเหมาะสม
2. การเข้าถึงอาหาร (Food Access)
 - 2.1 การเข้าถึงทรัพยากรที่เพียงพอสำหรับบุคคล
 - 2.2 การรับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ
3. การใช้ประโยชน์ (Food Utilization)
 - 3.1 การใช้ประโยชน์จากอาหารผ่านอาหารที่เพียงพอ สารอาหารที่เพียงพอ
 - 3.1 การได้รับน้ำสะอาด สุขอนามัย และการดูแลสุขภาพ
4. เสถียรภาพ (Food Stability)
 - 4.1 ประชากร ครัวเรือน หรือบุคคลสามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอได้ตลอดเวลา ไม่มีความเสี่ยงต่อการเข้าถึงอาหารอันเป็นผลจากเหตุการณ์ช็อกกะทันหัน (เช่น วิกฤตเศรษฐกิจหรือภูมิอากาศ) หรือเหตุการณ์ตามวัฏจักร (เช่น ความไม่มั่นคงทางอาหารตามฤดูกาล)

ตัวแปรตามในการศึกษาดัชนีความมั่นคงทางอาหาร ตามการวัดดัชนีความมั่นคงทางอาหารโดย Global Food Security Index (GFSI) ใน 4 ด้าน ทั้งหมด 25 ตัวชี้วัดย่อย

1. ด้านความสามารถในการซื้อ (Affordability)
 - 1.1 การเปลี่ยนแปลงของต้นทุนอาหารเฉลี่ย
 - 1.2 สัดส่วนประชากรที่อยู่ภายใต้เส้นความยากจน
 - 1.3 ส่วนแบ่งของดัชนีรายได้
 - 1.4 การแลกเปลี่ยนสินค้าเกษตร

- 1.5 เครือข่ายอาหารปลอดภัย
2. ด้านความพร้อมในการจัดหา (Availability)
 - 2.1 การเข้าถึงปัจจัยการผลิตทางการเกษตร
 - 2.2 การวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตร
 - 2.3 โครงสร้างพื้นฐานในฟาร์ม
 - 2.4 ความผันผวนของผลผลิตทางการเกษตร
 - 2.5 การสูญเสียด้านอาหาร
 - 2.6 โครงสร้างพื้นฐานของประเทศ
 - 2.7 ความเพียงพอของอุปทาน
 - 2.8 อุปสรรคด้านการเมืองและการเข้าถึงในสังคม
 - 2.9 นโยบายความมั่นคงทางอาหารและการเข้าถึงอาหาร
3. ด้านคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and Safety)
 - 3.1 ความหลากหลายทางโภชนาการ
 - 3.2 ความพร้อมทางด้านโภชนาการ
 - 3.3 ธาตุอาหารรองที่ได้
 - 3.4 คุณภาพโปรตีน
 - 3.5 ความปลอดภัยของอาหาร
4. ด้านความยั่งยืนและการปรับตัว (Sustainability and Adaptation)
 - 4.1 การเปิดรับจากสภาพแวดล้อมภายนอก
 - 4.2 น้ำ
 - 4.3 ที่ดิน
 - 4.4 มหาสมุทร แม่น้ำ และทะเลสาบ
 - 4.5 ความมุ่งมั่นในการปรับตัวทางการเมือง
 - 4.6 การจัดการความเสี่ยงและภัยพิบัติ

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

ความมั่นคงทางอาหาร (Food Security) หมายถึง ความสามารถในการเข้าถึงอาหารได้อย่างมีคุณภาพตามโภชนาการ มีประโยชน์ เพียงพอต่อความต้องการ และมีความปลอดภัย และสามารถเข้าถึงได้อย่างมีเสถียรภาพภายใต้บริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่อาศัยอยู่

ความพร้อมของอาหาร (Food Availability) หมายถึง การมีอยู่จริงของอาหารในปริมาณที่เพียงพอและหลากหลายภายในพื้นที่หรือภูมิภาคหนึ่ง อันเกิดจากการผลิตภายในประเทศ การนำเข้า การเก็บรักษา และการแจกจ่ายอาหาร โดยการจัดหาอาหารต้องเพียงพอต่อความต้องการของประชากรในพื้นที่นั้น

การเข้าถึงอาหาร (Food Access) หมายถึง ความสามารถของบุคคล ครอบครัว หรือชุมชน ในการเข้าถึงอาหารที่เพียงพอต่อความต้องการด้านโภชนาการและความปลอดภัย โดยครอบคลุมทั้ง การเข้าถึงอาหารผ่านการซื้อ การผลิตเอง หรือการแลกเปลี่ยน โดยการเข้าถึงอาหารยังขึ้นอยู่กับปัจจัยทางเศรษฐกิจ และสังคม เช่น รายได้ โครงสร้างพื้นฐาน และนโยบายทางสังคม

การใช้ประโยชน์อาหาร (Food Utilization) หมายถึง กระบวนการที่ร่างกายนำอาหารที่บริโภคไปใช้เพื่อสร้างสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี รวมถึงการเตรียมอาหาร การประกอบอาหาร โภชนาการที่เพียงพอ และการจัดเก็บที่เหมาะสมเพื่อรักษาคุณภาพของอาหาร ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์อาหารประกอบด้วยความรู้ทางโภชนาการ สุขอนามัย และการเข้าถึงบริการสุขภาพ

เสถียรภาพของอาหาร (Food Stability) หมายถึง การมีอาหารเพียงพอตลอดเวลา ไม่ว่าจะ มีปัญหา อุปสรรค หรือยามเกิดวิกฤติ เช่น ภาวะเศรษฐกิจหรือภัยพิบัติที่เกิดขึ้น ความแปรปรวนของราคาหรือการผลิต การแพร่ระบาดของโรค ปัจจัยนี้เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารในระยะยาว และไม่เพียงแต่การมีอาหารในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความสามารถในการรักษาการเข้าถึง และความพร้อมของอาหารในอนาคต

ความยากจน (Poverty) หมายถึง สภาวะที่บุคคล ครอบครัว หรือชุมชนขาดแคลนทรัพยากร ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งครอบคลุมการขาดรายได้ โอกาสทางการศึกษา บริการสุขภาพ ที่อยู่อาศัย และการมีส่วนร่วมในสังคมอย่างเต็มที่

เส้นแบ่งความยากจน (Poverty Line) หมายถึง ระดับรายได้ขั้นต่ำที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้วัดว่าบุคคลหรือครัวเรือนอยู่ในสภาวะยากจนหรือไม่ เส้นแบ่งความยากจนเป็นเครื่องมือเชิงปริมาณในการวัดความยากจน โดยอิงจากรายจ่ายหรือรายได้ที่เพียงพอต่อการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า และบริการสุขภาพ

รายได้ครัวเรือน (Household Income) หมายถึง รายได้รวมของครัวเรือนจากทุกแหล่งที่มา ในช่วงเวลาหนึ่ง โดยอาจรวมถึงรายได้จากการทำงาน ค่าเช่า ดอกเบี้ย เงินปันผล หรือสวัสดิการจากรัฐ รายได้ครัวเรือนสามารถกำหนดความสามารถของครัวเรือนในการจัดหาสินค้าและบริการที่จำเป็นในการดำรงชีวิต

ระดับรายได้ (Income Level) หมายถึง ขอบเขตหรือระดับของรายได้ที่บุคคลหรือครัวเรือนได้รับ โดยสามารถจัดกลุ่มตามช่วงรายได้ เช่น รายได้ต่ำ รายได้ปานกลาง และรายได้สูง ซึ่งใช้ในการวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อตรวจสอบความเหลื่อมล้ำและสถานะทางเศรษฐกิจของประชากร

ค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหาร (Food Expenditure) หมายถึง จำนวนเงินที่บุคคลหรือครัวเรือนใช้จ่ายเพื่อซื้ออาหารในช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่งสามารถสะท้อนถึงความสามารถในการเข้าถึงอาหารและความเป็นอยู่โดยรวมของครัวเรือน รวมทั้งเป็นดัชนีชี้วัดภาวะค่าใช้จ่ายด้านอาหารเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ทั้งหมด

ค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารในครัวเรือน (Household Food Expenditure) หมายถึง ค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ครัวเรือนจ่ายเพื่อซื้ออาหารในช่วงเวลาหนึ่ง โดยคิดเป็นสัดส่วนจากรายจ่ายทั้งหมดของครัวเรือน

ดัชนีความมั่นคงทางอาหารโลก (Global Food Security Index) เป็นเครื่องมือที่ใช้วัดประสิทธิภาพและความมั่นคงทางอาหารทั่วโลก ที่พิจารณาความสามารถในการซื้ออาหาร (Affordability) ความพร้อมในการจัดหา (Availability) คุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and Safety) และความยั่งยืนและการปรับตัว (Sustainability and Adaptation) เป็น 4 เสาหลัก ซึ่งใช้แบบจำลองการเปรียบเทียบเชิงปริมาณและคุณภาพ ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัด 68 ตัวที่วัดปัจจัยขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหารในประเทศกำลังพัฒนาและพัฒนาแล้ว

ความสามารถในการซื้อ (Affordability) หมายถึงความสามารถของบุคคลในการเข้าถึงอาหารตามกำลังซื้อ ซึ่งเกี่ยวข้องกับระดับรายได้ ราคาสินค้าอาหาร การสนับสนุนจากโครงการรัฐ และความเสมอภาคทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อการเข้าถึงอาหาร

ความพร้อมในการจัดหา (Availability) หมายถึงความพร้อมของอาหารที่จะถูกจัดทำให้เพียงพอสำหรับประชากร ประกอบด้วยการผลิตอาหาร การจัดหาทรัพยากรเกษตร และความเสถียรของห่วงโซ่อุปทาน เช่น โครงสร้างพื้นฐานด้านเกษตร การวิจัย และการพัฒนา

คุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and Safety) เป็นการให้ความหมายโดยรวมที่เกี่ยวกับความหลากหลายของอาหารในเชิงโภชนาการ การติดตามและตรวจสอบคุณค่าทางโภชนาการของอาหาร รวมถึงมาตรการด้านความปลอดภัย เช่น มาตรฐานความปลอดภัยด้านอาหาร การเข้าถึงน้ำสะอาด และการจัดเก็บอาหารที่เหมาะสม

ความยั่งยืนและการปรับตัว (Sustainability and Adaptation) หมายถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้สามารถผลิตอาหารได้ในระยะยาว ส่วนการปรับตัวคือการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม เช่น การรับมือกับภัยพิบัติ การปรับตัวต่อสภาพอากาศ และการบริหารจัดการความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

1.8 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รับทราบพัฒนาการการบรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน
2. ได้ทราบถึงผลกระทบระหว่างระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน
3. ได้รับทราบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการเงินกับความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารหลักฐานที่ปรากฏ และวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ประกอบกับการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม เพื่อสังเคราะห์ความคิดเห็นที่ได้จากการสอบถามและสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาพัฒนาการการบรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน ศึกษาผลกระทบระหว่างระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการเงินกับความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร

2.1.1 พัฒนาการของความมั่นคงทางอาหาร

2.1.2 ความหมายของความมั่นคงทางอาหาร

2.1.3 ดัชนีความมั่นคงทางอาหาร

2.1.4 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs): มิติที่ 2

2.1.5 การยุติความหิวโหย

2.1.6 สถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการของโลก

2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความยากจน

2.2.1 ข้อมูลพื้นฐานสถานการณ์ภาพรวมความยากจนในระดับโลก

2.2.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความยากจน

2.2.3 การวัดระดับความยากจนของประชากรในประเทศไทย

2.3 กฎหมาย หรือนโยบายที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย

2.3.1 นโยบายที่เกี่ยวข้องกับความยากจน

2.3.2 นโยบายที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร

2.4 บริบทพื้นที่

2.4.1 ภาควิชาวันออกเฉียงเหนือ

2.4.2 จังหวัดกาฬสินธุ์

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6 กรอบแนวคิด

2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร

2.1.1 พัฒนาการของความมั่นคงทางอาหาร

นิยามของความมั่นคงทางอาหารนั้นมีแนวคิดมาตั้งแต่ช่วงกลางทศวรรษปี 1970 แนวคิดนโยบายเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารได้รับการพัฒนาในช่วงสามสิบปีที่ผ่านมาเพื่อสะท้อนการเปลี่ยนแปลงในแนวคิดนโยบายอย่างเป็นทางการ (Clay, 2002; Heidhues et al, 2004) คำนี้เริ่มใช้ครั้งแรกในช่วงกลางทศวรรษ 1970 ในการประชุมอาหารโลก เมื่อปี ค.ศ. 1974 นิยามความหมายของความมั่นคงทางอาหารว่า “ความพร้อมของอาหารพื้นฐานของโลกในทุกช่วงเวลาเพื่อรองรับการขยายตัวของกรบริโภคอาหารอย่างต่อเนื่องและชดเชยความผันผวนของผลผลิตและราคา” ในปี 1983 องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติได้วิเคราะห์ความสามารถด้านการเข้าถึงอาหาร ซึ่งนำไปสู่คำจำกัดความที่อิงตามความสมดุลระหว่างด้านอุปสงค์และอุปทานของสมการความมั่นคงทางอาหารว่า “การให้แน่ใจว่าทุกคนสามารถเข้าถึงอาหารพื้นฐานที่พวกเขาต้องการได้ตลอดเวลา” (FAO, 1983) คำจำกัดความนี้ได้รับการแก้ไขเพื่อกล่าวถึงความมั่นคงทางอาหารในระดับบุคคลและครัวเรือนที่ นอกเหนือจากระดับภูมิภาคและระดับประเทศในการวิเคราะห์ถึงสภาวะความมั่นคงทางอาหาร ในปี 1986 รายงานของธนาคารโลก (World Bank) ที่มีอิทธิพลอย่างมากเกี่ยวกับความยากจนและความหิวโหย จะมุ่งเน้นไปที่พลวัตทางการเปลี่ยนแปลงของเวลาและความไม่มั่นคงทางอาหาร (World Bank, 1986) และยังคงกล่าวถึงความไม่มั่นคงทางอาหารที่มีมาอย่างยาวนาน และเกี่ยวข้องกับปัญหาความยากจนที่ต่อเนื่องหรือโครงสร้างสังคมและผู้มีรายได้น้อย การล่มสลายทางเศรษฐกิจ หรือความขัดแย้งทางสังคมนั้น ซึ่งเน้นถึงผลกระทบของสิทธิส่วนบุคคลต่อการเข้าถึงอาหาร เช่น การผลิต แรงงาน การค้า และทรัพยากรที่มีอยู่ ต่อมาคำจำกัดความของความมั่นคงทางอาหารที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในปี 1996 “ความมั่นคงทางอาหารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อทุกคนสามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการได้ตลอดเวลา ซึ่งตอบสนองความต้องการทางโภชนาการและความชอบด้านอาหารของพวกเขาเพื่อชีวิตที่กระฉับกระเฉงและมีสุขภาพดี” (World Food Summit, 1996) โดยนิยามนี้คำนึงถึงความหลากหลายของมิติความมั่นคง

ทางอาหาร และการเข้าถึงอาหาร ความพร้อม คุณค่าทางโภชนาการ และความมั่นคงทางอาหาร ทำให้สามารถตอบสนองนโยบายที่เน้นที่การส่งเสริมและฟื้นฟูทางเลือกในการดำรงชีพได้

ในช่วงแรก แนวทางการดำรงชีพได้รับความนิยมจากนักวิชาการ เช่น Chambers และ Conway (1992) แต่ปัจจุบันแนวทางดังกล่าวถูกนำไปใช้ในบริบทของสถานการณ์ฉุกเฉินมากขึ้น รวมถึงแนวคิดเรื่องความเสี่ยง การรับมือความเสี่ยง และการจัดการความเสี่ยง กล่าวโดยสรุปคือ เมื่อความสัมพันธ์ระหว่างความมั่นคงด้านอาหาร ความอดอยาก และความล้มเหลวของพืชผลกลายเป็นเรื่องในอดีต การวิเคราะห์ความไม่มั่นคงด้านอาหารในฐานะโครงสร้างทางสังคมและการเมืองก็ปรากฏขึ้น (Devereux, 2000) ไม่นานมานี้ มิติด้านจริยธรรมและสิทธิมนุษยชนของความมั่นคงด้านอาหาร ได้กลายมาเป็นจุดสนใจ สิทธิในการได้รับอาหารไม่ใช่แนวคิดใหม่ และได้รับการยอมรับเป็นครั้งแรกในปฏิญญาสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ (Universal Declaration of Human Rights - UDHR) เป็นเอกสารสำคัญที่รับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนอย่างเป็นสากล โดยได้รับการประกาศใช้โดยที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 ปฏิญญานี้ประกอบด้วย 30 ข้อที่ระบุสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน เช่น สิทธิในการมีชีวิต เสรีภาพ การได้รับการคุ้มครองจากกฎหมาย การศึกษาที่เหมาะสม สิทธิในการทำงาน สิทธิในการได้รับค่าตอบแทนอย่างยุติธรรม และเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและศาสนา โดยในปี 1996 การรับรองสิทธิในการได้รับอาหารเพียงพออย่างเป็นทางการถือเป็นความสำเร็จครั้งสำคัญของผู้แทนในการประชุมสุดยอดอาหารโลก ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความเป็นไปได้ของแนวทางที่เน้นที่สิทธิในการรักษาความมั่นคงด้านอาหาร และในปัจจุบันมีประเทศมากกว่า 40 ประเทศที่มีสิทธิในการรับอาหารตามที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ และองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ประเมินการว่าสิทธิในการรับอาหารอาจมีผลบังคับใช้ทางกฎหมายใน 54 ประเทศ (McClain-Nhlapo, 2004)

ดังนั้น แนวคิดเรื่องความมั่นคงทางอาหารถูกพัฒนาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ช่วงกลางทศวรรษ 1970 โดยเริ่มจากการมุ่งเน้นเกี่ยวกับการมีอยู่ของอาหาร (Availability) เพื่อรองรับความต้องการบริโภคในระดับโลก ต่อมาองค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) และธนาคารโลก ได้ขยายกรอบแนวคิดไปสู่มิติของ การเข้าถึงอาหาร (Access) และความไม่มั่นคงทางอาหารในเชิงโครงสร้าง ซึ่งเชื่อมโยงกับปัญหาความยากจน ความเปราะบางทางเศรษฐกิจ และข้อจำกัดด้านสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงปัจจัยการผลิต จนในปี ค.ศ. 1996 การประชุมสุดยอดอาหารโลกได้

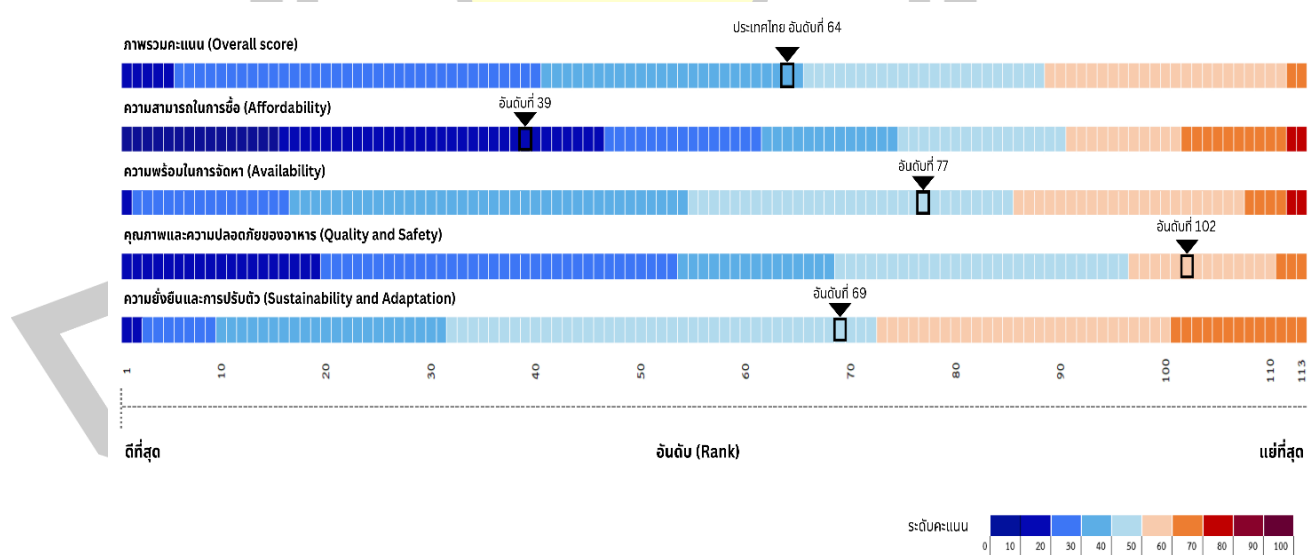
กำหนดนิยามที่ครอบคลุมว่าความมั่นคงทางอาหารเกิดขึ้นเมื่อทุกคนสามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการอย่างสม่ำเสมอ เพื่อดำรงชีวิตที่กระฉับกระเฉงและมีสุขภาพดี ซึ่งสะท้อนถึงมิติความมั่นคงทางอาหารที่หลากหลาย ได้แก่ ความพร้อม การเข้าถึง การใช้ประโยชน์ และความมั่นคงในระยะยาว นอกจากนี้แล้ว แนวคิดความมั่นคงทางอาหารยังถูกพูดถึงในมิติด้านสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะสิทธิในการได้รับอาหารที่เพียงพอ และได้รับการยอมรับอย่างสากล ซึ่งถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญของหลายประเทศมากกว่า 40 แห่ง และราว 50 ประเทศได้รับรองสิทธิดังกล่าวในเชิงกฎหมาย ความเปลี่ยนแปลงนี้สะท้อนบทบาทของนโยบายความมั่นคงทางอาหาร จากการจัดสรรทรัพยากรสู่การส่งเสริมสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ และเชื่อมโยงกับแนวคิดการดำรงชีวิตที่ยั่งยืน

ในปี 2022 ได้มีการจัดทำข้อมูลคุณลักษณะความมั่นคงทางอาหารจาก 113 ประเทศทั่วโลก ที่จัดทำโดย Economist Impact ร่วมกับ Corteva Agriscience โดยได้วิเคราะห์สถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารทั่วโลกโดยอ้างอิงจากข้อมูลที่รวบรวมในระยะเวลา 11 ปี (ค.ศ. 2012 - 2022) ได้ประเมินความมั่นคงด้านอาหารของประเทศในมิติต่าง ๆ เช่น ความสามารถในการซื้อ ความพร้อม คุณภาพและความปลอดภัย ความยั่งยืนและการปรับตัว ซึ่งข้อมูลคุณลักษณะเหล่านี้อ้างอิงตามดัชนีความมั่นคงด้านอาหารโลก (The Global Food Security Index: GFSI) ซึ่งให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นหลักของความมั่นคงด้านอาหารในประเทศทั่วโลก มีดัชนีที่สร้างขึ้นจากตัวบ่งชี้ 68 ตัว และได้รับการออกแบบให้เป็นแบบจำลองเปรียบเทียบเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่วัดปัจจัยขับเคลื่อนความมั่นคงด้านอาหารของแต่ละประเทศ ซึ่งเป็นการให้คะแนนในภาพรวมสำหรับแต่ละประเทศ และยังสามารถแยกย่อยคะแนนสำหรับประเด็นความมั่นคงด้านอาหารทั้ง 4 มิติ ได้แก่ ความสามารถในการซื้อ (Affordability), ความพร้อมใช้งาน (Availability), คุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and Safety), และความยั่งยืนและการปรับตัว (Sustainability and Adaptation) ซึ่งสามารถตรวจสอบคะแนนของแต่ละประเทศและเปรียบเทียบคะแนนกับค่าเฉลี่ยทั่วโลกและเปรียบเทียบได้ในระดับภูมิภาค

จากการรายงาน The Global Food Security Index 2022 ปี 2022 โดยรายงานนี้ชี้ให้เห็นว่าความมั่นคงทางอาหารทั่วโลกกำลังเผชิญกับความเสี่ยงที่เพิ่มขึ้นจากปัจจัยหลายประการ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและจัดหาสินค้าอาหาร ประเด็นสำคัญในรายงานฉบับนี้กล่าวถึงความมั่นคงทางอาหารที่ถดถอยลง หลังจากที่ดีขึ้นความมั่นคงทางอาหารสูงสุด

ในปี 2019 ดัชนีนี้ได้ลดลงเนื่องจากราคาสินค้าอาหารที่เพิ่มขึ้นและความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นจากการระบาดของ COVID-19 และสงครามในยูเครน ทำให้ความสามารถในการซื้อหาอาหารลดลง ผลกระทบจากความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เป็นปัจจัยที่เพิ่มความเสี่ยงต่อความมั่นคงทางอาหาร ทำให้โครงสร้างพื้นฐานในการผลิตและจัดหาอาหารเสื่อมสภาพ และส่งผลกระทบต่อกรเข้าถึงน้ำและทรัพยากรอื่น ๆ และยังคงกล่าวถึงความสำคัญของการปรับตัวและการสร้างความยั่งยืน ซึ่งรายงานฉบับนี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับตัวของระบบการผลิตอาหาร เพื่อให้สามารถฟื้นตัวและตอบสนองต่อวิกฤตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประเทศที่มีคะแนนความมั่นคงทางอาหารสูงมักมีความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและมีนโยบายส่งเสริมความยั่งยืนในการเกษตรไปพร้อม ๆ กัน (The Economist Group, 2022b)

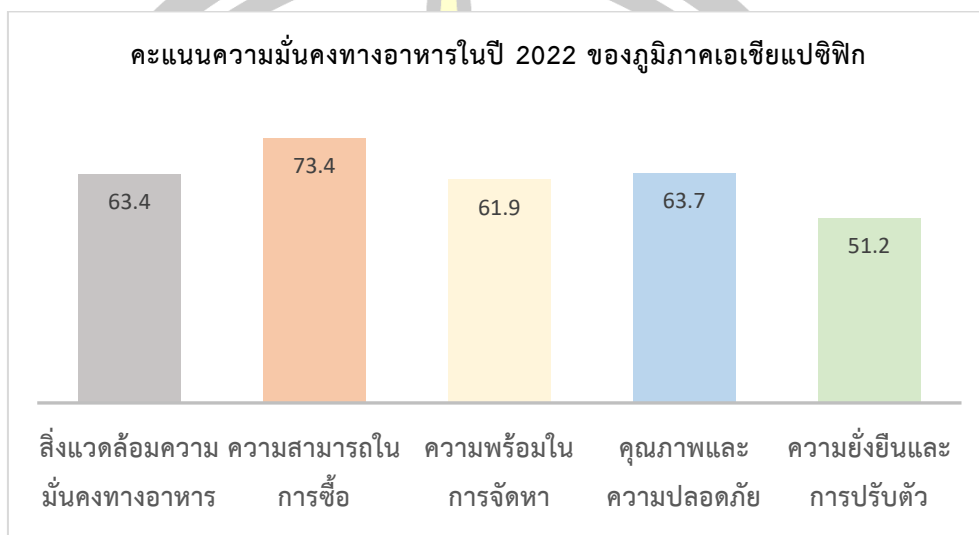
ในรายงานฉบับย่อยของประเทศไทย (Country report: Thailand Global Food Security Index 2022) โดย Economist Impact ระบุว่าประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 64 จาก 113 ประเทศ และอยู่ในอันดับที่ 11 ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกจากทั้งสิ้น 23 ประเทศในภูมิภาค และมีความโดดเด่นในคะแนนด้านความสามารถในการซื้อ (Affordability) อันดับที่ 39 ส่วนด้านที่ได้คะแนนน้อยที่สุดอยู่ในด้าน คุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and Safety) อยู่ในอันดับที่ 102 แสดงดังภาพที่ 1

ที่มา : ปรับปรุงจาก *The Economist Group, 2022*

ภาพที่ 1 การจัดอันดับความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยเทียบกับ 113 ประเทศ

ซึ่งภาพรวมระดับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกมีคะแนนเฉลี่ย 63.4 คะแนนในด้านสภาพแวดล้อม ด้านความมั่นคงทางอาหารโดยรวมใน GFSI ปี 2022 ซึ่งอยู่อันดับที่ 3 จากทั้งหมด 6 ภูมิภาค ร่วมกับ ละตินอเมริกา จาก 4 มิติของความมั่นคงทางอาหาร ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกมีคะแนนสูงสุดในด้าน ความสามารถในการซื้อ (73.4) และต่ำสุดในด้านความยั่งยืนและการปรับตัว (51.2) ดังภาพประกอบที่ 2

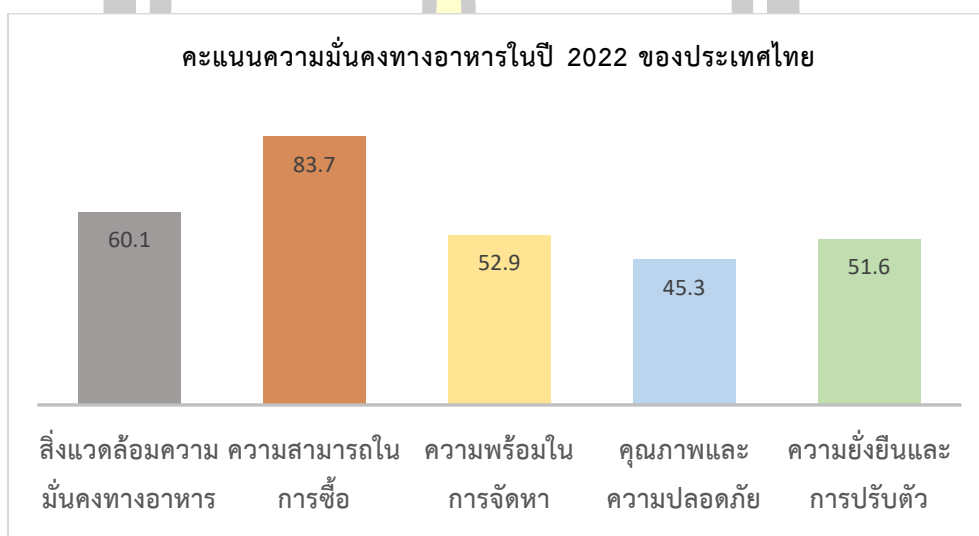
ที่มา: ปรับปรุงจาก *Country Report: Thailand (The Economist Group, 2022a)*

ภาพที่ 2 ภาพรวมคะแนนความมั่นคงทางอาหารของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

โดย Economist Impact ให้ความสำคัญเกี่ยวกับความยั่งยืนและการปรับตัวถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับภูมิภาคนี้ เนื่องจากทรัพยากรดินและน้ำของภูมิภาคได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างมาก ความหลากหลายทางชีวภาพของมหาสมุทร และแม่น้ำ มีความหลากหลายทางชีวภาพและสัตว์ลดลง เนื่องจากการใช้ทรัพยากรมากเกินไป และการมีส่วนร่วมในการพัฒนา นโยบายจัดการความเสี่ยงยังไม่เพียงพอ ประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคยังมีภัยคุกคามต่อความมั่นคงทางอาหารและความท้าทายจากความเสี่ยงต่อสภาพภูมิอากาศได้ชัดเจนเมื่อเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้วในภูมิภาค อันจะส่งผลให้สภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงทางอาหารโดยรวมในภูมิภาคแย่งลง

ภาพรวมของประเทศไทยมีคะแนนดีที่สุดในมิติของความสามารถในการซื้อ (Affordability) โดยมีคะแนนอยู่ที่ 83.7 และคะแนนต่ำสุดในมิติของคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and Safety) ซึ่งได้คะแนน 45.3 ดังภาพประกอบที่ 3 โดยได้อธิบายว่า ประเทศไทยมีระบบสวัสดิการด้านอาหารที่มีประสิทธิภาพ กล่าวคือ มีความมั่นคงและครอบคลุมมากพอที่จะช่วยเหลือประชากรจำนวนมากได้อย่างมีประสิทธิภาพแม้ในสภาวะวิกฤต ซึ่งช่วยให้กลุ่มเปราะบางมีความมั่นคงด้าน

อาหาร แต่อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยจำเป็นต้องทำให้อาหารมีความปลอดภัยและมีคุณภาพสูงขึ้นโดยการพัฒนานโยบายเกี่ยวกับแนวทางการรับประทานอาหารและมาตรฐานโภชนาการ ตลอดจนใช้การติดตามและเฝ้าระวังด้านโภชนาการ นอกจากนี้ ประเทศไทยยังจำเป็นต้องเสริมสร้างความหลากหลายทางอาหารและความพร้อมของสารอาหารรอง เช่น วิตามินและแร่ธาตุต่าง ๆ ในอาหารที่บริโภคในปริมาณที่เพียงพอ สารอาหารรองเหล่านี้มีความสำคัญต่อการเจริญเติบโต การพัฒนาทางกายและสมอง รวมถึงการป้องกันโรคในอาหารอีกด้วย (The Economist Group, 2022a)

ที่มา : ปรับปรุงจาก *Country Report: Thailand* (The Economist Group, 2022)

ภาพที่ 3 ภาพรวมคะแนนความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย

จากภาพรวมคะแนนความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยจุดแข็งและโอกาสในการดำเนินการของประเทศไทยคือ มีกลไกการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติที่ได้รับการยอมรับอย่างดี และโครงสร้างพื้นฐานด้านการเกษตรที่ครอบคลุม ซึ่งทำให้สามารถควบคุมต้นทุนอาหารให้อยู่ในระดับที่ควบคุมได้สม่ำเสมอ แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีภาพรวมของการดำเนินการที่ต้องปรับปรุงคือ ประเทศไทยไม่มีหน่วยงานด้านความมั่นคงด้านอาหาร หรือกลยุทธ์ด้านความมั่นคงด้านอาหาร นอกจากนี้ ประเทศไทยยังจำเป็นต้องพัฒนามาตรฐานโภชนาการและแนวทางการบริโภคระดับประเทศเพื่อปรับปรุงคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร การแก้ไขปัญหาความผันผวนของการผลิตทางการเกษตรเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากจะทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ไม่ปลอดภัยสำหรับทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ส่งผลให้สภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงทางอาหารโดยรวมย่ำแย่ลง (The Economist Group, 2022a)

ภาพรวมคะแนนสิ่งแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย									
ความสามารถในการซื้อ (Affordability)		ความพร้อมในการจัดหา (Availability)		คุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and Safety)		ความยั่งยืนและการปรับตัว (Sustainability and Adaptation)			
1. ความสามารถในการซื้อ (Affordability)	83.7	2. ความพร้อมในการจัดหา (Availability)	52.9	3. คุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and Safety)	45.3	4. ความยั่งยืนและการปรับตัว (Sustainability and Adaptation)	51.6		
1.1 การเปลี่ยนแปลงของต้นทุนอาหารเฉลี่ย	100.0	2.1 การเข้าถึงปัจจัยการผลิตทางการเกษตร	56.2	3.1 ความหลากหลายทางโภชนาการ	36.0	4.1 การเปิดรับจากสภาพแวดล้อมภายนอก	62.0		
1.2 สัดส่วนประชากรที่อยู่ภายใต้เส้นความยากจน	99.7	2.2 การวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตร	33.0	3.2 ความพร้อมทางด้านโภชนาการ	20.2	4.2 น้ำ	25.0		
1.3 ส่วนแบ่งของดัชนีรายได้	59.6	2.3 โครงสร้างพื้นฐานในฟาร์ม	84.6	3.3 ธาตุอาหารรองที่ได้	39.3	4.3 ที่ดิน	62.6		
1.4 การแลกเปลี่ยนสินค้าเกษตร	51.1	2.4 ความผันผวนของผลผลิตทางการเกษตร	44.2	3.4 คุณภาพโปรตีน	59.1	4.4 มหาสมุทร แม่น้ำ และทะเลสาบ	29.1		
1.5 เครื่องช่วยอาหารปลอดภัย	100.0	2.5 การสูญเสียด้านอาหาร	87.6	3.5 ความปลอดภัยของอาหาร	71.4	4.5 ความมุ่งมั่นในการปรับตัวทางการเมือง	52.9		
		2.6 โครงสร้างพื้นฐานของประเทศ	55.9			4.6 การจัดการความเสี่ยงและภัยพิบัติ	77.4		
		2.7 ความเพียงพอของอุปทาน	71.2						
		2.8 อุปสรรคด้านการเมืองและการเข้าถึงในสังคม	56.1						
		2.9 นโยบายความมั่นคงทางอาหารและการเข้าถึงอาหาร	0.0						

ดีมาก (80-100) ดี (70-79.9) ปานกลาง (55-69.9) แย่ (40-54.9) แย่มาก (0-39.9)

ที่มา: ปรับปรุงจาก Country Report: Thailand (The Economist Group, 2022a)

ภาพที่ 4 ภาพรวมสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยที่เปลี่ยนแปลงไป

จากปี ค.ศ. 2012 ถึง ปี ค.ศ. 2022 ใน 4 มิติ

สรุปภาพรวมของสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย (ภาพที่ 4) ในช่วงปี 2012-2022 (11 ปี) สภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยมีการปรับปรุงเล็กน้อย ในช่วงการติดตามของ *GFSI* ตลอด 11 ปีที่ผ่านมา แม้จะมีความก้าวหน้าในบางด้าน แต่ยังคงมีพื้นที่ที่ต้องปรับปรุง โดยเฉพาะด้านคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร ในด้านความยั่งยืนและการปรับตัว (*Sustainability and Adaptation*) มีการเพิ่มคะแนนสูงสุด (เพิ่มขึ้น 17.2) นับตั้งแต่ปี 2012 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลจากการเพิ่มขึ้นอย่างมากในตัวชี้วัดการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ (เพิ่มสูงถึง 77.4) นอกจากนี้ ยังมีการปรับปรุงในด้านความมุ่งมั่นทางการเมืองต่อการปรับตัว (เพิ่มขึ้น 30.8) คะแนนด้านความสามารถในการซื้อ (*Affordability*) และความพร้อมใช้งาน (*Availability*) มีการปรับปรุงเล็กน้อยเพิ่มขึ้น 7.2 และ 4.4 คะแนนตามลำดับ ในด้านความพร้อมใช้งาน (*Availability*) มีการปรับปรุงคะแนนที่สำคัญในด้านโครงสร้างพื้นฐานของฟาร์ม (เพิ่มขึ้น 47.8) และความเพียงพอของเสบียง (เพิ่มขึ้น 50.6) ซึ่งสะท้อนถึงการพัฒนาด้านโซ่อุปทาน อย่างไรก็ตาม มีการลดลงอย่างมากในคะแนนของตัวชี้วัดนโยบายความมั่นคงทางอาหารและการเข้าถึง (*Food security and access policy commitments*) ถึง 52.5 คะแนน ซึ่งสะท้อนถึงความล่าช้าในการพัฒนากลยุทธ์ที่กว้างขวางขึ้นเพื่อให้บรรลุความมั่นคงทางอาหาร และที่สำคัญคือ ผลการดำเนินงานของประเทศไทยในด้านคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารลดลง 10.8 คะแนน โดยตัวชี้วัดทั้งหมดในด้านนี้มีคะแนนลดลง ยกเว้นตัวชี้วัดคุณภาพโพรตีน (เพิ่มขึ้น 0.3) ซึ่งมีการเพิ่มขึ้นเล็กน้อย เนื่องจากด้านนี้เป็นด้านที่มีคะแนนต่ำสุดของประเทศไทย การให้ความสำคัญในการปรับปรุงมาตรฐานโภชนาการและการเพิ่มความหลากหลายทางอาหารจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการปรับปรุงสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยโดยรวม ดังภาพประกอบที่ 4 คะแนนของประเทศไทยที่ผ่านการจัดอันดับในปี 2022 เป็นข้อมูลที่แสดงล่าสุด คะแนนตั้งแต่ 0 ถึง 100 ซึ่ง 100 หมายถึง ดีที่สุด โดยการเปลี่ยนแปลงของคะแนนเทียบกับปี 2012

จากการเปลี่ยนแปลงของคะแนนดังกล่าวทำให้สามารถวิเคราะห์จุดแข็งและโอกาสในการพัฒนาของประเทศไทยได้ว่า ประเทศไทยมีระบบการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติที่แข็งแกร่งและมีโครงสร้างพื้นฐานของฟาร์มที่สามารถรองรับต่อระบบการผลิตได้อย่างครอบคลุม นอกจากนี้ยังสามารถควบคุมต้นทุนอาหารให้อยู่ในระดับที่สามารถเข้าถึงได้อย่างต่อเนื่อง แต่อย่างไรก็ตาม ประเทศไทย ยังมีสิ่งที่จะต้องปรับปรุงได้แก่ ประเทศไทยยังขาดหน่วยงานหน่วยงานในการส่งเสริมและสนับสนุน รวมทั้งการออกแบบกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร และการพัฒนามาตรฐานโภชนาการและแนวทางการส่งเสริมความยั่งยืนของอาหารในระดับชาติ เพื่อปรับปรุงคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร การดำเนินนโยบายที่ต้องจัดการกับความผันผวนของการผลิตทางการเกษตรจึงมีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากความผันผวนส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงทางอาหารโดยรวม แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบจุดแข็งและโอกาสในการพัฒนาของประเทศไทยด้านความมั่นคงทางอาหาร

จุดแข็ง (Strengths)

การจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ	ประเทศไทยมีคะแนนที่ดีในด้านการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ อยู่ในอันดับที่ 33 แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นในการจัดการกับความเสียหายของโรคระบาดและภัยธรรมชาติ
โครงสร้างพื้นฐานของฟาร์ม	ประเทศไทยอยู่อันดับที่ 6 ในด้านนี้โดยเฉพาะการเข้าถึงข้อมูลการตลาดและการให้บริการธุรกรรมทางการเงินผ่านโทรศัพท์มือถือ
การควบคุมต้นทุนอาหาร	ประเทศไทยมีคะแนนสูงสุดในด้านการควบคุมต้นทุนอาหารอยู่ในอันดับที่ 1 ซึ่งได้รับคะแนนเต็ม 100 คะแนน และมีการพัฒนาปรับปรุงอย่างชัดเจนในช่วงสามปีที่ผ่านมา

โอกาสในการพัฒนา (Areas for Improvement)

ความผันผวนของการผลิตทางการเกษตร	ประเทศไทยอยู่อันดับที่ 92 ในด้านนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความผันผวนที่สูงในการผลิตทางการเกษตร ซึ่งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารโดยรวม
นโยบายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร	ประเทศไทยไม่มีนโยบายหรือหน่วยงานเฉพาะที่ดูแลด้านความมั่นคงทางอาหารซึ่งควรมีการพัฒนาเพื่อปรับปรุงสถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารในประเทศ
มาตรฐานโภชนาการ	ประเทศไทยอยู่อันดับที่ 107 ในด้านนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประเทศยังขาดมาตรฐานโภชนาการระดับชาติ ควรมีการพัฒนาแนวทางโภชนาการแห่งชาติ และการติดตามและเฝ้าระวังด้านโภชนาการ

ที่มา: ปรับปรุงจาก Country Report: Thailand (The Economist Group, 2022)

2.1.2 ความหมายของความมั่นคงทางอาหาร

ความมั่นคงทางอาหาร (Food Security) เป็นคำที่ถูกนิยามขึ้นในปี 1996 โดยการประชุมสุดยอดด้านอาหารโลก (World Food Summit) ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (1996) ให้คำนิยามของความมั่นคงทางอาหารหมายถึง สภาวะที่ทุกคนมีการ

เข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการเพื่อตอบสนองความต้องการทางอาหาร และความต้องการด้านโภชนาการ เพื่อชีวิตที่มีสุขภาพดีและแข็งแรง ภายใต้มิติหลัก 4 ด้าน ประกอบด้วย 1. ความพร้อมของอาหาร (Physical availability of food) หมายถึงการมีอยู่ของอาหารที่เพียงพอในเชิงปริมาณ ซึ่งพิจารณาจากระดับการผลิตอาหาร การเก็บสะสม และการค้าสุทธิ 2. การเข้าถึงอาหารทั้งทางเศรษฐกิจและทางกายภาพ (Economic and physical access to food) โดยจะต้องมีความสามารถในการเข้าถึงอาหารได้กับทุกคนและทุกครัวเรือน แม้จะมีอาหารเพียงพอในระดับชาติ แต่ไม่ได้รับประกันว่าครัวเรือนทุกครัวเรือนจะมีความมั่นคงทางอาหาร นโยบายจึงมุ่งเน้นไปที่รายได้ การใช้จ่าย ตลาด และราคาสินค้า เพื่อให้บรรลุเป้าหมายด้านความมั่นคงทางอาหาร 3. การใช้ประโยชน์จากอาหาร (Food utilization) หมายถึงวิธีการที่ร่างกายจะสามารถใช้ประโยชน์จากสารอาหารต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมและเพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย ซึ่งการได้รับพลังงานและสารอาหารที่เพียงพอเป็นผลมาจากการดูแลและปฏิบัติในการให้อาหาร การเตรียมอาหาร ความหลากหลายของอาหาร และการแจกจ่ายอาหารภายในครัวเรือน 4. ความมั่นคงของมิติทั้งสามข้างต้นตลอดเวลา (Stability of the other three dimensions over time) แม้ว่าการบริโภคอาหารจะเพียงพอต่อความต้องการในแต่ละมือของวัน แต่หากในอนาคตประชาชนไม่สามารถเข้าถึงอาหารได้อย่างเพียงพอต่อความต้องการ หมายความว่ายังตกอยู่ในสถานะไม่มั่นคงทางอาหาร โดยมีปัจจัยเช่น สภาพอากาศไม่เหมาะสมต่อการเข้าถึงอาหาร ความไม่มั่นคงทางการเมือง หรือปัญหาเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นจนไปถึงระดับชาติอาจส่งผลกระทบต่อสถานะความมั่นคงทางอาหาร

1. สถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารในปัจจุบัน

ธนาคารโลก (World Bank) ได้เผยแพร่บทความถึงสถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารในปี 2024 และสถานการณ์ในอนาคต โดย Bo Andree และคณะ (2024) ว่าในปี 2024 ความมั่นคงทางอาหารยังคงเป็นความท้าทายระดับโลก โดยรายงานล่าสุดแสดงให้เห็นว่าความไม่มั่นคงทางอาหารที่รุนแรงยังคงอยู่ในระดับสูง แม้ว่าจะมีการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจจากการระบาดของโควิด-19 และการรุกรานของรัสเซียในยูเครน แต่ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มรายได้ต่างๆ ยังคงขยายกว้างขึ้น โดยเฉพาะในประเทศที่มีรายได้ต่ำซึ่งเผชิญกับความไม่มั่นคงทางอาหารเพิ่มขึ้น ภาวะความมั่นคงด้านอาหารทั่วโลกเริ่มฟื้นตัวอย่างช้า ๆ โดยการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจจากการระบาดของ COVID-19 และการประทะกันจนกลายเป็นความขัดแย้งระหว่างประเทศของยูเครนของรัสเซียยังไม่มีท่าทีที่จะ

ผ่อนปรน จึงส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ อัตราเงินเฟ้อที่สูงขึ้น นโยบายการเงินที่เข้มงวดยิ่งขึ้น การสนับสนุนทางการเงินของแต่ละประเทศที่ลดลง และการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศที่เลวร้าย ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ล้วนเป็นปัจจัยที่กีดกันการเติบโตทางเศรษฐกิจทั่วโลกอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การคาดการณ์ในเดือนตุลาคม 2023 จึงคาดการณ์ว่าอัตราการขาดแคลนอาหารทั่วโลกจะพุ่งสูงสุดที่ 11.9% ในปี 2020 - 2022 โดยมีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยอยู่ในระดับ 11.8% (ในปี 2021 - 2023) และ 11.6% (ในปี 2022 - 2023) ซึ่งมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในแต่ละภูมิภาคและกลุ่มรายได้ แนวโน้มดังกล่าวอาจส่งผลให้ประชากรจำนวน 943 ล้านคนในปี 2025 เสี่ยงเข้าสู่ภาวะความไม่มั่นคงทางอาหาร ซึ่งถือเป็นตัวเลขสูงสุดในรอบหลายปี และการคาดการณ์ไปในปี 2028 คาดว่าประชากรโลกที่ขาดแคลนอาหารอย่างรุนแรงจะเพิ่มขึ้นเป็น 956 ล้านคน อันจะหลีกเลี่ยงไม่ได้จำนวนประชากรจะเพิ่มสูงขึ้นถึงพันล้านคน ท่ามกลางสถานการณ์เศรษฐกิจตกต่ำ โดยจะส่งผลให้การเติบโตในอนาคตหยุดชะงัก หากธนาคารกลางไม่สามารถควบคุมเงินเฟ้อและการออกมาตรการคุมเข้มเพิ่มเติม แนวโน้มความมั่นคงทางอาหารโลก (World Food Security Outlook: WFSO) ในเดือนตุลาคม 2023 แสดงให้เห็นความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างกลุ่มรายได้ ซึ่งเผยให้เห็นถึงเสถียรภาพทางอาหารโดยรวมของความมั่นคงด้านอาหารทั่วโลก มีความท้าทายอย่างมาก แม้ว่าประเทศที่มีรายได้ปานกลางถึงสูง จะมีแนวโน้มที่ดี แต่ประเทศที่มีรายได้ปานกลางถึงต่ำกลับมีแนวโน้มที่ดีในระยะสั้นเท่านั้น และประเทศที่มีรายได้น้อยต้องเผชิญกับแนวโน้มว่าประชากรที่ขาดแคลนอาหารจะเพิ่มขึ้นอีก ข้อมูลดังกล่าวเผยให้เห็นช่องว่างระหว่างความมั่นคงทางอาหารของประเทศที่มีรายได้ต่างกันที่กว้างมากขึ้น โดยคาดว่าประเทศที่มีรายได้น้อยจะมีอัตราความไม่มั่นคงด้านอาหารอยู่ในระดับที่รุนแรงภายในปี 2027 - 2029 นอกจากนี้ ประเทศยากจนที่มีหนี้สินจำนวนมากอยู่ในสภาวะเปราะบางเป็นพิเศษ ที่จะต้องเผชิญกับทั้งความท้าทายทางเศรษฐกิจและระดับความไม่มั่นคงด้านอาหารที่เพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากสภาพความมั่นคงด้านอาหารทั่วโลกมีการเปลี่ยนแปลง ความต้องการทางการเงินเพื่อสร้างความปลอดภัยจึงเพิ่มสูงขึ้น WFSO คาดการณ์ว่าความต้องการเงินทุนประจำปีจะอยู่ที่ 41,000 ล้านดอลลาร์ ในกลุ่มประเทศสมาคมการพัฒนาระหว่างประเทศ (IDA) และ 47,000 ล้านดอลลาร์ในกลุ่มประเทศธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและพัฒนา (IBRD) ซึ่งเพิ่มขึ้นเกือบสองเท่าจากประมาณการก่อนเกิดโรคระบาด ผลกระทบนี้จะรุนแรงขึ้นสำหรับประเทศที่มีรายได้ต่ำ โดยต้องให้ความสำคัญถึงความเร่งด่วนในการเสริมสร้างมาตรการเพื่อป้องกันประชากรกลุ่มเปราะบาง และในการคาดการณ์บ่งชี้ว่า ค่าใช้จ่ายเพื่อแก้ไขปัญหาและปรับปรุงสถานการณ์ความ

มั่นคงทางอาหารในระดับโลกจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องสำหรับประเทศที่มีรายได้น้อยและประเทศที่มีรายได้อ่อนถึงต่ำ อันเป็นการเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการมีนโยบายการเงินและการคลังที่มีประสิทธิภาพเพื่อฟื้นฟูเสถียรภาพทางเศรษฐกิจให้ประเทศเหล่านี้ โดย WFSO ประมาณการความต้องการเงินทุนประจำปีทั่วโลกอยู่ที่ประมาณ 9 หมื่นล้านดอลลาร์ตั้งแต่บัดนี้จนถึงปี 2030 โดยอิงตามการคาดการณ์จนถึงปี 2027 - 2029 อย่างไรก็ตาม ในสถานการณ์ที่อัตราเงินเฟ้อสูงขึ้น การเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดลง และราคาสินค้าจำเป็นโภคภัณฑ์ปรับตัวสูงขึ้น ความต้องการเหล่านี้เพิ่มขึ้นและอาจสูงถึง 1.3 เท่าของประมาณการในปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้ความต้องการทางการเงินประจำปีเพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 1.2 แสนล้านดอลลาร์ นอกจากนี้ การแก้ไขปัญหาภาวะทุพโภชนาการในหมู่สตรีและเด็กคาดว่าจะมีค่าใช้จ่ายมากกว่า 1.1 หมื่นล้านดอลลาร์ต่อปี ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงระบบอาหารทั่วโลกอาจต้องใช้งบถึง 4 แสนล้านดอลลาร์ต่อปี ค่าใช้จ่ายเหล่านี้รวมกันแล้วอาจสูงถึง 500,000 ล้านดอลลาร์ต่อปี ซึ่งจำเป็นต่อการแก้ไขปัญหาความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการทั่วโลก แม้จะเป็นตัวเลขที่สูง คิดเป็นประมาณร้อยละ 0.5 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมทั่วโลก สิ่งสำคัญคือการประมาณการนี้มีแนวโน้มค่อนข้างเป็นไปแบบอนุรักษ์นิยม เนื่องจากไม่ได้คำนึงถึงความต้องการแคลอรีทั้งหมด หรือสารอาหารที่เพียงพอต่อความต้องการของประชากร และไม่ได้แก้ไขผลกระทบในระยะยาวของภาวะทุพโภชนาการ นอกจากนี้ ภาระค่าใช้จ่ายเหล่านี้ยังสูงเกินไปสำหรับประเทศที่มีรายได้อ่อน โดยเงินทุนที่จำเป็นนั้นคิดเป็นประมาณร้อยละ 95 ของ GDP ทั้งหมดของประเทศ ซึ่งเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการมีความร่วมมือกันในระดับโลกในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ (Bo Andree et al., 2024)

นอกจากนี้แล้ว ธนาคารโลก (World Bank) ยังได้กล่าวถึงการตอบสนองของธนาคารโลกต่อภาวะขาดแคลนอาหารที่เพิ่มขึ้น โดยอัตราเงินเฟ้อราคาอาหารในประเทศยังคงสูงต่อเนื่อง ในประเทศรายได้น้อยและปานกลางหลายประเทศ โดยอัตราเงินเฟ้อสูงกว่าร้อยละ 5 ซึ่งพบในประเทศรายได้น้อยร้อยละ 59.1 (ล่าสุดเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2024) ประเทศรายได้อ่อนถึงกลางร้อยละ 63 (ไม่มีการเปลี่ยนแปลง) ประเทศรายได้อ่อนถึงปานกลางถึงบนร้อยละ 36 (สูงขึ้นร้อยละ 5) และประเทศรายได้อ่อนถึงสูงร้อยละ 10.9 (สูงขึ้นร้อยละ 3.6) เมื่อพิจารณาตามจริง อัตราเงินเฟ้อราคาอาหารสูงกว่าอัตราเงินเฟ้อโดยรวมในร้อยละ 46.7 จาก 167 ประเทศที่มีข้อมูล

ในรายงานวิกฤตความหิวโหย (Hunger Hotspots report) ตั้งแต่เดือนมิถุนายนถึงตุลาคม 2024 องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) และโครงการอาหารโลก (WFP) ได้ออกคำเตือนร่วมกันเกี่ยวกับวิกฤตความมั่นคงด้านอาหารที่ทวีความรุนแรงขึ้นในจุดวิกฤต 18 แห่ง ซึ่งประกอบด้วย 17 ประเทศ ประกอบด้วย ประเทศมาลี ปาเลสไตน์ ซูดานใต้ และซูดาน ถือเป็นประเทศที่น่ากังวลสูงสุด และเฮติที่ถูกเพิ่มเข้ามาใหม่ เนื่องจากความรุนแรงทวีขึ้นโดยกลุ่มติดอาวุธที่ไม่ใช่รัฐ พื้นที่เหล่านี้กำลังประสบกับภาวะอดอยากหรือมีความเสี่ยงร้ายแรง จำเป็นต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนเพื่อป้องกันกับสถานการณ์เลวร้าย ซึ่ง FAO และ WFP เน้นย้ำถึงความจำเป็นอย่างยิ่งในการเพิ่มความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมในจุดวิกฤตทั้ง 18 แห่ง เพื่อปกป้องแหล่งอาหารสำคัญและเพิ่มการเข้าถึงอาหาร การเข้าไปแทรกแซงอย่างรวดเร็วถือเป็นสิ่งสำคัญในการลดช่องว่างด้านอาหารและป้องกันไม่ให้อาการเลวร้ายลงจนกลายเป็นภาวะอดอยาก ซึ่งทุกประเทศทั่วโลกควรลงทุนในการแก้ปัญหาแบบบูรณาการที่สามารถจัดการกับสาเหตุในหลายมิติของภาวะขาดแคลนอาหาร เพื่อสร้างความมั่นใจว่าจะสามารถเพิ่มความยั่งยืนด้านอาหารในทุกมิติเพื่อสร้างความมั่นคงในภูมิภาคมากกว่าการเตรียมรับมือเหตุการณ์ฉุกเฉิน

การจำแนกระยะความมั่นคงด้านอาหารแบบบูรณาการ (Integrated Food Security Phase Classification; IPC) ที่เป็นการวิเคราะห์เพื่อจัดลำดับและจำแนกความไม่มั่นคงทางอาหารตามระดับความรุนแรงในพื้นที่ต่าง ๆ โดย IPC แบ่งออกเป็น 5 ระยะ (Phases) ตั้งแต่ความมั่นคงทางอาหาร (Phase 1) จนถึงภาวะอดอยาก (Phase 5) เพื่อช่วยในการตัดสินใจด้านการช่วยเหลือและการวางแผนเพื่อรับมือกับปัญหาความมั่นคงทางอาหารในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ โดยในรายงาน IPC ยืนยันว่าสถานการณ์ความไม่มั่นคงด้านอาหารในฉนวนกาซายังคงเป็นภาวะที่มีความเสี่ยงสูงของการขาดแคลนอาหาร トラบดีที่ความขัดแย้งยังคงดำเนินต่อไป และการเข้าถึงความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมที่ถูกจำกัด จากรายงานพบว่าร้อยละ 96 ของประชากร หรือเทียบเท่ากับ 2.15 ล้านคน เผชิญกับภาวะขาดแคลนอาหารเฉียบพลัน (IPC ระยะที่ 3 ขึ้นไป) โดยผู้คน 495,000 คนประสบปัญหาภาวะขาดแคลนอาหารอย่างรุนแรง (IPC ระยะที่ 5) จนถึงเดือนกันยายน 2024 ความร้ายแรงของสถานการณ์ดังกล่าวเป็นการเตือนใจถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการให้แน่ใจว่าอาหารและเสบียงอื่น ๆ เข้าถึงประชาชนทุกคนในฉนวนกาซา เว้นแต่จะมีการยุติการสู้รบร่วมกับการเข้าถึงความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมเท่านั้นที่จะลดความเสี่ยงของการเกิดภาวะอดอยากในฉนวนกาซาได้

การคาดการณ์เบื้องต้นสำหรับการผลิตธัญพืชทั่วโลกที่เน้นย้ำถึงความไม่แน่นอนอย่างมีนัยสำคัญเนื่องจากการปลูกพืชหลายชนิดยังคงอยู่ในซีกโลกเหนือ โดยคาดการณ์เบื้องต้นสำหรับการผลิตข้าวสาลีในปีการผลิตที่ 2024/25 เติบโตกับความท้าทายเนื่องจากสภาพอากาศที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการผลิตทางเกษตรกรรม เช่น ภัยแล้งและน้ำค้างแข็งเป็นเวลานานในภูมิภาคสำคัญของรัสเซีย ซึ่งส่งผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตร โดนจะส่งผลให้ราคาส่งออกข้าวสาลีทั่วโลกเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในภูมิภาคทะเลดำ เนื่องจากข้าวสาลีมีบทบาทสำคัญในการเป็นอาหารหลักและมีสินค้าทดแทนจำกัด ประเทศผู้นำเข้าจึงต้องติดตามผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นอย่างใกล้ชิดและจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงด้านอาหาร รวมทั้งสถานการณ์หลังจากที่รัสเซียรุกรานยูเครน นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการค้าที่บังคับใช้โดยประเทศต่าง ๆ ก็เพิ่มขึ้น วิกฤตอาหารโลกแย่งลงบางส่วนเนื่องจากข้อจำกัดด้านการค้าอาหารและปุ๋ยที่เพิ่มมากขึ้นซึ่งกำหนดโดยประเทศต่าง ๆ มีเป้าหมายเพื่อเพิ่มอุปทานภายในประเทศและลดราคาสินค้า ในเดือนมิถุนายน 2024 มี 16 ประเทศที่บังคับใช้การห้ามส่งออกอาหาร 22 รายการ และ 8 ประเทศได้บังคับใช้มาตรการจำกัดการส่งออก 15 รายการ (World Bank Group, 2024a)

2.1.3 ดัชนีความมั่นคงทางอาหาร

ดัชนีความมั่นคงทางอาหารโลก (Global Food Security Index: GFSI) แสดงถึงสภาพแวดล้อมโดยรวมด้านความมั่นคงทางอาหาร โดยเก็บข้อมูลจากทั้งหมด 113 ประเทศ โดย 113 ประเทศได้รับการคัดเลือกโดย Economist Impact โดยพิจารณาจากความหลากหลายในภูมิภาค ความสำคัญทางเศรษฐกิจ ขนาดประชากร (ประเทศที่มีประชากรมากกว่าจะถูกเลือกเพื่อให้มีประชากรทั่วโลกมากขึ้น) และเป้าหมายในการรวมภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก และแหล่งข้อมูลสำหรับตัวชี้วัดเชิงปริมาณถูกรวบรวมจากแหล่งสถิติระดับชาติและนานาชาติ ในกรณีที่ข้อมูลบางส่วนขาดหายไป Economist Impact ได้ใช้อัตราประมาณการ โดยเป็นข้อมูลตามแบบจำลอง ส่วนตัวชี้วัดเชิงคุณภาพบางส่วน ถูกสร้างขึ้นโดย Economist Impact โดยใช้ข้อมูลจากธนาคารเพื่อการพัฒนาและเว็บไซต์ของรัฐบาล และอีกส่วนหนึ่งมาจากแบบสำรวจและแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งได้รับการปรับปรุงโดยทีม Economist Impact โดยแหล่งข้อมูลหลักที่ใช้ใน GFSI ได้แก่ หน่วยงานวิจัยและวิเคราะห์ของ The Economist Group (Economist Intelligence Unit: EIU), ธนาคารโลก (World Bank Group), องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO), องค์การอนามัยโลก (WHO),

องค์การการค้าโลก (WTO), องค์การเพื่อความร่วมมือและพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Organization for Economic Co-operation and Development หรือ OECD), โครงการ Notre Dame Global Adaptation Initiative (ND-GAIN), สถาบันทรัพยากรโลก (WRI), ดัชนีสมรรถนะด้านสิ่งแวดล้อมที่จัดทำขึ้นโดยมหาวิทยาลัยเยล (Yale Environmental Performance Index: EPI), กระทรวงเกษตรของสหรัฐอเมริกา (USDA) และกระทรวงการเกษตรและสาธารณสุขในระดับชาติ (The Economist Newspaper, 2022)

ซึ่งคะแนนในดัชนีความมั่นคงทางอาหารโลก (GFSI) ปี 2022 สะท้อนถึงระบบอาหารโลกที่เปราะบางและอยู่ภายใต้แรงกดดันอย่างมหาศาล ซึ่งกำลังเผชิญกับผลกระทบที่เลวร้ายที่สุดในประวัติศาสตร์ ราคาสินค้าอาหารและจำนวนผู้หิวโหยพุ่งสูงเป็นประวัติการณ์ ขณะที่ความสามารถในการซื้อหาอาหารลดลงอย่างรวดเร็ว เนื่องจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ความขัดแย้งทางอาวุธ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศซึ่งเพิ่มความเครียดให้กับระบบโดยรวม ความเครียดเหล่านี้อาจเลวร้ายลงเมื่อภัยคุกคามต่อความมั่นคงทางอาหารกลายเป็นเรื่องปกติใหม่ (new normal) ดังนั้นทุกฝ่ายในระบบอาหารซึ่งมีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกัน จะต้องร่วมมือกันเพื่อจัดการความเสี่ยงและบรรลุปเป้าหมายคู่ของความยืดหยุ่นและความยั่งยืน หนึ่งในแรงผลักดันสำคัญนี้ต้องมาจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น รัฐบาล องค์กรพหุภาคี และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ซึ่งสามารถใช้เครื่องมือด้านมนุษยธรรม การค้า เศรษฐกิจ และการคุ้มครองทางสังคมเพื่อลดผลกระทบจากความเสี่ยงระยะสั้น อย่างไรก็ตาม GFSI ในปีนี้ยังชี้ให้เห็นเส้นทางที่ชัดเจนสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ เช่น ธุรกิจเกษตรกร และกลุ่มท้องถิ่น ที่สามารถร่วมมือกับรัฐบาลและ NGO ในการดำเนินนโยบายด้านการปรับตัว นวัตกรรม และการเงิน (World Bank Group, 2024a)

ดัชนีความมั่นคงทางอาหารโลกปี 2022 มีการปรับเพิ่มตัวชี้วัดใหม่ 14 ตัว รวมทั้งสิ้นเป็น 68 ตัว (แสดงดังตารางที่ 2) เพื่อสะท้อนธรรมชาติของระบบอาหารโลกที่เชื่อมโยงกัน ตัวชี้วัดใหม่หลายตัวเน้นไปที่การสนับสนุนเกษตรกร เช่น การเข้าถึงบริการให้คำปรึกษาทางการเกษตรและการส่งเสริมเกษตรกรหญิง เสาหลักด้าน "ความพร้อมของอาหาร" (Availability) ถูกปรับให้เริ่มจากการผลิตอาหาร โดยมีการเพิ่มการเข้าถึงปัจจัยการผลิตทางการเกษตรและการเงิน การสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานในฟาร์ม เช่น การจัดเก็บผลผลิตและระบบชลประทาน นอกจากนี้ เสาหลักที่สี่ ซึ่งเดิมเรียกว่า "ทรัพยากรธรรมชาติและความยืดหยุ่น" ได้ถูกเปลี่ยนชื่อเป็น "ความยั่งยืนและการปรับตัว"

(Sustainability and Adaptation) เพื่อสะท้อนความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมีการเพิ่มตัวชี้วัดเกี่ยวกับการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ เช่น การระบาดของศัตรูพืชและโรค รวมถึงการเพิ่มตัวชี้วัดเกี่ยวกับการไหลเวียนของการเงินเพื่อปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (World Bank Group, 2024a)

รากฐานในการวิเคราะห์ความมั่นคงทางอาหารโดยรวมทั่วโลก ทั้งด้านความพร้อมความสามารถในการเข้าถึง คุณภาพ และการเตรียมตัวรับมือกับการเปลี่ยนแปลง โดยเสาหลักทั้ง 4 ของดัชนีความมั่นคงทางอาหารโลก ประกอบด้วย

1. ความสามารถในการจ่าย (Affordability) ในส่วนนี้ครอบคลุมถึงความสามารถในการเข้าถึงอาหารผ่านการวัดค่าต่าง ๆ เช่น ภาษีนำเข้าสินค้าเกษตรและเสรีภาพทางการค้า การเข้าถึงบริการทางการเงิน รวมถึงผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่หลากหลาย ในปี 2022 มีการเพิ่มตัวชี้วัดใหม่เพื่อวัดการค้าสินค้าเกษตรที่ครอบคลุมมากขึ้น เช่น เสรีภาพในการค้า และการเคลื่อนย้ายสินค้าระหว่างประเทศเพื่อให้สามารถวิเคราะห์ได้ละเอียดมากขึ้น

2. ความพร้อมใช้งาน (Availability) มุ่งเน้นไปที่ความพร้อมในการผลิตและการจัดหาอาหาร รวมถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น การเข้าถึงบริการทางการเกษตร การมีโครงสร้างพื้นฐานในการเกษตร เช่น การจัดเก็บพืชผล การชลประทาน และการเข้าถึงตลาด นอกจากนี้ยังรวมถึงการวัดผลด้านราคาสินค้าเกษตรและการสนับสนุนชุมชนเกษตรกร โดยเฉพาะการส่งเสริมสิทธิสตรีในการเข้าถึงทรัพยากรทางการเกษตร

3. คุณภาพและความปลอดภัย (Quality and Safety) ที่กล่าวถึงมาตรการด้านคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร รวมถึงความหลากหลายของอาหาร การบริโภคน้ำตาล และกฎหมายด้านความปลอดภัยของอาหาร โดยมีการเพิ่มตัวชี้วัดเกี่ยวกับกฎหมายความปลอดภัยของอาหารเพื่อให้ตอบสนองต่อปัญหาในอนาคตที่อาจเกิดขึ้น

4. ความยั่งยืนและการปรับตัว (Sustainability and Adaptation) ซึ่งส่วนนี้มีการเปลี่ยนชื่อจากเดิม "ทรัพยากรธรรมชาติและความยืดหยุ่น" เป็น "ความยั่งยืนและการปรับตัว" เน้นถึงความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพและสุขภาพของดิน รวมถึงการไหลเวียนของการเงินเพื่อ

สนับสนุนการปรับตัวและลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ นอกจากนี้ยังเพิ่มการวัดการจัดการความเสี่ยงจากโรคระบาดและแมลงเพื่อให้ครอบคลุมถึงมาตรการการป้องกันและจัดการปัญหาเหล่านี้

ตารางที่ 2 ตัวชี้วัดดัชนีความมั่นคงทางอาหารโลก Global Food Security Index (GFSI)

1. ความสามารถในการจ่าย (Affordability)			
ตัวชี้วัด	คำจำกัดความและการสร้างตัวชี้วัด	เหตุผลของตัวชี้วัด	แหล่งที่มา
1.1 การเปลี่ยนแปลงของต้นทุนอาหารเฉลี่ย	วัดการเปลี่ยนแปลงของต้นทุนอาหารเฉลี่ย โดยใช้ดัชนีราคาผู้บริโภคด้านอาหาร (Food Consumer Price Index :Food CPI) ซึ่งติดตามการเปลี่ยนแปลงราคาของตะกร้าอาหารเฉลี่ยตั้งแต่ปี 2015	การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของต้นทุนอาหารเฉลี่ยอาจบ่งชี้ถึงการลดลงของความสามารถในการจ่าย	UN Food and Agriculture Organization (FAO)
1.2 สัดส่วนของประชากรที่อยู่ต่ำกว่าเส้นความยากจนโลก	วัดความชุกของความยากจน คำนวณเป็นร้อยละของประชากรที่มีชีวิตอยู่ด้วยเงินน้อยกว่า 3.20 ดอลลาร์สหรัฐต่อวัน ณ อัตราแลกเปลี่ยนเสมอภาคอำนาจซื้อ (PPP) ปี 2011	ความยากจนอาจนำไปสู่ความยากลำบากในการซื้ออาหารหรือปัจจัยการผลิตอาหาร	World Bank (World Development Indicators)
1.3 ดัชนีรายได้ที่ปรับด้วยความไม่เท่าเทียม	วัดรายได้ส่วนบุคคล (GNI ต่อหัวที่ PPP ปี 2011) ที่ปรับตามระดับความไม่เท่าเทียม	ระดับรายได้เฉลี่ยสามารถกำหนดความสามารถในการจ่ายค่าอาหาร	UN Development Programme (UNDP)
1.4 การค้าเกษตรกรรม	ดูตัวบ่งชี้ย่อยประกอบ	ตัวชี้วัดรวมที่ตรวจสอบความเชื่อมโยงระหว่างประเทศ	ค่าที่ได้จากการคำนวณโดย Economist Impact
1.4.1 ภาษีนำเข้าสินค้าเกษตร	วัดอัตราภาษีเฉลี่ยที่ใช้กับการนำเข้าสินค้าเกษตรทั้งหมดภายใต้หลักการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่ง (Most Favored Nation: MFN)	ภาษีสินค้าเกษตรอาจเพิ่มต้นทุนการนำเข้าอาหาร และส่งผลต่อต้นทุนอาหารสำหรับผู้บริโภค	World Trade organization (WTO)
1.4.2 เสรีภาพทางการค้า	วัดเสรีภาพทางการค้า เป็นตัวชี้วัดรวมที่วัดขอบเขตของอุปสรรคทางภาษีและไม่ใช่ภาษีที่ส่งผลต่อการนำเข้าและส่งออกสินค้าและบริการ	ข้อตกลงการค้าเสรีสามารถอนุญาตให้มีแหล่งที่มาของอาหารที่หลากหลายขึ้น	Heritage Index of Freedom

1.5 โครงการตาข่ายความปลอดภัยด้านอาหาร	ดูตัวบ่งชี้ย่อยประกอบ	ตัวชี้วัดรวมที่ประเมินการมีอยู่และลักษณะของโครงการตาข่ายความปลอดภัยด้านอาหาร	ค่าที่ได้จากการคำนวณโดย Economist Impact
1.5.1 การมีอยู่ของโครงการตาข่ายความปลอดภัยด้านอาหาร	มีโครงการตาข่ายความปลอดภัยด้านอาหารในประเทศ (food safety-net programmes) และสามารถเข้าถึงประชากรที่ต้องการการสนับสนุนหรือไม่?	โครงการตาข่ายความปลอดภัยด้านอาหารช่วยให้มีการเข้าถึงอาหารอย่างสม่ำเสมอสำหรับประชากรที่ขาดความมั่นคงทางอาหาร	การให้คะแนนเชิงคุณภาพโดย Economist Impact
1.5.2 เงินทุนสำหรับโครงการตาข่ายความปลอดภัยด้านอาหาร	มีหลักฐานว่าโครงการตาข่ายความปลอดภัยด้านอาหารมีเงินทุนเพียงพอหรือไม่?	โครงการตาข่ายความปลอดภัยด้านอาหารที่มีเงินทุนเฉพาะสามารถให้บริการแก่ประชากรเป้าหมายได้ดีขึ้น	การให้คะแนนเชิงคุณภาพโดย Economist Impact
1.5.3 ครอบคลุมของโครงการตาข่ายความปลอดภัยด้านอาหาร	โครงการตาข่ายความปลอดภัยด้านอาหารมีความครอบคลุมระดับชาติและรวมถึงบริการที่หลากหลายหรือไม่?	บริการที่หลากหลายพร้อมความครอบคลุมทั่วประเทศช่วยให้มั่นใจว่าครอบคลุมประชาชนทุกคนที่ขาดความมั่นคงทางอาหารในประเทศ	การให้คะแนนเชิงคุณภาพโดย Economist Impact
1.5.4 การดำเนินงานของโครงการตาข่ายความปลอดภัยด้านอาหาร	โครงการตาข่ายความปลอดภัยด้านอาหารดำเนินการโดยรัฐบาลและไม่พึ่งพาการสนับสนุนด้านการดำเนินงานหรือเงินทุนจากภายนอกหรือไม่?	โครงการตาข่ายความปลอดภัยด้านอาหารที่ดำเนินการโดยรัฐบาลแห่งชาติมีความยั่งยืนมากกว่า	การให้คะแนนเชิงคุณภาพโดย Economist Impact
2. ความพร้อมใช้ (Availability)			
ตัวชี้วัด	คำจำกัดความและการสร้างตัวชี้วัด	เหตุผลของตัวชี้วัด	แหล่งที่มา
2.1 การเข้าถึงปัจจัยการผลิตทางการเกษตร	ดูตัวบ่งชี้ย่อยประกอบ	ตัวชี้วัดรวมที่วัดทรัพยากรและปัจจัยการผลิตสำหรับเกษตรกร	ค่าที่ได้จากการคำนวณโดย Economist Impact
2.1.1 การเข้าถึงการเงินและผลิตภัณฑ์ทางการเงินสำหรับเกษตรกร	เกษตรกรมีการเข้าถึงบริการทางการเงินพื้นฐานในราคาที่เหมาะสม (การออมและสินเชื่อ) หรือไม่?	การเข้าถึงการออมและสินเชื่อช่วยปรับปรุงผลผลิตของเกษตรกรและความสามารถในการจัดหาอาหารให้กับครอบครัวของตนเอง	การให้คะแนนเชิงคุณภาพโดย Economist Impact

2.1.2 การเข้าถึงผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่หลากหลาย	เกษตรกรมีการเข้าถึงบริการทางการเงินที่หลากหลายนอกเหนือจากการออมและสินเชื่อหรือไม่?	เครื่องมือทางการเงินที่หลากหลาย เช่น การประกันพืชผลที่อิงกับสภาพอากาศ/พารามิเตอร์ เครื่องมือป้องกันความเสี่ยงด้านราคา ฯลฯ สามารถช่วยให้เกษตรกรอยู่รอดจากวิกฤตเศรษฐกิจและสภาพอากาศ และดำเนินธุรกิจของตนได้	การให้คะแนนเชิงคุณภาพ โดย Economist Impact
2.1.3 ราคาผู้ผลิตสินค้าเกษตร	วัดการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยรายปีในราคาขาย (Producer Price Index: PPI) ที่เกษตรกรได้รับ (เป็นราคาหน้าฟาร์มหรือ ณ จุดขายแรก)	ราคาผู้ผลิตสินค้าเกษตรที่สูงขึ้นซึ่งวัดโดยดัชนีราคาผู้ผลิต (PPI) อาจบ่งชี้ว่าผู้ผลิตได้รับเงินมากขึ้นสำหรับพืชผลที่พวกเขาผลิต	UN Food and Agriculture Organisation (FAO)
2.1.4 การเข้าถึงบริการส่งเสริมการเกษตร	เกษตรกรมีการเข้าถึงบริการส่งเสริมหรือให้คำปรึกษาด้านการเกษตรหรือไม่?	การส่งเสริมการเกษตรมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เพิ่มความมั่นคงทางอาหาร และปรับปรุงการดำรงชีวิตในชนบท และช่วยให้ผู้ผลิตในชนบทรับมือกับความท้าทายใหม่ ๆ ที่เผชิญกับภาคการเกษตร	การให้คะแนนเชิงคุณภาพ โดย Economist Impact
2.1.5 องค์กรชุมชน	เกษตรกรมีการเข้าถึงองค์กรชุมชน (เช่น สมาคมผู้ผลิต สหกรณ์ สหภาพ และสหพันธ์) หรือไม่?	องค์กรชุมชน ซึ่งให้บริการแก่เกษตรกร อำนวยความสะดวกในการเข้าถึงตลาด และเสริมพลังให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการเจรจายโยบาย เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้เกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่ดี	การให้คะแนนเชิงคุณภาพ โดย Economist Impact
2.1.6 การเสริมพลังให้แก่เกษตรกรสตรี	ประเทศมีนโยบายหรือยุทธศาสตร์ระดับชาติที่มุ่งเน้นการสนับสนุนเกษตรกรสตรีหรือปรับปรุงการเข้าถึงปัจจัยการผลิตทางการเกษตรของสตรีหรือไม่?	ผู้หญิงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในภาคการเกษตร แต่การขาดการเข้าถึงปัจจัยการผลิตทางการเกษตร รวมถึงทรัพยากร การตัดสินใจในการผลิต และรายได้ จำกัดการมีส่วนร่วม	การให้คะแนนเชิงคุณภาพ โดย Economist Impact
2.2 การวิจัยและการพัฒนาทางการเกษตร	ดูตัวบ่งชี้ย่อยประกอบ	ตัวชี้วัดรวมที่วัดการวิจัยและการพัฒนาทางการเกษตร	ค่าที่ได้จากการคำนวณโดย Economist Impact

2.2.1 ค่าใช้จ่ายของ รัฐในการวิจัยและ พัฒนาด้าน การเกษตร	วัดการใช้จ่ายของรัฐบาลในการวิจัยและ พัฒนาด้านการเกษตร โดยใช้ดัชนีการ มุ่งเน้นด้านการเกษตร (Agricultural Orientation Index) เป็นตัวชี้วัดตัว แทนที่ประเมินการลงทุนของรัฐในภาค เกษตร	ตัวชี้วัดนี้วัดความก้าวหน้าตาม เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ของสหประชาชาติ เป้าหมายที่ 2.a เกี่ยวกับการลงทุนของรัฐใน ภาคเกษตร นี่เป็นตัวชี้วัด ตัวแทนสำหรับการลงทุนในการ วิจัยและพัฒนาด้านการเกษตร	UN
2.2.2 การเข้าถึง เทคโนโลยี การศึกษา และทรัพยากร ทางการเกษตร	วัดการเข้าถึงเทคโนโลยี การศึกษา และ ทรัพยากรทางการเกษตร โดยใช้ผลิต ภาพปัจจัยการผลิตรวม (Total Factor Productivity: TFP) ของภาคเกษตร ซึ่ง ประเมินผลิตภาพของปัจจัยการผลิต ทางการเกษตร (ที่ดิน แรงงาน การ ลงทุน) โดยวัดจากการเติบโตรายปีของ ผลผลิตทางการเกษตรลบด้วยการ เติบโตรายปีของปัจจัยการผลิตทาง การเกษตร	ผลผลิตพืชอาจเป็นตัวแทนที่มี คุณค่าสำหรับการเข้าถึงและ การนำเทคโนโลยีและแนว ปฏิบัติที่ดีที่สุดสำหรับการ จัดการเกษตรกรรมไปใช้ โดย ดัชนีนี้จะประเมินผลผลิตพืชผัก เทียบกับผลผลิตพืชอาหารหลัก ซึ่งแสดงถึงการลงทุนในความ มั่นคงทางอาหารและการผลิต ใน ระดับชาติ มากกว่าพืช ส่งออกหรือ พืชอาหารหลัก (ซึ่ง ยังคำนึงถึงความพร้อมใช้ของ สารอาหารรองเทียบกับแคลอรี ที่มี)	US Department of Agriculture (USDA)
2.2.3 ความมุ่งมั่นใน เทคโนโลยีนวัตกรรม	ประเทศมีกรอบนโยบายที่เอื้อต่อการ พัฒนาเทคโนโลยีการเกษตรนวัตกรรม หรือไม่?	เทคโนโลยีนวัตกรรมสามารถ สร้างระบบการเกษตรที่ยั่งยืน มากขึ้นและช่วยให้เกษตรกร เพิ่มผลผลิตได้	การให้คะแนน เชิงคุณภาพ โดย Economist Impact
2.3 โครงสร้าง พื้นฐานในฟาร์ม	ดูตัวบ่งชี้ย่อยประกอบ	ตัวชี้วัดรวมที่วัดความสามารถ ในการเก็บรักษาพืชผล	ค่าที่ได้จากการ คำนวณโดย Economist Impact
2.3.1 สิ่งอำนวยความสะดวกในการ เก็บรักษาพืชผล	มีหลักฐานของการสนับสนุนทาง การเงินจากรัฐบาล องค์กรพหุภาคี/ผู้ บริจาค หรือภาคเอกชนเพื่อปรับปรุง การเก็บรักษาพืชผลในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาหรือไม่?	การลงทุนเพื่อปรับปรุงหรือ ขยายสิ่งอำนวยความสะดวกใน การเก็บรักษาพืชผลมี ความสำคัญต่อการรับรองว่ามี อุปทานอาหารเพียงพอ	การให้คะแนน เชิงคุณภาพ โดย Economist Impact

2.3.2 โครงสร้างพื้นฐานด้านการชลประทาน	วัดร้อยละของพื้นที่เพาะปลูกทางการเกษตรที่มีอุปกรณ์ชลประทาน	การลงทุนเพื่อปรับปรุงหรือขยายสิ่งอำนวยความสะดวกในการเก็บรักษาพืชผลมีความสำคัญต่อการรับรองว่ามีอุปทานอาหารเพียงพอ	UN Food and Agriculture organization (FAO)
2.3.3 การเข้าถึงข้อมูลตลาดและธนาคารผ่านมือถือ	วัดจำนวนผู้ใช้โทรศัพท์มือถือต่อประชากร 100 คน	เทคโนโลยีโทรศัพท์มือถือมีความสำคัญสำหรับเกษตรกรในการเข้าถึงข้อมูลตลาดที่ทันสมัยและบริการส่งเสริมการเกษตร นอกจากนี้ เกษตรกรและประชากรที่ขาดความมั่นคงทางอาหารได้รับประโยชน์จากการเข้าถึงบริการทางการเงินแบบครอบคลุม เช่น ผ่านธนาคารผ่านมือถือ	International Telecommunication Union (ITU)
2.4 ความผันผวนของการผลิตทางการเกษตร	วัดความผันผวนของการผลิตทางการเกษตร โดยวัดจากค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานในอัตราการเติบโตของการผลิตธัญพืชและพืชผักในช่วง 5 ปีล่าสุดที่มีข้อมูล	ความผันผวนในผลิตภาพทางการเกษตรสามารถสร้างความยากลำบากในการคาดการณ์และวางแผนสำหรับการจัดหาอาหารที่สม่ำเสมอ	UN Food and Agriculture organization (FAO)
2.5 การสูญเสียอาหาร	วัดการสูญเสียอาหารหลังการเก็บเกี่ยวและก่อนถึงผู้บริโภคเป็นสัดส่วนของอุปทานภายในประเทศ (การผลิต การนำเข้าสุทธิ และการเปลี่ยนแปลงสต็อก) ของพืชผล ปศุสัตว์ และสินค้าประมง (เป็นต้น)	ระดับการสูญเสียอาหารที่สูงขึ้นลดความพร้อมใช้ของอาหารโดยรวม	UN Food and Agriculture organization (FAO)
2.6 โครงสร้างพื้นฐานของห่วงโซ่อุปทาน	ดูตัวบ่งชี้ย่อยประกอบ	ตัวชี้วัดรวมที่วัดความสามารถในการขนส่งพืชผลไปสู่ตลาด	ค่าที่ได้จากการคำนวณโดย Economist Impact
2.6.1 การวางแผนและโลจิสติกส์	วัดประสิทธิภาพการขนส่งและระบบโลจิสติกส์ระดับชาติ (ดัชนีประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์) โดยใช้ตัวชี้วัด 6 ตัวที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยนำเข้าหลักของห่วงโซ่อุปทานและผลลัพธ์ประสิทธิภาพของห่วงโซ่อุปทาน	กลยุทธ์ด้านการขนส่งและโลจิสติกส์เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการเคลื่อนย้ายอาหารจากพื้นที่ที่มีมากเกินไปไปยังพื้นที่ที่ขาดแคลน	World Bank (Logistics Performance Index)

2.6.2 โครงสร้างพื้นฐานถนน	คุณภาพของโครงสร้างพื้นฐานถนนระดับชาติเป็นอย่างไร?	ไม่ว่าภูมิประเทศและโครงสร้างพื้นฐานของประเทศจะเป็นอย่างไร โครงสร้างพื้นฐานถนนมีบทบาทสำคัญในการขนส่งอาหาร	EIU Risk Briefing
2.6.3 โครงสร้างพื้นฐานท่าเรือ อากาศยาน และราง	คุณภาพของโครงสร้างพื้นฐานท่าเรือ อากาศยาน และรางระดับชาติเป็นอย่างไร?	ขึ้นอยู่กับภูมิประเทศและโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ โครงสร้างพื้นฐานท่าเรือ อากาศยาน และรางมีบทบาทสำคัญในการขนส่งอาหาร	EIU Risk Briefing
2.7 ความเพียงพอของอุปทาน	ดูตัวบ่งชี้ย่อยประกอบ	ตัวชี้วัดรวมที่วัดความพร้อมใช้ของอาหาร	ค่าที่ได้จากการคำนวณโดย Economist Impact
2.7.1 ความเพียงพอของอุปทานอาหาร	วัดความเพียงพอของอาหารที่มีสำหรับการบริโภคของมนุษย์เป็นร้อยละของความต้องการพลังงานจากอาหารเฉลี่ย	อุปทานอาหารที่เพียงพอเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการรับรองความมั่นคงทางอาหาร	UN Food and Agriculture organization (FAO)
2.7.2 การพึ่งพาความช่วยเหลือด้านอาหารเรื้อรัง	วัดว่าประเทศเป็นผู้รับความช่วยเหลือด้านอาหารเรื้อรังหรือไม่ โดยประเมินการเปลี่ยนแปลงของความช่วยเหลือด้านอาหารฉุกเฉินเฉลี่ยต่อหัวที่ได้รับในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา	ระดับความช่วยเหลือด้านอาหารที่สูงและสม่ำเสมอชี้ว่าอุปทานอาหารที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชากร	OECD
2.8 อุปสรรคทางการเมืองและสังคมต่อการเข้าถึง	ดูตัวบ่งชี้ย่อยประกอบ	ตัวชี้วัดรวมที่วัดอุปสรรคทางการเมืองและสังคมต่อการเข้าถึง	ค่าที่ได้จากการคำนวณโดย Economist Impact
2.8.1 ความขัดแย้งทางอาวุธ	การประเมินความเสี่ยงของความขัดแย้งทางอาวุธ	ความขัดแย้งทางอาวุธเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความไม่มั่นคงทางอาหาร เนื่องจากรบกวนการผลิตอาหาร การเข้าถึงตลาด และการดำรงชีวิต	EIU Risk Briefing
2.8.2 ความเสี่ยงด้านเสถียรภาพทางการเมือง	การประเมินความไม่มั่นคงทางการเมืองทั่วไป	ความไม่มั่นคงทางการเมืองมีศักยภาพที่จะรบกวนการเข้าถึงอาหาร เช่น ผ่านการปิดกั้นการขนส่งหรือการลดความช่วยเหลือด้านอาหาร	EIU Risk Briefing

2.8.3 การทุจริต	การประเมินความเสี่ยงและการแพร่หลายของการทุจริตในประเทศ	การทุจริตสามารถส่งผลกระทบต่อความพร้อมใช้งานของอาหารผ่านการบิดเบือนและไม่มีประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงไม่มีประสิทธิภาพในการกระจายอาหาร	EIU Risk Briefing
2.8.4 ความไม่เท่าเทียมทางเพศ	วัดความไม่เท่าเทียมทางเพศที่รวมถึงสุขภาพ การศึกษา ทุนทางการเงินและอำนาจทางเศรษฐกิจ	ตามที่ FAO พบว่า ผู้หญิงได้รับผลกระทบจากความหิวโหยและการขาดสารอาหารมากกว่าผู้ชาย การปรับปรุงการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาและเศรษฐกิจสามารถปรับปรุงผลลัพธ์ด้านความมั่นคงทางอาหารสำหรับผู้หญิงและครอบครัวได้	UN Development Programme
2.9 ความมุ่งมั่นด้านนโยบายความมั่นคงทางอาหารและการเข้าถึง	ดูตัวบ่งชี้ย่อยประกอบ	ตัวชี้วัดรวมที่วัดความมุ่งมั่นด้านนโยบายความมั่นคงทางอาหารและการเข้าถึง	ค่าที่ได้จากการคำนวณโดย Economist Impact
2.9.1 กลยุทธ์ด้านความมั่นคงทางอาหาร	การประเมินว่ามีกลยุทธ์ด้านความมั่นคงทางอาหารในประเทศหรือไม่	กลยุทธ์ด้านความมั่นคงทางอาหารระดับชาติประเมินว่ารัฐบาลได้ทำให้ความมั่นคงทางอาหารเป็นจุดสนใจและลำดับความสำคัญหรือไม่	การให้คะแนนเชิงคุณภาพโดย Economist Impact
2.9.2 หน่วยงานด้านความมั่นคงทางอาหาร	การประเมินว่ารัฐบาลมีความรับผิดชอบ และสามารถถูกตรวจสอบได้ในเรื่องความมั่นคงทางอาหารหรือไม่	หน่วยงาน กรม หรือกระทรวงที่มีการอุทิศตัวประเมินว่ารัฐบาลได้ลงทุน สามารถถูกตรวจสอบได้ และกำลังใช้วิธีการประสานงานเพื่อบรรลุความมั่นคงทางอาหารหรือไม่	การให้คะแนนเชิงคุณภาพโดย Economist Impact
3. คุณภาพและความปลอดภัย (Quality and Safety)			
ตัวชี้วัด	คำจำกัดความและการสร้างตัวชี้วัด	เหตุผลของตัวชี้วัด	แหล่งที่มา
3.1 ความหลากหลายของอาหาร	ดูตัวบ่งชี้ย่อยประกอบ	ตัวชี้วัดรวมที่วัดความหลากหลายของอาหาร	ค่าที่ได้จากการคำนวณโดย Economist Impact

3.1.1 สัดส่วนของอาหารที่ไม่ใช่แป้ง	วัดสัดส่วนของอาหารที่ไม่ใช่แป้ง (อาหารทั้งหมดนอกเหนือจากธัญพืช รากและหัว) ในการบริโภคพลังงานจากอาหารทั้งหมด	สัดส่วนที่สูงขึ้นของอาหารที่ไม่ใช่แป้งบ่งชี้ถึงความหลากหลายของกลุ่มอาหารในอาหารที่มากขึ้น	UN Food and Agriculture Organisation (FAO)
3.1.2 สัดส่วนการบริโภคน้ำตาล	วัดสัดส่วนของน้ำตาล [น้ำตาล (เทียบเท่าน้ำตาลดิบ) สารให้ความหวานอื่นๆ น้ำผึ้ง บีทรูท อ้อย และน้ำตาลที่ไม่ผ่านการปั่นเหวี่ยง] ในการบริโภคพลังงานจากอาหารทั้งหมด	ปริมาณการบริโภคน้ำตาลที่สูงขึ้นในประชากรอาจบ่งชี้ถึงการบริโภคเครื่องดื่มที่มีน้ำตาลและอาหารที่มีพลังงานสูงแต่ไม่จำเป็นซึ่งมีคุณค่าทางโภชนาการต่ำและเพิ่มความเสี่ยงต่อผลลัพธ์ด้านสุขภาพที่ไม่ดี	OECD
3.2 มาตรฐานทางโภชนาการ	คู่มือบ่งชี้ย่อยประกอบ	ตัวชี้วัดรวมที่วัดความมุ่งมั่นของรัฐบาลในการเพิ่มมาตรฐานทางโภชนาการ	ค่าที่ได้จากการคำนวณโดย Economist Impact
3.2.1 แนวทางการบริโภคอาหารระดับชาติ	รัฐบาลได้เผยแพร่และนำแนวทางการบริโภคอาหารไปปฏิบัติหรือไม่? มีแผนในการประเมินใหม่ตามเวลาที่เหมาะสมหรือไม่?	แนวทางการบริโภคอาหารช่วยในการแบ่งปันข้อความเกี่ยวกับอาหารที่สมดุลและมีคุณค่าทางโภชนาการ	การให้คะแนนเชิงคุณภาพโดย Economist Impact
3.2.2 แผนหรือกลยุทธ์ด้านโภชนาการระดับชาติ	การประเมินว่ารัฐบาลมีกลยุทธ์ระดับชาติปัจจุบันที่เผยแพร่เพื่อปรับปรุงโภชนาการสำหรับทั้งเด็กและผู้ใหญ่หรือไม่	เด็กและผู้ใหญ่มีความต้องการทางโภชนาการที่แตกต่างกัน	การให้คะแนนเชิงคุณภาพโดย Economist Impact ที่ได้จากฐานข้อมูลของ WHO, FAO และรายงานกระทรวงสาธารณสุข

3.2.3 การติดฉลาก โภชนาการ	การประเมินว่ารัฐบาลกำหนดให้อาหาร บรรจุหีบห่อต้องรวมข้อมูลการติดฉลาก โภชนาการ (การประกาศสารอาหาร) ตามคำแนะนำของ Codex (แคลอรี โปรตีน คาร์โบไฮเดรต ไขมัน โซเดียม น้ำตาล) หรือไม่	เมื่อใช้ร่วมกับนโยบาย การศึกษา การติดฉลากสินค้า บรรจุหีบห่อช่วยให้ผู้บริโภค เข้าใจคุณค่าทางแคลอรีและ โภชนาการของอาหารที่ซื้อได้ดี ขึ้น	การให้คะแนน เชิงคุณภาพ โดย Economist Impact ที่ได้ จากฐานข้อมูล ของ WHO, FAO และ รายงาน กระทรวง สาธารณสุข
3.2.4 การติดตาม และเฝ้าระวังด้าน โภชนาการ	การประเมินว่ารัฐบาลติดตามสถานะ ทางโภชนาการของประชากรทั่วไป หรือไม่ ตัวอย่างของการติดตามและเฝ้า ระวังรวมถึงการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการ ขาดสารอาหารและการขาดสารอาหาร ที่เกี่ยวข้อง	การติดตามสถานะทาง โภชนาการช่วยให้รัฐบาลระบุ การขาดสารอาหารในปัจจุบัน และจัดสรรทรัพยากรไปยังพื้นที่ที่ ต้องการ	การให้คะแนน เชิงคุณภาพ โดย Economist Impact ที่ได้ จากฐานข้อมูล ของ WHO, FAO และ รายงาน กระทรวง สาธารณสุข
3.3 ความพร้อมใช้ งานของสารอาหาร รอง	ดูตัวบ่งชี้ย่อยประกอบ	ตัวชี้วัดรวมที่วัดความพร้อมใช้ งานของสารอาหารรองใน อุปทานอาหาร	ค่าที่ได้จากการ คำนวณโดย Economist Impact
3.3.1 ความพร้อมใช้ งานของวิตามินเอใน อาหาร	วัดความพร้อมใช้งานของวิตามินเอ แสดงในหน่วยไมโครกรัมของวิตามินเอ (Retinol activity equivalent: RAE) ต่อคนต่อวัน บนมาตราส่วน 0 - 2	วิตามินเอเป็นสารอาหารรองที่ สำคัญต่อสุขภาพ การขาด วิตามินเอสามารถทำให้เกิด อาการตาบอดและปัญหา สุขภาพอื่นๆ	Global Nutrient Database
3.3.2 ความพร้อมใช้ งานของธาตุเหล็กใน อาหาร	วัดความพร้อมใช้งานของธาตุเหล็ก แสดงในหน่วย มิลลิกรัมต่อคนต่อวัน	ธาตุเหล็กเป็นสารอาหารรองที่ สำคัญต่อสุขภาพ การขาดธาตุ เหล็กสามารถทำให้เกิดภาวะ โลหิตจางและปัญหาสุขภาพ อื่นๆ	Global Nutrient Database

3.3.3 ความพร้อมใช้งานของสังกะสีในอาหาร	วัดความพร้อมใช้งานของสังกะสี แสดงในหน่วย มิลลิกรัมต่อคนต่อวัน	สังกะสีเป็นสารอาหารรองที่สำคัญต่อสุขภาพ การขาดสังกะสีสามารถทำให้ภูมิคุ้มกันบกพร่องและนำไปสู่การติดเชื้อ	Global Nutrient Database
3.4 คุณภาพโปรตีน	วัดปริมาณโปรตีนคุณภาพสูงในอาหาร โดยใช้วิธีการของ Protein Digestibility Corrected Amino Acid Score (PDCAAS) วิธี PDCAAS ประเมินการมีอยู่ของกรดอะมิโนที่จำเป็น 9 ชนิดในอาหารเฉลี่ยระดับชาติ ข้อมูลที่ใช้ในการคำนวณนี้ ประกอบด้วย: โปรไฟล์กรดอะมิโน ค่าการย่อยโปรตีน และปริมาณเฉลี่ย (เป็นกรัม) ที่บริโภคของอาหารแต่ละรายการที่มีส่วนร่วมอย่างน้อยร้อยละ 2 ต่อการบริโภคโปรตีนทั้งหมด	การประเมินปริมาณโปรตีนเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ สำหรับการประเมินโภชนาการ มีกรดอะมิโนที่จำเป็น 9 ชนิดที่มนุษย์ไม่สามารถสังเคราะห์ได้ และต้องได้รับจากแหล่งอาหาร	การให้คะแนนเชิงคุณภาพ โดย Economist Impact ที่ได้ จากฐานข้อมูลของ WHO, FAO และ USDA Nutrient Database
3.5 ความปลอดภัยของอาหาร	ดูตัวบ่งชี้ย่อยประกอบ	ตัวชี้วัดรวมที่วัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อความปลอดภัยของอาหาร	Economist Impact calculation
3.5.1 กฎหมายความปลอดภัยของอาหารที่เกี่ยวข้อง	ประเทศได้ออกกฎหมายความปลอดภัยของอาหารหรือไม่ และกฎหมายได้รับการปรับปรุงในช่วง 5 - 10 ปีที่ผ่านมาหรือไม่?	การปรับปรุงกฎหมายความปลอดภัยของอาหารอย่างทันท่วงทีช่วยให้มั่นใจว่าทั่วโลกความปลอดภัยของอาหารยังคงตอบสนองต่อปัญหาความปลอดภัยของอาหารในปัจจุบันและอนาคต	การให้คะแนนเชิงคุณภาพ โดย Economist Impact
3.5.2 ทั่วโลกความปลอดภัยของอาหาร	วัดประสิทธิภาพของทั่วโลกความปลอดภัยของอาหาร ตามที่วัดได้โดยคะแนนที่กำหนดโดย WHO ซึ่งขึ้นอยู่กับประเมินตนเองของประเทศ 20 คำถามเกี่ยวกับความปลอดภัยของอาหาร รวมถึงมาตรฐานระดับชาติ กฎหมาย แนวทาง การประเมินความสามารถของห้องปฏิบัติการ และแผนการเรียกคืนและติดตามอาหาร คะแนนจะอยู่ในช่วง 0 - 100	ระบบความปลอดภัยของอาหารที่ทำงานได้ดี และตอบสนองช่วยให้มั่นใจในความปลอดภัยของอุปทานอาหาร	World Health Organisation (country reported data)

3.5.3 การเข้าถึงน้ำดื่ม	วัดร้อยละของประชากรที่ใช้บริการน้ำดื่มที่สะอาด ปลอดภัย	แหล่งน้ำที่สะอาดและสม่ำเสมอมีความสำคัญต่อความปลอดภัยของอาหาร ตั้งแต่การล้างผลผลิตไปจนถึงการรักษาสุขอนามัยที่เหมาะสมสำหรับผู้ปฏิบัติงานด้านอาหาร	World Bank
3.5.4 ความสามารถในการเก็บรักษาอาหารอย่างปลอดภัย	วัดการเก็บรักษาอาหารและการเข้าถึงอาหารแช่แข็ง ตามที่วัดได้ผ่านสัดส่วนของประชากรที่เข้าถึงไฟฟ้า ซึ่งเป็นตัวชี้วัดตัวแทน	โรคที่เกิดจากอาหารมีสาเหตุมาจากปัจจัยหลายอย่าง การยืดอายุอาหารรวมถึงการเก็บรักษาอาหารที่เหมาะสม	UN
4. ความยั่งยืนและการปรับตัว (Sustainability and adaptation)			
ตัวชี้วัด	คำจำกัดความและการสร้างตัวชี้วัด	เหตุผลของตัวชี้วัด	แหล่งที่มา
4.1 การสัมผัส	คูตัวบ่งชี้ย่อยประกอบ	ตัวชี้วัดรวมที่วัดการสัมผัสกับผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ	ค่าที่ได้จากการคำนวณโดย Economist Impact
4.1.1 การเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิ	วัดการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิที่คาดการณ์ การเปลี่ยนแปลงที่คาดการณ์คือการเปลี่ยนแปลงสัมบูรณ์ของดัชนีระยะเวลาคลื่นความร้อน (Warm Spell Duration Index) จากปีฐาน (1960-1990) ไปยังการคาดการณ์ในอนาคต (2040-2070) โดยใช้สถานการณ์การปล่อยก๊าซเรือนกระจกระดับปานกลาง (Representative Concentration Pathway 4.5: RCP4.5 (IPCC, 2014)	การเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิส่งผลกระทบต่อการผลิตทางการเกษตร ทั้งในแง่ของชนิดพืชที่สามารถปลูกได้ในพื้นที่และปริมาณที่ผลิตได้	Notre Dame Global Adaptation Initiative (ND-GAIN)
4.1.2 ภัยแล้ง	วัดความอ่อนไหวต่อภัยแล้งที่คาดการณ์	ความอ่อนไหวต่อภัยแล้งสามารถนำไปสู่การสูญเสียพืชผลที่คาดเดาไม่ได้และการลดลงของอุปทานอาหารในบางปี	World Resources Institute (WRI) Aqueduct

4.1.3 น้ำท่วม	วัดปริมาณน้ำฝนที่รุนแรงภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งเป็นปัจจัยเสี่ยงต่ออันตรายจากน้ำท่วม การเปลี่ยนแปลงที่คาดการณ์คือการเปลี่ยนแปลงเป็นร้อยละของอันตรายจากน้ำท่วมจากการคาดการณ์ฐาน (1960-1990) ไปยังการคาดการณ์ในอนาคต (2040-2070) โดยใช้สถานการณ์การปล่อยก๊าซเรือนกระจกระดับปานกลาง (RCP4.5) อันตรายจากน้ำท่วมวัดโดยปริมาณน้ำฝนสูงสุดรายเดือนในห้าวันติดต่อกัน	ความอ่อนไหวต่อน้ำท่วมสามารถนำไปสู่การสูญเสียพืชผลที่คาดเดาไม่ได้และการลดลงของอุปทานอาหารในบางปี	Notre Dame Global Adaptation Initiative (ND-GAIN)
4.1.4 การเพิ่มขึ้นของระดับน้ำทะเล	วัดการเพิ่มขึ้นของระดับน้ำทะเลที่คาดการณ์สำหรับประเทศที่ไม่มีทางออกสู่ทะเล จะให้การประมาณการโดยอิงจากคู่ค้าชายฝั่งที่สำคัญของประเทศ	การเพิ่มขึ้นของระดับน้ำทะเลสามารถนำไปสู่การสูญเสียพืชผลที่คาดเดาไม่ได้และความเค็มของดินที่เพิ่มขึ้น รวมถึงการลดลงของอุปทานอาหารในบางปี	Notre Dame Global Adaptation Initiative (ND-GAIN)
4.2 น้ำ	คูตัวบ่งชี้ย่อยประกอบ	ตัวชี้วัดรวมที่วัดสุขภาพของทรัพยากรน้ำที่ดีและวิธีที่การลดลงอาจส่งผลกระทบต่อเกษตรกร	ค่าที่ได้จากการคำนวณโดย Economist Impact
4.2.1 ความเสี่ยงด้านน้ำในการเกษตร - ปริมาณ	วัดอัตราส่วนของการใช้น้ำรวมรายปีต่อปริมาณน้ำที่มีอยู่ทั้งหมดที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ต่อปี ข้อมูลนี้อิงตามแผนการถ่วงน้ำหนักด้านการเกษตรของสถาบันทรัพยากรโลก (World Resources Institute: WRI) และเป็นค่าเฉลี่ยของความเครียดด้านน้ำพื้นฐาน ความแปรปรวนระหว่างปี ความแปรปรวนตามฤดูกาล การกักเก็บน้ำต้นน้ำ และความเครียดของน้ำใต้ดิน	ความพร้อมใช้งานของน้ำโดยรวมอาจมีอิทธิพลต่ออุปทานน้ำเพื่อการเกษตร	World Resources Institute Aqueduct
4.2.2 ความเสี่ยงด้านน้ำสำหรับการเกษตร - คุณภาพ	การวัดความเสี่ยงที่น้ำอาจปนเปื้อน ข้อมูลอ้างอิงจากเกณฑ์การถ่วงน้ำหนักด้านการเกษตรของ WRI สำหรับอัตราส่วนการไหลกลับและพื้นที่ต้นน้ำที่ได้รับการคุ้มครอง	มลพิษทางน้ำอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพและปริมาณน้ำสำหรับการเกษตร	World Resources Institute Aqueduct

4.3 ที่ดิน	คูตัวบ่งชี้ย่อยประกอบ	ตัวชี้วัดรวมที่วัดสุขภาพของที่ดิน และผลกระทบของการเสื่อมโทรมของที่ดินต่อการเกษตร	ค่าที่ได้จากการคำนวณโดย Economist Impact
4.3.1 การเสื่อมโทรมของที่ดิน	การวัดสัดส่วนของพื้นที่ที่เสื่อมโทรมต่อพื้นที่ทั้งหมด	การเสื่อมโทรมของที่ดินอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพและปริมาณของดินและที่ดินเพาะปลูก	UN
4.3.2 พุ่มหญ้า	การวัดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากการระบายน้ำของดินอินทรีย์ (เช่น พื้นที่พุ่ม) ใต้พุ่มหญ้า (การปล่อย/การดูดซับสุทธิของ CO ₂ เป็นกิกะกรัม (Gigagram - Gg))	พุ่มหญ้าทำหน้าที่เป็นแหล่งกักเก็บคาร์บอนที่ช่วยรักษาสารอินทรีย์ในดิน การสูญเสียพุ่มหญ้าอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพและปริมาณของดินและที่ดินเพาะปลูก	UN Food and Agriculture Organisation (FAO)
4.3.3 การเปลี่ยนแปลงของป่าไม้	การวัดสุขภาพของป่าไม้ (การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าเป็นร้อยละของพื้นที่ทั้งหมด)	ป่าไม้ช่วยกักเก็บน้ำใต้ดินและทำหน้าที่เป็นแหล่งกักเก็บคาร์บอน รักษาระบบนิเวศ การสูญเสียป่าไม้และการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศอาจส่งผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตร	World Bank
4.3.4 ปริมาณอินทรีย์วัตถุในดิน	การวัดปริมาณคาร์บอนอินทรีย์ที่มีอยู่ในดิน (ต้นต่อเฮกตาร์)	ปริมาณอินทรีย์วัตถุในดินเป็นตัวบ่งชี้ที่ดีของคุณภาพดินและที่ดิน ระดับคาร์บอนอินทรีย์ที่สูงช่วยให้โครงสร้างดินมั่นคง ลดการกัดเซาะ ปรับปรุงความอุดมสมบูรณ์ของดิน และเพิ่มความสามารถในการอุ้มน้ำ	FAO
4.4 มหาสมุทร แม่น้ำ และทะเลสาบ	คูตัวบ่งชี้ย่อยประกอบ	ตัวชี้วัดรวมที่วัดสุขภาพของมหาสมุทร ซึ่งเป็นแหล่งโปรตีนที่สำคัญสำหรับประชากรจำนวนมาก	ค่าที่ได้จากการคำนวณโดย Economist Impact

4.4.1 การเพิ่มธาตุอาหารในน้ำ	การเพิ่มธาตุอาหารในน้ำชายฝั่ง (Coastal eutrophication) ปรากฏการณ์ที่เกิดจากการสะสมของสารอาหารส่วนเกินในเขตชายฝั่งทะเล โดยเฉพาะไนโตรเจนและฟอสฟอรัส ซึ่งมาจากกิจกรรมของมนุษย์ เช่น การเกษตรกรรมที่ใช้ปุ๋ยมากเกินไป การปล่อยน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม และน้ำเสียจากชุมชน สารอาหารเหล่านี้ถูกพัดพาลงสู่แหล่งน้ำและทะเล ทำให้เกิดการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของสาหร่ายและแพลงก์ตอนพืช	การเพิ่มธาตุอาหารในมหาสมุทรมากเกินไปทำให้ออกซิเจนลดลง ส่งผลให้สิ่งมีชีวิตในน้ำตายและรบกวนระบบนิเวศ ซึ่งอาจทำลายการประมงและการผลิตทางการเกษตรจากพื้นที่น้ำเค็ม	World Resources Institute
4.4.2 ความหลากหลายทางชีวภาพทางทะเล	การวัดสุขภาพของสิ่งมีชีวิตในทะเลโดยพิจารณาจากปริมาณการจับสัตว์น้ำทั้งหมดของประเทศที่มาจากสต็อกที่ถูกใช้ประโยชน์มากเกินไปหรือล่มสลาย โดยพิจารณาสต็อกปลาทั้งหมดภายในเขตเศรษฐกิจจำเพาะของประเทศ คะแนน 100 หมายถึงไม่มีการจับปลาของประเทศที่มาจากสต็อกที่ถูกใช้ประโยชน์มากเกินไปหรือล่มสลาย และคะแนน 0 หมายถึงผลการดำเนินงานแย่มากที่สุด	ปริมาณสต็อกปลาที่ลดลงจำกัดการเข้าถึงโปรตีนสำหรับประชากรที่มีอาหารหลักเป็นปลา	Yale Environmental Performance Index
4.5 ความมุ่งมั่นทางการเมืองในการปรับตัว	ดูตัวบ่งชี้ย่อยประกอบ	ตัวชี้วัดรวมที่วัดระดับการสร้างความเสี่ยงและการนำแนวปฏิบัติมาใช้ของประเทศต่างๆ เพื่อจัดการความเสี่ยงที่การเปิดรับผลกระทบมีต่อภาคการเกษตร	ค่าที่ได้จากการคำนวณโดย Economist Impact
4.5.1 การไหลเวียนของเงินทุนด้านสภาพภูมิอากาศ	การวัดความช่วยเหลือในการพัฒนาอย่างเป็นทางการที่เกี่ยวข้องกับการบรรเทาและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่จัดสรรให้กับประเทศผู้รับ	ความมุ่งมั่นทางการเงินต่อการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับสภาพภูมิอากาศสามารถปรับปรุงการปรับตัวต่อสภาพภูมิอากาศและการบรรเทาความเสี่ยงของประเทศ	OECD
4.5.2 การดำเนินการบัญชีสิ่งแวดล้อม-เศรษฐกิจ	การประเมินสถานะและการดำเนินการของระบบบัญชีสิ่งแวดล้อม-เศรษฐกิจ (System of Environmental-Economic Accounting: SEEA) ใน 3 ขั้นตอนที่ก้าวหน้า	ความมุ่งมั่นในการดำเนินการบัญชีสิ่งแวดล้อม-เศรษฐกิจสามารถปรับปรุงการวางแผนระดับชาติสำหรับการติดตามและจัดการทรัพยากรธรรมชาติ	UN

4.5.3 มาตรการเตือนภัยล่วงหน้า / การเกษตรที่ชาญฉลาดด้านสภาพภูมิอากาศ	ประเทศใดมุ่งมั่นที่จะพัฒนามาตรการเตือนภัยล่วงหน้าสำหรับภาคการเกษตรและลงทุนในแนวปฏิบัติด้านการเกษตรที่ชาญฉลาดด้านสภาพภูมิอากาศหรือไม่?	ความมุ่งมั่นในมาตรการเตือนภัยล่วงหน้าสำหรับการเกษตรสามารถปรับปรุงความยืดหยุ่นของประเทศต่อความเสี่ยงด้านสภาพภูมิอากาศและทรัพยากรธรรมชาติ	CGIAR Research Program on Climate Change, Agriculture and Food Security (CCAFS)
4.5.4 ความมุ่งมั่นในการจัดการการเปิดรับผลกระทบ	การประเมินว่าประเทศต่าง ๆ มีความมุ่งมั่นในการจัดการกับการเปิดรับผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายใต้การมีส่วนร่วมที่ประเทศกำหนด (Nationally Determined Contributions: NDC) หรือไม่ มาตรการบรรเทาผลกระทบของ NDC รวมถึงพื้นที่เพาะปลูก พืชหญ้า การจัดการป่าไม้ พื้นที่เสื่อมโทรม ชายฝั่ง และพื้นที่พรุ มาตรการปรับตัวของ NDC รวมถึงการจัดการน้ำ ดิน การประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และวนเกษตร	ความมุ่งมั่นระดับชาติในการจัดการกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปิดรับผลกระทบเป็นสัญญาณของเจตจำนงทางการเมืองและการลงทุนเพื่อบรรเทาความเสี่ยงเหล่านี้ต่อการเกษตร	CGIAR Research Program on Climate Change, Agriculture and Food Security (CCAFS)
4.5.5 นโยบายการปรับตัวด้านการเกษตรแห่งชาติ	ประเทศมียุทธศาสตร์การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศแห่งชาติปัจจุบันที่ครอบคลุมการปรับตัวสำหรับภาคการเกษตรหรือไม่?	ความมุ่งมั่นในแนวปฏิบัติการจัดการความเสี่ยงสำหรับการเกษตรสามารถปรับปรุงความยืดหยุ่นของประเทศต่อความเสี่ยงด้านสภาพภูมิอากาศและทรัพยากรธรรมชาติ	การให้คะแนนเชิงคุณภาพโดย Economist Impact ที่ได้จากฐานข้อมูลของ WHO, FAO และกระทรวงสาธารณสุข

4.5.6 การเกษตรที่ยั่งยืน	มีนโยบายระดับชาติที่ส่งเสริมแนวปฏิบัติด้านการเกษตรอย่างยั่งยืนหรือไม่? รัฐบาลมีการให้แรงจูงใจสำหรับแนวปฏิบัติด้านการเกษตรอย่างยั่งยืนหรือไม่?	ความมุ่งมั่นในแนวปฏิบัติด้านการเกษตรอย่างยั่งยืนสามารถปรับปรุงความยืดหยุ่นของประเทศต่อความเสี่ยงด้านสภาพภูมิอากาศและทรัพยากรธรรมชาติ	การให้คะแนนเชิงคุณภาพโดย Economist Impact
4.6 การจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ	คู่มือที่ช่วยย่อยประกอบ	ตัวชี้วัดรวมที่วัดการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ	ค่าที่ได้จากการคำนวณโดย Economist Impact
4.6.1 การบรรเทาการแพร่ระบาดของศัตรูพืชและโรค	มีนโยบายระดับชาติในการบรรเทาความเสี่ยงจากการแพร่ระบาดของศัตรูพืชและการติดเชื้อจากโรคต่อการผลิตหรือไม่? นโยบายระดับชาติอาจรวมถึงมาตรการต่างๆ เช่น การใช้เทคโนโลยีในการติดตามศัตรูพืช การแนะนำการเลือกพืชและเทคนิคการเพาะปลูก หรือการใช้สารกำจัดศัตรูพืชธรรมชาติ	มาตรการเพื่อบรรเทาความเสี่ยงจากการแพร่ระบาดของศัตรูพืชและการติดเชื้อจากโรคสามารถช่วยลดผลกระทบจากเหตุการณ์เหล่านี้	การให้คะแนนเชิงคุณภาพโดย Economist Impact
4.6.2 การประสานงานการจัดการความเสี่ยง	การวัดว่าประเทศต่างๆ กำลังประสานงานการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติและมาตรการการปรับตัวและการบรรเทาผลกระทบของตนหรือไม่สำหรับประเทศที่ไม่ครอบคลุมในชุดข้อมูล Economist Impact ได้ ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ ในกรณีที่ไม่มีความเสี่ยงต่อสาธารณะ Economist Impact จะไม่ให้คะแนน	มาตรการการปรับตัวและการบรรเทาผลกระทบช่วยลดผลกระทบจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตรและการจัดหาผ่านการจัดเก็บการนำเข้า และการส่งออก	UN

ที่มา: ปรับปรุงจาก Global Food Security Index 2022 (The Economist Newspaper, 2022)

2.1.4 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs): มิติที่ 2 การยุติความหิวโหย

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เป็นชุดเป้าหมายการพัฒนาระดับโลกหลังปี 2015 ที่ได้รับการรับรองจาก 193 ประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 25 กันยายน ค.ศ. 2015 ครอบคลุมช่วงระยะเวลาที่ต้องบรรลุภายใน 15 ปี ได้เป็นทิศทางการพัฒนาที่ทุกประเทศที่ต้องดำเนินการร่วมกันมาตั้งแต่ปีค.ศ. 2016 ไปจนถึงปี ค.ศ.

2030 โดยเอกสารที่ประเทศสมาชิกทั้งหมดลงนามรับรองเป็นพันธะสัญญานั้นเรียกว่า “Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development” หรือ “วาระการพัฒนาที่ยั่งยืน 2030” ฉะนั้นในบางโอกาส SDGs อาจถูกกล่าวถึงผ่านชื่ออื่นได้ทั้ง Agenda 2030 หรือ Global Goals โดยเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เป็นชุดของเป้าหมายที่ถูกกำหนดขึ้นโดยสหประชาชาติ (UN) เพื่อแก้ไขปัญหาที่สำคัญระดับโลกในหลากหลายมิติภายในปี 2030 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) มีเป้าประสงค์ในการพัฒนาทั้งหมด 17 เป้าหมาย (Goals) ภายใต้หนึ่งเป้าหมายจะประกอบไปด้วยเป้าหมายย่อย ๆ (Targets) ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 169 เป้าหมายย่อย และพัฒนา ตัวชี้วัด (Indicators) จำนวน 232 ตัวชี้วัด (ทั้งหมด 244 ตัวชี้วัดแต่มีตัวที่ซ้ำ 12 ตัว) เพื่อติดตามความก้าวหน้าของเป้าหมายย่อยดังกล่าว เป้าหมายทั้ง 17 เป้าหมายประกอบด้วย

เป้าหมายที่ 1 ขจัดความยากจน (No Poverty): ยุติความยากจนทุกรูปแบบในทุกที่

เป้าหมายที่ 2 ขจัดความหิวโหย (Zero Hunger): ยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหารและยกระดับโภชนาการ และส่งเสริมเกษตรกรรมที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ 3 สุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี (Good Health and Well-being): สร้างหลักประกันการมีสุขภาพะที่ดี และส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีสำหรับทุกคนในทุกช่วงวัย

เป้าหมายที่ 4 การศึกษาที่มีคุณภาพ (Quality Education): สร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เป้าหมายที่ 5 ความเท่าเทียมทางเพศ (Gender Equality): บรรลุความเสมอภาคระหว่างเพศ และเพิ่มบทบาทของสตรีและเด็กหญิงทุกคน

เป้าหมายที่ 6 น้ำสะอาดและสุขาภิบาล (Clean Water and Sanitation): สร้างหลักประกันเรื่องน้ำและการสุขาภิบาล ให้มีการจัดการอย่างยั่งยืนและมีสภาพพร้อมใช้ สำหรับทุกคน

เป้าหมายที่ 7 พลังงานสะอาดที่เข้าถึงได้ (Affordable and Clean Energy): สร้างหลักประกันว่าทุกคนเข้าถึงพลังงานสมัยใหม่ในราคาที่ซื้อหาได้ เชื่อถือได้ และยั่งยืน

เป้าหมายที่ 8 งานที่มีคุณค่าและการเติบโตทางเศรษฐกิจ (Decent Work and Economic Growth): ส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ครอบคลุม และยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่ และมีผลผลิต และการมีงานที่มีคุณค่าสำหรับทุกคน

เป้าหมายที่ 9 อุตสาหกรรม นวัตกรรม และโครงสร้างพื้นฐาน (Industry, Innovation, and Infrastructure): สร้างโครงสร้างพื้นฐานที่มีความยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง ส่งเสริมการพัฒนา อุตสาหกรรม ที่ครอบคลุมและยั่งยืน และส่งเสริมนวัตกรรม

เป้าหมายที่ 10 ลดความเหลื่อมล้ำ (Reduced Inequality): ลดความไม่เสมอภาคภายใน และระหว่างประเทศ

เป้าหมายที่ 11 เมืองและชุมชนที่ยั่งยืน (Sustainable Cities and Communities): ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความครอบคลุม ปลอดภัย ยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง และยั่งยืน

เป้าหมายที่ 12 การบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน (Responsible Consumption and Production): สร้างหลักประกันให้มีแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ 13 การรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Action): ปฏิบัติการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบที่เกิดขึ้น

เป้าหมายที่ 14 ทรัพยากรทางทะเล (Life Below Water): อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จาก มหาสมุทร ทะเลและทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ 15 ระบบนิเวศบนบก (Life on Land): ปกป้อง ป่า และสนับสนุนการใช้ระบบ นิเวศบนบกอย่างยั่งยืน จัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน ต่อสู้การกลายสภาพเป็นทะเลทราย หยุดการเสื่อมโทรมของที่ดินและฟื้นสภาพกลับมาใหม่ และหยุดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ

เป้าหมายที่ 16 สันติภาพ ความยุติธรรม และสถาบันที่เข้มแข็ง (Peace, Justice, and Strong Institutions): ส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและครอบคลุม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้ทุกคนเข้าถึง ความยุติธรรม และสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพ รับผิดชอบ และครอบคลุมในทุกระดับ

เป้าหมายที่ 17 หุ้นส่วนเพื่อการพัฒนา (Partnerships for the Goals): เสริมความเข้มแข็ง ให้แก่กลไกการดำเนินงานและฟื้นฟูสภาพหุ้นส่วนความร่วมมือระดับโลกสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน

ซึ่งเป้าหมายการพัฒนาทั้ง 17 ข้อนั้น สะท้อน 3 เสาหลักของมิติความยั่งยืน (Three Pillars of Sustainability) คือ มิติด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม บวกกับอีก 2 มิติ คือ 1. มิติด้านสันติภาพและสถาบัน และ 2. มิติด้านหุ้นส่วนการพัฒนา ที่ร้อยเรียงทุกมิติของความยั่งยืนไว้ด้วยกัน รวมเป็น 5 มิติ องค์การสหประชาชาติแบ่งเป้าหมาย 17 ข้อ ออกเป็น 5 กลุ่ม (เรียกว่า 5 Ps) ประกอบด้วย 1. People (มิติด้านสังคม) ครอบคลุมเป้าหมายที่ 1 ถึง เป้าหมายที่ 5 2. Prosperity (มิติด้านเศรษฐกิจ) ครอบคลุมเป้าหมายที่ 7 ถึง เป้าหมายที่ 11 3. Planet (มิติด้านสิ่งแวดล้อม) ครอบคลุมเป้าหมายที่ 6 เป้าหมายที่ 12 ถึง เป้าหมายที่ 15 4. Peace (มิติด้านสันติภาพและสถาบัน) ครอบคลุมเป้าหมายที่ 16 และ 5. Partnership (มิติด้านหุ้นส่วนการพัฒนา) ครอบคลุมเป้าหมายที่ 17 (ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน, 2016)

ที่มา: สํารวจรายงาน *SDG Index 2024 (SDG Move, 2024)*

ภาพที่ 5 เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน 17 ประการ

โดยเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เป็นเป้าหมายที่เน้นการพัฒนาที่ครอบคลุม (Inclusive) มุ่งการเปลี่ยนแปลง (Transformative) และบูรณาการ (Integrated) ที่ทุกประเทศต่างมี โจทย์ที่จะต้องนำไปปฏิบัติไม่ใช่เฉพาะแค่ประเทศยากจน (Universal) แต่ในขณะเดียวกันก็เน้นการ นำไปปฏิบัติและแก้ปัญหาในระดับท้องถิ่น (Locally-focused) ซึ่งหมายถึงว่า แม้เป้าหมายทั้งหมดจะ แบ่งออกเป็น 17 เป้าหมาย แต่การพิจารณาและดำเนินการจะต้องเป็นไปอย่างบูรณาการ เห็นความ เชื่อมโยง มุ่งผลลัพธ์ และให้ความสำคัญกับคนกลุ่มที่เปราะบาง (Vulnerable people) คนยากจน

และคนกลุ่มต่าง ๆ ที่มีถูกทิ้งไว้ข้างหลัง และแม้ว่า SDGs จะเป็นเป้าหมายระดับโลกแต่การนำ SDGs ไปปรับให้เหมาะกับบริบทของพื้นที่ (Localization of the SDGs) เป็นเรื่องสำคัญ จึงต้องให้ท้องถิ่นมีความเป็นเจ้าของและร่วมผลักดัน มีการให้ความหมายแก่เป้าประสงค์และตัวชี้วัดที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น โดยหลักการการขับเคลื่อน SDGs ควรเป็นกระบวนการที่เริ่มจากฐานรากขึ้นสู่ระดับนโยบาย (Bottom-Up) และมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้มีบทบาทหลักในการนำ SDGs ไปปฏิบัติ (Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2020)

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เป็นชุดของเป้าหมายที่ถูกกำหนดขึ้นโดยสหประชาชาติ (UN) ในปี 2015 เพื่อแก้ไขปัญหาที่สำคัญระดับโลกในหลากหลายมิติภายในปี 2030 เป้าหมายที่ 2 ของ SDGs คือ การยุติความหิวโหย (Zero Hunger) ซึ่งมุ่งหวังที่จะขจัดความหิวโหย สร้างความมั่นคงทางอาหาร ปรับปรุงโภชนาการ และส่งเสริมการเกษตรที่ยั่งยืน โดยการยุติความหิวโหยมีองค์ประกอบหลักดังต่อไปนี้ 1. การขจัดความหิวโหย คือการมุ่งเน้นการทำให้ทุกคนมีอาหารเพียงพอในทุกมือ ไม่ว่าจะอยู่ที่ใดในโลก 2. ความมั่นคงทางอาหาร คือการมุ่งสร้างระบบที่มั่นคงในการจัดหาอาหารที่เข้าถึงได้ง่ายและมีความปลอดภัย 3. การปรับปรุงโภชนาการ เป็นการส่งเสริมการบริโภคอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการที่ดี เพื่อสุขภาพที่ดีขึ้นและการเจริญเติบโตที่สมบูรณ์ และ 4. การส่งเสริมการเกษตรที่ยั่งยืน โดยการสนับสนุนวิธีการเกษตรที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและสามารถดำรงอยู่ได้ในระยะยาว เพื่อให้มั่นใจว่าเราจะมีทรัพยากรอาหารเพียงพอสำหรับคนรุ่นต่อไป องค์การสหประชาชาติ (UN) เป็นผู้ริเริ่มและกำหนดเป้าหมาย SDGs รวมถึงเป้าหมายการยุติความหิวโหยนี้ โดยมีองค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) เป็นองค์กรหลักที่รับผิดชอบในการส่งเสริมและดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนี้ (Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), 2020) Josette Sheeran (2010) อดีตผู้อำนวยการบริหารของโครงการอาหารโลก (World Food Programme: WFP) กล่าวว่า "การยุติความหิวโหยคือการทำให้มั่นใจว่าทุกคนบนโลกนี้มีสิทธิที่จะเข้าถึงอาหารที่ปลอดภัยและมีคุณค่าทางโภชนาการในทุกมือ นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความมั่นคงทางอาหารผ่านการลงทุนในเกษตรกรรมที่ยั่งยืนและการสนับสนุนผู้ผลิตอาหารในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ เพื่อให้พวกเขาสามารถผลิตอาหารได้อย่างเพียงพอและปลอดภัยสำหรับทุกคน" คำกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดหลักของการยุติความหิวโหย (Zero Hunger) ที่ไม่เพียงแต่หมายถึงการแก้ปัญหาความหิวโหยใน

ระยะสั้น แต่ยังมีมุ่งเน้นการสร้างระบบที่ยั่งยืนเพื่อให้มั่นใจว่าทุกคนสามารถเข้าถึงอาหารที่ดีและเพียงพอได้อย่างต่อเนื่องในอนาคต

ในปี 2024 การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เป็นความรับผิดชอบที่ทุกประเทศต้องร่วมมือกัน โดยความพยายามที่จะผลักดันนำไปสู่โลกที่ปราศจากความหิวโหย ความไม่มั่นคงทางอาหาร และภาวะทุพโภชนาการในทุกรูปแบบภายในปี 2030 โดยเป้าหมายพัฒนาดังกล่าวถูกกล่าวขึ้นในการประชุมนานาชาติครั้งที่ 4 ว่าด้วยการจัดหาเงินทุนเพื่อการพัฒนาในปี 2025 (Fourth International Conference on Financing for Development in 2025) และมีการลงนามความร่วมมือจาก 5 องค์กร ได้แก่ องค์กรอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization: FAO) กองทุนระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาเกษตรกรรม (International Fund for Agricultural Development: IFAD) กองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (United Nations Children's Fund: UNICEF) โครงการอาหารโลก (World Food Programme: WFP) และ องค์กรอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) ฝ่ายเศรษฐศาสตร์และนโยบายด้านอาหารเกษตรขององค์กรอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ร่วมกับฝ่ายสถิติของฝ่ายพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และทีมผู้เชี่ยวชาญด้านเทคนิคจากองค์กรอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) กองทุนระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาเกษตรกรรม (IFAD) กองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) โครงการอาหารโลก (WFP) และองค์กรอนามัยโลก (WHO) ได้จัดทำรายงานสถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการของโลกปี 2024 ภายหลังจากประชุมที่กรุงโรมในปี 2024 โดยองค์กรสหประชาชาติ ต้องการให้รัฐบาล พันธมิตร และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้รับแรงบันดาลใจและดำเนินการตามคำแนะนำอย่างเป็นรูปธรรมของรายงานเกี่ยวกับวิธีการจัดหาและใช้เงินทุนให้เกิดประโยชน์ เพื่อบรรลุเป้าหมายการยุติความหิวโหย และต้องการให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทราบถึงข้อเรียกร้อง และหารือในกระบวนการระหว่างรัฐบาลที่เกี่ยวข้องที่สนับสนุนการดำเนินการตามวาระ 2030 ในพหุรั้งการเมื่อระดับสูงว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมถึงพหุรั้งการจัดหาเงินทุนเพื่อการพัฒนา ในการบรรลุเป้าหมายนี้ถือเป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญ แต่ความก้าวหน้าและพัฒนาการของเป้าหมายนี้ยังไม่สม่ำเสมอและไม่เพียงพอ เห็นได้จากพัฒนาการในบางประเทศที่มีประชากรหนาแน่น และเศรษฐกิจเติบโต แต่ในขณะเดียวกัน ความหิวโหย ความไม่มั่นคงทางอาหาร และภาวะทุพโภชนาการยังคงทวีความรุนแรงขึ้นในหลายประเทศทั่วโลก ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้คนนับล้าน

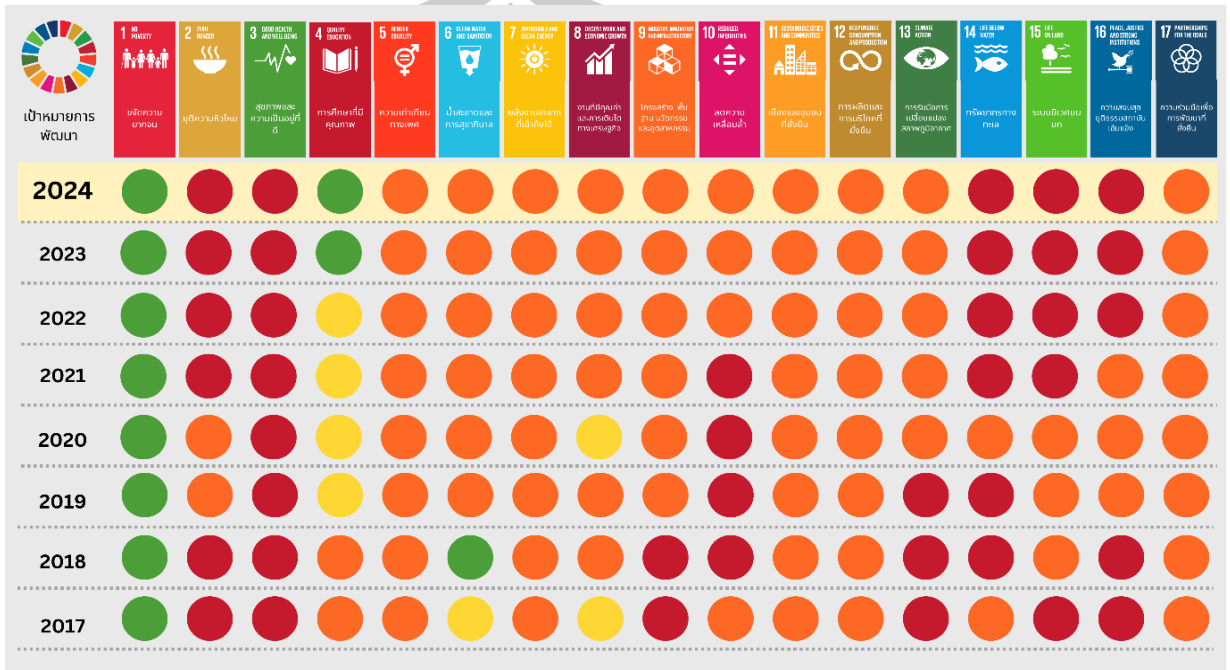
โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทที่ความยากจนและความไม่มั่นคงทางอาหาร ประชากรกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้หญิง เยาวชน และชนพื้นเมือง หากแนวโน้มนี้ยังคงดำเนินต่อไป ภายในปี 2030 จะยังมีคนหลายล้านที่ขาดสารอาหาร และเด็กจำนวนมากจะยังคงได้รับผลกระทบจากภาวะทุพโภชนาการในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้โลกไม่สามารถบรรลุเป้าหมายด้านโภชนาการได้ ความขัดแย้ง ความแปรปรวนของสภาพอากาศ ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ การขาดการเข้าถึงอาหารที่ดีต่อสุขภาพ และความไม่เท่าเทียมกันอย่างต่อเนื่อง ยังคงเป็นปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดความไม่มั่นคงทางอาหารและภาวะทุพโภชนาการทั่วโลก แม้ว่ารายงานจะได้ชี้ให้เห็นถึงนโยบายและการลงทุนที่จำเป็นในการเปลี่ยนแปลงระบบอาหาร การเกษตรและแก้ไขปัจจัยต่าง ๆ แล้ว แต่การนำไปปฏิบัติยังไม่ได้ขยายวงกว้าง สาเหตุหลักมาจากปัญหาทางการเงินและการรวมการเงิน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน และจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง ประเทศที่ประสบปัญหาความไม่มั่นคงทางอาหารและภาวะทุพโภชนาการมากที่สุด มักเป็นประเทศที่มีการเข้าถึงแหล่งเงินทุนน้อยที่สุด ดังนั้น การร่วมมือกันขององค์กรทั้งห้า (FAO, IFAD, UNICEF, WFP และ WHO) มีความต้องการประเมินทรัพยากรทางการเงินที่มีอยู่ทั่วโลกเพื่อใช้ในการพัฒนาด้านความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการ รวมถึงระบุปริมาณทรัพยากรที่ยังจำเป็นต้องเพิ่มขึ้น เพื่อสนับสนุนการดำเนินนโยบายและการลงทุนที่จำเป็น การประมาณการช่องว่างทางการเงินและการระดมทรัพยากรเพื่อเติมเต็มช่องว่างเหล่านี้ต้องเป็นหนึ่งในความสำคัญลำดับต้น ๆ ของเรา นโยบาย กฎหมาย และการแทรกแซงที่จำเป็นเพื่อยุติความหิวโหยและภาวะทุพโภชนาการทุกรูปแบบ จะต้องได้รับการสนับสนุนทางการเงินอย่างมาก เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นการลงทุนเพื่ออนาคต แต่ยังเป็นความรับผิดชอบของเราที่จะรับประกันสิทธิในการเข้าถึงอาหารและโภชนาการที่เพียงพอสำหรับคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต (FAO et al., 2024)

เครือข่ายวิชาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Solutions Network: SDSN) ได้จัดทำรายงานการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Report: SDR) และดัชนีการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG Index) เพื่อติดตามสถานการณ์การขับเคลื่อนเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในภาพรวมระดับโลก รวมถึงสถานการณ์แต่ละประเทศ ในรายงานดังกล่าวมีการรายงานดัชนีการพัฒนาที่ยั่งยืน และแดชบอร์ด (Dashboards) ซึ่งแดชบอร์ดนี้เป็นการจัดทำเครื่องมือที่ใช้แสดงผลการประเมินและติดตามความคืบหน้าของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ในรายปี

สำหรับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก การรวบรวมข้อมูลและดัชนีการประเมินผลผ่านแดชบอร์ดนี้ ได้รับการทบทวนและตรวจสอบข้อมูลอย่างเป็นระบบ และเผยแพร่ระเบียบวิธีการอย่างโปร่งใส (Schmidt-Traub et al. 2017; Lafortune et al. 2018; Papadimitriou, Neves, and Becker 2019) ครอบคลุมทั้ง 98 ตัวชี้วัดระดับโลก และ 27 ตัวชี้วัดเพิ่มเติมระดับประเทศ มุ่งเน้นการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานระหว่างประเทศและลดความคลาดเคลื่อนของข้อมูล ซึ่งช่วยให้เห็นภาพรวมและสามารถเปรียบเทียบผลการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภาพรวมของผลการประเมินระดับโลกพบว่า ความคืบหน้าในการบรรลุเป้าหมาย SDG เป็นไปอย่างช้า ๆ และสถานการณ์ของประเทศที่มีรายได้ต่ำยังคงตกต่ำเมื่อเทียบกับค่าเฉลี่ยของโลก ซึ่งอาจจะได้รับผลกระทบมากจากการระบาดของโควิด-19 แต่ในช่วงปี 560-2564 ก็มีแนวโน้มที่ดีขึ้นในบางประเทศ ส่วนประเทศที่มีรายได้สูงกลับมีแนวโน้มชะลอตัวลงรายงานการพัฒนาที่ยั่งยืนฉบับนี้ มองถึงความก้าวหน้าของเป้าหมาย SDG ระดับโลก โดยภาพรวม ความคืบหน้าของเป้าหมาย SDG ระดับโลกได้ชะลอตัวลงตั้งแต่ปี 2020 เนื่องจากผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 และวิกฤตอื่น ๆ ตามอัตราความคืบหน้าของเป้าหมายที่กำหนดไว้ตั้งแต่ปี 2015 โดยความแตกต่างของผลการดำเนินงานระหว่างประเทศก็ยังคงกว้างขวาง มีคะแนนอยู่ในช่วงตั้งแต่ต่ำมาก ไปจนถึงสูงมาก ประเทศที่มีผลการดำเนินงานต่ำสุดรวมถึงประเทศเกาะขนาดเล็กและประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งอาจได้รับผลกระทบจากวิกฤตต่าง ๆ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมากขึ้น นอกจากนี้ ความเหลื่อมล้ำภายในประเทศก็เป็นประเด็นท้าทายที่สำคัญเช่นกัน (Jeffrey D. Sachs et al., 2024)

ในปี 2567 เครือข่ายวิชาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้รายงานถึงสถานการณ์เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยตามเป้าหมายการพัฒนา โดยอันดับและคะแนนดัชนีของประเทศไทยดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยปี 2559 เป็นปีแรกที่ได้มีการเริ่มประเมินสถานการณ์ของประเทศไทย ซึ่งไทยจัดอยู่ในอันดับที่ 61 ค่าดัชนีอยู่ที่ 62.6 คะแนน และในปี 2567 อันดับ SDG Index ของไทย อยู่ในอันดับที่ 45 ของโลก มีคะแนนดัชนีอยู่ที่ 74.7 คะแนน ซึ่ง SDR ได้จัดอันดับจาก 167 ประเทศทั่วโลก และการจัดอันดับในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกและเอเชียใต้ ประเทศไทยอยู่อันดับที่ 3 รองลงมาจากญี่ปุ่น (อันดับ 18) และเกาหลีใต้ (อันดับ 33) เท่านั้น ปี 2567 ไทยได้บรรลุสถานะ (สีเขียว) 2 ตัวชี้วัด ได้แก่ SDG1 การขจัดความยากจน และ SDG4 การศึกษาที่มีคุณภาพ และในปี 2567 เป้าหมายที่มีสถานะท้าทายมาก (สีแดง) มีทั้งสิ้น 5 เป้าหมาย ได้แก่ SDG2 ขจัดความหิวโหย, SDG3

สุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี, SDG14 ทรัพยากรทางทะเล, SDG15 ระบบนิเวศบนบก และ SDG16 สันติสงบสุข ยุติธรรม และสถาบันที่เข้มแข็ง ดังภาพประกอบที่ 6

ที่มา: ปรับปรุงจาก สำรวจรายงาน SDG Index 2024 (SDG Move, 2024)

ภาพที่ 6 สถานะเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยจากปี ค.ศ. 2017 ถึง ค.ศ. 2024

2.1.5 สถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการของโลก

ในรายงานการพัฒนาที่ยั่งยืนในปี 2024 นี้ได้มีการรายงานถึง การปรับเปลี่ยนระบบอาหารและที่ดิน ในส่วนที่ 4 ของการรายงานเพื่อบรรลุเป้าหมาย SDGs โดยกล่าวถึงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 2 (Zero Hunger) เป็นหนึ่งในห้าเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่นานาชาติจะต้องทบทวนอย่างละเอียดซึ่งเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 2 เผชิญกับความท้าทายมากมายและแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มที่น่ากังวลในทั่วโลก ประชากร 600 ล้านคนยังคงต้องทนทุกข์ทรมานจากความหิวโหยภายในปี 2030 และอัตราการเกิดภาวะทุพโภชนาการเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 10 ของประชากรโลกในปี 2021 หลังจากที่ลดลงมาหลายปีแม้ว่าจำนวนประเทศที่ประสบปัญหาการขาดอาหารสูงจะลดลง โดยลดลงจากร้อยละ 48.1 ในปี 2020 มาอยู่ที่ร้อยละ 21.5 ในปี 2021 แต่อัตราการเกิดภาวะแคระแกร็นและพอมแห้งในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ขวบยังคงสูง (ร้อยละ 20 และ 7 ตามลำดับ 2021 ตามรายงาน SDR 2024) ปัจจุบันในหลายประเทศยังคงเผชิญกับความท้าทายสองประการ ได้แก่ ภาวะโภชนาการไม่เพียงพอและน้ำหนักเกิน อัตราโรคอ้วนทั่วโลกเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 9 ในปี 2005 เป็นร้อยละ 16 ในปี 2022 ซึ่ง

บ่งชี้ถึงแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น ตามดัชนี SDG ไม่มีประเทศสมาชิกประเทศใดที่บรรลุเป้าหมาย SDG 2 ได้เลยในปัจจุบัน เป้าหมายที่ 2 ของการพัฒนาที่ยั่งยืน มีเป้าหมายย่อย 2.1 คือการยุติความหิวโหยภายในปี 2030 และเป้าหมายย่อย 2.2 มุ่งหวังที่จะขจัดภาวะทุพโภชนาการทุกรูปแบบ รวมถึงการบริโภคแคลอรีที่ไม่เพียงพอและมากเกินไปเมื่อเทียบกับสิ่งที่จำเป็นสำหรับชีวิตที่มีสุขภาพดี สำหรับเป้าหมายย่อย 2.1 ต้องอาศัยการคำนวณอัตราการเกิดภาวะโภชนาการไม่เพียงพอตามประเทศและภูมิภาค สำหรับเป้าหมายย่อย 2.2 ต้องทำการเปรียบเทียบปริมาณการบริโภคกิโลแคลอรีต่อหัวโดยเฉลี่ยของแต่ละประเทศและภูมิภาคกับความต้องการพลังงานขั้นต่ำทางโภชนาการ (Minimum Dietary Energy Requirement: MDER) โดยกำหนดช่วงค่า MDER ไว้ร้อยละ 10 ถึงร้อยละ 50 เป็นเป้าหมายด้านความมั่นคงทางอาหารที่สหประชาชาติกำหนด (Jeffrey D. Sachs et al., 2024)

จากตารางที่ 3 แสดงข้อมูลผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัดของประเทศไทยเป้าหมายที่ 2 ของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG) โดยแสดงสถิติและปีที่รวบรวมข้อมูล พร้อมทั้งแสดงลูกศรแนวโน้ม โดยลูกศรสีเขียวแสดงแนวโน้มว่าอยู่บนเส้นทางหรือสามารถบรรลุเป้าหมาย SDG ลูกศรสีส้มแสดงแนวโน้มของการหยุดชะงักหรือไม่มีความคืบหน้า และลูกศรสีแดงแสดงแนวโน้มของการถดถอย โดยเป้าหมายที่ 2 คือ ขจัดความหิวโหย (Zero Hunger) ความชุกของการขาดสารอาหารของประเทศไทยอยู่ที่ร้อยละ 5.2 ในปี 2021 และมีแนวโน้มในการพัฒนาที่ดีขึ้น ในส่วนความชุกของการเตี้ยแคระแกร็นในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี พบว่ามีภาวะเตี้ยแคระแกร็นร้อยละ 13.4 ในปี 2019 และมีแนวโน้มแยลง ร้อยละ 7.7 มีอัตราผอมแห้งในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี ในปี 2019 และมีแนวโน้มแยลง และในประชากรผู้ใหญ่มีภาวะของโรคอ้วน ($BMI \geq 30$) อยู่ที่ร้อยละ 15.4 ในปี 2022 และมีแนวโน้มของผู้มีภาวะโรคอ้วนเพิ่มสูงขึ้นระดับโทรฟิกของมนุษย์ (Human Trophic Level: HTL) เป็นดัชนีที่ใช้วัดตำแหน่งของมนุษย์ในห่วงโซ่อาหารโดยเปรียบเทียบกับสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ในระบบนิเวศ HTL ถูกกำหนดให้มีค่าอยู่ระหว่าง 2 ถึง 3 โดย ค่า 2 แสดงถึงการบริโภคอาหารจากพืชเป็นหลัก (herbivorous diet) และค่า 3 แสดงถึงการบริโภคอาหารจากสัตว์เป็นหลัก (carnivorous diet) ค่าของ HTL จะสูงขึ้นเมื่อมนุษย์บริโภคผลิตภัณฑ์จากสัตว์มากขึ้น และจะลดลงเมื่อมีการบริโภคอาหารจากพืชมากขึ้น ค่านี้ใช้เพื่อสะท้อนถึงรูปแบบการบริโภคอาหารในระดับสังคมและการเปลี่ยนแปลงในการบริโภคอาหารที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืน ตัวอย่างเช่น การบริโภคเนื้อสัตว์มากขึ้นอาจสะท้อนถึง HTL ที่สูงขึ้น แต่ก็มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้นเช่นกัน เนื่องจาก

การผลิตเนื้อสัตว์มักใช้ทรัพยากรมากกว่า โดยประเทศไทยมีค่าอยู่ในระดับ 2.2 ในปี 2021 คือยังมีการบริโภคอาหารที่มาจากพืชเป็นส่วนใหญ่ ผลผลิตธัญพืชของประเทศไทยอยู่ที่ 3.1 ตัน ต่อเฮกตาร์ของพื้นที่เก็บเกี่ยว (ตันต่อเฮกตาร์) ในปี 2022

ตารางที่ 3 ผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัดของประเทศไทยตามเป้าหมายที่ 2 (SDG2 Zero Hunger)

เป้าหมายการพัฒนาที่ 2 การยุติความหิวโหย (Zero Hunger)	ค่า	ปี	แนวโน้ม
อัตราการเกิดภาวะขาดสารอาหาร (ร้อยละ)	5.2	2021	↑
อัตราการเกิดภาวะแคระแกร็นในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี (ร้อยละ)	13.4	2019	↓
อัตราการเกิดภาวะผอมแห้งในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี (ร้อยละ)	7.7	2019	↓
อัตราการเกิดโรคอ้วน ดัชนีมวลกาย ≥ 30 (ร้อยละของประชากรผู้ใหญ่)	15.4	2022	
ระดับโภชนาการของมนุษย์ (ดีที่สดุ 2-3 แย่ที่สดุ)	2.2	2021	↓
ผลผลิตธัญพืช (ตันต่อเฮกตาร์ของพืชที่เก็บเกี่ยว)	3.1	2022	↑
ดัชนีการจัดการไนโตรเจนอย่างยั่งยืน (ดีที่สดุ 0 – 1.41 แย่ที่สดุ)	0.8	2028	→
การส่งออกสารกำจัดศัตรูพืชอันตราย (ตันต่อประชากรหนึ่งล้านคน)	129.2	2021	●

ที่มา: ปรับปรุงจาก Sustainable Development Report 2024 (Jeffrey D. Sachs et al., 2024)

โดยแนวโน้มที่ผลิตภายในประเทศจะเพิ่มสูงขึ้น ดัชนีการจัดการไนโตรเจนอย่างยั่งยืน (Sustainable Nitrogen Management Index) เป็นดัชนีที่ใช้วัดความมีประสิทธิภาพและความยั่งยืนในการจัดการไนโตรเจนในระบบการเกษตรและอุตสาหกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะในภาคการเกษตร ซึ่งใช้ไนโตรเจนในรูปของปุ๋ยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ดัชนีนี้มีค่าตั้งแต่ 0 ถึง 1.41 โดยค่าที่ต่ำกว่า 1.41 หมายถึงการจัดการไนโตรเจนที่ยั่งยืนมากขึ้น ในขณะที่ค่า 1.41 แสดงถึงระดับที่แย่ที่สุดของการจัดการไนโตรเจน กล่าวคือ มีการสูญเสียหรือปนเปื้อนไนโตรเจนมากจากระบบการผลิตไปสู่สิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจก่อให้เกิดมลพิษทางน้ำและอากาศ การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ และการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ซึ่งการจัดการไนโตรเจนอย่างยั่งยืนมุ่งเน้นไปที่การใช้ทรัพยากรไนโตรเจนอย่างมีประสิทธิภาพ ลดการสูญเสีย และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยสามารถทำได้ผ่านวิธีการต่าง ๆ เช่น การใช้ปุ๋ยอย่างแม่นยำ การปลูกพืชหมุนเวียน การบำบัดน้ำเสีย และการจัดการมูลสัตว์อย่างเหมาะสม โดยประเทศไทยมีค่าดัชนีการจัดการไนโตรเจนอยู่ที่ 0.8 ซึ่งเป็นแนวโน้มคงที่ในปี 2018 จนถึงปัจจุบัน และในด้านการส่งออกสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่เป็นอันตราย (ตันต่อประชากรล้านคน) ประเทศไทยมีการส่งออกอยู่ที่ 129.2 ตัน ในปี 2021 (ไม่มีข้อมูลแนวโน้ม) (Jeffrey D. Sachs et al., 2024)

2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความยากจน

2.2.1 ข้อมูลพื้นฐานสถานการณ์ภาพรวมความยากจนในระดับโลก

รายงาน Poverty and Shared Prosperity 2020: Reversals of Fortune โดยธนาคารโลก (World Bank Group, 2022) คาดการณ์ว่าการระบาดของ COVID-19 จะเกิดเพียงครั้งเดียวในรอบหนึ่งชั่วอายุคน ทำให้ความยากจนทั่วโลกเพิ่มขึ้นเป็นครั้งแรกในรอบอย่างน้อย 25 ปี และพลิกกลับสถานการณ์การลดความยากจนทั่วโลกในช่วงหลายทศวรรษ (World Bank, 2020) ซึ่งข้อมูลจำนวนมากมาแสดงให้เห็นว่าปี 2020 ถือเป็นปีแห่งการพลิกกลับครั้งประวัติศาสตร์ในความก้าวหน้าระดับโลกในการลดความยากจนขั้นรุนแรงและความไม่เท่าเทียมกัน จำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในความยากจนขั้นรุนแรงน่าจะเพิ่มขึ้น 11 เปอร์เซ็นต์ในปี 2020 ทำให้ความยากจนสูงขึ้น 1.2 เปอร์เซ็นต์จากที่คาดการณ์ไว้ (คาดว่าความยากจนขั้นรุนแรงจะลดลง) ดังนั้นในปี 2020 จะมีประชากรอาศัยอยู่ในความยากจนขั้นรุนแรงเพิ่มขึ้นมากกว่าที่คาดการณ์ไว้ถึง 90 ล้านคน นับตั้งแต่ปี 2020 เป็นต้นมา ความคืบหน้าในการลดความยากจนเป็นไปอย่างเชื่องช้าและไม่สม่ำเสมออย่างมาก สถานการณ์ปัจจุบันเผยให้เห็นว่าการลดความยากจนเริ่มเพิ่มขึ้นอีกครั้งในปี 2021 แต่จะเกิดขึ้นในอัตราเดียวกับการระบาดใหญ่ในปี 2019 ซึ่งไม่มากพอที่จะฟื้นตัวจากความสูญเสียปี 2022 บ่งชี้ว่าการลดความยากจนจะหยุดชะงักลงต่อไป เนื่องจากแนวโน้มการเติบโตของโลกลดลงเนื่องจากเหตุการณ์การรุกรานยูเครนของรัสเซีย และการเติบโตที่ชะลอตัวในจีน ราคาอาหารและพลังงานที่สูงขึ้นส่งผลกระทบต่อคนจน แม้จะในระยะสั้น แต่อาจเพิ่มจำนวนคนจนให้สูงมากขึ้น แม้ว่าราคาที่สูงขึ้นอาจส่งผลดีต่อรายได้ในระยะยาว เนื่องจากครัวเรือนที่ยากจนจำนวนมากเป็นผู้ผลิตอาหารสุทธิหรือมีรายได้จากภาคเกษตรกรรม ในการเสนอการประมาณการความยากจนระดับโลกของธนาคารโลกสำหรับปี 2019 และผลกระทบที่รุนแรงในปี 2020 การฟื้นตัวจากการสูญเสียที่อ่อนแอตั้งแต่นั้นมาทำให้ความคืบหน้าล่าช้าลงไปอีกสี่ปี ภายในปี 2030 อัตราความยากจนคาดว่าจะอยู่ที่ 7 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งสูงกว่าเป้าหมายที่คาดการณ์ไว้ 3 เปอร์เซ็นต์ ทำให้การบรรลุเป้าหมายการลดความยากจนนั้นจะยากเพิ่มขึ้นไปอีก และมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะต้องหาแนวทางแก้ไข (The World Bank, 2022)

ระเบียบวิธีที่ธนาคารโลกใช้ในการคำนวณอัตราความยากจนทั่วโลกและระดับภูมิภาค โดยการตัดสินใจ สมมติฐาน และระเบียบวิธีทั้งหมดอยู่ภายใต้การควบคุมของ กลุ่มงานความยากจนระดับโลก (Global Poverty Working Group) โดยธนาคารโลก ซึ่งจะประกอบด้วย แนวทางปฏิบัติระดับโลกด้านความยากจนและความเสมอภาค (Poverty and Equity Global Practice), กลุ่มข้อมูลการพัฒนา (Development Data Group) และกลุ่มพัฒนาการวิจัย (Development Research Group) ซึ่งในระเบียบวิธีที่ใช้ในการคำนวณอัตราความยากจนทั่วโลกประกอบด้วยวิธีการ 5 ขั้นตอน จำแนก

เป็น ขั้นตอนที่ 1 การรับข้อมูลการสำรวจครัวเรือน ขั้นตอนที่ 2 การสร้างข้อมูลรวมสวัสดิการ ขั้นตอนที่ 3 การแปลงค่ารวมสวัสดิการ ขั้นตอนที่ 4 การคำนวณค่าประมาณการสำรวจความยากจนและความไม่เท่าเทียม และขั้นตอนที่ 5 การคำนวณความยากจนระดับโลกและระดับภูมิภาค (World Bank, 2024b) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การรับข้อมูลการสำรวจครัวเรือน อัตราความยากจนจะประมาณการจากการสำรวจครัวเรือนที่เลือก โดยทั่วไป การสำรวจที่ใช้จะสอบถามกลุ่มย่อยที่เป็นตัวแทนของครัวเรือนในประเทศเกี่ยวกับการบริโภคหรือรายได้ การสำรวจเหล่านี้มักเป็นแบบสำรวจทางการที่ประเทศต่าง ๆ ใช้ในการตรวจสอบและรายงานเกี่ยวกับความยากจน การสำรวจครัวเรือนส่วนใหญ่จากประเทศกำลังพัฒนาได้รับจากความร่วมมือกับสำนักงานสถิติแห่งชาติของประเทศต่าง ๆ ในขณะที่ข้อมูลส่วนใหญ่ของประเทศที่มีรายได้สูงจะได้รับจากสถิติรายได้และสภาพความเป็นอยู่ของสหภาพยุโรป (EU-SILC) หรือจากฐานข้อมูลการศึกษารายได้ของลีกเซมเบิร์ก (LIS) ในบางครั้ง ไม่สามารถใช้ข้อมูลระดับครัวเรือนได้ ในกรณีนี้ จะใช้ข้อมูลรวมที่ดีที่สุดรองลงมา เช่น รายได้หรือการบริโภคตามกลุ่มประชากร

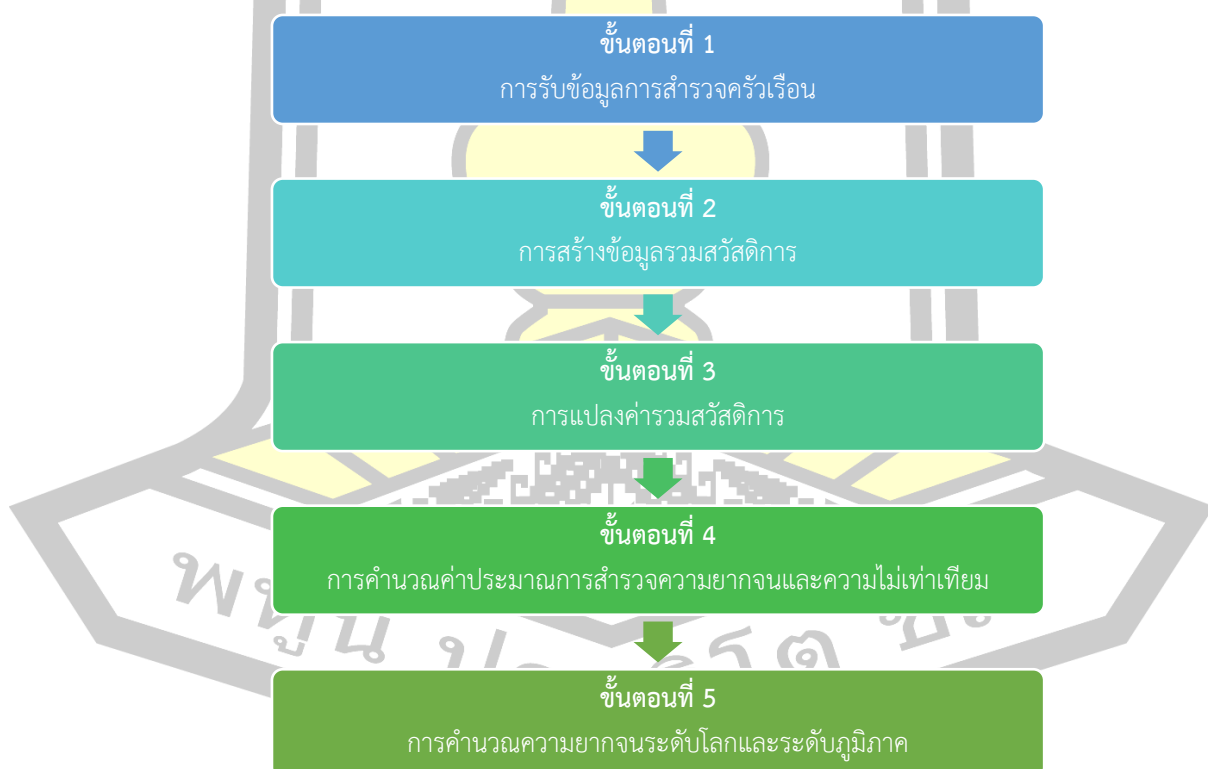
ขั้นตอนที่ 2 การสร้างข้อมูลรวมสวัสดิการ Poverty and Inequality Platform (PIP) ใช้การวัดความยากจนในรูปแบบเงินเป็นหลัก โดยการประเมินความยากจนในรูปแบบเงินนั้นทำขึ้นจากการรวมรายได้ของครัวเรือนหรือจากมูลค่าทางการเงินของการบริโภคของครัวเรือน เราเรียกข้อมูลรวมดังกล่าวร่วมกันว่า ข้อมูลรวมสวัสดิการ ค่ารวมสวัสดิการจะสอดคล้องกันในแต่ละประเทศและในช่วงเวลาต่าง ๆ เพื่อเพิ่มความสามารถในการเปรียบเทียบ แต่การตัดสินใจของประเทศในประเด็นต่าง ๆ เช่น การใช้รายได้หรือการบริโภค การออกแบบแบบสอบถามของแบบสำรวจครัวเรือนส่วนประกอบใดบ้างที่รวมอยู่ในค่ารวมสวัสดิการ และความแตกต่างของราคาภายในประเทศที่ต่างกันออกไป แสดงให้เห็นว่าไม่สามารถเปรียบเทียบข้อมูลได้อย่างสมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 3 การแปลงค่ารวมสวัสดิการ ค่ารวมสวัสดิการมักจะแสดงเป็นสกุลเงินท้องถิ่นในราคาที่ใช้ในช่วงเวลาที่รวบรวมข้อมูล ดัชนีราคาผู้บริโภคจะใช้เพื่อแสดงค่ารวมสวัสดิการทั้งหมดในราคาท้องถิ่นในปี 2017 และใช้ความเท่าเทียมของอำนาจซื้อเพื่ออธิบายความแตกต่างของราคาในแต่ละประเทศ เมื่อค่ารวมสวัสดิการทั้งหมดแสดงเป็นหน่วยเดียวกันแล้ว จำเป็นต้องใช้เส้นแบ่งความยากจนร่วมกันเพื่อประมาณความยากจน เส้นแบ่งความยากจนระหว่างประเทศที่ใช้ใน Poverty and Inequality Platform สร้างขึ้นจากเส้นแบ่งความยากจนที่ใช้โดยประเทศที่ยากจนที่สุดในโลก

ขั้นตอนที่ 4 การคำนวณค่าประมาณการสำรวจความยากจนและความไม่เท่าเทียมกันด้วยการกระจายสวัสดิการที่แสดงใน PPP ปี 2017 และเส้นแบ่งความยากจนระหว่างประเทศ ความยากจนและความไม่เท่าเทียมกันสามารถคำนวณและเปรียบเทียบระหว่างประเทศและในช่วงเวลา

ต่าง ๆ ได้ PIP ประกอบด้วยการวัดความยากจนในรูปแบบเงินตราที่หลากหลาย การวัดความยากจนแบบหลายมิติ การวัดความไม่เท่าเทียมกัน และสถิติการกระจายอื่น ๆ

ขั้นตอนที่ 5 การคำนวณความยากจนระดับโลกและระดับภูมิภาค ประเทศส่วนใหญ่ไม่ได้ทำการสำรวจครัวเรือนทุกปี อย่างไรก็ตาม เพื่อประมาณความยากจนระดับภูมิภาคและระดับโลกสำหรับปีใดปีหนึ่ง จำเป็นต้องประมาณความยากจนสำหรับทุกประเทศในปีนั้น เมื่อไม่มีค่าประมาณความยากจนสำหรับปีใดปีหนึ่ง ค่าประมาณจะถูกประมาณหรือแทนที่จากปีอื่น ๆ การประมาณค่าดังกล่าวถือว่ารายได้หรือการบริโภคของทุกคนเติบโตควบคู่ไปกับอัตราการเติบโตต่อหัวระหว่างเวลาของการสำรวจ สำหรับประเทศที่ไม่มีข้อมูลครัวเรือนเลย จะถือว่าอัตราความยากจนของประเทศนั้นเท่ากับอัตราความยากจนเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักตามจำนวนประชากรในภูมิภาคของตน เพื่อให้แน่ใจว่าตัวเลขระดับภูมิภาคและระดับโลกมีคุณภาพ จึงใช้กฎเกณฑ์การครอบคลุมเพื่อพิจารณาว่าปีอ้างอิงใดปีหนึ่งมีข้อมูลสำรวจใกล้เคียงเพียงพอสำหรับการนำเสนอตัวเลขระดับโลกและระดับภูมิภาค (World Bank, 2024b) ซึ่งสามารถศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมและอัปเดตข้อมูลได้จาก Poverty and Inequality Platform Methodology Handbook บน Poverty and Inequality Platform ที่จัดทำโดยธนาคารโลก

ที่มา: ปรับปรุงจาก Poverty and Inequality Platform Methodology Handbook
(World Bank Group, 2024c)

ภาพที่ 7 ขั้นตอนในการคำนวณอัตราความยากจนของที่จัดทำโดยธนาคารโลก

ในการกำหนดเส้นแบ่งความยากจนระหว่างประเทศเป็นมาตรฐานที่ใช้ในการกำหนดนโยบายที่สำคัญเกี่ยวกับความยากจนทั่วโลก เช่น เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 1 (United Nations, 2017) ในปี 1990 ธนาคารโลกได้แนะนำเส้นแบ่งความยากจนที่ใช้ตัวเลข 1 ดอลลาร์สหรัฐต่อวัน และหลังจากนั้นก็ใช้วิธีการนี้ในการกำหนดเส้นแบ่งความยากจนระหว่างประเทศ โดยอ้างอิงจากเส้นแบ่งความยากจนของประเทศที่ยากจนที่สุดในโลก ซึ่งแสดงออกมาในหน่วย PPPs (World Bank, 1990) เส้นแบ่งความยากจนระดับโลกได้รับการปรับปรุงทุกครั้งที่ ICP ให้ข้อมูล PPPs ชุดใหม่ โดยเริ่มจาก 1.00 ดอลลาร์สหรัฐ (PPP ปี 1985) เป็น 1.08 ดอลลาร์สหรัฐ (PPP ปี 1993) 1.25 ดอลลาร์สหรัฐ (PPP ปี 2005) และ 1.90 ดอลลาร์สหรัฐ (PPP ปี 2011) การเริ่มต้นการกำหนดเส้นแบ่งความยากจนระหว่างประเทศและเส้นแบ่งความยากจนระดับที่สูงขึ้นคือการใช้ชุดข้อมูลใหม่เกี่ยวกับเส้นแบ่งความยากจนของประเทศต่าง ๆ ที่คำนวณรอบปี 2017 และแปลงเป็น PPPs ปี 2017 เส้นแบ่งความยากจนระหว่างประเทศถูกคำนวณจากค่ามัธยฐานของเส้นแบ่งความยากจนของประเทศรายได้ต่ำ (Low-Income Countries: LICs) ในขณะที่เส้นแบ่งความยากจนระดับที่สูงขึ้นคำนวณจากค่ามัธยฐานของเส้นแบ่งความยากจนของประเทศรายได้ปานกลางระดับล่าง (Lower-Middle-Income Countries: LMICs) และประเทศรายได้ปานกลางระดับสูง (Upper-Middle-Income Countries: UMICs) ใน PPPs ปี 2011 เส้นแบ่งความยากจนอยู่ที่ 1.90 ดอลลาร์สหรัฐสำหรับ LICs, 3.20 ดอลลาร์สหรัฐสำหรับ LMICs และ 5.50 ดอลลาร์สหรัฐสำหรับ UMICs แต่ใน PPPs ปี 2017 เส้นแบ่งความยากจนที่คำนวณได้คือ 2.15 ดอลลาร์สหรัฐสำหรับ LICs, 3.65 ดอลลาร์สหรัฐสำหรับ LMICs และ 6.85 ดอลลาร์สหรัฐสำหรับ UMICs แสดงดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ที่มาของเส้นแบ่งความยากจนทั่วโลกที่เปลี่ยนแปลงไปจากปี 2011 เทียบกับ ปี 2017

กลุ่มประเทศ	เส้นแบ่งความยากจน (PPPs 2011)	เส้นแบ่งความยากจน (PPPs 2017)
ประเทศที่มีรายได้น้อย (Low Income Country: LICs)	1.90 ดอลลาร์สหรัฐ	2.15 ดอลลาร์สหรัฐ
ประเทศรายได้ปานกลางระดับล่าง (Lower-Middle-Income Country: LMICs)	3.20 ดอลลาร์สหรัฐ	3.65 ดอลลาร์สหรัฐ
ประเทศรายได้ปานกลางระดับสูง (Upper-Middle-Income country: UMICs)	5.50 ดอลลาร์สหรัฐ	6.85 ดอลลาร์สหรัฐ

หมายเหตุ: PPPs (purchasing power parities.) = ความเท่าเทียมของอำนาจซื้อ

ที่มา: ปรับปรุงจาก Assessing the Impact of the 2017 PPPs on the International Poverty Line and Global Poverty (Jolliffe Dean et al., 2022)

การเปลี่ยนแปลงเส้นแบ่งความยากจนในกลุ่ม UMICs ค่อนข้างมาก เนื่องจากมูลค่าที่แท้จริงของเส้นแบ่งความยากจนของประเทศในกลุ่มนี้เพิ่มขึ้นระหว่างปี 2011 ถึง 2017 โดย World Bank (2020) ได้อธิบายว่า ในเดือนพฤษภาคม 2020 โครงการเปรียบเทียบระหว่างประเทศ (International Comparison Program: ICP) ได้เผยแพร่ข้อมูลใหม่เกี่ยวกับอำนาจซื้อ (Purchasing Power Parities: PPPs) ซึ่งอิงจากข้อมูลราคาที่เกี่ยวข้องรวมจาก 176 เศรษฐกิจในปี 2017 การประมาณการความยากจนมักจะได้รับการปรับปรุงด้วยข้อมูล PPP ใหม่เพื่อสะท้อนข้อมูลล่าสุดเกี่ยวกับความแตกต่างของราคาในแต่ละประเทศ ข้อมูลทางสถิติที่เกี่ยวข้อง เช่น ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) ก็ได้รับการปรับปรุงด้วย PPPs ใหม่เช่นกัน การเปลี่ยนฐานปีสำหรับการคำนวณ (ในที่นี้คือปี 2017) จะทำให้เกิดการปรับปรุง 2 ส่วน ส่วนแรกคือ การแปลงการบริโภคของแต่ละครัวเรือนให้เป็นหน่วยดอลลาร์สหรัฐในฐานปีใหม่ โดยใช้ข้อมูลราคาที่ปรับปรุงใหม่ ส่วนที่สองคือ การปรับปรุงเส้นแบ่งความยากจนที่ใช้ในการประเมินว่าครัวเรือนนั้นยากจนหรือไม่ให้สอดคล้องกับฐานปีใหม่ เนื้อหาส่วนนี้เป็นภาพรวมของเส้นแบ่งความยากจนใหม่ (The World Bank, 2022)

Jolliffe Dean และคณะ (2022) ยังได้เทียบเส้นแบ่งความยากจนทั่วโลกในหน่วยสกุลเงินท้องถิ่น ในราคาปี 2020 ที่แสดงเส้นแบ่งความยากจนทั่วโลก 4 ลักษณะ ที่สามารถจำแนกตามเกณฑ์ของเส้นแบ่งความยากจนซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละประเทศ ได้แก่ ประเทศที่มีรายได้ต่ำ (Low-Income country: LIC) ประเทศที่มีรายได้ปานกลางถึงต่ำ (Lower-Middle-Income country: LMIC) ประเทศที่มีรายได้ปานกลางถึงสูง (Upper-Middle-Income country: UMIC) และประเทศที่มีรายได้สูง (High-income country: HIC) โดยทำการปรับเส้นแบ่งความยากจนใหม่ที่คำนวณในหน่วยสกุลเงินท้องถิ่นโดยเทียบราคาการแปลงสกุลเงินในปี 2020 โดยเส้นแบ่งความยากจนทั่วโลกที่กำหนดจากกรอบ PPP ทั้งในปี 2011 และในปี 2017 ปรับปรุงใหม่ โดยเทียบในสกุลเงินท้องถิ่นทั้งสิ้น ประเทศไทยสามารถเทียบได้ดังแสดงในตารางที่ 5

การเปลี่ยนแปลงของเส้นแบ่งความยากจนคือการแปลงเส้นแบ่งความยากจนที่ 1.90 ดอลลาร์สหรัฐ, 3.20 ดอลลาร์สหรัฐ และ 5.50 ดอลลาร์สหรัฐ ให้อยู่ในหน่วยดอลลาร์สหรัฐ ปี 2017 และสังเกตการเปลี่ยนแปลงมูลค่าที่แท้จริงระหว่างปี 2011 และ 2017 แสดงให้เห็นว่าเส้นแบ่งความยากจนระดับต่ำไม่เปลี่ยนแปลงมากนักในแง่ของมูลค่าที่แท้จริง ขณะที่เส้นแบ่งความยากจนของ UMICs เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ สะท้อนถึงการเพิ่มขึ้นของมูลค่าที่แท้จริงของเส้นแบ่ง

ตารางที่ 5 เส้นแบ่งความยากจนทั่วโลกในหน่วยสกุลเงินท้องถิ่น (สกุลเงิน บาท เทียบในปี 2020)

เศรษฐกิจ	PPP	LIC	LMIC	UMIC	HIC
Thailand	2011	26.23	44.17	75.92	299.53
Thailand	2017	28.83	48.94	91.85	326.65

หมายเหตุ: PPPs (purchasing power parities.) = ความเท่าเทียมของอำนาจซื้อ

LIC (low-income country) = ประเทศที่มีรายได้ต่ำ

LMIC (Lower-Middle-Income country) = ประเทศที่มีรายได้ปานกลางถึงต่ำ

UMIC (Upper-Middle-Income country) = ประเทศที่มีรายได้ปานกลางถึงสูง

HIC (High-income country) = ประเทศที่มีรายได้สูง

ที่มา: ปรับปรุงจาก Assessing the Impact of the 2017 PPPs on the International Poverty Line and Global Poverty (Jolliffe Dean et al., 2022)

การประมาณการการเพิ่มขึ้นของความยากจนทั่วโลกจำนวน 71 ล้านคนได้รับอิทธิพลอย่างมากจากประเทศที่มีประชากรมาก เนื่องจากการคำนวณขนาดประชากรทุกคนในโลกจะมีน้ำหนักเท่ากัน แม้ว่าประเทศจีนจะเป็นประเทศใหญ่ แต่มีสัดส่วนของประชากรที่ยากจนระดับรุนแรงเพียงเล็กน้อย และในปี 2020 ประเทศจีนได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจเพียงปานกลางเท่านั้น ทำให้จีนไม่ได้มีส่วนร่วมในการเพิ่มขึ้นของความยากจนระดับรุนแรงในระดับโลกในปี 2020 การคาดการณ์จากบัญชีประชาชาติบ่งชี้ว่าอาจมีคนยากจนเพิ่มขึ้นประมาณ 23 ล้านคน ในขณะที่การประมาณการเบื้องต้น ชี้ว่าอาจมีคนยากจนเพิ่มขึ้นถึง 56 ล้านคน ซึ่งเป็นตัวเลขที่ถูกใช้ในการประมาณการระดับโลก ทุกสัญญาณชี้ให้เห็นว่าผลกระทบจากการระบาดใหญ่ของโรคโควิด-19 ต่อการลดความยากจนมีความรุนแรงมากที่สุดในประวัติศาสตร์ มองในประเทศที่แม้จะมีประชากรจะน้อยกว่า แต่ในจีนและสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโกยังคงเป็นประเทศที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่และมีสัดส่วนของประชากรที่ยากจนระดับรุนแรงมาก อย่างไรก็ตาม ทั้งสองประเทศได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจที่ไม่รุนแรงนักในปี 2020 ส่งผลให้มีส่วนร่วมในการเพิ่มความยากจนระดับรุนแรงในระดับโลกเพียงประมาณ 3 ล้านคน และครึ่งล้านคนตามลำดับ

ซึ่งในปี 2019 ธนาคารโลก (World Bank) ได้ทำการปรับตัวเลขความยากจน ที่นำการประมาณค่าใหม่ของราคาโลกจากรอบการคำนวณอำนาจซื้อ (Purchasing Power Parities: PPPs) ของปี 2017 มาใช้ ซึ่งเป็นตัวแปรที่ช่วยให้สามารถเปรียบเทียบมาตรฐานการครองชีพระหว่างประเทศ

ได้ ด้วย PPPs รูปแบบใหม่ เส้นแบ่งความยากจนระหว่างประเทศจึงได้รับการปรับปรุง ซึ่งผ่านการคำนวณโดยใช้ค่าเฉลี่ยมัธยฐานของเส้นแบ่งความยากจนระดับชาติในกลุ่มประเทศรายได้ต่ำ (Low-Income Countries: LICs) กลุ่มประเทศรายได้ปานกลางระดับล่าง (Lower-Middle-Income Countries: LMICs) และกลุ่มประเทศรายได้ปานกลางระดับสูง (Upper-Middle-Income Countries: UMICs) ซึ่งจะถูกแปลงเป็นสกุลเงินดอลลาร์สหรัฐโดยใช้ค่าแลกเปลี่ยน PPP เส้นแบ่งความยากจนระดับรุนแรงเดิมที่ 1.90 ดอลลาร์สหรัฐ (PPP ปี 2011) ได้ถูกปรับเพิ่มเป็น 2.15 ดอลลาร์สหรัฐ (PPP ปี 2017) เส้นแบ่งความยากจนที่สูงขึ้นที่ใช้ในการวัดความยากจนใน LMICs ได้ปรับจาก 3.20 ดอลลาร์สหรัฐ (PPP ปี 2011) เป็น 3.65 ดอลลาร์สหรัฐ (PPP ปี 2017) และใน UMICs จาก 5.50 ดอลลาร์สหรัฐ (PPP ปี 2011) เป็น 6.85 ดอลลาร์สหรัฐ (PPP ปี 2017)

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ได้หมายความว่าเส้นแบ่งความยากจนระดับรุนแรงใหม่ที่สูงขึ้นทำให้มีผู้ถูกจัดว่าอยู่ในความยากจนระดับรุนแรงมากขึ้น การเพิ่มเส้นแบ่งความยากจนจาก 1.90 ดอลลาร์สหรัฐเป็น 2.15 ดอลลาร์สหรัฐเป็นการสะท้อนถึงความแตกต่างของมูลค่าดอลลาร์ในปี 2017 และปี 2011 เป็นหลัก การเปลี่ยนแปลงของอัตราความยากจนระดับโลกจากการปรับเส้นแบ่งความยากจนนี้จึงมีผลกระทบเพียงเล็กน้อย ส่งผลให้อัตราความยากจนระดับรุนแรงลดลงเล็กน้อย 0.3 จุดเปอร์เซ็นต์ เหลือร้อยละ 8.4 โดยมีจำนวนผู้ยากจนรุนแรงทั่วโลกที่ลดลงประมาณ 20 ล้านคน การเพิ่มเส้นแบ่งความยากจนจาก 3.20 ดอลลาร์สหรัฐเป็น 3.65 ดอลลาร์สหรัฐสำหรับ LMICs ก็มีผลเช่นเดียวกัน โดยทำให้อัตราความยากจนเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย 0.5 จุดเปอร์เซ็นต์ในระดับโลก และในกลุ่มประเทศ UMICs เส้นแบ่งความยากจนระดับชาติได้เพิ่มขึ้นในเชิงจริงโดยเฉลี่ย การเปลี่ยนแปลงของเส้นแบ่งความยากจนระหว่างประเทศจาก 5.50 ดอลลาร์สหรัฐเป็น 6.85 ดอลลาร์สหรัฐจึงเป็นการเพิ่มขึ้นทั้งในเชิงมูลค่าจริงและเชิงมูลค่าเงิน อัตราความยากจนระดับโลกในเส้นแบ่งนี้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 43 เป็นร้อยละ 47 สอดคล้องกับ Jolliffe และคณะ (2022) ที่ได้อภิปรายว่าเมื่อเปรียบเทียบ PPP ปี 2011 และ PPP ปี 2017 ที่ปรับปรุงใหม่ ส่งผลให้ความยากจนขั้นรุนแรงในโลกในปี 2017 เพิ่มขึ้น 0.24 จุดเปอร์เซ็นต์ คิดเป็นจำนวนคนยากจนเพิ่มขึ้นอีก 18.0 ล้านคน ผลลัพธ์นี้เกิดจากสองภูมิภาคที่ยากจนที่สุดเป็นหลัก ได้แก่ แอฟริกาใต้ (จำนวนคนยากจนเพิ่มขึ้น 11 ล้านคน) และเอเชียใต้ (จำนวนคนยากจนเพิ่มขึ้น 11 ล้านคน) ตัวเลขประชากรที่ได้รับผลกระทบจากการใช้เส้นแบ่งความยากจนที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ในระดับภูมิภาคนี้มีสาเหตุหลักมาจากประเทศไนจีเรีย มีจำนวนคนยากจนเพิ่มขึ้น 5 ล้านคน และอินเดียมีจำนวนคนยากจนเพิ่มขึ้น 11 ล้านคน

2.2.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความยากจน

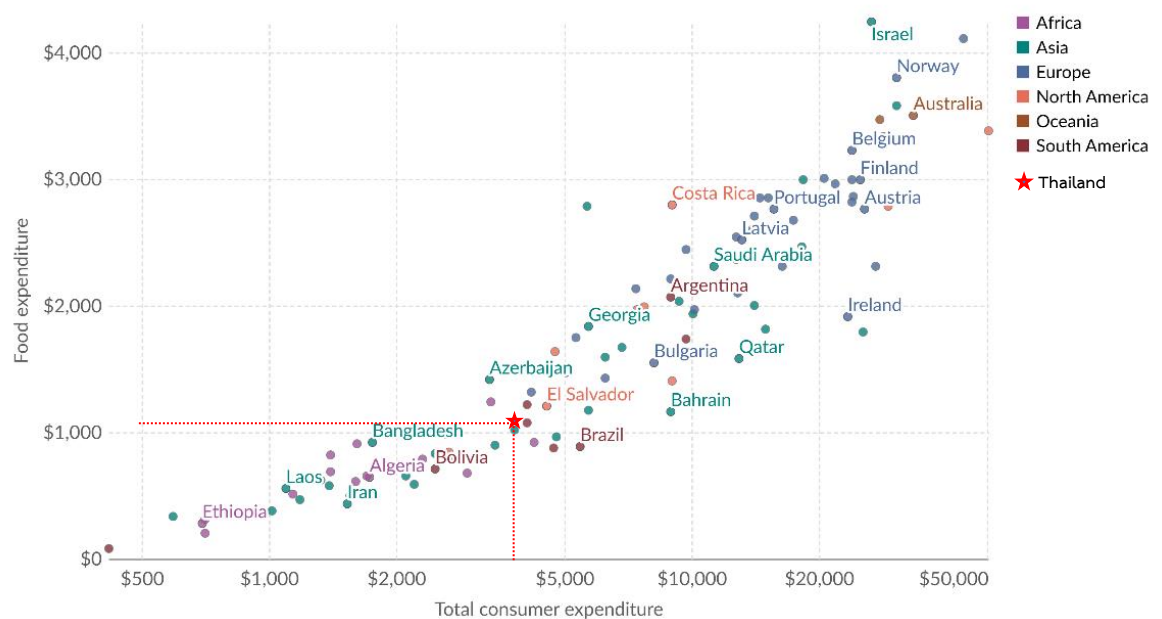
2.2.2.1 กฎของเ็งเกล (Engel's Law)

เอิร์นส์ เ็งเกล (Ernst Engel) นักสถิติเศรษฐศาสตร์ชาวเยอรมัน ได้สังเกตและศึกษาพฤติกรรมการใช้จ่ายของครัวเรือนในเยอรมนี และพบว่าเมื่อรายได้ของครัวเรือนเพิ่มขึ้น สัดส่วนของรายได้ที่ใช้ไปกับอาหารจะลดลง ในขณะที่ค่าใช้จ่ายในด้านอื่น ๆ เช่น การศึกษา ความบันเทิง และสินค้าฟุ่มเฟือย จะเพิ่มขึ้น แนวคิดนี้จึงกลายเป็นที่รู้จักในนาม กฎของเ็งเกล (Engel's Law) ที่เสนอแนวคิดนี้ในช่วงกลางศตวรรษที่ 19 กฎนี้สรุปได้ว่า ยิ่งรายได้ของครัวเรือนสูงขึ้น สัดส่วนของรายได้ที่ใช้ไปกับอาหารจะยิ่งลดลง แม้ว่าการใช้จ่ายโดยรวมอาจเพิ่มขึ้น และครัวเรือนที่มีรายได้น้อย จะใช้จ่ายสัดส่วนของรายได้ส่วนใหญ่ไปกับอาหาร เพื่อสนองความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต

กฎของเ็งเกล (Engel's Law) มีผลต่อการศึกษาทางเศรษฐศาสตร์ โดยเฉพาะการวิเคราะห์พฤติกรรมการบริโภคและความมั่นคงทางอาหาร นอกจากนี้ยังมีการนำไปใช้ในด้านการศึกษาความยากจนและการพัฒนาประเทศ เนื่องจากสัดส่วนการใช้จ่ายด้านอาหารสามารถใช้เป็นดัชนีในการวัดมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน กฎของเ็งเกลช่วยในการวิเคราะห์และทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างรายได้และการเข้าถึงอาหาร อาทิเช่น การวัดความเสี่ยงของความไม่มั่นคงทางอาหาร โดยครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำมักมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายที่สูงในการซื้ออาหาร หมายความว่าไม่มีเงินเหลือใช้กับสินค้าประเภทอื่นน้อย ครัวเรือนเหล่านี้มีความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงราคาสินค้า เช่น จากอัตราเงินเฟ้อหรือเหตุการณ์วิกฤตทางเศรษฐกิจ

ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำเหล่านี้จะได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง เนื่องจากรายได้ที่ใช้ซื้ออาหารมีจำกัด ซึ่งนำไปสู่ความเสี่ยงของความไม่มั่นคงทางอาหาร กฎของเ็งเกลยังใช้เพื่อติดตามการเปลี่ยนแปลงความมั่นคงทางอาหารเมื่อรายได้เพิ่มขึ้น เมื่อรายได้ของครัวเรือนเพิ่มขึ้น ความมั่นคงทางอาหารก็มักจะดีขึ้น เพราะครัวเรือนมีความสามารถในการเข้าถึงอาหารมากขึ้นและสามารถเลือกซื้ออาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูงขึ้นได้ นอกจากนี้ รายได้ที่เพิ่มขึ้นยังช่วยให้ครัวเรือนมีเงินเหลือใช้กับสินค้าหรือบริการอื่นที่สามารถยกระดับคุณภาพชีวิต เช่น การศึกษา สุขภาพ หรือที่อยู่อาศัย ซึ่งจะช่วยให้ครัวเรือนพัฒนาความเป็นอยู่โดยรวมได้ดีขึ้น เป็นการเพิ่มความมั่นคงทางอาหารในระยะยาว หรือใช้กฎของเ็งเกลเพื่อวิเคราะห์สัดส่วนการใช้จ่ายอาหารของครัวเรือนเป็นตัวชี้วัดสำคัญในการประเมินความมั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะในกลุ่มประชากรที่มีรายได้ต่ำ หากครัวเรือนใช้สัดส่วนรายได้สูงกับค่าอาหาร ครัวเรือนเหล่านั้นอาจขาดความมั่นคงทางอาหาร ข้อมูลนี้มีประโยชน์ในการ

วิเคราะห์สถานการณ์อาหารระดับครัวเรือน ชุมชน หรือประเทศ นอกจากนั้นกฎของเ็งเกลมีบทบาทสำคัญในการออกแบบนโยบายที่รัฐบาลสามารถนำข้อมูลจากการวิเคราะห์สัดส่วนการใช้จ่ายอาหารมาใช้ในการพัฒนานโยบายที่สอดคล้องกับระดับรายได้ของประชากร เช่น การให้ความช่วยเหลือด้านอาหาร หรือมาตรการลดค่าใช้จ่ายที่จำเป็นอื่น ๆ แก่ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ เพื่อบรรเทาความไม่มั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะในช่วงที่มีวิกฤตเศรษฐกิจ

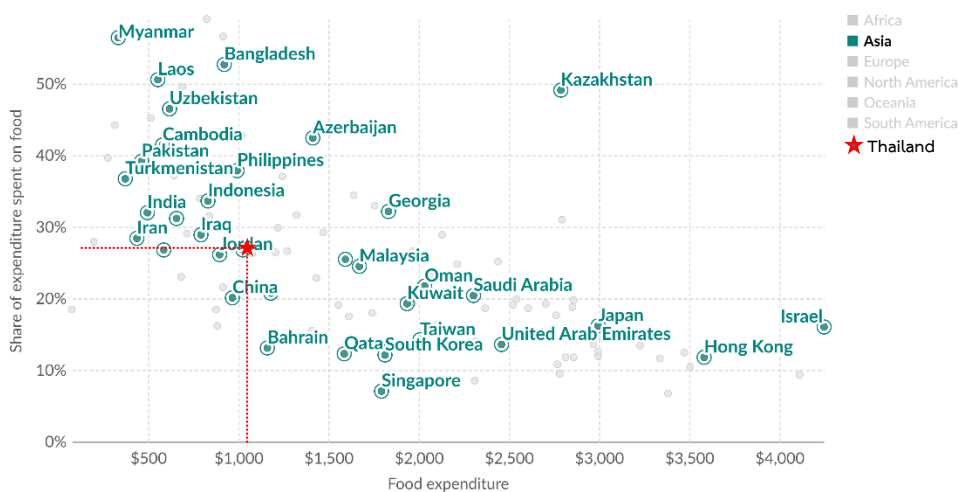
ที่มา: Ritchie & Roser (2023) Engel's Law: Richer people spend more money on food, but it makes up a smaller share of their income. สืบค้นจาก OurWorldinData.org

ภาพที่ 8 รายจ่ายด้านอาหารประจำปีเทียบกับรายจ่ายเพื่อบริโภคทั้งหมด ปี 2022

ตามกฎของเ็งเกลที่บอกว่าคนที่รวยกว่าใช้เงินซื้ออาหารมากขึ้น แต่ก็มีส่วนแบ่งรายได้ที่ใช้จ่ายกับการซื้ออาหารน้อยลง เมื่อเราดูข้อมูลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายด้านอาหารจากทั่วโลกจะเห็นความสัมพันธ์นี้ (แสดงดังรูปที่ 8) ในแผนภูมิ จะเห็นค่าใช้จ่ายด้านอาหารโดยเทียบกับค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ใช้ในการซื้อสินค้าหรือบริการ จากแผนภูมิรายจ่ายด้านอาหารประจำปีเทียบกับรายจ่ายผู้บริโภคทั้งหมด ปี 2022 บนแกน Y แสดงจำนวนเงินโดยเฉลี่ยที่ใช้ไปกับอาหารต่อคนในทุกประเทศทั่วโลก (Food expenditure) โดยสิ่งนี้จะวัดจำนวนเงินที่ใช้ไปกับอาหารที่บริโภคที่บ้าน จากร้านค้า และซูเปอร์มาร์เก็ต (หน่วยเป็นดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อคนต่อปี) ไม่รวมถึงอาหารที่รับประทานนอกบ้าน จากร้านอาหารและร้านกาแฟ ไม่รวมยาสูบและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และบนแกน X เรามีหน่วยวัดรายจ่ายทั้งหมด (Total consumer expenditure) เป็นค่าใช้จ่ายที่แสดงถึงรายได้ที่ใช้แล้วทั้งที่ต้องใช้จ่ายกับสินค้าและบริการทั้งหมด เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย การศึกษา สุขภาพ และกิจกรรมยามว่างเป็น

จำนวนเท่าใด ในประเทศที่ยากจน ซึ่งรายจ่ายของประชาชนจะอยู่ในระดับต่ำมาก และประเทศที่ร่ำรวยกว่านั้นอยู่ทางด้านขวา

ในประเทศที่มีค่าใช้จ่ายต่ำกว่า 10,000 ดอลลาร์ เป็นเรื่องปกติที่ผู้คนจะใช้จ่ายหนึ่งในสี่หรือมากกว่านั้นไปกับอาหาร เมื่อการใช้จ่ายทั้งหมดเพิ่มขึ้น อาหารจะกลายเป็นส่วนแบ่งที่น้อยลง เมื่อมีรายจ่ายสูงเป็นเรื่องปกติที่ผู้คนจะใช้จ่ายไม่เกินร้อยละ 10 กับอาหาร แม้ว่าจะใช้จ่ายกับอาหารมากขึ้นก็ตาม (ตามรูปที่ 8) ทั้งสองประเด็นนี้เป็นสัญญาณสำหรับผู้บริโภค ว่าการใช้จ่ายด้านอาหารในรูปแบบของเงินมากขึ้นมักหมายความว่าผู้คนรับประทานอาหารที่หลากหลายมากขึ้น เมื่อมีรายได้น้อย ผู้คนมักจะพึ่งพาพืชหลักที่มีราคาถูกกว่า เช่น ธัญพืชและหัวสำหรับแคลอรีส่วนใหญ่ เมื่อมีรายได้สูงขึ้น จะสามารถซื้ออาหารอื่น ๆ ได้ เช่น ผลไม้ ผัก พืชตระกูลถั่ว เนื้อสัตว์ และผลิตภัณฑ์จากนมซึ่งมีสารอาหารรอง โปรตีน และไขมัน การใช้จ่ายเงินไปกับค่าอาหารน้อยลงหมายความว่าเรามีรายได้ที่เพิ่มขึ้นและพร้อมสำหรับสิ่งจำเป็นอื่น ๆ เช่น การศึกษา การดูแลสุขภาพ และที่อยู่อาศัยมากขึ้น

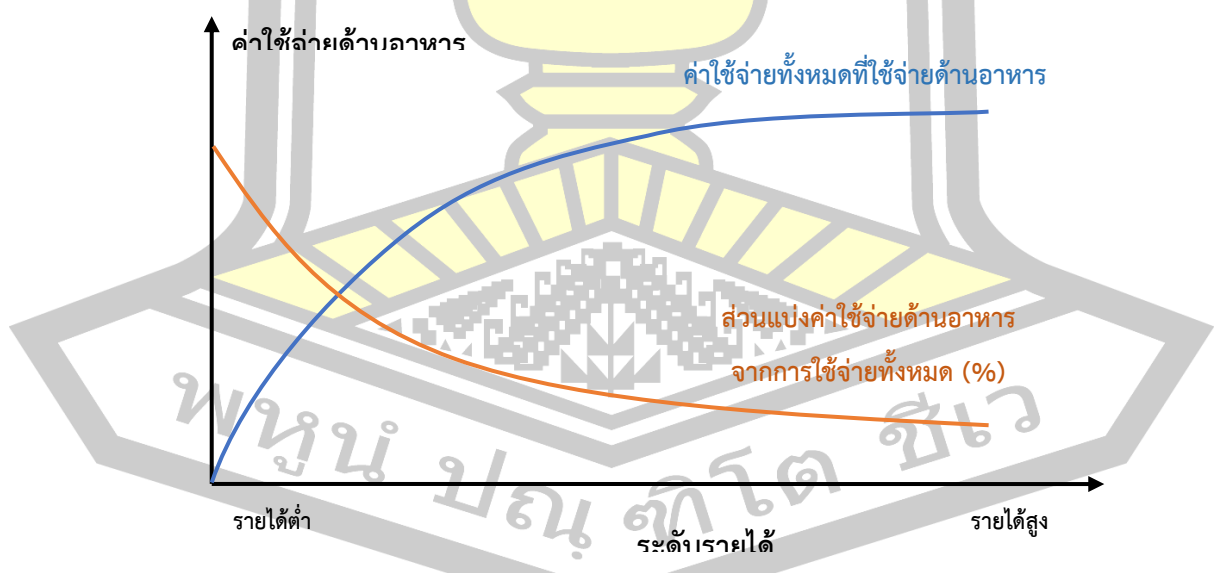

ที่มา: Ritchie & Roser (2023) Engel's Law: Richer people spend more money on food, but it makes up a smaller share of their income. สืบค้นจาก OurWorldinData.org ภาพที่ 9 ส่วนแบ่งค่าใช้จ่ายด้านอาหารเทียบกับค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคทั้งหมด ปี 2022 (เอเชีย)

เอ็งเกลได้วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของกราฟแนวโน้มของค่าใช้จ่ายด้านอาหารและรายได้ทั้งหมดของครัวเรือน โดยการเก็บข้อมูลสถิติค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและหาความสัมพันธ์กับรายได้ของครัวเรือน ซึ่งเอ็งเกลแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มว่าผู้ที่มีรายได้สูงมักจะมีค่าใช้จ่าย (เงิน) ที่ใช้จ่ายไปกับอาหารที่เพิ่มสูงขึ้น แต่ในทางกลับกันนั้นส่วนแบ่งค่าใช้จ่าย (เปอร์เซ็นต์) ด้านอาหารจะมีสัดส่วนที่

ลดลง (แสดงดังภาพที่ 10) เมื่อนำมาสร้างกราฟความสัมพันธ์ของค่าใช้จ่ายด้านอาหารกับส่วนแบ่งของรายได้ที่ใช้ไปกับการบริโภคอาหาร เรียกว่า Engel Curve ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ครัวเรือนกับการใช้จ่ายด้านอาหาร สอดคล้องกับภาพที่ 8 และ 9 ที่แสดงรายจ่ายด้านอาหารประจำปีเทียบกับรายจ่ายเพื่อบริโภคทั้งหมด และส่วนแบ่งค่าใช้จ่ายด้านอาหารเทียบกับค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคทั้งหมด เมื่อรวมเข้าด้วยกันแล้วเราจะได้ความสัมพันธ์ที่เรียกว่า กฎของเอดเงล

ประเทศที่ผู้บริโภคมียังมีเงินสำรองสำหรับรายจ่ายที่ไม่ใช่เพื่อการบริโภคจำนวนมากกว่าเงินสำหรับใช้จ่ายเพื่อการบริโภค แม้ว่าราคาอาหารจะพุ่งสูงขึ้นอย่างรวดเร็วในภาวะเศรษฐกิจที่มีความผันผวน แต่คนที่มีรายรับสูงจะไม่ลดอาหารจากภาวะสงคราม เหตุการณ์จลาจล พายุเฮอริเคน หรืออุทกภัย เป็นต้น สังคมที่ร่ำรวยมักจะมีวิธีการป้องกันหรือบรรเทาภัยพิบัติเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นภัยพิบัติทางสังคมหรือธรรมชาติ ความมั่นคงทางอาหารในสังคมดังกล่าวเป็นเพียงส่วนหนึ่งของเครือข่ายความมั่นคงทางสังคมที่กว้างขึ้น การที่ประเทศร่ำรวยไม่ต้องกลัวความหิวโหยนั้นเป็นผลจากกฎของเอดเงล (FAO, 1997) หากไม่มีเงินสำรองในประเทศหรือในครัวเรือน ตามกฎของเอดเงล ผู้บริโภคในประเทศยากจนจะต้องเผชิญกับความหิวโหยในชีวิตประจำวันและมีความเสี่ยงต่อภาวะซ็อกที่ทำให้เกิดภาวะอดอยาก (Anderson and Roumasset, 1996)

ที่มา: ปรับปรุงมาจาก Ritchie & Roser (2023) Engel's Law: Richer people spend more money on food, but it makes up a smaller share of their income.

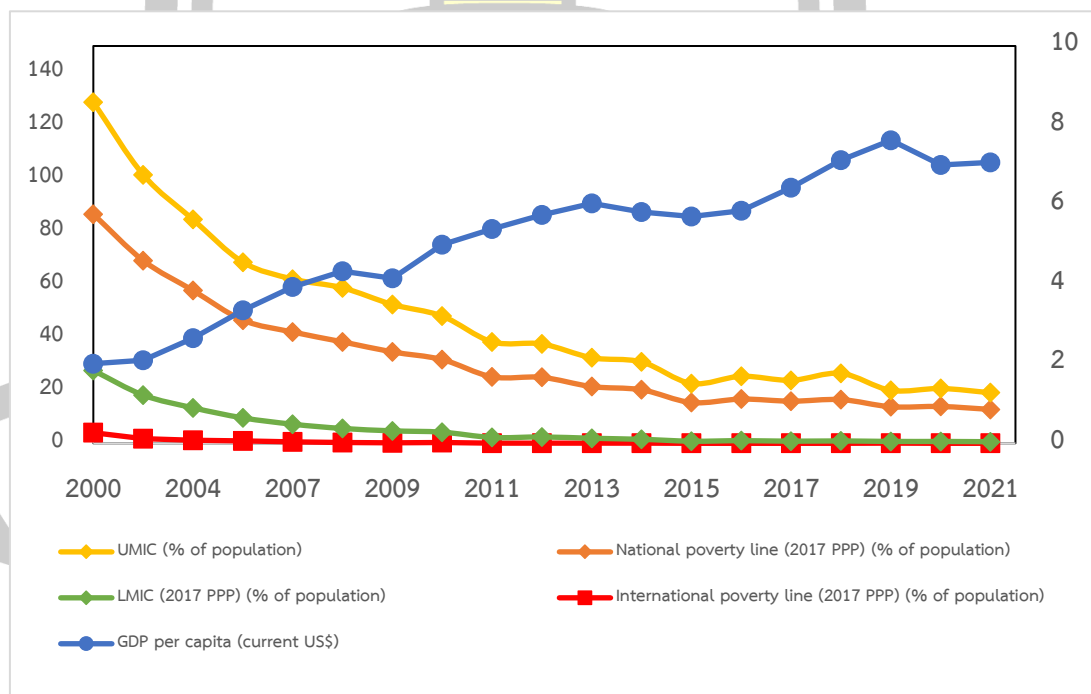
ภาพที่ 10 เส้นโค้งของเอดเงล แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ครัวเรือนกับการใช้จ่ายด้านอาหาร

โดยประเทศไทย มีค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคสินค้าและบริการทั้งหมด อยู่ที่ 3,818 ดอลลาร์สหรัฐ (ราว 133,630) ต่อคนต่อปี และคิดเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคอาหารอยู่ที่ 1,023 ดอลลาร์สหรัฐ (ราว 35,805บาท) ต่อคนต่อปี (USDA, 2023) ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคอาหารอยู่ที่ ร้อยละ 26.79 หมายความว่าใช้เงินอย่างน้อยหนึ่งในสี่ไปกับการบริโภคอาหาร และอนุมานได้ว่าประเทศไทยยังเกาะอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีรายได้ต่ำเมื่อเทียบกับสัดส่วนของรายรับและการบริโภคอาหาร และสำนักงานสถิติแห่งชาติได้เผยแพร่ข้อมูลค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนในปี พ.ศ. 2566 ว่าประเทศไทยมีค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน 23,695 บาท ต่อเดือน (287,580 บาทต่อปี) และใช้จ่ายไปกับการบริโภคอาหาร 6,346 บาท หรือคิดเป็นร้อยละ 26.78 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2566) จากข้อมูลที่กล่าวมาทั้ง 2 แหล่งนั้นมีความใกล้เคียงกัน โดยข้อมูลดังกล่าวเป็นการคิดในหมวดอาหารที่ซื้อเพื่อบริโภคที่บ้านเท่านั้น ไม่รวมการซื้ออาหารนอกบ้าน เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และยาสูบ

2.2.3 การวัดระดับความยากจนของประชากรในประเทศไทย

ธนาคารโลกโดย (2024) ได้สรุปความยากจนและความเสมอภาคไว้ในรายงาน The Poverty and Equity Briefs (PEBs) ฉบับล่าสุดเดือนเมษายน 2024 ที่ได้เน้นย้ำถึงแนวโน้มความยากจนและความไม่เท่าเทียมกันสำหรับประเทศกำลังพัฒนาทั้งสิ้น 100 ประเทศ โดยสรุปบริบทความยากจนและความไม่เท่าเทียมกันของประเทศได้อย่างรวดเร็ว และพยายามให้การลดความยากจนอยู่ในวาระสำคัญของโลก โดยเอกสารสรุปความยากจนแต่ละประเทศที่ประกอบด้วยภาพรวมของการพัฒนาล่าสุดในการลดความยากจน พร้อมด้วยข้อมูลล่าสุดของตัวชี้วัดการพัฒนาที่สำคัญ ตัวชี้วัดเหล่านี้ ได้แก่ อัตราความยากจนและจำนวนคนจนทั้งหมดตามที่วัดโดยเส้นแบ่งความยากจนของประเทศและเส้นแบ่งความยากจนขั้นรุนแรงระหว่างประเทศ (2.15 ดอลลาร์ในแง่ของ PPP ปี 2017) ตลอดจนเส้นแบ่งความยากจนของผู้มีรายได้ปานกลางถึงต่ำ (3.65 ดอลลาร์) และของผู้มีรายได้ปานกลางถึงสูง (6.85 ดอลลาร์) โดยแนวโน้มความยากจนและความไม่เท่าเทียมกันที่เปรียบเทียบได้สำหรับการเปรียบเทียบแบบตัวต่อตัวในช่วงเวลาต่าง ๆ และในแต่ละประเทศ ความเจริญรุ่งเรืองร่วมกัน หมายถึงการเติบโตเฉลี่ยต่อปีของรายได้หรือการบริโภคของประชากร 40 เปอร์เซ็นต์ที่ยากจนที่สุด (กลุ่มที่มีรายได้น้อยที่สุด 40 กลุ่ม) ในแต่ละประเทศ และการวัดความยากจนหลายมิติ รวมถึงการวัดความยากจนที่สะท้อนถึงความยากลำบากที่ไม่ใช่ทางการเงินที่คนจนต้องเผชิญในด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา และการเข้าถึงบริการพื้นฐาน ความไม่เท่าเทียมกันซึ่งวัดโดยดัชนี Gini (Gini index) โดยสรุปความยากจนและความเสมอภาคของประเทศไทยไว้ ดังนี้

ความก้าวหน้าในการลดความยากจนของประเทศไทยชะลอตัวลงหลังปี ค.ศ. 2015 โดยความยากจนเพิ่มขึ้นในปี ค.ศ. 2016, ค.ศ. 2018 และ ค.ศ. 2020 การเปลี่ยนผ่านจากภาคเกษตรกรรมไปสู่การจ้างงานที่มีผลผลิตสูงซึ่งเคยเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มรายได้ในอดีต เริ่มลดลงในปี ค.ศ. 2015 อย่างไรก็ตามการลดลงของอัตราความยากจนของประเทศไทยจะเห็นได้ชัดใน ปี ค.ศ. 2019 อันเป็นผลจากการขยายตัวของการช่วยเหลือทางสังคม ซึ่งเพิ่มขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 2020 - 2021 เพื่อลดผลกระทบจากการระบาดใหญ่ อัตราความยากจนของประเทศไทยเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 6.2 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 6.8 ในปี ค.ศ. 2019 ถึง 2020 ก่อนจะลดลงมาอยู่ที่ร้อยละ 6.3 ในปี ค.ศ. 2021 เนื่องจากมาตรการบรรเทาทุกข์ (ผลกระทบจากการเกิดวิกฤตการณ์โรคอุบัติใหม่) ส่วนใหญ่ยังคงดำเนินต่อไปท่ามกลางการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจที่ช้า เมื่อวัดจากเส้นความยากจนที่ระดับรายได้ขั้นต่ำกลางระดับบน (6.85 ดอลลาร์สหรัฐต่อวันตามเกณฑ์ PPP ปี 2017) อัตราความยากจนยังคงที่ที่ร้อยละ 13.2 ในปี ค.ศ. 2019 - 2020 และลดลงเหลือร้อยละ 12.2 ในปี ค.ศ. 2021 หากมองถึงการบริโภคต่อหัวของครัวเรือนเพิ่มขึ้นร้อยละ 8.1 ในช่วงปี ค.ศ. 2021 - 2022 โดยกลุ่มประชากรกลุ่มล่างสุดมีอัตราการบริโภคต่อหัวของครัวเรือนเพิ่มขึ้นร้อยละ 40 ซึ่งมีอัตราการเติบโตที่เร็วกว่าอัตราความยากจนของประเทศลดลงจากร้อยละ 6.3 มาอยู่ที่ร้อยละ 5.3 ในช่วงเวลาเดียวกัน (The World Bank, 2024)

ที่มา: ปรับปรุงจาก Poverty and Equity Brief (The World Bank, 2024)

ภาพที่ 11 เปรียบเทียบความยากจนต่อหัวของประเทศไทยจากปี 2000-2021

ซึ่งการลดลงนี้แตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาค โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการลดลงมากที่สุดถึง 2.4 จุด ในขณะที่กรุงเทพมหานครกลับมีความยากจนเพิ่มขึ้น แม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงในภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทยังคงมีอัตราความยากจนสูงกว่าร้อยละ 8 และในหลายจังหวัดความยากจนเกินร้อยละ 20 ซึ่งเป็นอัตราที่สูง โดยดัชนี Gini ด้านการบริโภคลดลงจาก 35 เป็น 34.3 (ในช่วงปี ค.ศ. 2021 - 2022) ดัชนีนี้บ่งชี้ถึงความไม่เท่าเทียมกันด้านการบริโภค โดยความไม่เท่าเทียมด้านรายได้ยังคงเป็นปัญหาที่น่ากังวล โดยประเทศไทยมีดัชนี Gini ด้านรายได้สูงสุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในลำดับที่ 43 คะแนนในปี 2021 (The World Bank, 2024)

และธนาคารโลก (2024) ได้สรุปความยากจนและความเสมอภาคภาพรวมในปี 2023 ว่าประเทศไทยมีอัตราการจ้างงานและค่าจ้างเพิ่มขึ้น โดยมีการเติบโตในทุกภาคส่วนยกเว้นภาคส่วนด้านการเกษตร แต่อย่างไรก็ตามปัญหาในภาคเกษตรที่ต้องเผชิญกับความท้าทายเนื่องจากสภาพภูมิอากาศที่มีความแปรปรวนในระดับสูง เช่น ภาวะแห้งแล้ง แต่ด้วยการฟื้นตัวของเศรษฐกิจอย่างค่อยเป็นค่อยไป อัตราความยากจน (ตามเกณฑ์ 6.85 ดอลลาร์สหรัฐต่อวันใน PPP ปี 2017) คาดว่าจะลดลงเหลือร้อยละ 10.3 ในปี 2023 และจะมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องในปี 2024 และ 2025 แม้จะมีความต้องการที่จะพัฒนาและปรับปรุงเพื่อลดปัญหาดังกล่าวจากภาครัฐ แต่ยังคงมีความท้าทายที่สำคัญหลายประการ เช่น ปัญหาของการจ้างงานที่มีอัตราการจ้างงานภาคนอกระบบที่ยังคงมีอยู่สูง ปัญหาของหนี้ครัวเรือนที่สะสม โดยประเทศไทยเป็นหนี้ครัวเรือนที่สูงถึงร้อยละ 90.6 ของ GDP ซึ่งในไตรมาสแรกของปี 2023 ปัญหาทางการเงินจากการสะสมหนี้ เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสภาพอากาศ และปัญหาการเพิ่มสูงขึ้นของประชากรสูงอายุ รวมถึงปัญหาจากการบริหารงานการคลังของรัฐบาลที่มีข้อจำกัดทางการคลัง ปัจจัยเหล่านี้เป็นอุปสรรคสำคัญต่อความพยายามในการลดความยากจนอย่างยั่งยืน (The World Bank, 2024)

โดยสรุปและอภิปรายรายงานเรื่องความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยจากรายงานสถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ที่อ้างอิงข้อมูลจากธนาคารโลก (World Bank) และการสำรวจเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย (Socio-Economic Survey) ซึ่งประเทศไทย มีระดับความยากจนตามเส้นความยากจนแห่งชาติ (National Poverty Line) อยู่ที่ร้อยละ 6.3 โดยมีจำนวนคนจนในประเทศราว 4.5 ล้านคนในปี 2021 เมื่อเทียบเส้นความยากจนของทั้งประเทศไทยในปี 2021 อยู่ที่ 2,803 บาทต่อเดือน หรือ 93 บาทต่อวัน ทำให้มีประชากร

ที่ยากจนในประเทศทั้งหมด 4,525,200 คน ซึ่งจะเห็นได้ว่าตัวเลขนี้เป็นตัวเลขเดียวกับเกณฑ์ของธนาคารโลก ซึ่งกำหนดให้เส้นความยากจนในระดับ Upper Middle Income ของไทย เท่ากับ 93 บาทต่อวัน เช่นเดียวกัน เส้นความยากจนระดับชาติมักถูกกำหนดให้สอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศนั้น ๆ ซึ่งอาจแตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาคและตามระดับการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งเส้นความยากจนระดับชาติจะคำนึงถึงค่าครองชีพในท้องถิ่นและไม่ได้ใช้เกณฑ์เดียวกันกับเส้นความยากจนระหว่างประเทศ (International Poverty Line) ที่ธนาคารโลกกำหนด ส่วนเส้นความยากจนระดับสากล (International Poverty Line) โดยอิงตามการเทียบอำนาจซื้อ (PPPs ปี 2017) อยู่ที่ 2.15 ดอลลาร์สหรัฐ หรือคิดเป็น 29.2 บาทต่อวัน ซึ่งเกณฑ์ที่ใช้วัดระดับความยากจนทั่วโลก เพื่อประเมินจำนวนประชากรที่มีรายได้ต่ำกว่าระดับที่จำเป็นต่อการดำรงชีพในแต่ละวัน ซึ่งคำนวณค่าใช้จ่ายขั้นต่ำที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตอย่างพื้นฐานที่สุด เช่น อาหารที่อยู่อาศัย และบริการพื้นฐานอื่น ๆ ซึ่งประเทศไทยไม่มีผู้ที่มีรายได้ต่ำซึ่งคิดเป็นอัตราความยากจนเป็น 0 การใช้เกณฑ์นี้ช่วยให้เข้าใจสภาพความยากจนในระดับโลก และเป็นเครื่องมือสำคัญในการติดตามความคืบหน้าในการบรรลุเป้าหมายการลดความยากจนในระยะยาว

ส่วนมาตรวัดความยากจนหลายมิติ (Multidimensional Poverty Measure; MPM) เป็นการวัดเพื่อจะทำความเข้าใจความยากจนที่มากกว่าความขาดแคลนทางการเงิน โดยรวมถึงการเข้าถึงการศึกษาและโครงสร้างพื้นฐานขั้นพื้นฐานพร้อมกับอัตราส่วนประชากรต่อประชากรที่เส้นแบ่งความยากจนระหว่างประเทศที่ 2.15 ดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งเป็นวิธีการวัดความยากจนที่มองลึกกว่ารายได้เพียงอย่างเดียว โดยวัดจากหลายมิติที่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชากร มิติที่มักถูกใช้ในการวัด MPM ประกอบด้วย ด้านการศึกษา การเข้าถึงการศึกษา หรือระดับการศึกษา ด้านสุขภาพ เช่น การเข้าถึงบริการสุขภาพ หรือภาวะโภชนาการ ด้านมาตรฐานการครองชีพ เช่น การเข้าถึงน้ำสะอาด ห้องน้ำ ที่อยู่อาศัย การใช้พลังงาน และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ซึ่งการวัด MPM จัดทำโดย UNDP และ Oxford Poverty and Human Development Initiative (OPHI) ใช้หลายตัวชี้วัดเพื่อประเมินความยากจนในแต่ละประเทศ โดยประเทศไทยมีคะแนนความยากจนหลายมิติต่ำที่สุดในอาเซียน อยู่ที่ร้อยละ 0.1 จากค่าเฉลี่ยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงและแปซิฟิกอยู่ที่ร้อยละ 4.8 แสดงตามตารางที่ 7

ดัชนีความยากจนในหลายมิติ (Multidimensional Poverty Index: MPI) ถูกใช้เป็นตัวชี้วัดเพื่อวัดความยากจนที่มากกว่าการพิจารณารายได้เพียงอย่างเดียว โดย MPI จะพิจารณาปัจจัยที่

หลากหลายและครอบคลุมมากขึ้น เช่น การขาดแคลนในด้านต่าง ๆ ที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของคน ได้แก่ มิติการศึกษา เช่น ระดับการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือนและการเข้าเรียนของเด็กในครอบครัว มิติสุขภาพ เช่น การขาดสารอาหารและการเสียชีวิตของเด็ก มิติคุณภาพชีวิต เช่น สภาพความเป็นอยู่ โครงสร้างที่อยู่อาศัย การเข้าถึงไฟฟ้า น้ำดื่มสะอาด สุขอนามัย และทรัพยากรอื่น ๆ MPI จึงสะท้อนถึงความยากจนในมุมที่กว้างขึ้นและทำให้เห็นถึงความต้องการที่แตกต่างกันในแต่ละชุมชนหรือภูมิภาค ตัวชี้วัดนี้เป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์และวางแผนการพัฒนานโยบายที่เจาะจงเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในหลาย ๆ ด้าน

ตารางที่ 6 ดัชนีความยากจนในหลายมิติแยกตามรายภูมิภาคของประเทศไทย

ภูมิภาค	MPI	H	A	กลุ่ม เปราะบาง	ความ ยากจน รุนแรง	สัดส่วน ประชากร
กรุงเทพ	0.000	0.1%	34.9%	1.5%	0.0%	13.4%
ภาคกลาง	0.002	0.5%	35.4%	2.1%	0.0%	28.3%
ภาคเหนือ	0.004	1.0%	37.9%	8.9%	0.1%	17.7%
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	0.002	0.5%	37.5%	12.5%	0.0%	27.1%
ภาคใต้	0.003	0.7%	35.6%	2.9%	0.0%	13.5%

หมายเหตุ: MPI (Multidimensional Poverty Index) = ดัชนีความยากจนหลายมิติ

H (Incidence of poverty) = สัดส่วนของประชากรทั้งหมดที่ยากจนหลายมิติ คือจำนวนคนที่อยู่ในสภาวะยากจนหลายมิติเมื่อเทียบกับประชากรทั้งหมด

A (Average intensity of poverty) = สัดส่วนเฉลี่ยของตัวชี้วัดหรือมิติที่คนยากจนขาดแคลน คือ จำนวนมิติที่คนยากจนถูกขาดแคลนเมื่อเทียบกับจำนวนมิติทั้งหมด

ที่มา : Global MPI Country Briefing 2023: Thailand (East Asia and the Pacific), Oxford Poverty & Human Development Initiative, 2023.

การวัดความยากจนหลายมิติ (MPI) ตามภูมิภาคย่อยของประเทศไทย ที่แสดงสัดส่วนประชากรของแต่ละภูมิภาค ซึ่งได้มาจากการใช้ค่าน้ำหนักการสุ่มตัวอย่างในชุดข้อมูลสำรวจที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มตัวอย่างสุดท้ายที่ใช้คำนวณสถิติความยากจนในประเทศ และค่าที่ถ่วงน้ำหนักประชากรของ MPI, H (สัดส่วนประชากรที่ยากจน) และ A (ความรุนแรงของความยากจน) ในแต่ละ

ภูมิภาค จะถูกรวมเพื่อให้ได้ค่าระดับประเทศ แสดงตามตารางที่ 7 การวัดความยากจนหลายมิติใน
รายภูมิภาคของประเทศไทย

ตารางที่ 7 จำนวนผู้ยากจนด้านการเงินและหลายมิติ แยกตามภูมิภาคและโลก ประมาณปี 2561

ภูมิภาค	ความยากจน ด้านการเงิน (%)	ความยากจน หลายมิติ (%)	จำนวน เขต เศรษฐกิจ	ความครอบคลุม ของประชากร (%)
เอเชียตะวันออกเฉียงและแปซิฟิก	3.2	4.8	13	30.5
ยุโรปและเอเชียกลาง	0.3	2.1	25	89.2
ละตินอเมริกาและแคริบเบียน	3.6	4.4	18	87.6
ตะวันออกกลางและแอฟริกาเหนือ	1.1	1.7	5	51.3
เอเชียใต้	8.1	17.3	5	22.1
แอฟริกาใต้สะฮารา	32.7	52.2	36	72.6
ส่วนอื่นของโลก	0.7	1.3	25	78.1
ทุกภูมิภาค	8.8	14.4	127	50.9

หมายเหตุ: MP (Multidimensional Poverty) = ความยากจนหลายมิติ

ที่มา: ปรับปรุงจาก Multidimensional Poverty Measure database (World Bank, 2024a)

การแยกย่อยข้อมูล MPI ในระดับประเทศมักไม่สามารถแสดงถึงความเหลื่อมล้ำของความ
ยากจนในแต่ละพื้นที่ภายในประเทศได้ นอกจากการเปลี่ยนแปลงในระดับประเทศแล้ว การตระหนัก
ถึงความสำคัญของความเหลื่อมล้ำทั้งระหว่างประเทศและภายในประเทศ ซึ่งจำเป็นในกระบวนการ
ลดความยากจนโดยการนำเสนอผลลัพธ์ในระดับภูมิภาค ที่จะช่วยให้ประเมินว่าการลดความยากจนใน
ประเทศเป็นไปในลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาและลดความยากจนหรือไม่ โดยพิจารณาว่าภูมิภาคที่
ยากจนที่สุดมีอัตราการลดลงของความยากจนในอัตราที่รวดเร็วน้อยเพียงใด ในทางตรงกันข้าม
หากความยากจนลดลงเร็วกว่ามากในภูมิภาคที่ยากจนน้อยกว่า ภูมิภาคที่มีระดับความยากจนสูงสุด
จะตามไม่ทัน ทำให้ความพยายามในการลดช่องว่างความยากจนในประชากรเป็นไปได้ยากมากขึ้น

ตามรายงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ประเทศไทยประสบความสำเร็จใน
การลดจำนวนผู้ประสบความยากจนในหลายมิติลงครึ่งหนึ่งภายในระยะเวลา 7 ปี จากประชากร
961,000 คนในปี 2555 ลดลงสู่ 412,000 คนในปี 2562 ซึ่งทำให้ประเทศไทยเป็น 25 ประเทศที่

สามารถลดความยากจนหลายมิติได้ครั้งหนึ่งในระยะเวลา 15 ปี สาเหตุมาจากอัตราการเสียชีวิตของเด็กที่ลดลง และสามารถเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ระบบสุขาภิบาล น้ำดื่ม ไฟฟ้า และที่พักอาศัยได้ดีขึ้น (ภาวภูษณี และคณะ, 2566) อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงการศึกษาโดยเฉพาะจำนวนปีการศึกษาในโรงเรียน และการเข้าถึงโภชนาการ ยังคงเป็นปัญหาหลักของความยากจน ซึ่งด้านเหล่านี้ต้องได้รับการแก้ไขต่อไป

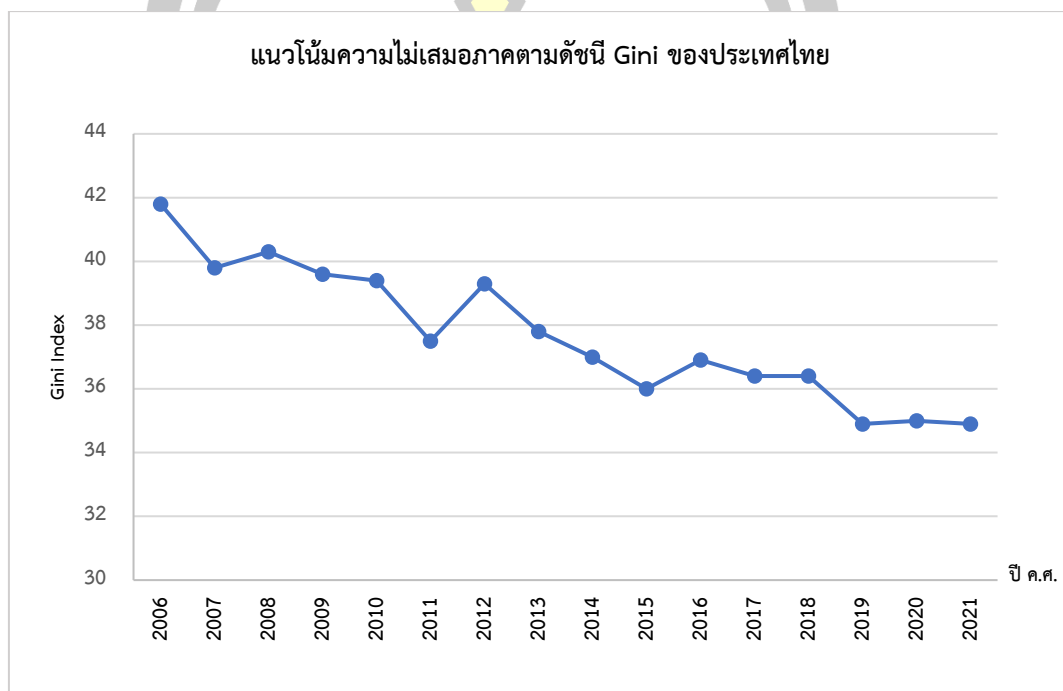
ตารางที่ 8 อัตราความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย

ระดับความยากจน (Poverty)	จำนวนคนจน (พันคน)	อัตรา (%)
เส้นความยากจนแห่งชาติ (National Poverty Line)	4,525.2	6.3
เส้นความยากจนระดับสากล (International Poverty Line) อัตรา 29.2 บาทต่อวัน หรือ 2.15 ดอลลาร์สหรัฐ ตาม PPP ปี 2017	10.0	0.0
เส้นความยากจนของรายได้ปานกลางระดับล่าง (Lower Middle Income Class) อัตรา 49.5 บาทต่อวัน หรือ 3.65 ดอลลาร์สหรัฐ ตาม PPP ปี 2017	401.2	0.6
เส้นความยากจนของรายได้ปานกลางระดับสูง (Upper Middle Income Class) อัตรา 93 บาทต่อวัน หรือ 6.85 ดอลลาร์สหรัฐ ตาม PPP ปี 2017	8,717.1	12.2
มาตรวัดความยากจนหลายมิติ Multidimensional Poverty Measure (MPM)		0.1
การเติบโตทางเศรษฐกิจ (Shared Prosperity)		
อัตราการเติบโตต่อปีของการบริโภคต่อหัวในกลุ่มประชากรที่มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ 40		1.49
ความไม่เสมอภาค (Inequality)		
ดัชนี Gini (Gini Index)		34.9
การเติบโตทางเศรษฐกิจระหว่างกลุ่มคนที่มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ 40 ของประชากร		0.94
การเติบโต (Growth)		
การเติบโตของ GDP ต่อหัว (Annualized GDP per capita growth)		0.12
การเติบโตของการบริโภคต่อหัวจากการสำรวจครัวเรือน (Annualized Consumption per capita form Household Survey)		0.55
รายได้มัธยฐาน (Median Income)		
การเติบโตของรายได้เฉลี่ยต่อหัว (Median Income Growth)		0.57

ที่มา: ปรับปรุงจาก Poverty and Equity Brief (The World Bank, 2024)

ในด้านการอัตราการเติบโตต่อปีของการบริโภคต่อหัวในกลุ่มประชากรที่มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ 40 ในสังคม มาตรการนี้ถูกใช้เป็นตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจเพื่อติดตามการกระจายความมั่งคั่งและ

ความเจริญรุ่งเรืองในสังคมอย่างทั่วถึง โดยประเทศไทยมีอัตราการเติบโตต่อปีของการบริโภคต่อหัวในกลุ่มประชากรที่มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ 40 อยู่ที่ร้อยละ 1.49 ในช่วงปี 2017 – 2021 การวัดการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยอัตราการเติบโตของกลุ่มคนที่มีรายได้ต่ำร้อยละ 40 ของประชากรมีความสำคัญ เพราะแสดงให้เห็นถึงความเท่าเทียมและการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจในกลุ่มคนที่มีรายได้ต่ำสุด ซึ่งช่วยสะท้อนถึงความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ

ที่มา : ดัดแปลงจาก Poverty and Equity Brief (The World Bank, 2024)

ภาพที่ 12 แนวโน้มของความไม่เสมอภาคตาม *Gini Index* ของประเทศไทยจากปี 2006 - 2021

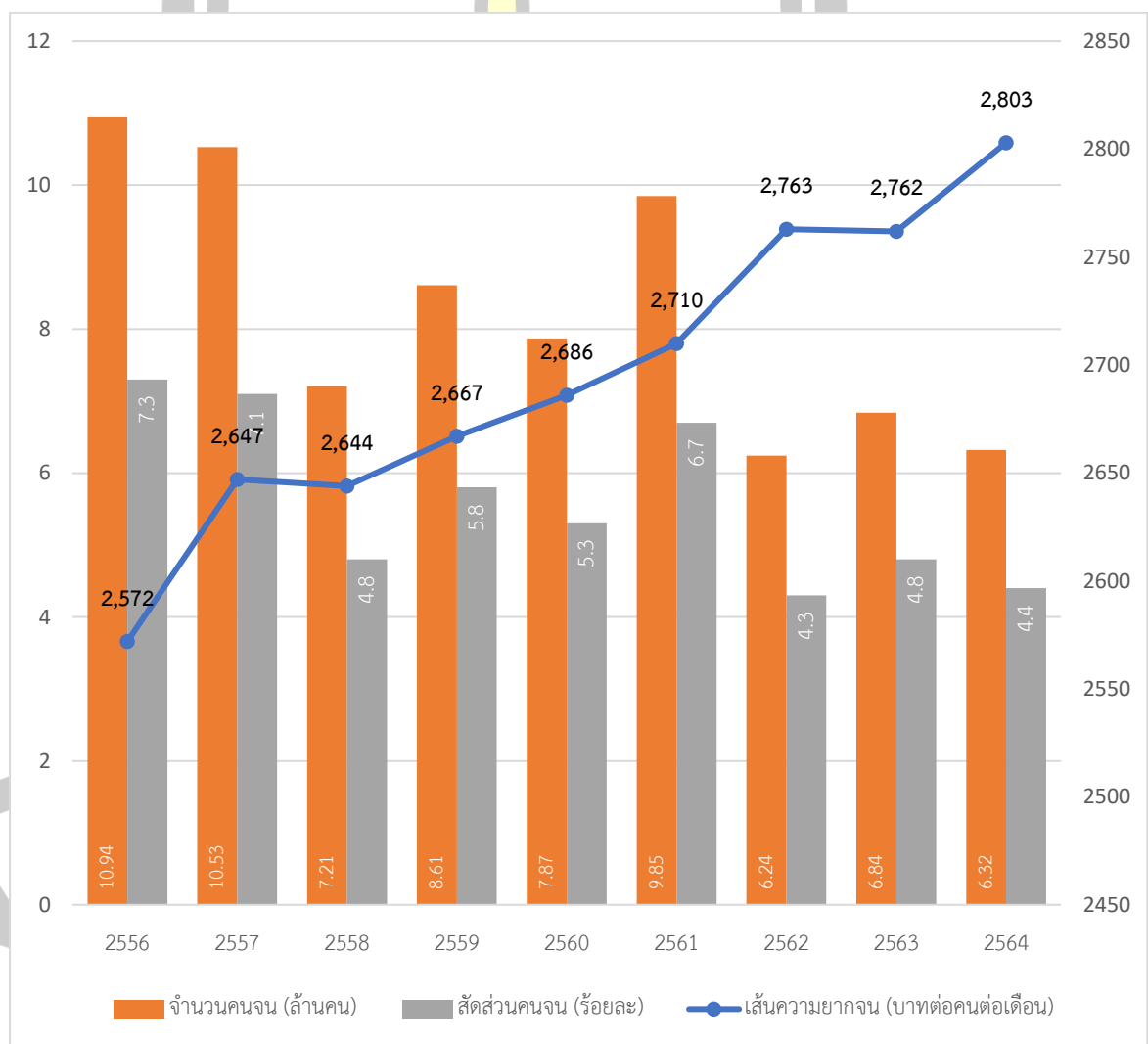
กลุ่มประชากรที่มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ 40 หากมีการเติบโตของกลุ่มนี้สูงขึ้น จะบ่งบอกถึงการพัฒนายั่งยืนและความก้าวหน้าในการลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ส่วนความเหลื่อมล้ำทางรายได้ (Income Inequality) ที่วัดโดยดัชนี Gini (*Gini Index*) คือมาตรวัดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ หรือความไม่เท่าเทียมในการกระจายรายได้ของประชากรในสังคมหนึ่ง ๆ ดัชนีนี้มีค่าตั้งแต่ 0 ถึง 1 (หรือบางครั้งอาจแสดงเป็นเปอร์เซ็นต์ 0 ถึง 100) ค่า 0 หมายถึงความเท่าเทียมกันอย่างสมบูรณ์ นั่นคือทุกคนมีรายได้เท่ากันทั้งหมด หาก *Gini Index* มีค่า 1 หรือเข้าใกล้ 1 หมายถึงความไม่เท่าเทียมกันอย่างสมบูรณ์ นั่นคือมีคนเพียงคนเดียวที่ครอบครองรายได้ทั้งหมดของสังคม ในขณะที่คนอื่นไม่มีรายได้เลย นิยมใช้ในการวิเคราะห์ความเท่าเทียมทางเศรษฐกิจและประเมินผลของนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับการลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ เพื่อแสดงถึงความเหลื่อมล้ำทางรายได้

ความเปลี่ยนแปลงตามภูมิภาค ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้มีอัตราความยากจนสูงกว่า โดยเฉพาะในชนบทซึ่งมีอัตราความยากจนมากกว่าร้อยละ 8 และบางจังหวัดมีอัตราความยากจนสูงกว่าร้อยละ 20 โดยความท้าทายหลักอยู่ในเรื่องของการจ้างงานนอกระบบ และภาระหนี้สินครัวเรือนสูงถึงร้อยละ 90.6 ของ GDP และการขาดแคลนแรงงานในภาคการเกษตรเป็นปัจจัยที่ทำให้การลดความยากจนในระยะยาวมีความท้าทายในประเทศไทย โดยประเทศไทยมีการลดความยากจนอย่างต่อเนื่องในช่วงหลายปีที่ผ่านมา แต่อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ช้าลง รวมถึงความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่ยังคงสูงเป็นปัญหาสำคัญ ความเหลื่อมล้ำนี้สะท้อนผ่านค่า Gini Index ที่สูงและมีผลกระทบต่อกลุ่มคนรายได้น้อย นอกจากนี้ ปัญหาความยากจนยังมีความไม่เสมอภาคกันในระดับสูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับระหว่างภูมิภาค

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2566) ได้รายงานผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ถึงสถานการณ์ความยากจนของไทย ว่าประเทศไทยมีแนวโน้มความยากจนดีขึ้น รายได้ต่อหัวของประชากรเพิ่มขึ้น และการลดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้มีแนวโน้มเป็นไปตามเป้าหมายของแผน แต่ในขณะเดียวกันความเหลื่อมล้ำในระดับภาคยังเป็นปัญหาที่ต้องเร่งแก้ไข โดยอภิปรายถึงสถานการณ์ความยากจนในประเทศไทยว่า สัดส่วนประชากรที่อยู่ใต้เส้นความยากจนลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ช่วงปี 2560 ซึ่งเป็นปีแรกของการประกาศใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 อยู่ที่ร้อยละ 7.87 ที่เส้นความยากจน 2,686 บาทต่อคนต่อเดือน ลดลงเป็นร้อยละ 6.32 ที่เส้นความยากจน 2,803 บาทต่อคนต่อเดือน ในปี 2564 บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่กำหนดให้คนยากจน ภายใต้การประเมินสิ้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ลดลงเหลือต่ำกว่าร้อยละ 6.5 แสดงดังภาพที่ 13

โดยส่วนหนึ่งเป็นผลจากการดำเนินนโยบายภาครัฐเพื่อช่วยเหลือและบรรเทาผลกระทบที่เกิดจากการแพร่ระบาด โดยเฉพาะกลุ่มคนเปราะบางในสังคมซึ่งได้แก่ คนยากจน และผู้มีรายได้น้อย อาทิ โครงการเพิ่มกำลังซื้อให้แก่ผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เพื่อช่วยเหลือ และลดภาระค่าใช้จ่ายให้แก่กลุ่มผู้มีบัตรสวัสดิการ จำนวนประมาณ 13.65 ล้านคน รวมทั้งมาตรการลดค่าไฟฟ้าและน้ำประปา การลดค่าเทอมนักเรียนและนักศึกษา และการเยียวยานายจ้างและผู้ประกันตนในพื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มงวด ส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ และสถานการณ์ความยากจนปรับตัวดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยสัดส่วนประชากรใต้เส้นความยากจนปรับตัวลดลงจากร้อยละ 7.83 ในปี 2560 เหลือ

ร้อยละ 6.32 ในปี 2564 ขณะที่ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (Gini Coefficient) 10 ด้าน รายได้ปรับตัวดีขึ้น จาก 0.453 ในปี 2560 เป็น 0.430 ในปี 2564 อย่างไรก็ตาม ยังไม่บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ 0.41 นอกจากนี้ สัดส่วนหนี้สินต่อรายได้ของครัวเรือนยากจนร้อยละ 10 ที่มีรายได้ต่ำสุด ลดลงจาก 19.1 เท่า ในปี 2560 มาอยู่ที่ 18.6 เท่า ในปี 2564 นอกจากนี้ ประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำสุด (Bottom 40) มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่มีอัตราการขยายตัวของรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้นไม่มาก โดยรายได้เฉลี่ยต่อหัวเพิ่มขึ้นเพิ่มขึ้นจาก 3,425 บาทต่อคนต่อเดือน ในปี 2560 เป็น 3,921 บาทต่อคนต่อเดือน ในปี 2564

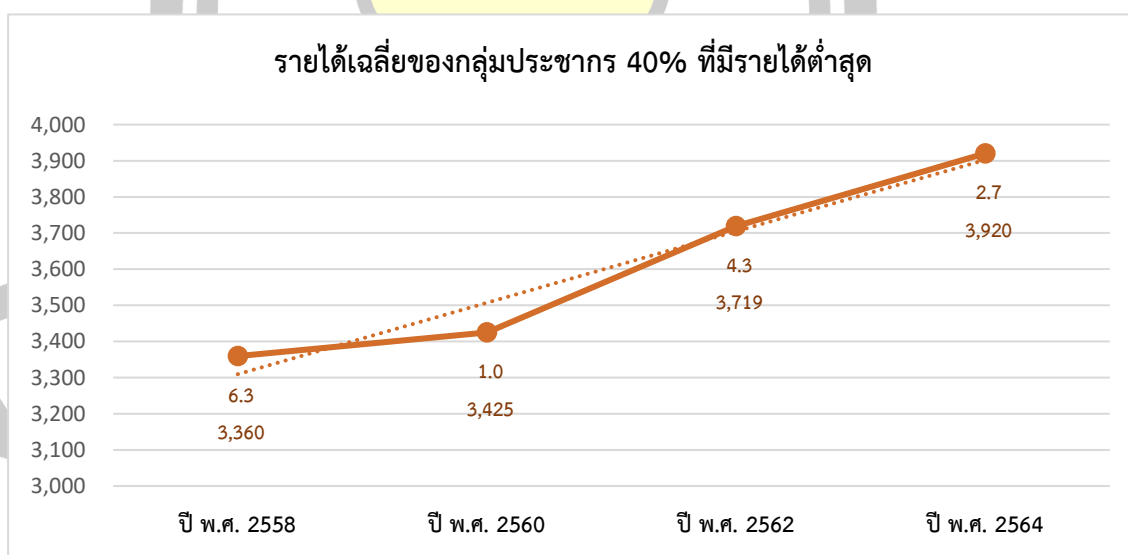

ที่มา : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, รายงานผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12. 2566. น.7
ภาพที่ 13 เส้นความยากจน สัดส่วนคนจน และจำนวนคนจนจากปี พ.ศ. 2556 - 2564

ตารางที่ 9 กลุ่มประชากรตามระดับรายได้ในปี พ.ศ. 2558 - 2564 (หน่วย: บาทต่อคนต่อเดือน)

กลุ่มประชากรตามระดับ รายได้	ปี พ.ศ. 2558	ปี พ.ศ. 2560	ปี พ.ศ. 2562	ปี พ.ศ. 2564
กลุ่ม 10% ที่ 1	1,483	1,760	2,050	2,102
กลุ่ม 10% ที่ 2	3,130	3,091	3,361	3,574
กลุ่ม 10% ที่ 3	3,960	3,970	4,263	4,519
กลุ่ม 10% ที่ 4	4,865	4,878	5,203	5,486
กลุ่ม 10% ที่ 5	5,903	5,975	6,308	6,624
กลุ่ม 10% ที่ 6	7,171	7,303	7,727	8,002
กลุ่ม 10% ที่ 7	8,748	8,985	9,477	9,825
กลุ่ม 10% ที่ 8	10,944	11,334	11,792	12,229
กลุ่ม 10% ที่ 9	14,780	15,292	15,556	16,302
กลุ่ม 10% ที่ 10	32,818	34,126	32,497	34,463
รวม	9,380	9,671	9,823	10,313

ที่มา: รายงานผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566b)

ที่มา: รายงานผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566b)

ภาพที่ 14 อัตราเฉลี่ยรายได้ของกลุ่มประชากร 40% ที่มีรายได้ต่ำสุด

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติยังอภิปรายว่า อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาอัตราการขยายตัวในช่วงปี 2560 -2564 พบว่า อัตราการขยายตัวของรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 2.7 ต่อปี ยังต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ให้เพิ่มขึ้นร้อยละ 15 ต่อปี ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งเป็นผลจากโครงสร้างประชากรในกลุ่มที่มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ 40 ที่ประมาณครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 50.87) เป็นผู้ไม่มีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ อันได้แก่ ผู้สูงอายุ เด็กเล็ก เด็กนักเรียน แม่บ้าน ผู้พิการ เป็นต้น โดยส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตร และมีการศึกษาระดับประถมศึกษา ทำให้มีข้อจำกัดในการยกระดับรายได้ ประกอบกับ ในช่วงปี 2563 -2564 เกิดวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ส่งผลให้เศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจไทยขยายตัวลดลง กระทั่งรายได้ประชากร โดยเฉพาะกลุ่มที่มีรายได้น้อย จึงทำให้อัตราการขยายตัวของรายได้ประชากรในกลุ่มที่มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ 40 ยังไม่บรรลุตามค่าเป้าหมาย ในด้านของรายได้ต่อหัวของประชากรไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่สิ้นแผนพัฒนา ฉบับที่ 11 เป็นต้นมา ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศต่อหัว (GDP-Per-capita) เพิ่มขึ้นตลอด จาก 6,103.9 ดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี 2559 เป็น 6,632.2 ดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี 2560 และเพิ่มเป็น 7,849.6 ดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี 2562 แต่ในปี 2565 ปรับตัวลดลงมาอยู่ที่ 7,090.9 ดอลลาร์สหรัฐฯ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566b)

ในด้านของความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ยังมีความแตกต่างของรายได้ของกลุ่มประชากรร้อยละ 10 ที่มีรายได้สูงที่สุดต่อรายได้ของประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำสุด มีแนวโน้มลดลงจาก 2.50 เท่า ในปี 2560 เหลือ 2.20 เท่า ในปี 2564 แสดงให้เห็นว่า ประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำสุดมีส่วนแบ่งรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้ช่องว่างสัดส่วนรายได้ระหว่างกลุ่มคนรวยและคนจนมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคของรายได้ (Gini Coefficient) มีแนวโน้มดีขึ้น โดยมีค่าลดลงจาก 0.453 ในปี 2560 เป็น 0.430 ในปี 2564 แต่ยังไม่บรรลุเป้าหมายที่กำหนด ซึ่งกำหนดให้ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคของรายได้ลดลงเหลือ 0.41 และยังเป็นประเด็นท้าทายที่ประเทศต้องให้ความสำคัญและเร่งดำเนินการแก้ไขความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566b)

2.3 กฎหมาย หรือนโยบายที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย

2.3.1 นโยบายที่เกี่ยวข้องกับความยากจน

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้ติดตามและวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยทุกปี เพื่อนำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบาย โดยปี 2566 ได้เน้นการวิเคราะห์เชิงพื้นที่เพื่อให้เห็นภาพความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ต่าง ๆ อย่างชัดเจนมากขึ้น สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้จัดทำรายงานสถานการณ์ความยากจนของประเทศไทย ปี 2566 ว่าประเทศไทยในปี 2566 จำนวนคนจนในประเทศไทยลดลงเหลือ 2.39 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 3.41 ของประชากรทั้งหมด จากจำนวน 3.79 ล้านคนในปี 2565 การลดลงนี้มาจากการขยายตัวของภาคเกษตรกรรม และการดำเนินโครงการสวัสดิการแห่งรัฐที่ช่วยเหลือคนจน แต่อย่างไรก็ตาม คนจนกลุ่มเสี่ยงยังคงมีความเปราะบางและต้องการการสนับสนุนเพิ่มเติม โดยเฉพาะในกลุ่มคนที่อาศัยในพื้นที่นอกเขตเทศบาล และกลุ่มที่มีการศึกษาต่ำซึ่งมีส่วนความยากจนสูงถึงร้อยละ 9.51 และได้อธิบายถึงเส้นความยากจนและลักษณะประชากรยากจนว่า ครัวเรือนยากจนมีภาระเลี้ยงดูสมาชิกสูงกว่าครัวเรือนไม่ยากจน โดยมีอัตราการพึ่งพิงอยู่ที่ร้อยละ 103.39 ของครัวเรือนยากจน เมื่อเทียบกับครัวเรือนไม่ยากจนมีอัตราการพึ่งพิงอยู่ที่ร้อยละ 62.34 ซึ่งสะท้อนถึงความท้าทายในการจัดสรรทรัพยากรในครัวเรือน นอกจากนี้ กลุ่มประชากรที่ไม่ได้รับการศึกษาเป็นกลุ่มที่ยากจนมากที่สุด ซึ่งเส้นความยากจนในปี 2566 ถูกกำหนดไว้ที่ 2,997 บาทต่อคนต่อเดือน สำหรับคนจนที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นนี้จะถือว่ามีความยากจน โดยจำนวนคนจนที่อยู่ใกล้เส้นความยากจนมีความเสี่ยงสูงที่จะกลายเป็นคนจนถาวร ในด้านการเข้าถึงบริการของคนจนในประเทศไทยนั้น คนจนเกือบทั้งหมดสามารถเข้าถึงบริการรักษาพยาบาลจากภาครัฐ คิดเป็นร้อยละ 97.53 ของคนจนได้รับสิทธิการรักษาพยาบาลดังกล่าว ส่วนการเข้าถึงน้ำประปา โทรศัพท์มือถือ และอินเทอร์เน็ต ยังคงมีความแตกต่างระหว่างกลุ่มคนจนกับกลุ่มที่มีรายได้สูงกว่า และอภิปรายว่าความยากจนมีความสัมพันธ์กับการศึกษา โดยประชากรที่ไม่ได้เรียนหนังสือหรือไม่ได้เข้ารับการศึกษาในขั้นพื้นฐานมีส่วนความยากจนสูงสุด ขณะที่ผู้ที่มีการศึกษาระดับมัธยมขึ้นไปมีส่วนความยากจนต่ำกว่าคิดเป็นร้อยละ 2 นอกจากนี้ยังมีปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น การประกอบอาชีพและสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และความยากจนของประชาชน

ประเทศไทยในปี 2566 มีความเหลื่อมล้ำในรายได้มีแนวโน้มลดลง โดยค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคในรายได้ลดลงจาก 0.430 ในปี 2564 เป็น 0.417 ในปี 2566 ความเหลื่อมล้ำในด้านการใช้จ่ายก็มีแนวโน้มดีขึ้น โดยโครงสร้างรายได้ของประชากรของประเทศยังคงมีลักษณะที่ชัดเจน โดยรายได้หลักของประชากรทุกกลุ่มยังมาจากการทำงาน (Labor income) อย่างไรก็ตาม กลุ่มที่มีรายได้น้อยมีแนวโน้มพึ่งพาการรับเงินสนับสนุนจากบุคคลอื่นและเงินช่วยเหลือจากภาครัฐมากกว่ากลุ่มที่มีรายได้สูง (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566a)

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2565) กล่าวถึงภาพรวมของประเทศไทยว่าแม้ครัวเรือนยากจนมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง แต่ยังมีครัวเรือนไม่น้อยที่ยังเผชิญกับกับดักความยากจน ซึ่งภาครัฐได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง อนึ่งการบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 หมวดหมายที่ 9 ไทยมีความยากจนข้ามรุ่นลดลง และคนไทยทุกคนมีความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอเหมาะสม การวิเคราะห์ความยากจนแฝงของครัวเรือน เป็นการวิเคราะห์ความยากจน ในมิติด้านอาหารและด้านที่ไม่ใช่อาหาร โดยแบ่งประเภทครัวเรือนออกเป็น 4 ประเภท ด้วยเกณฑ์เส้นความยากจนด้านอาหาร (Food Poverty Line: FPL) และเกณฑ์เส้นความยากจนด้านที่ไม่ใช่อาหาร (Non-Food Poverty Line: NFPL) (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567)

การจำแนกประเภทครัวเรือนในการจัดทำรายงานความยากจนแฝงของครัวเรือน พ.ศ. 2565 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2565) ได้คำนวณเส้นความยากจนด้านอาหาร (Food Poverty Line: FPL) และเส้นความยากจนด้านที่ไม่ใช่อาหาร (Non-Food Poverty Line: NFPL) ตามแนวคิดและวิธีการของสำนักงาน สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งการจัดทำเส้นความยากจน (Poverty Line) ในการคำนวณจำนวนหรือสัดส่วนคนจน ตามแนวคิดและวิธีการของสำนักงาน สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จะใช้ค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค (Consumption Expenditure: CE) ซึ่งเป็นผลรวมของค่าใช้จ่ายด้านอาหารกับ ค่าใช้จ่ายด้านที่ไม่ใช่อาหาร มาเปรียบเทียบกับเส้นความยากจน ส่วนการจำแนกครัวเรือนออกเป็น 4 ประเภท ตามการวิเคราะห์ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ จะใช้ค่าใช้จ่ายด้านอาหาร (Food Expenditure: FE) และค่าใช้จ่ายด้านที่ไม่ใช่อาหาร (Non-Food Expenditure: NFE) มาเปรียบเทียบกับเส้นความยากจนด้านอาหาร และเส้นความยากจนด้านที่ไม่ใช่อาหาร ตามลำดับ ซึ่งค่าใช้จ่ายทั้งสองด้านจะคำนวณมาจากข้อมูล การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2565 ดังนี้ 1. ค่าใช้จ่ายด้านอาหาร (FE) ประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายหมวดอาหารและเครื่องดื่มที่ไม่มีแอลกอฮอล์ และหมวดเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ และ 2. ค่าใช้จ่ายด้านที่ไม่ใช่อาหาร (NFE) ประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายหมวดที่อยู่อาศัย หมวดเครื่องแต่งบ้าน เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด และการดำเนินการในครัวเรือน หมวดเสื้อผ้าและเครื่องแต่ง

กาย หมวดของใช้/บริการส่วนบุคคล หมวดเวชภัณฑ์และคาร์กษาพยาบาล หมวดการเดินทางและการสื่อสาร หมวดการศึกษา และอื่น ๆ เมื่อคำนวณเส้นความยากจนด้านอาหาร (FPL) และเส้นความยากจนด้านที่ไม่ใช่อาหาร (NFPL) พร้อมคำนวณค่าใช้จ่ายด้านอาหาร (FE) และค่าใช้จ่ายด้านที่ไม่ใช่อาหาร (NFE) ของแต่ละครัวเรือนแล้ว จึงทำการเปรียบเทียบเส้นความยากจนกับค่าใช้จ่ายแต่ละด้าน กล่าวคือ เปรียบเทียบเส้นความยากจนด้านอาหาร (FPL) กับค่าใช้จ่ายด้านอาหาร (FE) และเปรียบเทียบเส้นความยากจนด้านที่ไม่ใช่อาหาร (NFPL) กับค่าใช้จ่ายด้านที่ไม่ใช่อาหาร (NFE) เพื่อแบ่งครัวเรือนออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้ 1. ครัวเรือนตกเกณฑ์ด้านอาหาร และตกเกณฑ์ด้านที่ไม่ใช่อาหาร 2. ครัวเรือนตกเกณฑ์ด้านอาหาร แต่ผ่านเกณฑ์ด้านที่ไม่ใช่อาหาร 3. ครัวเรือนผ่านเกณฑ์ด้านอาหาร แต่ตกเกณฑ์ด้านที่ไม่ใช่อาหาร และ 4. ครัวเรือนผ่านเกณฑ์ด้านอาหาร และผ่านเกณฑ์ด้านที่ไม่ใช่อาหาร โดยนิยามว่า ครัวเรือนตกเกณฑ์ด้านอาหาร หมายถึง ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายด้านอาหาร ต่ำกว่าเส้นความยากจนด้านอาหาร และครัวเรือนผ่านเกณฑ์ด้านอาหาร หมายถึง ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายด้านอาหาร ไม่ต่ำกว่าเส้นความยากจนด้านอาหาร และครัวเรือนตกเกณฑ์ด้านที่ไม่ใช่อาหาร หมายถึง ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายด้านที่ไม่ใช่อาหาร ต่ำกว่าเส้นความยากจนด้านที่ไม่ใช่อาหาร และ ครัวเรือนผ่านเกณฑ์ด้านที่ไม่ใช่อาหาร หมายถึง ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายด้านที่ไม่ใช่อาหาร ไม่ต่ำกว่าเส้นความยากจนด้านที่ไม่ใช่อาหาร แสดงตามตารางที่ 10

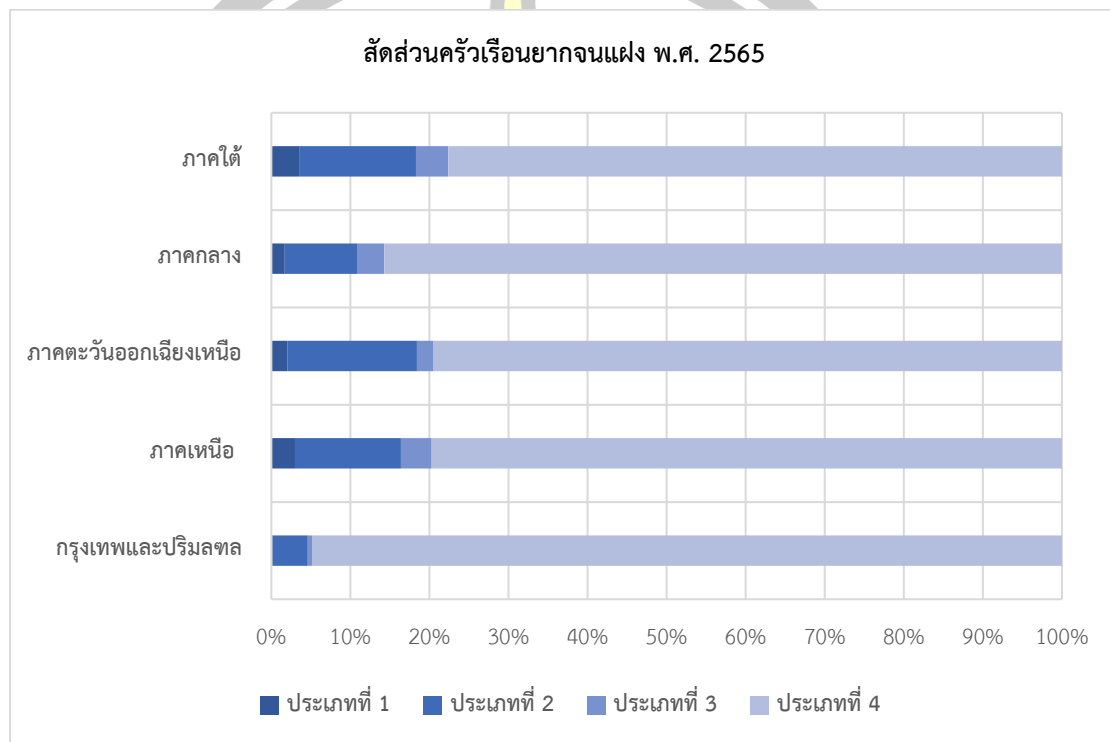
ตารางที่ 10 เกณฑ์การแบ่งประเภทครัวเรือน

การเปรียบเทียบ ด้านอาหาร	การเปรียบเทียบ ด้านที่ไม่ใช่อาหาร	รายละเอียด	ประเภทครัวเรือน
$FE < FPL$	$NFE < NFPL$	ครัวเรือนตกเกณฑ์ด้านอาหาร และตกเกณฑ์ด้านที่ไม่ใช่อาหาร	ประเภทที่ 1 ครัวเรือนยากจนแฝงทั้งสองด้าน
$FE < FPL$	$NFE \geq NFPL$	ครัวเรือนตกเกณฑ์ด้านอาหาร แต่ผ่านเกณฑ์ด้านที่ไม่ใช่อาหาร	ประเภทที่ 2 ครัวเรือนยากจนแฝงด้านอาหาร
$FE \geq FPL$	$NFE < NFPL$	ครัวเรือนผ่านเกณฑ์ด้านอาหาร แต่ตกเกณฑ์ด้านที่ไม่ใช่อาหาร	ประเภทที่ 3 ครัวเรือนยากจนแฝงด้านที่ไม่ใช่อาหาร
$FE \geq FPL$	$NFE \geq NFPL$	ครัวเรือนผ่านเกณฑ์ด้านอาหาร และผ่านเกณฑ์ด้านที่ไม่ใช่อาหาร	ประเภทที่ 4 ครัวเรือนไม่ยากจนแฝง

ที่มา: ความยากจนแฝงของครัวเรือน พ.ศ. 2565 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567)

ตามวิธีการคำนวณของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การแบ่งประเภทครัวเรือนออกเป็น 4 ประเภทดังกล่าว ทำให้สามารถเห็นถึงความยากจนแฝงที่มีอยู่ใน

ครัวเรือนได้ กล่าวคือ แม้ว่าครัวเรือนจะไม่ใช่ครัวเรือน ยากจน (มีค่าใช้จ่ายครัวเรือนสูงกว่าหรือเท่ากับเส้นความยากจน (Poverty Line: PL)) แต่ครัวเรือนนั้นก็อาจจะเป็นครัวเรือนที่มีความยากจนแฝงด้านอาหาร หรือด้านที่ไม่ใช่อาหารก็ได้ ซึ่งครัวเรือนยากจนแฝงเหล่านี้ ควรได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐในบางมิติเช่นเดียวกับครัวเรือนยากจน

ที่มา: ความยากจนแฝงของครัวเรือน พ.ศ. 2565 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567)

ภาพที่ 15 สัดส่วนครัวเรือนยากจนแฝง พ.ศ. 2565

กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2566) กล่าวถึงการแก้ไขปัญหาคความยากจนในบริบทของไทย โดยรัฐบาลมีแนวทางการดำเนินนโยบายการแก้ปัญหาความยากจนในแต่ละประเทศที่แตกต่างกันตามบริบทของเศรษฐกิจและสังคม ความพยายามในการส่งเสริมระบบการศึกษาที่เท่าเทียม เสมอภาคและทั่วถึงเป็นหลักการสำคัญที่สามารถแก้ไขปัญหาความยากจนได้ทั้งในระดับพื้นที่และระดับสากลโดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อม และต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกระดับ ตั้งแต่รัฐบาลผู้ออกนโยบาย ระดับภูมิภาค มาถึงท้องถิ่นและประชาชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้นในระดับที่หลุดพ้นจากความยากจน การแก้ไขปัญหาคความยากจนจากโครงสร้างทางสังคม เพื่อสนับสนุนงบประมาณในการแก้ไขปัญหาและจะต้องดำเนินการควบคู่ ตั้งแต่ระดับบุคคลและระดับโครงสร้าง จัดให้มีการศึกษาอย่างเสมอภาคเท่าเทียมและทั่วถึง รัฐได้พัฒนาจากระบบบริหารจัดการ

ข้อมูลคนจนแบบชี้เป้า (Thai Poverty Map and Analytics Platform) นำระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (Thai People Map and Analytics Platform: TPMAP) โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากการลงทะเบียนบัตรสวัสดิการแห่งรัฐมาตรวจสอบและลงพื้นที่โดยเจ้าหน้าที่ เพื่อสำรวจความรุนแรงของปัญหาตามเกณฑ์ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ของกระทรวงมหาดไทย รัฐบาลได้พยายามแก้ไขปัญหาค่าความยากจนตลอดสองทศวรรษที่ผ่านมา แต่ปัญหาค่าความยากจนของประเทศไทยมีความสลับซับซ้อนสัมพันธ์กันหลายมิติที่ไม่ใช่เฉพาะรายได้ หรือการดำรงชีพ แต่มีความเกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางอำนาจและโอกาสทางสังคมอีกด้วย ประกอบกับแนวคิดของการพัฒนาที่ผ่านมาในการแก้ไขปัญหาความยากจนเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า กระบวนการแก้ไขปัญหาของไทยขาดการบูรณาการอย่างเป็นเอกภาพทำให้ความยากจนกลายเป็นปัญหาเรื้อรัง ความพยายามในการแก้ไขปัญหาความยากจนสามารถดำเนินการได้หลายแนวทาง ขึ้นอยู่กับมิติของการศึกษาที่ใช้เป็นแนวทางและบริบทที่ต่างกัน ในแต่ละพื้นที่ (จันทรม สี่หาบุญลี, 2566)

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ยังได้กล่าวถึงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นนโยบายการลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำ โดยให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำในหลากหลายมิติ โดยมีข้อเสนอแนะในการดำเนินนโยบายที่ครอบคลุมทั้งด้านการศึกษา เศรษฐกิจ การเข้าถึงสวัสดิการ และการกระจายทรัพยากร นโยบายที่กล่าวถึงได้แก่ การจัดสรรงบประมาณตามหลักฐานเชิงประจักษ์ เน้นให้มีการจัดสรรงบประมาณโดยใช้ตัวชี้วัดความยากจนและความเหลื่อมล้ำ รวมถึงการนำดัชนีความยากจนหลายมิติ (Multidimensional Poverty Index - MPI) และดัชนีความก้าวหน้าของคน (Human Achievement Index - HAI) มาใช้พิจารณาในการกระจายงบประมาณ การส่งเสริมการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสการสร้างรายได้ โดยเสนอการจัดการศึกษาที่เน้นการเรียนรู้เพื่อสร้างรายได้ (Learn to Earn) โดยเฉพาะสำหรับเด็กและเยาวชนที่มีความยากจน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดหลุดออกจากระบบการศึกษา และสร้างทักษะที่จำเป็นในการทำงาน การปฏิรูประบบการจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษา ควรเน้นการจัดสรรงบประมาณที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นและบริบทของพื้นที่ มากกว่าการจัดสรรตามหัวข้อ อีกทั้งยังให้ความสำคัญต่อนโยบายด้านสุขภาพ การเพิ่มศักยภาพของสถานพยาบาล ซึ่งมีแนวทางในการขยายศักยภาพของสถานพยาบาลในทุกเขตสุขภาพ โดยการจัดลำดับความสำคัญของการลงทุน และการสร้างความร่วมมือในรูปแบบ PPP (Public-Private Partnership) เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง รวมทั้งการปฏิรูประบบการจัดการบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขที่เสนอให้มีการ

จัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศกลางเพื่อการวางแผนผลิตบุคลากรที่สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีการลดความเหลื่อมล้ำโดยเสนอนโยบายด้านเศรษฐกิจ กระจายรายได้และการลดความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ ซึ่งมีข้อเสนอให้จัดสรรทรัพยากรไปยังพื้นที่ที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำ และให้ความสำคัญกับการสร้างโอกาสในการพัฒนาพื้นที่ชนบท โดยเฉพาะในกลุ่มจังหวัดที่ยังขาดแคลนทรัพยากรและการลงทุน การสร้างโอกาสการทำงานและฝึกอบรม ส่งเสริมการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะในการทำงานเพื่อเพิ่มโอกาสในการมีรายได้ที่สูงขึ้น ทั้งในภาคการเกษตรและนอกภาคเกษตร สศช. ยังมีการเสนอนโยบายด้านสวัสดิการสังคม ให้มีการเข้าถึงสวัสดิการภาครัฐ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าคนจนในประเทศไทยสามารถเข้าถึงสิทธิรักษาพยาบาลจากภาครัฐได้ในระดับสูง โดยเฉพาะสิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้า อย่างไรก็ตาม ยังมีความเหลื่อมล้ำในคุณภาพของบริการระหว่างพื้นที่ รวมถึงสนับสนุนให้มีนโยบายด้านการจัดการที่ดินและแหล่งทุน ที่มีการกล่าวถึงความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดินและการเข้าถึงแหล่งเงินทุน โดยเกษตรกรรายย่อยที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรน้อยกว่าเกษตรกรรายใหญ่ รายงานเสนอให้มีการสนับสนุนเกษตรกรรายย่อยเพื่อให้สามารถพัฒนาอาชีพและเพิ่มรายได้ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566a)

กล่าวโดยสรุปคือ นโยบายที่เสนอนี้ครอบคลุมทั้งด้านการศึกษา การสาธารณสุข การพัฒนาทักษะ และการเข้าถึงบริการพื้นฐาน โดยมุ่งเน้นการลดความเหลื่อมล้ำและส่งเสริมความเท่าเทียมในสังคม โครงสร้างพื้นฐาน และการสนับสนุนทางเศรษฐกิจ ซึ่งการแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ปี 2566 เสนอให้มีการจัดสรรงบประมาณและให้มีการทบทวนเกณฑ์ในการจัดสรรงบประมาณของจังหวัดและกลุ่มจังหวัด โดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์เกี่ยวกับความยากจนและความเหลื่อมล้ำ เพื่อให้การจัดสรรงบประมาณมีความเหมาะสมกับความต้องการของพื้นที่ เช่น การปรับตัวชีวิตต่าง ๆ เช่น ดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) และดัชนีความยากจนหลายมิติ (MPIs) เสนอแนะให้มีการสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนในกลุ่มเปราะบาง โดยเฉพาะกลุ่มที่มีฐานะยากจน มีโอกาสเรียนรู้และทำงานไปพร้อมกัน เพื่อไม่ให้หลุดออกจากระบบการศึกษา เช่น การออกมาตรการจูงใจให้ภาคเอกชนเข้าร่วมการพัฒนาทักษะผ่านโครงการฝึกงาน การสะสมหน่วยกิตเพื่อให้นักเรียนมีความยืดหยุ่นมากขึ้น การพัฒนาแพลตฟอร์มกลางเพื่อรวบรวมแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ และการจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษา โดยให้จัดสรรงบประมาณด้านการศึกษาตามความจำเป็นของสถานศึกษาและความแตกต่างของพื้นที่ แทนการจัดสรรงบประมาณแบบทั่วไปตามหัวข้อ การสนับสนุนงบประมาณนี้ควรคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียนและบริบทของพื้นที่ เพื่อให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ที่แท้จริง ในด้านการพัฒนาศักยภาพระบบสาธารณสุข ได้เสนอให้มีการลงทุนเพื่อเพิ่ม

ศักยภาพของสถานพยาบาลแต่ละระดับในทุกเขตสุขภาพอย่างเท่าเทียมกัน โดยเน้นการจัดลำดับความสำคัญของการใช้งบประมาณให้สอดคล้องกับความจำเป็นในแต่ละพื้นที่ รวมถึงการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนเพื่อให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพที่มีคุณภาพได้ และเสนอให้ปรับปรุงระบบการจัดการบุคลากรทางการแพทย์โดยใช้ระบบสารสนเทศกลางในการวางแผนการผลิตบุคลากรที่สอดคล้องกับความต้องการทั้งในระดับประเทศและระดับพื้นที่ เพื่อให้การบริการด้านสุขภาพมีความครอบคลุมและทั่วถึงมากขึ้น ในด้านการพัฒนาบริการสาธารณะและโครงสร้างพื้นฐาน เน้นถึงการขยายระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา และอินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท ซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความยากจนและความเหลื่อมล้ำ โดยการขับเคลื่อนนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำควรเน้นการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและหน่วยงานตั้งแต่ระดับพื้นที่จนถึงระดับนโยบายส่วนกลาง เพื่อให้การพัฒนาสามารถตอบโจทย์ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3.2 นโยบายที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร

ความมั่นคงทางอาหารหมายถึงการที่ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงอาหารในปริมาณที่เพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการในตลอดเวลา เพื่อตอบสนองต่อความต้องการในการดำรงชีวิต แนวคิดนี้มาจากปัญหาการขาดแคลนอาหารที่เกิดขึ้นทั่วโลก เช่น ความแร้นแค้น ภัยพิบัติ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งปัจจัยที่มีผลต่อความมั่นคงทางอาหารได้แก่ ความพอเพียง (Availability) คือ ปริมาณอาหารที่เพียงพอสำหรับการบริโภคที่ได้จากการผลิตในประเทศหรือการนำเข้า การเข้าถึง (Access) คือ ความสามารถในการเข้าถึงอาหารทั้งในด้านกายภาพและเศรษฐกิจ การใช้ประโยชน์ (Utilization) หมายถึงการใช้ประโยชน์จากอาหารที่เพียงพอและมีคุณภาพ และเสถียรภาพ (Stability) คือ การเข้าถึงอาหารที่สม่ำเสมอแม้ในยามเกิดวิกฤติ เช่น ภาวะเศรษฐกิจหรือภัยพิบัติ ซึ่งสถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารในระดับโลกนั้นมีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น ภัยพิบัติธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา หรือโควิด-19 ทำให้ประชากรกว่า 2 พันล้านคนต้องเผชิญกับความไม่มั่นคงทางอาหาร ในขณะที่ประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์ ก็ยังต้องเผชิญกับปัญหาความมั่นคงทางอาหารจากการแพร่ระบาดและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารมุ่งเน้นการสร้างมาตรการและนโยบายเพื่อสนับสนุนให้เกิดการเข้าถึงอาหารได้อย่างเพียงพอ ปลอดภัย และเป็นธรรม ในระดับครัวเรือนและระดับประเทศ โดยประเทศไทยได้พัฒนาแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเพื่อส่งเสริมการผลิตอาหารโดยใช้แนวคิด

เศรษฐกิจพอเพียงและการเกษตรยั่งยืน เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารและลดปัญหาการขาดแคลน
ในอนาคต (คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ, 2560)

คณะกรรมการอาหารแห่งชาติถูกจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ
พ.ศ. 2551 โดยเห็นถึงความจำเป็นในการบริหารจัดการอย่างมีเอกภาพ ซึ่งอาหารเป็นปัจจัยสำคัญใน
การขับเคลื่อนทั้งทางด้าน สุขภาวะ และ เศรษฐกิจ โดยคณะกรรมการอาหารแห่งชาติที่มีหน้าที่ในการ
ดำเนินงานและจัดการด้านอาหารในทุกมิติทั้งในช่วงปกติและฉุกเฉิน โดยในปี 2553 มีการจัดทำ
กรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหาร ฉบับแรก ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบและบรรจุไว้ใน
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ต่อมาได้มีการดำเนินงานและการปรับปรุง แม้การ
ดำเนินการตามกรอบยุทธศาสตร์ฉบับแรกจะช่วยสร้างทิศทางการทำงานที่ชัดเจนมากขึ้น แต่ก็ยังไม่
บรรลุผลตามที่ตั้งเป้าไว้ เนื่องจากขาดการบูรณาการที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ร่วมกัน ขาดรายละเอียดของ
เป้าหมายและตัวชี้วัดเพื่อประเมินผลการดำเนินงานอย่างชัดเจน กรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้าน
อาหาร ในฉบับที่ 2 ซึ่งปรับปรุงจากกรอบยุทธศาสตร์เดิม (พ.ศ. 2555-2559) ได้นำมาเชื่อมโยงกับ
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี
(พ.ศ. 2560-2579) รวมถึง เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ (SDGs) เพื่อให้สอดคล้อง
กับการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยมีการประเมินสถานการณ์ด้านอาหารทั้งภายในและภายนอก
ประเทศ เพื่อระบุจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคาม เพื่อใช้เป็นแผนชี้นำในการพัฒนาด้านอาหาร
ของประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ อนึ่งการจัดการด้านอาหารของประเทศไทยได้รับการพัฒนาและ
ปรับปรุงผ่านกรอบยุทธศาสตร์ที่ครอบคลุมทุกมิติ มีการบูรณาการนโยบายทั้งในระดับชาติและสากล
เพื่อรับมือกับปัญหาความมั่นคงทางอาหารและสร้างการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน

คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ (2560) ได้กำหนดกรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหาร
ของประเทศไทย มีวิสัยทัศน์ คือ ประเทศไทยมีความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการ เป็นแหล่ง
อาหารที่มีคุณภาพสูง ปลอดภัยและมีคุณค่าทางโภชนาการเพื่อชาวไทยและชาวโลกอย่างยั่งยืน มี
วัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการฐานทรัพยากรการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพตลอดจน
เสริมสร้างองค์ความรู้ตลอดห่วงโซ่อาหาร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและพัฒนา อันจะก่อให้เกิด
ความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการในทุกระดับ ทั้งในภาวะปกติและในภาวะวิกฤติ โดย
ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์หลักได้แก่ 1. ด้านความมั่นคงอาหาร 2. ด้านคุณภาพและความปลอดภัย
อาหาร 3. ด้านอาหารศึกษา และ 4. ด้านการบริหารจัดการ

ผลการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ภายใต้กรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศไทย ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2555-2559) สามารถสรุปได้ดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านความมั่นคงอาหาร มุ่งเน้นการผลิตอาหารอย่างยั่งยืนด้วยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ประกอบด้วย 10 กลยุทธ์ เช่น การปฏิรูปที่ดิน การจัดการน้ำและดิน การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และการส่งเสริมเกษตรกรให้เป็น Smart Farmer เป็นต้น ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านคุณภาพและความปลอดภัยอาหาร มีเป้าหมายในการคุ้มครองผู้บริโภคและส่งเสริมการค้าทั้งในและต่างประเทศ โดยมีกลยุทธ์ เช่น การส่งเสริมมาตรฐานความปลอดภัยอาหาร การวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต และการสร้างระบบตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านอาหารศึกษา เน้นการสร้างความรู้และพฤติกรรมผู้บริโภคที่เหมาะสม โดยกำหนด 9 ประเด็นสำคัญ เช่น มาตรฐานโภชนาการ การลดหวานมันเค็ม การส่งเสริมการบริโภคผักผลไม้ และการบริหารจัดการด้านอาหารในภาวะวิกฤติ การดำเนินงานในระยะแรกพบว่ามีอุปสรรคในการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ยังคงมีความท้าทายในการสร้างความครอบคลุมและความร่วมมือระหว่างภาครัฐและท้องถิ่นในบางพื้นที่ ทิศทางการบริหารจัดการเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศไทยในระยะต่อไปมีข้อเสนอ ดังนี้ การสนับสนุนและเสริมสร้างขีดความสามารถ โดยการดำเนินงานของรัฐส่วนใหญ่ยังคงกระจุกกระจาย การบูรณาการไม่เพียงพอทำให้การทำงานของแต่ละหน่วยงานไม่ส่งผลลัพธ์ที่ควร การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ควรเกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มต้นของโครงการ การมองถึงการกระจายอำนาจไปสู่พื้นที่ท้องถิ่น ซึ่งหลายหน่วยงานจากส่วนกลางยังคงพยายามดำเนินงานเองในพื้นที่ อาจเนื่องจากขาดแนวคิดในการถ่ายโอนงานให้กับหน่วยงานในพื้นที่หรือท้องถิ่น การทำงานร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่นควรได้รับการสนับสนุนมากขึ้น การสนับสนุนทางการเงิน จากภาครัฐดำเนินการในเชิงนโยบายได้ดี แต่การปฏิบัติยังคงมีปัญหา ทำให้บางกลุ่มไม่ได้รับการสนับสนุนตามที่ควร รวมทั้งการพัฒนาขีดความสามารถด้านเทคนิค การพัฒนาความรู้และทักษะมีอยู่ แต่การประยุกต์ใช้จริงยังไม่กว้างขวาง ขาดปัจจัยอื่น ๆ ที่ช่วยให้การพัฒนามีความยั่งยืนและมุ่งถึงการเสริมขีดความสามารถในการจัดการ ซึ่งพบว่าความพยายามของหน่วยงานต่าง ๆ ในการดำเนินงานหรือกิจกรรมในเชิงพื้นที่ แต่ยังไม่ครอบคลุมเพียงพอ การพัฒนาในเชิงกลุ่มยังขาดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งเพียงพอที่จะช่วยสนับสนุนผู้ประกอบการที่ยังไม่เข้มแข็ง ในด้านการวางแผนปฏิบัติการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรใช้งานแผนการวิเคราะห์และปฏิบัติการที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ หน่วยงานส่วนกลางควรสนับสนุนการดำเนินการของจังหวัดและท้องถิ่น และสุดท้ายคือ การบูรณาการการทำงานร่วมกัน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ ควรมีบทบาทใน

การส่งเสริมการติดตามและประเมินผลแบบมุ่งผลลัพธ์ โดยการทำงานควรมีการประสานงานร่วมกับหลายภาคส่วนเพื่อให้เกิดผลกระทบในระดับสูงสุด (Collective Impact) (คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ, 2560)

จากรายงานเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร มีการกล่าวถึงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความมั่นคงทางอาหารในประเทศไทยและระดับสากล ซึ่งสรุปได้ดังนี้ 1. นโยบายการส่งเสริมการผลิตอาหารอย่างยั่งยืน นโยบายนี้มุ่งเน้นการสนับสนุนให้มีการผลิตอาหารอย่างยั่งยืน โดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรธรรมชาติ และเกษตรอินทรีย์ ลดการใช้สารเคมีในการผลิตอาหาร และเน้นการผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงอาหารได้อย่างเพียงพอและมีคุณภาพ 2. การสร้างเสถียรภาพด้านอาหาร (Food Stability) นโยบายนี้มุ่งเน้นการสร้างเสถียรภาพในการเข้าถึงอาหารอย่างสม่ำเสมอ โดยลดความเสี่ยงที่อาจเกิดจากภาวะวิกฤติ เช่น ภาวะเศรษฐกิจหรือสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งส่งผลกระทบต่อการผลิตและการกระจายอาหาร 3. นโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัจจัยในการผลิตอาหาร เช่น ดิน น้ำ และป่าไม้ เพื่อสร้างฐานการผลิตที่ยั่งยืน นโยบายนี้ยังส่งเสริมให้มีการจัดเขตพื้นที่เกษตรกรรมผสมผสานเพื่อลดความเสี่ยงในการพึ่งพิงทรัพยากรที่เสื่อมโทรม 4. การส่งเสริมการเข้าถึงอาหารอย่างเป็นธรรม นโยบายนี้เน้นการกระจายอาหารให้เข้าถึงทุกกลุ่มประชากร โดยเฉพาะกลุ่มที่ยากจนและผู้ด้อยโอกาส โดยส่งเสริมการสร้างรายได้ที่เพียงพอสำหรับการซื้ออาหาร รวมถึงการสนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศในการจัดการทรัพยากรและอาหารให้เพียงพอต่อความต้องการของประชากรโลก 5. การพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมในภาคการเกษตร นโยบายนี้สนับสนุนให้มีการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ ในการผลิตอาหาร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ลดต้นทุน และเพิ่มคุณภาพของอาหาร ทั้งในภาคการผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศและการส่งออก นโยบายเหล่านี้สะท้อนถึงความพยายามในการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน ทั้งในระดับประเทศและระดับสากล

2.4 บริบทพื้นที่

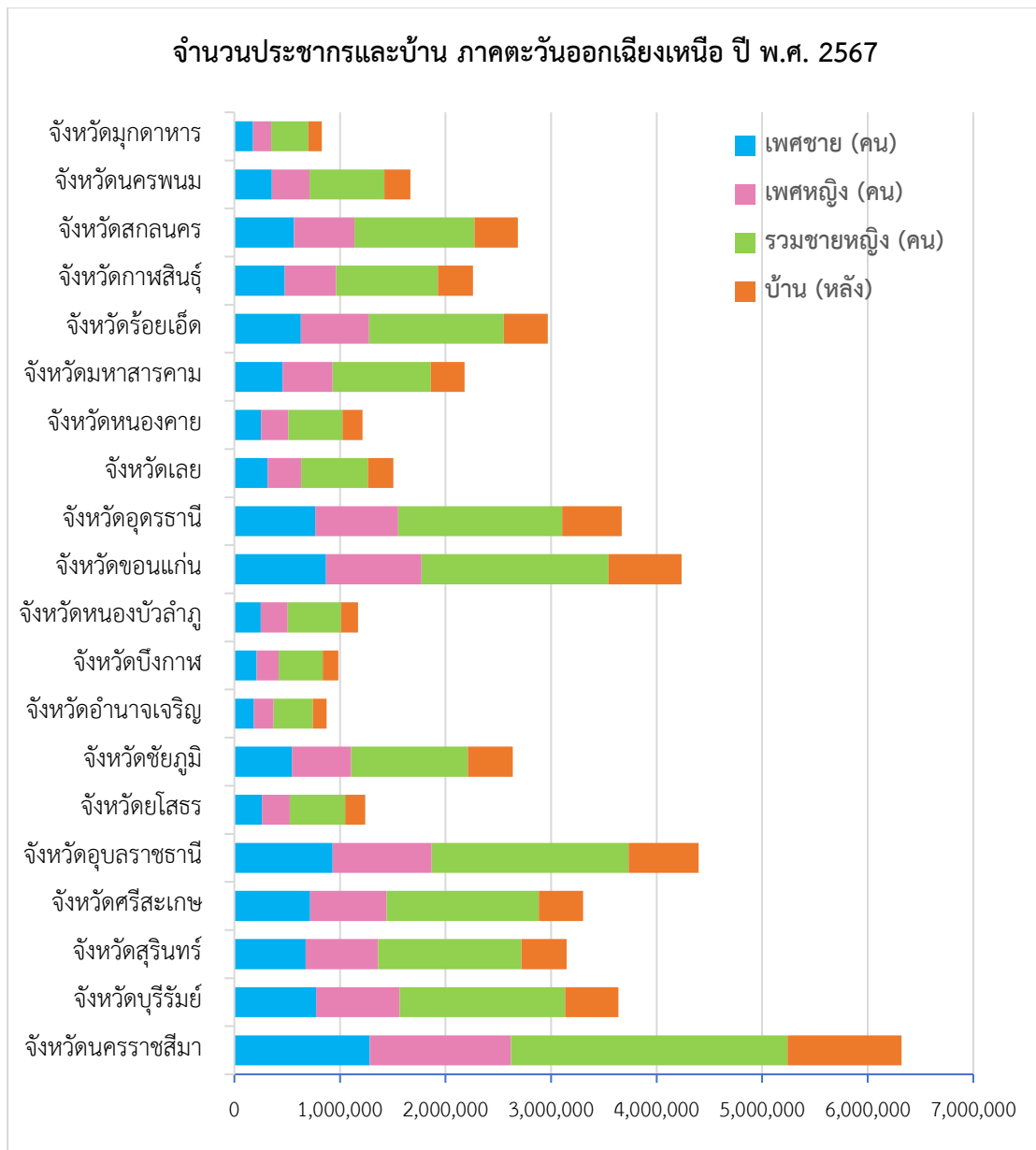
2.4.1 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นหนึ่งในภูมิภาคของประเทศไทย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วยทั้งหมด 20 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดนครพนม จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดมุกดาหาร จังหวัดยโสธร จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดเลย จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสกลนคร

จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดหนองคาย จังหวัดหนองบัวลำภู จังหวัดอำนาจเจริญ จังหวัดอุดรธานี จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดบึงกาฬ โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือตั้งอยู่ในตำแหน่งศูนย์กลางของอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง โดยมีอาณาเขตติดต่อ กับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ด้านตะวันออก และด้านเหนือ มีแม่น้ำโขงเป็นเส้นพรมแดน และด้านใต้ติดต่อกับราชอาณาจักรกัมพูชา โดยมีเทือกเขาพนมดงรักกั้นเขตพรมแดน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่รวม 105.53 ล้านไร่ ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงมีความลาดเอียงไปทางตะวันออก มีลักษณะคล้ายกระทะ แบ่งลักษณะเป็น 2 ส่วน ส่วนที่อยู่ตอนเหนือเรียกว่าแอ่งสกลนคร ส่วนที่อยู่ทางใต้เรียกว่าแอ่งโคราช ลักษณะของบริเวณแอ่งที่ราบโคราช อยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำมูลและชี ลักษณะเป็นที่ราบสูงสลับกับเนินเขาและบริเวณแอ่งสกลนคร อยู่ทางตอนเหนือของภาค ตั้งแต่แนวเขาภูพานไปจนถึงแม่น้ำโขง เทือกเขาที่แบ่งระหว่างแอ่งโคราชและแอ่งสกลนคร ได้แก่ เทือกเขาภูพาน ที่มีภูมิอากาศแบบร้อนชื้น สลับกับแล้ง

1. สภาพเศรษฐกิจและรายได้ของประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมที่ไม่เท่าเทียมในประเทศไทย ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ การกระจายรายได้ระหว่างคนจนและคนรวยมีความแตกต่างกันสูง โดยรายได้เฉลี่ยของกลุ่มคนที่จนที่สุดต่างจากกลุ่มที่มีฐานะดีที่สุดเกือบ 16 เท่า กลุ่มรายได้สูงมีการเติบโตของรายได้เร็วขึ้น ในขณะที่กลุ่มรายได้น้อยก่อนนี้เพิ่มขึ้นทำให้กลุ่มรายได้สูงมีโอกาสออมและลงทุนในสินทรัพย์มากกว่า ความเหลื่อมล้ำด้านการถือครองทรัพย์สิน กลุ่มรายได้สูงสุดร้อยละ 10 ถือครองทรัพย์สินมูลค่าสูงเกือบ 1 ใน 3 ของทรัพย์สินรวมทั้งประเทศ ซึ่งสะท้อนความเหลื่อมล้ำด้านความมั่งคั่งที่มาจาก การกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ไม่ทั่วถึง และในด้านความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีการกระจุกตัวในเขตกรุงเทพและปริมณฑล ซึ่งรายได้ส่วนใหญ่มาจากภาคอุตสาหกรรมและการค้า ขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ ซึ่งมีประชากรถึง 1 ใน 3 ของประเทศ แต่ส่วนใหญ่รายได้มาจากภาคเกษตรกรรมและมีขนาดเศรษฐกิจต่ำกว่าร้อยละ 10 ของ GDP โดยรายได้ต่อหัวต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศกว่า 2 เท่า และต่ำกว่ากรุงเทพ ถึง 3-4 เท่า ซึ่งนอกจากการกระจุกตัวของเศรษฐกิจแล้ว ยังมีความแตกต่างด้านโครงสร้างพื้นฐาน การจัดสรรทรัพยากร และคุณภาพทุนมนุษย์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาในระดับพื้นที่ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

ภาพที่ 16 จำนวนประชากรและบ้าน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี พ.ศ. 2567

ที่มา: สถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร, สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง (2567)

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้เสนอ แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) โดยกล่าวถึงภาพรวมเศรษฐกิจของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีขนาดเล็ก มูลค่าผลิตภัณฑ์ภาค ณ ราคาประจำปี 2558 เท่ากับ 1.33 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 9.7 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประเทศ ซึ่งลดลงเมื่อเทียบกับปี 2555 ที่มีสัดส่วนร้อยละ 10.4 ของประเทศ โครงสร้างการผลิตส่วนมากพึ่งพิง

ภาคบริการของภาครัฐ ภาคเกษตร และอุตสาหกรรม โดยปี 2558 ภาคบริการของภาครัฐ มีสัดส่วนการผลิตร้อยละ 23.3 รองลงมาคือ ภาคเกษตรมีสัดส่วนร้อยละ 20.8 และภาคอุตสาหกรรมร้อยละ 19.5 รายได้หลักของภาคมาจากภาคบริการของภาครัฐและภาคเกษตร ในขณะที่ภาคอุตสาหกรรมมีแนวโน้มจะเป็นฐานรายได้ใหม่ของภาคจากนโยบายการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ ปี 2559 ด้วยเศรษฐกิจที่ขยายตัวต่ำกว่าระดับประเทศ จึงเกิดปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำระหว่างภาคมากขึ้น โดยปี 2558 มีการขยายตัวร้อยละ 2.3 ซึ่งต่ำกว่าการขยายตัวของประเทศที่มีการขยายตัวร้อยละ 2.9 อันเป็นผลมาจากการชะลอตัวของภาคเกษตรในภูมิภาค และสถานการณ์ด้านภัยพิบัติ โดยได้รับผลกระทบจากฝนทิ้งช่วงและภัยแล้ง รวมทั้งราคาพืชผลเกษตรตกต่ำต่อเนื่อง ทำให้รายได้ลดลง ส่งผลกระทบต่ออำนาจซื้อของครัวเรือน แม้สัดส่วนรายได้เฉลี่ยต่อประชากรเพิ่มสูงขึ้น แต่ยังคงต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ในปีเดียวกัน ผลิตภัณฑ์ภาคต่อหัวประชากร (Gross Regional Product Per capita: GRP per capita) เฉลี่ย 70,906 บาทต่อคนต่อปี ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศราว 2.7 เท่า และต่ำกว่า กรุงเทพมหานครและปริมณฑลถึง 5.4 เท่า จังหวัดที่มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวสูงที่สุด 3 อันดับแรกของภาค ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น (107,607 บาท) นครราชสีมา (106,000 บาท) และอุดรธานี (78,095 บาท) ส่วน 3 อันดับสุดท้าย ได้แก่ จังหวัดหนองบัวลำภู (41,963 บาท) ยโสธร (47,333 บาท) และกาฬสินธุ์ (51,147 บาท) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังมีเศรษฐกิจที่กระจุกตัวอยู่ในบางจังหวัดที่เป็นแหล่งการผลิตที่สำคัญของภาค โดยในปี 2558 จังหวัดนครราชสีมา มีสัดส่วนการผลิตร้อยละ 20 ของภาค และจังหวัดขอนแก่น มีสัดส่วนการผลิตอยู่ที่ร้อยละ 14.1 ของภาค ในขณะที่ จังหวัดอำนาจเจริญ จังหวัดหนองบัวลำภู จังหวัดมุกดาหาร จังหวัดบึงกาฬ และจังหวัดยโสธร มีขนาด เศรษฐกิจเล็กที่สุดของภาค มีสัดส่วนไม่ถึงร้อยละ 2 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

จากข้อมูลแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2566-2570) พบว่าปัญหาความยากจนข้ามรุ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น และยังคงเรื้อรังต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยครัวเรือนที่ตกอยู่ในกับดักความยากจนนี้ยังขาดโอกาสในการเข้าถึงผลประโยชน์จากการเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้สถานการณ์ยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น เนื่องจากเศรษฐกิจที่ซบเซาอันเป็นผลมาจากการระบาดของโควิด-19 จากข้อมูลในปี 2565 พบว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนครัวเรือนยากจนข้ามรุ่นสูงที่สุดในประเทศ มากกว่าร้อยละ 30 ของ

ครัวเรือนยากจนข้ามรุ่นทั้งหมด สภาพลักษณะของครัวเรือนในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ไม่มีเงินออม การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ไม่เกินระดับประถมศึกษา ทำให้ขาดความมั่นคงทางการเงินอย่างหนัก เด็กในครัวเรือนจำนวนมากไม่สามารถเรียนภาคบังคับครบ 9 ปี เนื่องจากครอบครัวขาดแคลนทุนทรัพย์ ส่งผลให้โอกาสการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กเหล่านี้จำกัดและเพิ่มโอกาสที่จะติดอยู่ในวงจรความยากจน โครงสร้างประชากรในครัวเรือนยากจนข้ามรุ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอัตราส่วนการพึ่งพิงของเด็กและผู้สูงอายุต่อวัยแรงงานสูงถึงร้อยละ 90 และอาชีพส่วนใหญ่ของหัวหน้าครัวเรือนคือภาคเกษตรกรรม (ร้อยละ 48.5) รองลงมาคือรับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 28.8)

2.4.2 จังหวัดกาฬสินธุ์

1. ข้อมูลพื้นฐานทางกายภาพ

จังหวัดกาฬสินธุ์ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย และอยู่ตอนกลางของภาคอีสาน ระหว่าง เส้นรุ้งที่ 16 - 17 องศาเหนือ และอยู่ระหว่างเส้นแวงที่ 103 - 104 องศาตะวันออก ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 519 กิโลเมตร ซึ่งจังหวัดกาฬสินธุ์มีเนื้อที่ประมาณ 6,946.75 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 4.3 ล้านไร่ จังหวัดกาฬสินธุ์มีลักษณะภูมิประเทศแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ 1. ลักษณะพื้นที่ตอนบน ได้แก่ บริเวณอำเภอนาคู อำเภอนาคูม่วง อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอนาคู และอำเภอนาคู ซึ่งเป็นบริเวณแนวเทือกเขาภูพาน มีภูเขาสลับซับซ้อน และมีที่ราบในบริเวณ ระหว่างหุบเขาสลับกับป่าทึบ ได้แก่ ป่าดงมูล และป่าดงแม่แฝด บริเวณดังกล่าวเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารหล่อเลี้ยง จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่สำคัญ ได้แก่ ลำน้ำปาว และลำน้ำพาน มีเขื่อนลำปาวเพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ในการเพาะปลูก ทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง 2. ลักษณะพื้นที่ตอนกลาง ได้แก่ บริเวณอำเภอนองบุรี อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอสว่างแดนดิน อำเภอยางตลาด อำเภอนามน อำเภอกุฉินารายณ์ และอำเภอยางสีสุราช ลักษณะภูมิประเทศเป็นเนินเขาสลับกับป่าโปร่งและทุ่งราบ และ 3. ลักษณะพื้นที่ตอนล่าง ได้แก่ บริเวณอำเภอยางตลาด อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอร่องคำ อำเภอกมลาไสย อำเภอดอนจาน และอำเภอฆ้องชัย ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบต่ำเป็นแหล่งเพาะปลูกที่สำคัญของจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นบริเวณที่รับน้ำชลประทานจากโครงการชลประทานลำปาว และมีลำน้ำชี ลำน้ำพาน ลำห้วย บึง และ หนองน้ำทั่วไป

2. ข้อมูลการปกครองและประชากร

จังหวัดกาฬสินธุ์ แบ่งการปกครองส่วนภูมิภาค ออกเป็น 18 อำเภอ 135 ตำบล 1,584 หมู่บ้าน โดยมีอำเภอ รายละเอียดตามตารางที่ 11 และแบ่งการปกครองส่วนท้องถิ่น เป็น

จำนวนทั้งสิ้น 151 แห่ง ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด จำนวน 1 แห่ง เทศบาลเมือง จำนวน 2 แห่ง เทศบาลตำบล จำนวน 77 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 71 แห่ง ดังนี้

ตารางที่ 11 ข้อมูลการปกครองแยกเป็นรายอำเภอของจังหวัดกาฬสินธุ์

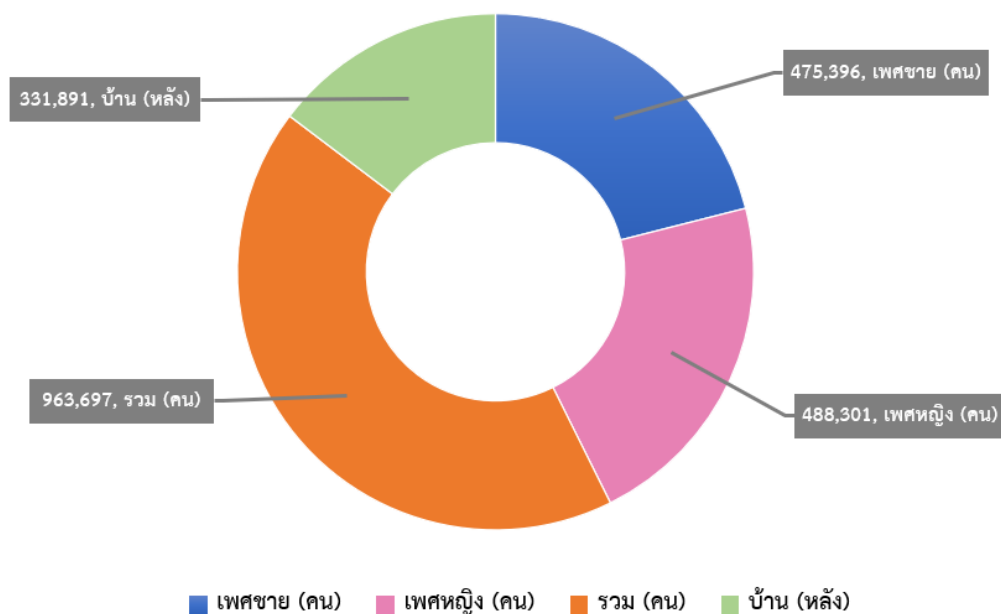
ลำดับ	อำเภอ	จำนวนตำบล	จำนวนหมู่บ้าน
1	อำเภอเมืองกาฬสินธุ์	17 ตำบล	185 หมู่บ้าน
2	อำเภอยางตลาด	15 ตำบล	208 หมู่บ้าน
3	อำเภอกุฉินารายณ์	12 ตำบล	145 หมู่บ้าน
4	อำเภอหนองกุงศรี	9 ตำบล	113 หมู่บ้าน
5	อำเภอห้วยเม็ก	9 ตำบล	84 หมู่บ้าน
6	อำเภอกมลาไสย	8 ตำบล	111 หมู่บ้าน
7	อำเภอสมเด็จ	8 ตำบล	94 หมู่บ้าน
8	อำเภอสหัสขันธ์	8 ตำบล	85 หมู่บ้าน
9	อำเภอเขาวง	6 ตำบล	71 หมู่บ้าน
10	อำเภอก้ามวง	6 ตำบล	71 หมู่บ้าน
11	อำเภอท่าคันโท	6 ตำบล	60 หมู่บ้าน
12	อำเภอนามน	5 ตำบล	67 หมู่บ้าน
13	อำเภอนาคู	5 ตำบล	55 หมู่บ้าน
14	อำเภอฆ้องชัย	5 ตำบล	48 หมู่บ้าน
15	อำเภอดอนจาน	5 ตำบล	48 หมู่บ้าน
16	อำเภอห้วยผึ้ง	4 ตำบล	52 หมู่บ้าน
17	อำเภอสามชัย	4 ตำบล	47 หมู่บ้าน
18	อำเภอร่องคำ	3 ตำบล	40 หมู่บ้าน

ที่มา: สำนักงานส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดกาฬสินธุ์ (2566)

จังหวัดกาฬสินธุ์มีขนาดประชากรที่อยู่ในระดับกลางเมื่อเทียบกับจังหวัดอื่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีประชากรทั้งสิ้น ณ เดือนสิงหาคม 2567 ประชากรรวมทั้งสิ้นจำนวน 963,697 คน จำแนกเป็นเพศหญิง จำนวน 488,301 คน คิดเป็นประมาณ 50.7% และเป็นเพศชาย จำนวน

475,396 คน คิดเป็นประมาณ 49.3% ของประชากรทั้งหมด โครงสร้างทางเพศของประชากร จำนวนเพศหญิงมากกว่าเพศชายเล็กน้อย ซึ่งเป็นลักษณะปกติที่พบในหลายจังหวัดของไทย และมีจำนวนบ้าน 331,891 หลัง รองรับประชากร 962,444 คน คิดเป็นประชากรเฉลี่ยต่อบ้าน ราว 2 - 3 คนต่อหลังคาเรือน ซึ่งถือว่าเป็นโครงสร้างครัวเรือนขนาดเล็กตามแนวโน้มของสังคมในยุคปัจจุบัน

ลักษณะทางประชากรและจำนวนบ้านของจังหวัดกาฬสินธุ์ ปี พ.ศ. 2567

ภาพที่ 17 ลักษณะทางประชากรและจำนวนบ้านของจังหวัดกาฬสินธุ์ ปี พ.ศ. 2567

ที่มา: สถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร, สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง (2567)

ผู้วิจัยได้จัดเรียงชั้นข้อมูลใหม่ตามช่วงอายุ แสดงดังตารางที่ 12 และพบว่าประชากรกลุ่มวัยทำงาน (อายุ 24-59 ปี) เป็นช่วงที่มีประชากรมากที่สุด โดยเฉพาะกลุ่มอายุ 48-59 ปี มีจำนวนสูงสุดที่ 201,022 คน สะท้อนว่าโครงสร้างประชากรของจังหวัดกาฬสินธุ์ยังคงอยู่ในช่วง ฐานกว้าง กลางใหญ่ คือมีแรงงานวัยกลางคนจำนวนมาก ซึ่งมีผลเชิงบวกต่อการผลิตและการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และกลุ่มอายุ 24-35 ปี และ 36-47 ปี ก็มีจำนวนใกล้เคียงกันที่ราว 160,000-170,000 คน ประชากรวัยเด็กและเยาวชน (อายุ 0-23 ปี) รวมกันแล้วอยู่ที่ 235,372 คน หรือประมาณ 24.4% ของประชากรทั้งหมด นับว่าค่อนข้างลดลงเมื่อเทียบกับกลุ่มวัยทำงาน ซึ่งอาจเป็นผลมาจากอัตราการเกิดที่ลดลงต่อเนื่องในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ส่วนประชากรวัยสูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) มีจำนวนรวม 190,420 คน หรือคิดเป็น 19.8% ของประชากรทั้งหมด โดยเฉพาะกลุ่มอายุ 60-71 ปี และ 72-83 ปี ซึ่งมีกว่า 179,950 คนรวมกัน แสดงให้เห็นว่าจังหวัดกาฬสินธุ์เริ่มเข้าสู่สังคมสูงวัย (Aging Society) อย่างชัดเจน ข้อมูลดังกล่าวสำคัญต่อการวางแผนเชิงนโยบายด้านสุขภาพ การดูแลผู้สูงอายุ และสวัสดิการ

ตารางที่ 12 ประชากรรายอายุแยกตามเพศ จังหวัดกาฬสินธุ์ ข้อมูลเดือน สิงหาคม 2567

ช่วงอายุ	ชาย	หญิง	รวม
อายุ 0-11 ปี	52,702	49,922	102,624
อายุ 12-23 ปี	67,596	65,152	132,748
อายุ 24-35 ปี	83,735	79,237	162,972
อายุ 36-47 ปี	88,503	85,408	173,911
อายุ 48-59 ปี	97,156	103,866	201,022
อายุ 60-71 ปี	58,734	67,232	125,966
อายุ 72-83 ปี	23,198	30,786	53,984
อายุ 84-95 ปี	3,587	6,413	10,000
อายุ 96 ปีขึ้นไป	185	285	470
ยอดรวมทั้งหมด	475,396	488,301	963,697

ที่มา: สถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร, สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง (2567)

ภาพที่ 18 จำนวนประชากรแบ่งตามช่วงอายุของจังหวัดกาฬสินธุ์ พ.ศ. 2567

ที่มา: สถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร, สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง (2567)

จากภาพที่ 18 โครงสร้างประชากรของจังหวัดกาฬสินธุ์กำลังเปลี่ยนผ่านจากสังคมฐานกว้างไปสู่ ฐานแคบ-ยอดกว้าง กล่าวคือ มีผู้สูงอายุมากขึ้น แต่เกิดใหม่ลดลงจังหวัดกาฬสินธุ์มีแนวโน้ม

ประชากรในอนาคต แนวโน้มนี้อาจส่งผลต่อ ตลาดแรงงานในอนาคต ที่อาจขาดแคลนแรงงานวัยหนุ่มสาว ภาระงบประมาณของรัฐ ด้านสวัสดิการ เช่น เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ความต้องการบริการสุขภาพและ ผู้ดูแล ที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สถิติจำนวนบ้านในจังหวัดกาฬสินธุ์ มีจำนวน ณ เดือนสิงหาคม 2567 จำนวน 330,679 หลัง โดยผู้วิจัยได้จัดเรียงชั้นข้อมูลใหม่ตามรายอำเภอ จำแนกตามรายอำเภอ แสดงดังตารางที่ 13 ดังนี้

ตารางที่ 13 จำนวนบ้านในจังหวัดกาฬสินธุ์ (หลัง)

ลำดับ	อำเภอ	หลัง
1	อำเภอเมืองกาฬสินธุ์	54,016
2	อำเภอนามน	12,377
3	อำเภอกมลาไสย	20,826
4	อำเภอร่องคำ	5,761
5	อำเภอกุฉินารายณ์	35,772
6	อำเภอเขาวง	14,778
7	อำเภอยางตลาด	41,633
8	อำเภอห้วยเม็ก	16,843
9	อำเภอสหัสขันธ์	13,941
10	อำเภอคำม่วง	14,494
11	อำเภอท่าคันโท	11,548
12	อำเภอหนองกุงศรี	21,295
13	อำเภอสมเด็จ	22,570
14	อำเภอห้วยผึ้ง	9,637
15	อำเภอสามชัย	8,066
16	อำเภอนาคู	10,660
17	อำเภอดอนจาน	8,546
18	อำเภอฆ้องชัย	7,916

ที่มา: สถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร, สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง (2567)

จังหวัดกาฬสินธุ์มีผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (Gross Provincial Product: GPP) เป็นอันดับที่ 46 ของประเทศ ห่างจากจังหวัดที่มี GPP เป็นอันดับ 1 อย่างชลบุรี (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) ถึง 16.5 เท่า และห่างจากจังหวัดขอนแก่นซึ่งอยู่ในกลุ่มจังหวัดเดียวกันถึง 3.5 เท่า แต่มีขนาดเศรษฐกิจใกล้เคียงกับจังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดกาฬสินธุ์มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ สูงที่สุดในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง โดย GPP สามารถบ่งบอกถึงมูลค่าของสินค้าหรือบริการทั้งหมดที่ผลิตขึ้นภายในจังหวัดใดจังหวัดหนึ่งในช่วงเวลาหนึ่ง ใช้เพื่อวัดระดับการผลิตทางเศรษฐกิจของจังหวัด และสามารถเปรียบเทียบการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจระหว่างจังหวัดได้

ในปี พ.ศ. 2564 จังหวัดกาฬสินธุ์มีผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัว (GPP per capita) 77,397 บาท ต่อปี อยู่ในลำดับที่ 68 ของประเทศ (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) ห่างจากจังหวัดอันดับ 1 อย่างระยองถึง 11.7 เท่า (จังหวัดระยองมีผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัวในปี พ.ศ. 2564 เท่ากับ 904,857 บาทต่อคนต่อปี) เมื่อเทียบกับกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ร้อยแก่นสารสินธุ์ ได้แก่ จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งจังหวัดกาฬสินธุ์อยู่ในอันดับ 4 ต่ำสุดในกลุ่มจังหวัด สะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางรายได้และปัญหาความยากจนในพื้นที่จังหวัดที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน แต่มีสถานการณ์ดีขึ้นจากปี 2563 ซึ่งอยู่อันดับสุดท้ายของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง

ตารางที่ 14 เปรียบผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง

จังหวัด	GPP Per Capita (หน่วย: บาทต่อคนต่อปี)				
	2560	2561	2562	2563	2564
ขอนแก่น	118,593	124,551	124,336	121,518	124,489
มหาสารคาม	71,331	74,692	75,337	80,648	85,228
ร้อยเอ็ด	73,303	76,923	76,798	81,090	82,656
กาฬสินธุ์	68,931	74,820	74,294	73,198	77,397

ที่มา: แผนพัฒนาจังหวัดกาฬสินธุ์ พ.ศ. 2566-2570 (จังหวัดกาฬสินธุ์, 2566)

ข้อมูลด้านสังคมและความมั่นคง ของจังหวัดกาฬสินธุ์ระบุว่า จังหวัดกาฬสินธุ์มีประชากรที่อยู่ใต้เส้นความยากจนในปี พ.ศ. 2564 อยู่ที่ร้อยละ 25.20 จังหวัดกาฬสินธุ์จัดอยู่ในอันดับที่ 2 ของประเทศในการจัดอันดับ 10 จังหวัดในประเทศที่มีสัดส่วนคนจน (ด้านรายจ่าย) ขณะที่ค่ากลางของประเทศอยู่ที่ร้อยละ 6.32 แสดงดังตารางที่ 15

ตารางที่ 15 สัดส่วนคนจน (ด้านรายจ่าย) ในปี พ.ศ. 2564 มากที่สุด 10 อันดับ ในประเทศไทย

ที่	จังหวัด	สัดส่วนคนจน (ร้อยละ)
1	ปัตตานี	30.85
2	กาฬสินธุ์	25.20
3	แม่ฮ่องสอน	24.59
4	นครราชสีมา	21.01
5	ระนอง	19.90
6	ยะลา	19.25
7	นราธิวาส	18.69
8	พะเยา	18.13
9	หนองบัวลำภู	18.12
10	ศรีสะเกษ	18.10

ที่มา: แผนพัฒนาจังหวัดกาฬสินธุ์ พ.ศ. 2566-2570 (จังหวัดกาฬสินธุ์, 2566)

จากการเปรียบเทียบสัดส่วนคนจนในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ในปี พ.ศ. 2564 พบว่าจังหวัดกาฬสินธุ์เป็นจังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนสูงที่สุด คือ มีสัดส่วนคนจนสูงถึง ร้อยละ 25.20 รองลงมา ได้แก่ จังหวัดร้อยเอ็ด มีสัดส่วนคนจน (ด้านรายจ่าย) ร้อยละ 6.62 จังหวัดมหาสารคาม มีสัดส่วนคนจน (ด้านรายจ่าย) ร้อยละ 2.24 และจังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนต่ำที่สุด คือ จังหวัดขอนแก่น มีสัดส่วนคนจนเพียงร้อยละ 0.58 (จังหวัดกาฬสินธุ์, 2566)

ในปี 2564 จังหวัดกาฬสินธุ์เป็นจังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนสูงเป็นอันดับที่ 2 ของประเทศ โดยมีสัดส่วนคนจนคิดเป็นร้อยละ 25.20 รองจากจังหวัดปัตตานีที่มีสัดส่วนคนจนร้อยละ 30.85 ทั้งนี้จากการเปรียบเทียบพบว่าจังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนมากที่สุดในประเทศ 10 อันดับแรก ประกอบด้วย 4 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดกาฬสินธุ์ (ร้อยละ 25.20) จังหวัดนครราชสีมา (ร้อยละ 21.01) จังหวัดหนองบัวลำภู (ร้อยละ 18.12) และจังหวัดศรีสะเกษ (ร้อยละ 18.10) นอกจากนี้ ภาคใต้ 4 จังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนสูงเช่นกัน ได้แก่ จังหวัดปัตตานี (ร้อยละ 30.85) จังหวัดระนอง (ร้อยละ 19.90) จังหวัดยะลา (ร้อยละ 19.25) และจังหวัดนราธิวาส (ร้อยละ 18.69) และภาคเหนืออีก 2 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ร้อยละ 24.59) และจังหวัดพะเยา (ร้อยละ 18.13)

จังหวัดกาฬสินธุ์มีสัดส่วนคนจนเพิ่มขึ้นจากปี 2563 ที่มีสัดส่วนร้อยละ 23.14 เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.06 ทำให้ลำดับของจังหวัดเพิ่มขึ้น 2 ลำดับในการจัดอันดับสัดส่วนคนจนในประเทศ โดยนับตั้งแต่ปี 2547-2564 จังหวัดกาฬสินธุ์เป็นหนึ่งในจังหวัดที่ติดอันดับจังหวัดยากจนหนาแน่นถึง 18 ครั้ง การแก้ไขปัญหาความยากจนในจังหวัดกาฬสินธุ์จึงเป็นเรื่องเร่งด่วน โดยจังหวัดได้ดำเนินการผ่านโครงการ Kalasin Happiness Model ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและลดปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน โดยจังหวัดกาฬสินธุ์ได้กำหนดตัวแบบการดำเนิน โครงการ Kalasin Happiness Model คนกาฬสินธุ์ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง โดยมีการขับเคลื่อนใน 2 มิติหลัก คือ มิติแรกเพื่อยกระดับชีวิตขั้นพื้นฐาน โดยมุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายครัวเรือนยากจน โดยใช้เครื่องมือ กระบวนการ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง และมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และมิติที่สอง ยกยกระดับรายได้ เป็นการสร้างและเพิ่มรายได้ให้กับประชาชน โดยมุ่งเน้นการเพิ่มผลิตภาพรวมของภาคการผลิต สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภาคการเกษตร อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว การศึกษา ศิลปะ วัฒนธรรม ในกลุ่มเป้าหมายหลักคือเกษตรกร ผู้ประกอบการ ผู้ใช้แรงงานทั้งในและนอกระบบ บนพื้นฐานของความเสมอภาค และได้รับการอำนวยความสะดวกอย่างเท่าเทียมกัน

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิจัย เรื่อง ความมั่นคงทางอาหาร กรณีศึกษาความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนของจังหวัดกาฬสินธุ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการการบรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน เพื่อศึกษาผลกระทบระหว่างระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการเงินกับความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยผู้วิจัยสามารถจำแนกงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

1. การบรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหาร มีงานวิจัยโดย Floro และ Swain (2021), งานวิจัยของ Lin และคณะ (2022) และงานวิจัยโดย Weatherspoon และคณะ (2017) ดังนี้

Floro และ Swain (2021) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร ความแตกต่างระหว่างเพศ และการเลือกอาชีพในกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำในเขตเมือง (Food Security, Gender, and Occupational Choice among Urban Low-Income Households) โดยมีการวิเคราะห์ในหลายประเทศ เช่น โบลิเวีย, เอกวาดอร์, ฟิลิปปินส์ และไทย ในการศึกษาเน้นศึกษาว่า การเลือก

ประกอบอาชีพสามารถเป็นกลไกหนึ่งที่จะช่วยครัวเรือนที่มีรายได้น้อยในเมืองให้เข้าถึงอาหารได้อย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประกอบอาชีพในธุรกิจอาหาร และการวิจัยครอบคลุมข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพจากครัวเรือนในชุมชนแออัด 14 แห่งใน 4 ประเทศ โดยการศึกษาแยกเป็นภาคส่วนอาหารในเขตเมือง ภาคอาหารในเขตเมืองมีบทบาทสำคัญทั้งในฐานะผู้จัดหาอาหารและเป็นแหล่งรายได้สำหรับผู้ที่มีรายได้น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนแออัด ผู้ประกอบอาชีพในภาคส่วนนี้มักจะมีธุรกิจขนาดเล็กที่เกี่ยวข้องกับการจำหน่ายอาหาร เช่น การขายอาหารตามตลาด หรือตามท้องถนน การเลือกประกอบอาชีพและบทบาทของเพศ คือผู้หญิงในครัวเรือนที่มีความเสี่ยงต่อความไม่มั่นคงทางอาหารมักจะเลือกประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับอาหาร เช่น การขายอาหาร ซึ่งอาจเป็นวิธีในการป้องกันความเสี่ยงจากการขาดแคลนอาหาร ความรับผิดชอบในครัวเรือนและบทบาทของเพศ มีผลต่อการเลือกอาชีพของผู้หญิง โดยผู้หญิงมักจะเลือกอาชีพที่สามารถนำอาหารจากสินค้าที่ขายไม่ออกมาใช้บริโภคได้ Floro และ Swain (2021) ได้ใช้การวิเคราะห์เชิงสถิติ โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจครัวเรือนรายได้น้อยใน 4 ประเทศเพื่อวิเคราะห์ว่า การเลือกประกอบอาชีพในภาคอาหารเกี่ยวข้องกับความไม่มั่นคงทางอาหารอย่างไร พบว่าผู้หญิงในครัวเรือนที่มีรายได้น้อยและมีความเสี่ยงต่อความไม่มั่นคงทางอาหารมีแนวโน้มที่จะเลือกประกอบอาชีพในธุรกิจอาหารมากกว่าผู้ชาย (Floro & Swain, 2013)

ข้อสรุปจากการศึกษางานวิจัยของ Floro และ Swain (2021) พบว่า การประกอบอาชีพในธุรกิจอาหารเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่ผู้หญิงในครัวเรือนที่มีรายได้น้อยเลือกใช้เพื่อให้เข้าถึงอาหารได้มากขึ้น และการสนับสนุนให้ครัวเรือนที่มีรายได้น้อยเข้าถึงแหล่งอาหารที่มั่นคงจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะในบริบทของความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจในเขตเมือง การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า ความมั่นคงทางอาหารในเขตเมืองเป็นปัญหาที่ต้องได้รับความสนใจมากขึ้น และเพศมีบทบาทสำคัญในการเลือกประกอบอาชีพในกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้น้อย

ส่วน Lin และคณะ 2022 การศึกษาวิถีของความไม่มั่นคงทางอาหารท่ามกลางความขัดแย้งในกรณีศึกษาของดินแดนที่ถูกยึดครองปาเลสไตน์ “Pathways to food insecurity in the context of conflict: the case of the occupied Palestinian territory” ซึ่งเป็นการศึกษาวิถีของความไม่มั่นคงทางอาหารท่ามกลางความขัดแย้งในกรณีศึกษาของดินแดนที่ถูกยึดครองปาเลสไตน์ (the occupied Palestinian territory: oPt) ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนานทำให้ความพร้อมในปัจจัยการผลิตและรายได้ลดลง เพิ่มจำนวนวันที่ครัวเรือนต้องพึ่งพาอาหารที่ไม่พึงปรารถนา

และจำกัดความหลากหลายของอาหารและขนาดของมื้ออาหารที่บริโภค รวมทั้งการศึกษาผลกระทบของความขัดแย้งต่อมาตรการความมั่นคงทางอาหารที่แตกต่างกัน (เช่น คณะกรรมการบริโภคอาหารระดับประสบการณ์ความไม่มั่นคงทางอาหาร) ความสัมพันธ์ระหว่างมาตรการเหล่านี้ตลอดจนความสัมพันธ์กับปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ และเกษตรกรรมยังคงอยู่ภายใต้การสำรวจ ความไม่มั่นคงทางอาหารอาจไม่เพียงแต่เป็นความขัดแย้งภายนอกเท่านั้น แต่ยังอาจใช้การกีดกันอาหารเป็นอาวุธในการกีดกันการอยู่อาศัยในดินแดนที่มีการโต้แย้งหรือเพื่อจูงใจให้เกิดการกบฏ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ตั้งคำถามว่า อะไรคือความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ และเกษตรกรรม และมิติของความไม่มั่นคงทางอาหารในสภาพแวดล้อมที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้ง การศึกษานี้ใช้แบบจำลองสมการโครงสร้างทั่วไปเพื่อวิเคราะห์ชุดข้อมูล 'การสำรวจสภาพเศรษฐกิจและสังคมสำหรับครัวเรือนชาวปาเลสไตน์ปี 2014' ที่รวบรวมโดยสำนักงานสถิติกลางปาเลสไตน์ ซึ่งมีตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของประชากรใน oPt ในระดับเขตปกครองและท้องถิ่น จุดมุ่งหมายของการศึกษานี้เพื่อตรวจสอบว่าปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางการเกษตร ส่งผลกระทบต่อความไม่มั่นคงทางอาหารในมิติต่าง ๆ ในสภาพแวดล้อมที่มีความขัดแย้ง ปัจจัยทางการเมือง เช่น ความรุนแรง นโยบายที่ต้องมีใบอนุญาตให้ผ่านเข้าไปในบ้านเกิดของตนเอง ปัจจัยทางเศรษฐกิจ (เช่น การสูญเสียทรัพย์สิน การว่างงาน) ปัจจัยทางการเกษตร (เช่น การขาดแคลนน้ำ สภาพอากาศที่ไม่เอื้ออำนวย) (Lin et al., 2022)

จากงานวิจัยของ Lin และคณะ แตกต่างจากการศึกษาส่วนใหญ่ซึ่งเป็นการมองถึงความมั่นคงทางอาหารแต่ในงานวิจัยนี้กล่าวถึงความไม่มั่นคงทางอาหารซึ่งเป็นการประเมินผ่านหลายปัจจัย ทั้งยังประเมินความไม่มั่นคงทางอาหารภายใต้สถานการณ์ความขัดแย้งที่มีมาอย่างยาวนานของดินแดนที่ถูกยึดครองปาเลสไตน์ การทำความเข้าใจความซับซ้อนในความสัมพันธ์ที่อธิบายและวิเคราะห์ข้างต้นมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการกำหนดนโยบาย แม้ความไม่มั่นคงทางอาหารอาจเป็นสิ่งที่ไม่ค่อยถูกกล่าวถึงแต่ก็อาจเป็นกลยุทธ์โดยตรงที่จะกีดกันการอยู่อาศัยในดินแดนหรือดินแดนที่อยู่ภายใต้การคุกคามของการผนวก ปัจจัยทางการเมืองมีการเชื่อมโยงกันอย่างมีนัยสำคัญ และเกี่ยวข้องกับแง่มุมที่แตกต่างกันของความมั่นคงด้านอาหาร โดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยแก้ไขโครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจในปัจจุบัน ลดการแทรกแซงเพื่อลดความไม่มั่นคงด้านอาหารและทำให้เกิดการปฏิบัติในด้านมนุษยธรรมและการสนับสนุนความช่วยเหลือด้วยความคุ้มครองอย่างเต็มที่

Weatherspoon และคณะ (2017) ได้ทำการศึกษารูปแบบการใช้จ่ายด้านอาหาร ความชอบ นโยบาย และการเข้าถึงของครัวเรือนในประเทศรวันดา “*Food expenditure patterns, preferences, policy, and access of Rwandan households*” เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้ออาหารของครัวเรือนในชนบทของรวันดา โดยศึกษาปัจจัยหลายประการ เช่น รายได้ ราคา การผลิตทางการเกษตร นโยบาย และการเข้าถึงตลาด โดยแบ่งการศึกษาครอบคลุม 6 กลุ่มอาหาร ได้แก่ ธัญพืช รากและหัว เนื้อสัตว์ พืชตระกูลถั่ว ผักและผลไม้ และนม จุดประสงค์และวิธีการวิจัย Niyitanga และคณะ (2016) ศึกษาการใช้โมเดลทางเศรษฐมิติแบบ log-normal double hurdle ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อ และปริมาณการซื้อของครัวเรือนในแต่ละกลุ่มอาหาร ผลการศึกษาพบว่า ครัวเรือนในชนบทมีความอ่อนไหวต่อราคาและการใช้จ่ายเป็นอย่างมาก แต่ราคามีผลกระทบมากกว่าการใช้จ่าย โดยเฉพาะการผลิตพืชผลทางการเกษตรภายในครัวเรือน ทำให้การจัดซื้ออาหารจากตลาดลดลง ผลการวิจัยพบว่า ราคาและรายจ่ายเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อและปริมาณการซื้อในทุกกลุ่มอาหาร การเพิ่มรายจ่ายของครัวเรือน 1% ส่งผลให้การซื้ออาหารแต่ละกลุ่มเพิ่มขึ้นเล็กน้อย เช่น การซื้อธัญพืชเพิ่มขึ้น 0.08% เนื้อสัตว์ 0.05% และนม 0.06% ขณะที่การเพิ่มขึ้นของราคาทำให้ปริมาณการซื้ออาหารลดลง และในด้านผลกระทบจากนโยบายพบว่า นโยบายที่มีการส่งเสริมในบางหมู่บ้าน เช่น โครงการพัฒนาคุณภาพน้ำนม มีผลในการเพิ่มปริมาณการซื้อน้ำนม เนื้อสัตว์ พืชตระกูลถั่ว และผักผลไม้ ส่วนโครงการอื่น ๆ เช่น โครงการจัดการดินและการชลประทาน มีผลลดปริมาณการซื้ออาหารพืช ส่วนพฤติกรรมการบริโภคครัวเรือนในชนบทส่วนใหญ่ผลิตและบริโภคพืชตระกูลถั่ว ผักและผลไม้ และรากและหัวเป็นหลัก โดยการบริโภคเนื้อสัตว์ นม และธัญพืชจะซื้อจากตลาดมากกว่า ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการเพิ่มรายได้ของครัวเรือนมีผลเชิงบวกต่อการเลือกซื้ออาหารที่หลากหลาย แต่ผลลัพธ์ยังคงค่อนข้างน้อย นโยบายที่เน้นเพียงการเพิ่มรายได้อาจไม่เพียงพอในการแก้ไขปัญหาทุพโภชนาการ นโยบายควรมุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างตลาดอาหาร และลดราคาสินค้าอาหารเพื่อกระตุ้นให้ครัวเรือนสามารถเข้าถึงอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการมากขึ้น (Weatherspoon et al., 2017)

สรุปผลการทบทวนวรรณกรรมตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ชี้ให้เห็นว่า การบรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหารเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่องในระดับนโยบายและระดับครัวเรือน การทบทวนวรรณกรรมในวัตถุประสงค์ข้อนี้มุ่งเน้นการศึกษาองค์ประกอบและปัจจัยที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารในหลากหลายบริบท ทั้งในเขตเมือง เขตชนบท และพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง เพื่อทำ

ความเข้าใจกลไกเชิงโครงสร้างและพฤติกรรมที่มีอิทธิพลต่อการเข้าถึงอาหารอย่างทั่วถึงและยั่งยืน การศึกษาความมั่นคงทางอาหารจากหลายบริบทแสดงให้เห็นว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองต่างมีบทบาทสำคัญต่อการบรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะในระดับครัวเรือนซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงจากราคาสินค้า รายได้ ความมั่นคงในการทำงาน และความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรอาหาร นอกจากนี้ บทบาทของเพศและโครงสร้างทางสังคมยังเป็นตัวกำหนดแนวทางในการจัดการความเสี่ยงของแต่ละครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญ จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าความมั่นคงทางอาหารไม่สามารถพิจารณาได้จากปริมาณอาหารเท่านั้น แต่ต้องประเมินในมิติเชิงคุณภาพ ความหลากหลาย เสถียรภาพ และการเข้าถึงอย่างเท่าเทียม โดยเฉพาะในกลุ่มประชากรเปราะบางและพื้นที่ที่มีความท้าทายด้านโครงสร้างพื้นฐานและสภาพแวดล้อมทางการเมือง

2. การศึกษาผลกระทบระหว่างระดับรายได้ของประชากรต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนจากงานของ Kabeya Clement Mulamba (2022) และงานวิจัยของ Kirkpatrick และ Tarasuk (2003) ดังนี้

Kirkpatrick และ Tarasuk (2003) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ต่ำและรูปแบบการใช้จ่ายอาหารของครัวเรือนในแคนาดา (*The relationship between low income and household food expenditure patterns in Canada*) มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการใช้จ่ายด้านอาหารระหว่างครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกับครัวเรือนที่มีรายได้สูง และตรวจสอบผลกระทบของการจ่ายค่าที่อยู่อาศัย (ค่าเช่าหรือค่าจำนอง) ที่มีต่อการใช้จ่ายด้านอาหารในครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ โดยมีวิธีการศึกษาที่ใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากการสำรวจการใช้จ่ายอาหารครอบครัวปี 1996 โดยสำนักงานสถิติแคนาดา ซึ่งเกี่ยวข้องกับครัวเรือนจำนวน 9,793 ครัวเรือน และการสุ่มตัวอย่างข้อมูลถูกเก็บจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนระดับประเทศ โดยมีการสุ่มตัวอย่างหลายขั้นตอนแบบแบ่งชั้น และครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำถูกระบุโดยใช้มาตรการรายได้ต่ำของสำนักงานสถิติแคนาดา

ผลการศึกษา Kirkpatrick และ Tarasuk พบว่า การใช้จ่ายด้านอาหารจากครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำใช้จ่ายด้านอาหารน้อยกว่าครัวเรือนที่มีรายได้สูง ทั้งในการซื้ออาหารที่ร้านค้าและร้านอาหาร โดยอาหารประเภทนมและผักครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำจัดสรรเงินในงบอาหารมากกว่าสำหรับผลิตภัณฑ์นม แต่กลับซื้อนมและผักผลไม้ในปริมาณที่น้อยกว่าครัวเรือนที่มีรายได้สูง ในด้านผลกระทบจากค่าที่อยู่อาศัย ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำและต้องจ่ายค่าที่อยู่อาศัย (ค่าเช่าหรือค่าจำนอง) ใช้จ่ายน้อยลง

สำหรับอาหารที่จำเป็น เช่น นมและเนื้อสัตว์ เมื่อเทียบกับครัวเรือนที่ไม่มีค่าที่อยู่อาศัย และการศึกษาชี้ให้เห็นผลกระทบทางโภชนาการว่ารายได้ต่ำจำกัดการเข้าถึงอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ เช่น นมและผักผลไม้ ซึ่งจำเป็นต่อสุขภาพที่ดี ส่วนรูปแบบการใช้จ่ายตามระดับการศึกษา การศึกษาพบว่าครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำซื้อนมในปริมาณน้อยกว่า แม้เมื่อเทียบในแต่ละระดับการศึกษา สำหรับครัวเรือนที่มีหัวหน้าครอบครัวที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา รายได้ต่ำยังส่งผลกระทบต่อการศึกษาซื้อผักผลไม้ และเนื้อสัตว์ (Kirkpatrick and Tarasuk, 2003)

บทสรุปจากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ต่ำและรูปแบบการใช้จ่ายอาหารของครัวเรือนในแคนาดา พบว่า ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำเผชิญกับความท้าทายในการเข้าถึงอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ โดยเฉพาะนมและผักผลไม้ เนื่องจากข้อจำกัดทางการเงิน การศึกษานี้เรียกร้องให้มีการให้ความสนใจมากขึ้นในการทำให้อาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการสามารถเข้าถึงได้ในราคาที่เหมาะสมสำหรับครัวเรือนที่มีรายได้น้อยในแคนาดา การศึกษานี้ให้ข้อมูลที่มีคุณค่าเกี่ยวกับผลกระทบของสภาพเศรษฐกิจต่อการเลือกอาหาร และเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการมีมาตรการเพื่อปรับปรุงความมั่นคงทางอาหารในกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้น้อย

และในปี 2022 Kabeya Clement Mulamba (2022) การวิเคราะห์ข้อมูลระดับครัวเรือนจากประเทศแอฟริกาใต้เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารกับรายได้ของครัวเรือน ซึ่งใช้การวิเคราะห์ข้อมูลหลายระดับ (multilevel regression analysis) เพื่อพิจารณาผลกระทบในแต่ละพื้นที่ (*Relationship between households' share of food expenditure and income across South African districts: a multilevel regression analysis*) มีการนำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลระดับครัวเรือนจากประเทศแอฟริกาใต้เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารกับรายได้ของครัวเรือน และความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ครัวเรือนกับสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารตามของเอดเงิล ตาม Engel's Law ซึ่ง Mulamba ได้ตั้งคำถาม 3 ข้อสำคัญ ได้แก่ รายได้ครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารในเขตพื้นที่หรือไม่? ความสัมพันธ์นี้มีความแตกต่างกันระหว่างเขตที่อยู่อาศัยหรือไม่? และปัจจัยบริบทของเขตส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ครัวเรือนกับสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารหรือไม่? คำถามวิจัยเหล่านี้มีเป้าหมายเพื่อทดสอบ “กฎของเอดเงิล” Engel's Law ที่กล่าวว่าเมื่อรายได้เพิ่มขึ้น สัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารจะลดลง Mulamba ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายชิ้นที่ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างรายได้และค่าใช้จ่ายด้านอาหารในระดับโลก โดยส่วนใหญ่ใช้ Engel's Law เป็นฐานทฤษฎี แต่วิธีการ

วิเคราะห์ที่ใช้ในบทความนี้ เช่น การใช้ multilevel modeling (MLM) ยังไม่เคยถูกนำมาใช้ในการศึกษาก่อนหน้านี้ในบริบทของแอฟริกาใต้ ซึ่งการศึกษานี้ใช้ข้อมูลจากการสำรวจ National Income Dynamics Study (NIDS) ของแอฟริกาใต้ และแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ระดับ คือ ครัวเรือน (Level 1) และเขต (Level 2) โดยใช้การวิเคราะห์หลายระดับ (MLM) เพื่อจัดการกับความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากการกระจายตัวของครัวเรือนในแต่ละเขต (Mulamba, 2022)

ผลการวิเคราะห์ยืนยันความถูกต้องของ Engel's Law สำหรับประเทศแอฟริกาใต้ โดยพบว่า รายได้ครัวเรือนมีความสัมพันธ์เชิงลบกับสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหาร นั่นคือ เมื่อรายได้ต่อหัวเพิ่มขึ้น สัดส่วนที่ใช้ไปกับอาหารจะลดลง นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยของเขต เช่น รายได้เฉลี่ยของเขต มีผลต่อสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารด้วย จากผลการศึกษายืนยันว่า Engel's Law ยังคงเป็นจริงในบริบทของประเทศแอฟริกาใต้ กล่าวคือ เมื่อรายได้ครัวเรือนเพิ่มขึ้น สัดส่วนของค่าใช้จ่ายที่ใช้กับอาหารจะลดลง การวิเคราะห์หลายระดับยังแสดงให้เห็นว่า บริบทของเขต เช่น รายได้เฉลี่ยของเขต มีผลสำคัญในการอธิบายพฤติกรรมค่าใช้จ่ายของครัวเรือน และพบว่าครัวเรือนในเขตที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำจะมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารสูงกว่า

สรุปผลการทบทวนวรรณกรรมตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างระดับรายได้ของครัวเรือนกับความมั่นคงทางอาหารเป็นประเด็นที่ได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวางในหลายประเทศ เนื่องจากรายได้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการบริโภค การเข้าถึงอาหาร และคุณภาพของอาหารที่บริโภค โดยเฉพาะในกลุ่มประชากรที่มีรายได้น้อย การศึกษานี้ได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อทำความเข้าใจผลกระทบของรายได้ต่อรูปแบบการใช้จ่ายอาหารและระดับความมั่นคงทางอาหาร โดยพิจารณาจากงานวิจัยที่สำคัญ 2 ฉบับ ได้แก่ งานของ Kirkpatrick และ Tarasuk (2003) ในประเทศแคนาดา และงานของ Mulamba (2022) ในประเทศแอฟริกาใต้ จากการวิเคราะห์งานวิจัยทั้งสองฉบับข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า รายได้ของครัวเรือนมีผลกระทบโดยตรงต่อความมั่นคงทางอาหาร โดยครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำมักมีข้อจำกัดในการเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพ และมีแนวโน้มใช้จ่ายในสัดส่วนที่สูงขึ้นสำหรับอาหารแต่ได้รับคุณค่าสารอาหารต่ำกว่า ในขณะที่ครัวเรือนที่มีรายได้สูงสามารถกระจายการบริโภคอาหารได้หลากหลายและมีคุณภาพดีกว่า นอกจากนี้ บริบทของพื้นที่ เช่น รายได้เฉลี่ยของเขต และต้นทุนที่อยู่อาศัย ยังเป็นปัจจัยแทรกซ้อนที่สำคัญในการอธิบายพฤติกรรมการใช้จ่ายอาหารของครัวเรือน ทั้งนี้ การทบทวนวรรณกรรมข้างต้นให้

ข้อมูลสนับสนุนเชิงประจักษ์ที่ชัดเจนต่อแนวคิดที่ว่า “ความมั่นคงทางอาหารเริ่มต้นจากความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือน

3. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการเงินกับความมั่นคงทางอาหารของประชากร โดย Rosen และ Shapouri (2001) และ Babatunde และ Qaim (2010)

ในงานวิจัยของ Rosen และ Shapouri (2001) ได้ศึกษาผลกระทบของการกระจายรายได้ต่อความมั่นคงทางอาหาร (*Effects of Income Distribution on Food Security*) ซึ่งวิเคราะห์ถึงปัญหาความมั่นคงทางอาหารว่า ในปี 1996 ที่การประชุมสุดยอดอาหารโลก ผู้เข้าร่วมประชุมให้คำมั่นว่าจะลดจำนวนคนที่ขาดสารอาหารลงครึ่งหนึ่งภายในปี 2015 ความยากจนและการขาดอำนาจในการซื้อเป็นสาเหตุสำคัญของภาวะขาดสารอาหารในประเทศที่พัฒนาน้อยกว่าและเชื่อว่าประเทศที่มีรายได้ต่ำจะมีปัญหาการขาดสารอาหารรุนแรงกว่าประเทศที่มีรายได้สูง และยังศึกษาความแตกต่างของการบริโภคอาหารตามกลุ่มรายได้ โดยการวิเคราะห์ช่องว่างการกระจายอาหาร (distribution gap) เป็นการประมาณการปริมาณอาหารที่ต้องใช้เพื่อเพิ่มการบริโภคของแต่ละกลุ่มรายได้ให้ถึงระดับโภชนาการขั้นต่ำ และพบว่าในปี 2000 ช่องว่างการกระจายอาหารรวมใน 67 ประเทศมีมากกว่า 25 ล้านตัน และคาดการณ์ว่าจะเพิ่มขึ้นถึง 30 ล้านตันภายในปี 2010 โดยมองว่าผลกระทบของการกระจายรายได้ต่อการบริโภคอาหาร ตัวอย่างในละตินอเมริกาแสดงให้เห็นว่ากลุ่มรายได้สูงสุดบริโภคอาหารมากกว่ากลุ่มรายได้ต่ำสุดถึงร้อยละ 50 ในปี 2000 ส่วนในเอเชีย กลุ่มรายได้ต่ำสุดเป็นกลุ่มเดียวที่ไม่สามารถบริโภคอาหารถึงระดับขั้นต่ำในปี 2000 ซึ่งภูมิภาคที่มีความเปราะบางต่อความมั่นคงทางอาหารคือแอฟริกาตอนใต้ของทะเลทรายซาฮารา มีเพียงกลุ่มรายได้สูงสุดสองกลุ่มที่บริโภคอาหารถึงระดับโภชนาการขั้นต่ำในปี 2000 ภูมิภาคนี้มีแนวโน้มว่าจะประสบปัญหาความมั่นคงทางอาหารที่รุนแรงขึ้นในทศวรรษต่อไป และการคาดการณ์จำนวนคนที่ขาดอาหารคาดว่าในปี 2010 จำนวนผู้ขาดอาหารทั่วโลกลดลงจาก 774 ล้านคนในปี 2000 เหลือ 695 ล้านคน แต่ปัญหาการกระจายอาหารยังคงเป็นปัญหาสำคัญ โดยเฉพาะในแอฟริกา ในเอเชีย จำนวนคนที่ขาดอาหารคาดว่าจะลดลงมาก แต่ในแอฟริกาคาดว่าจะเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 20 (Rosen and Shapouri, 2001)

บทสรุปศึกษาผลกระทบของการกระจายรายได้ต่อความมั่นคงทางอาหารของ Rosen และ Shapouri (2001) ว่าความไม่เสมอภาคด้านรายได้มีผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร และการกระจายอาหารไม่เท่าเทียมในหลายภูมิภาคทำให้เกิดปัญหาการขาดอาหารในกลุ่มรายได้ต่ำ การแก้ไขปัญหาความมั่นคงทางอาหารจำเป็นต้องพัฒนานโยบายที่เน้นการเจริญเติบโตของรายได้และการเพิ่ม

ผลผลิตในภาคการเกษตร Rosen และ Shapouri เสนอทางเลือกในการแก้ไขปัญหาความมั่นคงทางอาหารการเจริญเติบโตในภาคการเกษตรเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มความมั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะในระยะยาว ในระยะสั้นถึงกลาง จำเป็นต้องมีนโยบายเฉพาะเจาะจง เช่น การให้เงินอุดหนุนอาหารแก่คนจน ควบคู่กับการเพิ่มการลงทุนในภาคการเกษตร ซึ่งเอกสารนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการกระจายรายได้ในการกำหนดความมั่นคงทางอาหารและความจำเป็นในการสร้างนโยบายที่สามารถช่วยกลุ่มรายได้ต่ำในการเข้าถึงอาหารอย่างเพียงพอ

ส่วน Babatunde และ Qaim (2010) กล่าวถึง ผลกระทบของรายได้นอกฟาร์มต่อความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการในไนจีเรีย *"Impact of off-farm income on food security and nutrition in Nigeria"* ที่ปัญหาความมั่นคงทางอาหารและภาวะโภชนาการในประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะในแอฟริกาใต้ ยังคงเป็นความท้าทายสำคัญ รายได้จากนอกภาคเกษตรอาจมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครัวเรือนเกษตรกร โดยเฉพาะในกรณีที่ทรัพยากรด้านเกษตรมีจำกัดโดยข้อมูลที่ใช้มาจากการสำรวจครัวเรือนเกษตรกรในรัฐควารา ประเทศไนจีเรีย ซึ่งเก็บข้อมูลในช่วงเดือนเมษายนถึงสิงหาคม 2006 โดยสุ่มตัวอย่างจาก 220 ครัวเรือน ครอบคลุมข้อมูลรายได้ การบริโภคอาหาร รายจ่าย และลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม Babatunde และ Qaim ได้ทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนาถึงปริมาณแคลอรีและสารอาหาร พบว่าการบริโภคแคลอรีต่อครัวเรือนเฉลี่ยอยู่ที่ 2,427 แคลอรีต่อวัน ซึ่งต่ำกว่าคำแนะนำของ FAO เล็กน้อย โดยครัวเรือนที่มีรายได้นอกภาคเกษตรมีการบริโภคแคลอรีและสารอาหารมากกว่าครัวเรือนที่ไม่มีรายได้นอกภาคเกษตร บทบาทของรายได้นอกภาคเกษตร ครัวเรือนที่มีรายได้นอกภาคเกษตรมีการบริโภคอาหารที่มีคุณภาพสูงกว่า และมีการบริโภคอาหารจากผลไม้ ผัก และผลิตภัณฑ์สัตว์ในสัดส่วนที่สูงกว่า และอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างแคลอรีและสารอาหารว่า การมีรายได้นอกภาคเกษตรช่วยให้ครัวเรือนมีการบริโภคอาหารที่ดีกว่า ทั้งปริมาณและคุณภาพ โดยเฉพาะอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง เด็กในครัวเรือนที่มีรายได้นอกภาคเกษตรมีภาวะโภชนาการที่ดีกว่าเมื่อวัดจาก Z-score โดยมีอัตราการเตี้ย ผอม และน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ที่ลดลงในกลุ่มนี้ การอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์ถึงรายได้นอกภาคเกษตรไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มรายได้รวมของครัวเรือน แต่ยังช่วยให้การผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้นด้วย ทำให้เกิดการใช้จ่ายการผลิตทางการเกษตรมากขึ้น เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และแรงงาน โดย Babatunde และ Qaim ได้ข้อสรุปว่า รายได้นอกภาคเกษตรมีผลดีต่อความมั่นคงทางอาหารและ

โภชนาการในครัวเรือนในรัฐควารา ประเทศไนจีเรีย และสามารถช่วยเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรและรายได้จากฟาร์ม (Babatunde and Qaim, 2010)

สรุปผลการทบทวนวรรณกรรมตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ชี้ให้เห็นว่าประเด็นเรื่องค่าใช้จ่ายด้านอาหารในครัวเรือนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีผลโดยตรงต่อระดับความมั่นคงทางอาหาร งานวิจัยในประเด็นนี้ได้ให้ความสำคัญกับโครงสร้างรายได้ การกระจายรายได้ และแหล่งที่มาของรายได้ ซึ่งมีอิทธิพลต่อทั้งปริมาณและคุณภาพของอาหารที่บริโภค โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา การทบทวนวรรณกรรมในข้อนี้พิจารณาจาก 2 งานศึกษาหลัก ได้แก่ Rosen และ Shapouri (2001) และ Babatunde และ Qaim (2010) สามารถสรุปได้ว่า ความไม่เท่าเทียมในการกระจายรายได้ส่งผลโดยตรงต่อความสามารถในการบริโภคอาหารที่มีคุณภาพ นอกจากนี้แล้ว ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำหรือมีรายได้จำกัดจากภาคใดภาคหนึ่งมักมีข้อจำกัดในการเลือกซื้ออาหาร ส่งผลกระทบต่อภาวะโภชนาการโดยรวม ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากรในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีแหล่งรายได้เสริม โดยเฉพาะจากนอกภาคเกษตร มีศักยภาพในการยกระดับคุณภาพชีวิตของครัวเรือน ช่วยเพิ่มรายได้รวม และสร้างเสถียรภาพในการบริโภคอาหารมากไปกว่านั้นคือการส่งเสริมความมั่นคงทางอาหารจึงไม่อาจพิจารณาเฉพาะมิติปริมาณการบริโภคเพียงอย่างเดียว แต่ต้องพิจารณาโครงสร้างรายได้และนโยบายสนับสนุนเชิงระบบที่สามารถเพิ่มอำนาจซื้อของครัวเรือนได้อย่างยั่งยืน

จากการสังเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารในหลายบริบท พบประเด็นร่วมและบทเรียนสำคัญที่สามารถสรุปภาพรวมและนำไปประยุกต์ใช้ในเชิงนโยบายและวิชาการ พบว่าแนวโน้มการวิจัยในปัจจุบันมุ่งเน้นการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างที่เชื่อมโยงประเด็นรายได้ ค่าใช้จ่าย ความเหลื่อมล้ำ บทบาททางเพศ บริบททางพื้นที่ และอำนาจทางการเมือง เข้ากับความสามารถในการเข้าถึงและบริโภคอาหารอย่างเพียงพอและเหมาะสม ซึ่งสามารถพรรณนาเป็นประเด็นหลักได้ ดังนี้

1. รายได้และความเหลื่อมล้ำคือแกนหลักของความมั่นคงทางอาหาร

งานวิจัยโดย Rosen และ Shapouri (2001) ร่วมกับ Mulamba (2022) ชี้ให้เห็นว่าการมีอาหารเพียงพอในระดับประเทศ ไม่สามารถรับประกันการมี “ความมั่นคงทางอาหาร” ในระดับครัวเรือนได้ หากเกิดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้อย่างรุนแรง โดยเฉพาะกลุ่มประชากรที่อยู่ในควินไทล์ล่างสุดมีแนวโน้มบริโภคพลังงานไม่ถึงเกณฑ์ขั้นต่ำ งานทั้งสองชิ้นสนับสนุน “กฎของเอ็งเกล” ซึ่งระบุว่าเมื่อรายได้เพิ่มขึ้น สัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารจะลดลงในขณะที่คุณภาพการบริโภคกลับดีขึ้น

ในทางกลับกัน กลุ่มรายได้น้อยต้องใช้สัดส่วนรายได้สูงขึ้นเพื่อซื้ออาหาร ซึ่งมักเป็นอาหารคุณค่าต่ำในราคาสูงเมื่อเทียบกับคุณค่าโภชนาการ

2. ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนเป็นตัวบ่งชี้ภาวะโภชนาการ

การวิเคราะห์โดย Rose และ Charlton (2002) รวมถึง Kirkpatrick และ Tarasuk (2003) ระบุว่าข้อมูลด้านรายจ่ายอาหารของครัวเรือนสามารถใช้เป็นตัวชี้วัดภาวะไม่มั่นคงทางอาหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในบริบทที่ไม่มีข้อมูลโภชนาการหรือการบริโภคโดยตรง เช่น การสำรวจสุขภาพหรือข้อมูลชีวสถิติ ความสามารถในการเข้าถึงอาหารยังเชื่อมโยงโดยตรงกับภาระค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ที่อยู่อาศัย ซึ่งหากสูงเกินไปจะลดทอนศักยภาพของครัวเรือนในการจัดสรรงบประมาณเพื่ออาหารที่มีคุณค่า

3. มิติทางเพศและอาชีพมีผลต่อกลยุทธ์การจัดการอาหาร

Floro และ Swain (2013) เน้นบทบาทของผู้หญิงในครัวเรือนรายได้น้อยในเขตเมืองว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดการความมั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะผ่านการเลือกประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับอาหาร เช่น การขายอาหารริมทางหรือการเปิดร้านอาหารขนาดเล็ก ซึ่งนอกจากจะเป็นรายได้เสริมแล้ว ยังสามารถใช้วัตถุดิบที่เหลือในการบริโภคภายในครัวเรือนได้อีกด้วย นี่สะท้อนให้เห็นว่าการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารจำเป็นต้องคำนึงถึงมิติทางเพศและอาชีพอย่างเป็นระบบ

4. รายได้นอกภาคเกษตรช่วยลดความเปราะบางทางอาหารในชนบท

Babatunde และ Qaim (2010) พบว่า รายได้จากนอกภาคเกษตร (off-farm income) มีผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อคุณภาพอาหารและสถานะโภชนาการของครัวเรือน โดยเฉพาะในด้านพลังงาน แร่ธาตุ และวิตามิน รวมถึงภาวะโภชนาการของเด็ก สะท้อนว่าการพึ่งพารายได้จากภาคเกษตรอย่างเดียวมีความเสี่ยงสูง โดยเฉพาะในบริบทของประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งรายได้นอกภาคเกษตรจึงเป็นแนวนโยบายสำคัญในการลดภาวะเปราะบางทางโภชนาการ

5. บริบททางภูมิศาสตร์และตลาดส่งผลต่อพฤติกรรมบริโภค

ทีมงานของ Weatherspoon et al. (2016) และ Mulamba (2022) พบว่าความหลากหลายของอาหารที่ครัวเรือนเลือกซื้อขึ้นอยู่กับปัจจัยบริบท เช่น ราคาสินค้า การเข้าถึงตลาด รายได้เฉลี่ยในเขตพื้นที่ และนโยบายส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรในระดับท้องถิ่น ซึ่งทั้งหมดนี้มีผลต่อการตัดสินใจของครัวเรือนในการบริโภคอาหารและกระทบโดยตรงต่อความมั่นคงทางอาหารในแต่ละพื้นที่

6. ความขัดแย้งและโครงสร้างอำนาจมีผลโดยตรงต่อความมั่นคงทางอาหาร

งานวิจัยของ Lin และคณะ (2022) ซึ่งศึกษากรณีดินแดนปาเลสไตน์ ให้ข้อสังเกตว่าความไม่มั่นคงทางอาหารในพื้นที่ความขัดแย้งไม่สามารถพิจารณาแยกจากมิติการเมืองและสิทธิมนุษยชนได้ ความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากร พื้นที่เกษตร และเส้นทางตลาดถูกจำกัดจากนโยบายความมั่นคงหรือการยึดครอง ส่งผลให้ครัวเรือนต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกโดยไม่สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

7. การประยุกต์ใช้เชิงนโยบายและการวิจัย

การออกแบบนโยบายเชิงโครงสร้างเพื่อเสริมสร้างการเข้าถึงอาหาร ควรออกแบบนโยบายที่มุ่งลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มอำนาจซื้อของกลุ่มรายได้น้อย ทั้งในรูปแบบของการลงทุนด้านเกษตร สนับสนุนรายได้นอกภาคเกษตร และลดภาระค่าใช้จ่ายถาวร เช่น ค่าเช่าบ้านหรือค่ารักษาพยาบาล นอกจากนี้แล้วการใช้ข้อมูลค่าใช้จ่ายเป็นเครื่องมือวิเคราะห์เชิงนโยบายในประเทศที่ไม่มีระบบข้อมูลโภชนาการที่ดี ข้อมูลรายจ่ายด้านอาหารและรายได้ครัวเรือนสามารถนำมาใช้ในการระบุและจำแนกกลุ่มเป้าหมายที่ประสบภาวะความไม่มั่นคงทางอาหารได้อย่างแม่นยำ ในด้านการส่งเสริมบทบาทของผู้หญิงและภาคเศรษฐกิจนอกระบบในเมืองนโยบายควรสนับสนุนผู้หญิงและผู้ประกอบการขนาดเล็กในเขตเมืองโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับอาหาร ซึ่งนอกจากจะสร้างรายได้แล้ว ยังส่งเสริมโภชนาการของครัวเรือนได้โดยตรง และการใช้การวิเคราะห์เชิงพื้นที่ด้วยแบบจำลองลำดับชั้น (Multilevel Modeling) เพื่อให้เข้าใจมิติของรายได้และความมั่นคงทางอาหารในระดับจังหวัดหรืออำเภอได้อย่างแม่นยำ เหมาะกับการจัดสรรทรัพยากรและออกแบบนโยบายเฉพาะพื้นที่ รวมถึงการตอบสนองในพื้นที่ความขัดแย้งต้องยึดหลักสิทธิมนุษยชน การเข้าถึงอาหารควรถือเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน นโยบายที่ดีควรเน้นการฟื้นฟูศักยภาพของครัวเรือนในระยะยาว มากกว่าการช่วยเหลือระยะสั้นเพียงอย่างเดียว การออกแบบนโยบายหรือการวิจัยต่อยอดจึงควรคำนึงถึงความซับซ้อนดังกล่าว และไม่ควรพิจารณาเพียงในเชิงปริมาณของอาหารเท่านั้น แต่ควรครอบคลุมคุณภาพ ความยั่งยืน และความ เป็นธรรมในการเข้าถึงอาหารด้วย จากภาพรวมดังกล่าวเห็นได้ว่าความมั่นคงทางอาหารเป็นเรื่องซับซ้อนที่เกี่ยวข้องกับมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในเชิงโครงสร้าง

ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ตามตารางที่ 16

ตารางที่ 16 สรุปผลการทบทวนวรรณกรรมที่ใช้ในงานวิจัย

ชื่อเรื่อง “Effects of Income Distribution on Food Security”	
ผู้เขียน/ปีที่พิมพ์	Stacey Rosen และ Shahla Shapouri (2001)
วัตถุประสงค์	งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของความไม่เท่าเทียมในการกระจายรายได้ต่อความมั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งมักเผชิญกับภาวะการขาดแคลนพลังงานอาหารแม้จะมีอาหารเพียงพอในระดับชาติ การศึกษามุ่งเน้นการวัดช่องว่างการบริโภค ในกลุ่มรายได้ต่ำ
ระเบียบวิธีวิจัย	ใช้วิธีวิเคราะห์แบบประมาณการทางอ้อมโดยใช้ข้อมูลการกระจายรายได้และอัตราการบริโภคพลังงานอาหารตามกลุ่มควินไทล์รายได้ (income quintiles) จาก 67 ประเทศกำลังพัฒนา และพัฒนาเครื่องชี้วัด “distribution gap” เพื่อเปรียบเทียบปริมาณอาหารที่ต้องใช้ในการยกระดับการบริโภคของกลุ่มรายได้ต่ำให้ถึงมาตรฐานขั้นต่ำด้านโภชนาการ
ผลการวิจัย/ข้อค้นพบ/ข้อสรุป	<p>ผลการวิจัย: พบว่าช่องว่างด้านการบริโภคอาหารของกลุ่มรายได้ต่ำมีขนาดใหญ่มากเมื่อเทียบกับค่าเฉลี่ยระดับประเทศ โดยเฉพาะในภูมิภาค Sub-Saharan Africa ที่การบริโภคแคลอรีของกลุ่มรายได้ต่ำสุดมีเพียง 81% ของความต้องการขั้นต่ำ ขณะที่ภูมิภาคเอเชียมีแนวโน้มลดช่องว่างด้านโภชนาการจากการเติบโตทางเศรษฐกิจ</p> <p>ข้อค้นพบ: ความไม่เท่าเทียมทางรายได้เป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อภาวะความไม่มั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศรายได้ต่ำที่มีความเปราะบางทางเศรษฐกิจและต้องพึ่งพาแรงงานภาคเกษตรเป็นหลัก แม้ปริมาณอาหารโดยรวมจะเพิ่มขึ้น แต่การกระจายโภชนาการที่ไม่ทั่วถึงยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญ</p> <p>ข้อสรุป: นโยบายส่งเสริมความมั่นคงทางอาหารในประเทศกำลังพัฒนาควรมุ่งเน้นที่การยกระดับรายได้ของกลุ่มประชากรยากจนผ่านการลงทุนในภาคเกษตรกรรมและการออกแบบระบบสวัสดิการที่ตรงจุด รวมถึงมาตรการสนับสนุนทางโภชนาการในระยะสั้นและระยะกลาง ในการส่งเสริมความมั่นคงทางอาหารจึงไม่อาจพิจารณาเฉพาะมิติปริมาณการบริโภคเพียงอย่างเดียว แต่ต้องพิจารณาโครงสร้างรายได้และนโยบายสนับสนุนเชิงระบบที่สามารถเพิ่มอำนาจซื้อของครัวเรือนได้อย่างยั่งยืน</p>
หัวใจสำคัญ/ธีมในการศึกษา	ความไม่เท่าเทียมทางรายได้เป็นตัวแปรหลักที่กำหนดระดับความมั่นคงทางอาหารในระดับประเทศและครัวเรือน

<p>จุดแข็ง จุดอ่อน และช่องว่าง งานวิจัย</p>	<ul style="list-style-type: none"> - จุดแข็ง: ใช้ข้อมูลเชิงปริมาณระดับประเทศจากหลายภูมิภาคทั่วโลก มีการพัฒนาแนวคิดใหม่ในการประเมินช่องว่างด้านโภชนาการ - จุดอ่อน: ใช้การประมาณทางอ้อมซึ่งอาจมีข้อจำกัดด้านความแม่นยำ และไม่มีข้อมูลระดับครัวเรือนในการยืนยันผลลัพธ์ - ช่องว่าง: ยังขาดการเชื่อมโยงเชิงลึกระหว่างนโยบายรัฐกับผลกระทบต่อการลดช่องว่างด้านอาหาร
<p>สิ่งที่ได้จากการ ทบทวนวรรณกรรม</p>	<p>ยืนยันถึงความสำคัญของการพิจารณา “มิติด้านรายได้” เป็นองค์ประกอบหลักในการวิเคราะห์ความมั่นคงทางอาหาร และชี้ให้เห็นว่าความมั่นคงทางอาหารไม่สามารถพิจารณาแค่ในเชิงปริมาณ แต่ต้องพิจารณาถึงคุณภาพและความเท่าเทียมในการเข้าถึง โดย Rosen และ Shapouri (2001) ได้วิเคราะห์บทบาทของโครงสร้างการกระจายรายได้ที่มีผลต่อ ความสามารถในการบริโภคอาหารอย่างเพียงพอของประชากรในประเทศที่พัฒนาน้อย โดยเน้นการศึกษาช่องว่างการบริโภคอาหาร (distribution gap) และปริมาณอาหารที่จำเป็นต้องจัดสรรเพิ่มเติมเพื่อให้กลุ่มรายได้ต่ำสามารถบริโภคได้ถึงระดับโภชนาการขั้นต่ำตามเกณฑ์</p> <p>ผลการวิเคราะห์พบว่า ความไม่เสมอภาคทางรายได้เป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลให้กลุ่มประชากรที่มีรายได้ต่ำไม่สามารถบริโภคอาหารได้ถึงระดับขั้นต่ำ กลุ่มรายได้สูงสุดบริโภคอาหารมากกว่ากลุ่มรายได้ต่ำสุดถึง 50% ในภูมิภาคละตินอเมริกา และในเอเชีย กลุ่มรายได้ต่ำสุดเป็นกลุ่มเดียวที่ไม่สามารถบริโภคอาหารถึงเกณฑ์ขั้นต่ำได้ในปี 2000 ภูมิภาคแอฟริกาตอนใต้ของทะเลทรายซาฮารามีความเปราะบางสูง โดยในปี 2000 มีเพียง 2 กลุ่มรายได้บนสุดที่บริโภคอาหารได้ถึงระดับโภชนาการขั้นต่ำ โดยคาดการณ์ว่าจำนวนผู้ขาดสารอาหารทั่วโลกจะลดลงจาก 774 ล้านคน (ปี 2000) เหลือ 695 ล้านคนในปี 2010 แต่จำนวนในแอฟริกาจะเพิ่มขึ้นถึง 20% ซึ่งข้อเสนอเชิงนโยบายจากการศึกษานี้เน้นให้ความสำคัญกับการเติบโตในภาคเกษตรควบคู่กับนโยบายเฉพาะเจาะจง เช่น การให้เงินอุดหนุนแก่กลุ่มเปราะบาง และการลงทุนเพื่อเพิ่มผลผลิตอาหาร อันเป็นแนวทางสำคัญต่อการลดช่องว่างทางโภชนาการในระยะยาว</p>
<p>ชื่อเรื่อง “Quantitative Indicators from a Food Expenditure Survey Can Be Used to Target the Food Insecure in South Africa”</p>	
<p>ผู้เขียน/ปีที่พิมพ์</p>	<p>Donald Rose และ Karen E. Charlton (2002)</p>

วัตถุประสงค์	เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ในการใช้ตัวชี้วัดเชิงปริมาณจากการสำรวจรายจ่ายอาหารของครัวเรือน เพื่อระบุและแบ่งกลุ่มครัวเรือนที่มีภาวะไม่มั่นคงทางอาหารในแอฟริกาใต้ และเพื่อแนะนำแนวทางการใช้ข้อมูลในการออกแบบนโยบายช่วยเหลือที่ตรงเป้าหมายมากขึ้น
ระเบียบวิธีวิจัย	วิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิจากการสำรวจรายจ่ายครัวเรือนของแอฟริกาใต้ (Income and Expenditure Survey 1995) จำนวน 28,704 ครัวเรือน โดยพัฒนาตัวชี้วัด 2 ประเภทคือ "ความยากจนด้านอาหาร" (Food Poverty) และ "ความไม่เพียงพอของพลังงาน" (Low Energy Availability) และใช้สถิติเชิงอนุमान (multinomial logit) เพื่อระบุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับแต่ละกลุ่ม
ผลการวิจัย/ข้อค้นพบ/ข้อสรุป	<p>ผลการวิจัย: พบว่า 43% ของครัวเรือนอยู่ในภาวะ "ความยากจนด้านอาหาร" และ 55% มีระดับพลังงานไม่เพียงพอ โดย 39% ของครัวเรือนอยู่ในสภาวะทั้งสองอย่างพร้อมกัน ครัวเรือนที่มีความไม่มั่นคงด้านอาหารมีแนวโน้มอยู่ในพื้นที่ชนบท มีรายได้ต่ำ ขนาดครัวเรือนใหญ่ และมีหัวหน้าครัวเรือนเป็นชาวแอฟริกันหรือผู้มีเชื้อสายผสม</p> <p>ข้อค้นพบ: ตัวชี้วัดทั้งสองสามารถใช้ควบคู่กันเพื่อแยกแยะประเภทของความไม่มั่นคงทางอาหารได้ดี และชี้แนะการออกแบบนโยบายได้อย่างมีเป้าหมาย เช่น กลุ่มที่ขาดพลังงานแต่ไม่ยากจนสามารถเน้นโภชนาการ ขณะที่กลุ่มยากจนแต่พลังงานเพียงพอควรเน้นด้านเศรษฐกิจ</p> <p>ข้อสรุป: ตัวชี้วัดเชิงปริมาณจากข้อมูลรายจ่ายสามารถใช้แทนที่มาตรการเชิงประสบการณ์ในการประเมินภาวะไม่มั่นคงทางอาหารในระดับประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในบริบทที่การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพทำได้ยาก</p>
หัวใจสำคัญ/ธีมในการศึกษา	การใช้ข้อมูลรายจ่ายของครัวเรือนในเชิงปริมาณสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางนโยบายเพื่อระบุและช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายที่เผชิญภาวะไม่มั่นคงทางอาหารได้อย่างแม่นยำ
จุดแข็ง จุดอ่อน และช่องว่างงานวิจัย	<ul style="list-style-type: none"> - จุดแข็ง: ใช้ฐานข้อมูลระดับประเทศที่มีขนาดใหญ่และเป็นตัวแทนที่ดีของประชากร นำเสนอตัวชี้วัดที่ประยุกต์ใช้งานได้จริง - จุดอ่อน: ขาดข้อมูลการบริโภคจริง ทำให้ประเมินคุณภาพอาหารหรือพฤติกรรมการบริโภคเชิงลึกไม่ได้ - ช่องว่าง: ยังไม่สามารถตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงในระยะยาวหรือผลของนโยบายต่อการเปลี่ยนกลุ่มเป้าหมายได้

สิ่งที่ได้จากการ ทบทวน วรรณกรรม	วรรณกรรมนี้ชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของการนำข้อมูลรายจ่ายมาใช้เป็นดัชนีเชิงนโยบายในการระบุและติดตามปัญหาความมั่นคงทางอาหารอย่างเป็นระบบ และเสริมแนวคิดที่ว่า ‘การเข้าถึงอาหาร’ เป็นองค์ประกอบสำคัญของความมั่นคง
ชื่อเรื่อง “Food Security, Gender, and Occupational Choice among Urban Low-Income Households”	
ผู้เขียน/ปีที่พิมพ์	Maria Sagrario Floro และ Ranjula Bali Swain (2013)
วัตถุประสงค์	ศึกษาบทบาทของการเลือกประกอบอาชีพโดยเฉพาะกิจการด้านอาหารในฐานะกลไกการประกันตนเอง (self-insurance) ของครัวเรือนรายได้น้อยในเขตเมือง เพื่อจัดการกับความไม่มั่นคงทางอาหาร และตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างบทบาททางเพศกับทางเลือกในอาชีพของผู้ประกอบการรายย่อย
ระเบียบวิธีวิจัย	งานวิจัยนี้ใช้ข้อมูลจากแบบสอบถามเชิงปริมาณและการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพใน 14 ชุมชนแออัดในประเทศโบลิเวีย เอกวาดอร์ ฟิลิปปินส์ และไทย (ปี 2002) รวม 760 ครัวเรือน วิเคราะห์ด้วยเทคนิค endogenous switching probit model เพื่อทดสอบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกทำกิจการอาหาร โดยจำแนกผลระหว่างชายและหญิง
ผลการวิจัย/ข้อค้นพบ/ข้อสรุป	<p>ผลการวิจัย: พบว่าผู้หญิงในครัวเรือนที่มีความเสี่ยงต่อการขาดแคลนอาหารมีแนวโน้มจะเลือกทำกิจการที่เกี่ยวข้องกับอาหาร เช่น ขายอาหารริมทาง หรือร้านอาหารเล็ก ๆ มากกว่าผู้ชาย ทั้งนี้เพื่อรักษาความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนจากการใช้สินค้าเหลือจากกิจการเป็นอาหารบริโภคภายในครัวเรือน</p> <p>ข้อค้นพบ: ความไม่มั่นคงทางอาหารมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อการตัดสินใจด้านอาชีพ โดยเฉพาะในหมู่ผู้หญิง ซึ่งสะท้อนบทบาทของผู้หญิงในฐานะผู้ดูแลด้านโภชนาการของครัวเรือน และยืนยันว่าอาชีพด้านอาหารมีฟังก์ชันเป็นเสมือนกลไกบรรเทาความเสี่ยงจากการขาดแคลนอาหาร</p> <p>ข้อสรุป: การวางนโยบายควรตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างบทบาททางเพศ ความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ และทางเลือกในอาชีพ โดยเฉพาะการส่งเสริมกิจการอาหารรายย่อยในเขตเมืองที่มีศักยภาพทั้งด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงทางอาหาร</p>
หัวใจสำคัญ/ธีมในการศึกษา	บทบาทของผู้หญิงในกิจการอาหารเป็นกลไกสำคัญของการจัดการความไม่มั่นคงทางอาหารในเขตเมือง

จุดแข็ง จุดอ่อน และช่องว่าง งานวิจัย	<ul style="list-style-type: none"> - จุดแข็ง: ใช้ข้อมูลจากหลายประเทศ ช่วยเพิ่มความหลากหลายของบริบทสะท้อนความเป็นจริงของชุมชนเมืองรายได้น้อยได้ดี - จุดอ่อน: ข้อมูลมีอายุเก่า (เก็บในปี 2002) อาจไม่ทันสมัยในบริบทปัจจุบัน และอิงจากกลุ่มตัวอย่างเฉพาะเจาะจง - ช่องว่าง: ขาดการเชื่อมโยงกับผลกระทบด้านโภชนาการเชิงปริมาณ และไม่มี การประเมินผลระยะยาว
สิ่งที่ได้จากการ ทบทวนวรรณกรรม	<p>ทำให้เข้าใจความเชื่อมโยงของความมั่นคงทางอาหารกับบทบาทของผู้หญิงในระดับครัวเรือนและเศรษฐกิจท้องถิ่น โดยเน้นย้ำความสำคัญของมิติทางเพศในนโยบายด้านอาหารและแรงงาน ซึ่ง Floro และ Swain (2021) ได้ศึกษาแนวทางที่ครัวเรือนรายได้น้อยในเขตเมืองของประเทศกำลังพัฒนา อาทิ ไทย ฟิลิปปินส์ และเอกวาดอร์ เลือกประกอบอาชีพเพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงอาหาร โดยเฉพาะบทบาทของผู้หญิงที่มักเลือกอาชีพในภาคธุรกิจอาหาร เช่น การจำหน่ายอาหารตามตลาดหรือริมทาง ซึ่งไม่เพียงแต่สร้างรายได้แต่ยังสามารถใช้สินค้าเหลือจากการขายมาบริโภคในครัวเรือนได้ การศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า บทบาทของเพศเป็นกลไกที่มีอิทธิพลต่อกลยุทธ์การรับมือกับความไม่มั่นคงทางอาหารของครัวเรือน</p>
ชื่อเรื่อง “Relationship between Households’ Share of Food Expenditure and Income across South African Districts: A Multilevel Regression Analysis”	
ผู้เขียน/ปีที่พิมพ์	Kabeya Clement Mulamba (2022)
วัตถุประสงค์	เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารกับระดับรายได้ของครัวเรือนในแอฟริกาใต้ โดยใช้ข้อมูลแบบกลุ่ม (clustered data) จากแบบสำรวจรายได้แห่งชาติ และทดสอบกฎของเอดเงิล (Engel's Law) ภายใต้กรอบของ multilevel regression
ระเบียบวิธีวิจัย	ใช้ข้อมูลจากแบบสำรวจ National Income Dynamics Study (NIDS) โดยใช้ multilevel linear modeling (MLM) ประเภท random intercept และ random slope model เพื่อทดสอบความแตกต่างทั้งภายในและระหว่างเขต (within- และ between-district effects) ในการวิเคราะห์ผลกระทบของรายได้อต่อสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหาร
ผลการวิจัย/ข้อค้นพบ/ข้อสรุป	ผลการวิจัย: ยืนยันกฎของเอดเงิลอย่างชัดเจน โดยพบว่ายิ่งรายได้ของครัวเรือนเพิ่มขึ้น สัดส่วนค่าใช้จ่ายที่ใช้ไปกับอาหารจะลดลง นอกจากนี้ยังพบว่ารายได้น้อย

	<p>ของเขต (district-level income) มีผลต่อพฤติกรรมการใช้จ่ายอาหารของครัวเรือนในเขตนั้นด้วย กล่าวคือบริบทเชิงพื้นที่ที่มีผลต่อการตัดสินใจของครัวเรือน</p> <p>ข้อค้นพบ: ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้และสัดส่วนค่าใช้จ่ายอาหารมีทั้งมิติระดับครัวเรือนและระดับเขต การวิเคราะห์เชิงลำดับชั้น (hierarchical analysis) จึงสามารถให้ความเข้าใจที่ลึกซึ้งและแม่นยำมากขึ้นกว่าการวิเคราะห์แบบเส้นตรงทั่วไป (OLS)</p> <p>ข้อสรุป: นโยบายด้านอาหารควรพิจารณาทั้งรายได้ระดับครัวเรือนและโครงสร้างเศรษฐกิจของพื้นที่ เพื่อให้สามารถวางแผนการสนับสนุนครัวเรือนได้อย่างเหมาะสมและตรงจุด โดยเฉพาะในเขตที่มีความเปราะบางทางเศรษฐกิจ</p>
<p>หัวใจสำคัญ/ธีมในการศึกษา</p>	<p>การประยุกต์ใช้ Engel's Law และ multilevel analysis เพื่อแสดงผลกระทบของรายได้ต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหารในมิติเชิงพื้นที่</p>
<p>จุดแข็ง จุดอ่อน และช่องว่างงานวิจัย</p>	<ul style="list-style-type: none"> - จุดแข็ง: ใช้เทคนิคทางสถิติขั้นสูงและข้อมูลระดับประเทศที่ครอบคลุม สามารถแจกแจงผลในหลายระดับ - จุดอ่อน: การวิเคราะห์ไม่ครอบคลุมประเด็นคุณภาพของอาหาร และยังไม่มีข้อมูลเปรียบเทียบกับภาวะโภชนาการโดยตรง - ช่องว่าง: ยังขาดมิติด้านเวลา เช่น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเมื่อรายได้เปลี่ยนไปในระยะยาว
<p>สิ่งที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม</p>	<p>สนับสนุนการใช้กฎของเ็งเกลในบริบทต่างประเทศ และเสริมแนวคิดเรื่องความสำคัญของบริบทเชิงพื้นที่ต่อความมั่นคงทางอาหารและพฤติกรรมการใช้จ่ายของครัวเรือน ซึ่ง Kabeya Clement Mulamba (2022) ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจ National Income Dynamics Study (NIDS) ของประเทศแอฟริกาใต้ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์หลายระดับ (Multilevel Regression Analysis) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับรายได้ของครัวเรือนกับสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารในระดับครัวเรือนและระดับเขตการปกครอง</p> <p>การศึกษานี้มุ่งทดสอบ กฎของเ็งเกล (Engel's Law) ที่ระบุว่า เมื่อรายได้เพิ่มขึ้น สัดส่วนของรายจ่ายด้านอาหารจะลดลง ผลการศึกษาพบว่า รายได้ของครัวเรือนมีความสัมพันธ์เชิงลบกับสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหาร กล่าวคือ ครัวเรือนที่มีรายได้สูงกว่ามักใช้สัดส่วนค่าใช้จ่ายกับอาหารน้อยกว่า ผลการวิเคราะห์ในระดับเขตพบว่า เขตที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำ ครัวเรือนจะมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารสูงกว่า ปัจจัยเชิงบริบท เช่น รายได้เฉลี่ยของเขต มีบทบาทสำคัญในการกำหนดรูปแบบ</p>

	การบริโภคอาหารของครัวเรือน การศึกษานี้เน้นย้ำความถูกต้องของกฎของเ็งเกลในบริบทของประเทศแอฟริกาใต้แล้ว ยังเน้นย้ำความสำคัญของการวิเคราะห์ในหลายระดับ เพื่อให้เข้าใจผลกระทบของรายได้ต่อความมั่นคงทางอาหารในแต่ละพื้นที่ได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น
ชื่อเรื่อง “The Relationship between Low Income and Household Food Expenditure Patterns in Canada”	
ผู้เขียน/ปีที่พิมพ์	Sharon Kirkpatrick และ Valerie Tarasuk (2003)
วัตถุประสงค์	เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการใช้จ่ายด้านอาหารของครัวเรือนรายได้น้อยในประเทศแคนาดา และศึกษาผลกระทบของการมีหรือไม่มีค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัย (housing payments) ต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหารในกลุ่มประชากรนี้
ระเบียบวิธีวิจัย	ใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากแบบสำรวจ Family Food Expenditure Survey ปี 1996 โดยมีตัวอย่าง 9,793 ครัวเรือนทั่วแคนาดา จำแนกกลุ่มรายได้น้อยจากเกณฑ์ Low Income Measure (LIM) ของรัฐบาล ใช้สถิติเชิงพรรณนาและการถดถอยพหุคูณ (multiple regression) วิเคราะห์รูปแบบการใช้จ่ายด้านอาหาร จำแนกตามประเภทอาหารและกลุ่มประชากรย่อย
ผลการวิจัย/ข้อค้นพบ/ข้อสรุป	<p>ผลการวิจัย: ครัวเรือนรายได้น้อยใช้จ่ายอาหารโดยรวมต่ำกว่าครัวเรือนอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะด้านผัก ผลไม้ และผลิตภัณฑ์นม และแม้ว่าจะจัดสรรสัดส่วนเงินไปยังอาหารที่จำเป็นมากขึ้น แต่ปริมาณที่บริโภคกลับยังต่ำกว่ากลุ่มรายได้สูง โดยเฉพาะในครัวเรือนที่ต้องมีค่าเช่าหรือผ่อนบ้าน</p> <p>ข้อค้นพบ: รายได้น้อยจำกัดศักยภาพในการเลือกซื้ออาหารที่มีคุณภาพ แม้มีความพยายามในการบริหารค่าใช้จ่าย และค่าใช้จ่ายที่อยู่อาศัยเป็นปัจจัยที่ลดทอนความสามารถในการเข้าถึงอาหารที่ดีต่อสุขภาพ</p> <p>ข้อสรุป: ความไม่มั่นคงทางอาหารในครัวเรือนรายได้น้อยในประเทศพัฒนาแล้วมีความเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับโครงสร้างต้นทุนการดำรงชีวิต โดยเฉพาะต้นทุนด้านที่อยู่อาศัย จึงควรออกแบบนโยบายที่ตอบสนองต่อภาวะดังกล่าวให้แม่นยำ เช่น การอุดหนุนอาหารหรือค่าที่อยู่อาศัย บทสรุปจากงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า รายได้ที่จำกัดไม่เพียงแต่ลดปริมาณการบริโภคอาหาร แต่ยังกระทบต่อโภชนาการของครัวเรือน ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาทางสุขภาพในระยะยาว และสะท้อนถึงความจำเป็นในการกำหนดนโยบายด้านอาหารที่เอื้อต่อการเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพในราคาที่เหมาะสม</p>

หัวใจสำคัญ/ธีมในการศึกษา	รายได้ไม่เพียงพอและค่าใช้จ่ายคงที่สูงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อความมั่นคงทางอาหาร แม้ในบริบทประเทศพัฒนาแล้ว
จุดแข็ง จุดอ่อน และช่องว่างงานวิจัย	<ul style="list-style-type: none"> - จุดแข็ง: ใช้ข้อมูลตัวอย่างระดับชาติที่ครอบคลุมและวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงลึกที่สะท้อนการบริโภคจริง - จุดอ่อน: ข้อมูลมีอายุเก่า (ปี 1996) และไม่มีการติดตามผลในระยะยาวหรือผลกระทบเชิงสุขภาพ - ช่องว่าง: ขาดการเปรียบเทียบกับกลไกนโยบายที่มีในขณะนั้น หรือผลของการแทรกแซงด้านนโยบายโดยตรง
สิ่งที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม	<p>งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าภาวะความมั่นคงทางอาหารไม่ได้จำกัดอยู่ที่ประเทศกำลังพัฒนา แต่ยังเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างในประเทศพัฒนาแล้ว หากไม่มีการสนับสนุนด้านนโยบายที่ตอบโจทย์บริบทรายได้และต้นทุนชีวิตจริง ซึ่งKirpatrick และคณะได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับรายได้กับรูปแบบการใช้จ่ายด้านอาหารของครัวเรือนในประเทศแคนาดา โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากการสำรวจการใช้จ่ายของครอบครัวปี 1996 จากสำนักงานสถิติแคนาดา ซึ่งครอบคลุมกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนในระดับประเทศจำนวน 9,793 ครัวเรือน ผลการศึกษาพบว่า ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำมีแนวโน้มใช้จ่ายด้านอาหารน้อยกว่าครัวเรือนที่มีรายได้สูง ทั้งในร้านค้าและร้านอาหาร แม้ครัวเรือนรายได้น้อยจัดสรรสัดส่วนค่าใช้จ่ายมากขึ้นสำหรับผลิตภัณฑ์นม แต่กลับบริโภคนมและผักผลไม้ในปริมาณที่ต่ำกว่า ค่าใช้จ่ายที่อยู่อาศัย เช่น ค่าเช่าหรือค่าจ้างขนส่งผลกระทบต่อความสามารถในการจัดสรรงบประมาณสำหรับอาหารที่จำเป็น โดยเฉพาะนมและเนื้อสัตว์ และผลการศึกษา ยังแสดงให้เห็นว่า แม้ในกลุ่มครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาเท่ากัน รายได้ต่ำยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่จำกัดการบริโภคอาหารคุณภาพสูง</p>
ชื่อเรื่อง “Impact of Off-Farm Income on Food Security and Nutrition in Nigeria”	
ผู้เขียน/ปีที่พิมพ์	Raphael O. Babatunde และ Matin Qaim (2010)
วัตถุประสงค์	เพื่อศึกษาผลกระทบของรายได้จากนอกภาคเกษตร (off-farm income) ต่อความมั่นคงทางอาหารและภาวะโภชนาการของครัวเรือนเกษตรกรในประเทศไนจีเรีย โดยเฉพาะในมิติของปริมาณแคลอรี คุณภาพอาหาร และสถานะโภชนาการของเด็กเล็ก

ระเบียบวิธีวิจัย	ใช้ข้อมูลจากการสำรวจครัวเรือนเกษตร 220 ครัวเรือนในรัฐ Kwara โดยใช้การสุ่มหลายชั้น วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธี regression model และ structural equation model พร้อมใช้เทคนิค instrumental variable เพื่อลดปัญหา endogeneity ในการประเมินผลกระทบของรายได้จากนอกภาคเกษตร
ผลการวิจัย/ข้อค้นพบ/ข้อสรุป	<p>ผลการวิจัย: ครัวเรือนที่มีรายได้จากนอกภาคเกษตรมีการบริโภคแคลอรีสูงกว่า มีคุณภาพอาหารดีกว่า และมีภาวะโภชนาการของเด็กในครัวเรือนดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะระดับของธาตุเหล็กและวิตามินเอ และพบอัตราการแคระแกร็น (stunting) ต่ำกว่าในกลุ่มที่ไม่มีรายได้เสริมจากนอกฟาร์ม</p> <p>8. ข้อค้นพบ: รายได้จากนอกภาคเกษตรมีบทบาทสำคัญในการลดความเสี่ยงจากภาวะขาดแคลนอาหาร ช่วยเพิ่มศักยภาพในการบริโภคอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ และมีผลบวกต่อสุขภาพของเด็กโดยตรง</p> <p>9. ข้อสรุป: การส่งเสริมกิจกรรมสร้างรายได้นอกฟาร์ม เช่น งานรับจ้าง แรงงานนอกระบบ หรือกิจการขนาดย่อม สามารถเป็นเครื่องมือเชิงนโยบายสำคัญในการยกระดับความมั่นคงทางอาหารและสุขภาพในชนบทของประเทศกำลังพัฒนา</p>
หัวใจสำคัญ/ธีมในการศึกษา	การกระจายรายได้ที่หลากหลายผ่านกิจกรรมนอกภาคเกษตรช่วยเสริมความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการของครัวเรือนในพื้นที่ชนบท
จุดแข็ง จุดอ่อน และช่องว่างงานวิจัย	<ul style="list-style-type: none"> - จุดแข็ง: ใช้วิธีวิเคราะห์ขั้นสูงที่จัดการปัญหาเชิงสถิติได้ดี มีการเก็บข้อมูลเฉพาะเจาะจงในบริบทชนบทของแอฟริกา - จุดอ่อน: ขนาดตัวอย่างค่อนข้างเล็ก และครอบคลุมเพียงรัฐเดียวในไนจีเรีย อาจจำกัดการทั่วไปผลลัพธ์ - ช่องว่าง: ขาดการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับผลของนโยบายภาครัฐ หรือการติดตามผลในระยะยาว
สิ่งที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม	วรรณกรรมนี้แสดงให้เห็นว่าการพึ่งพาแหล่งรายได้เดียวไม่เพียงพอในบริบทชนบทและการกระจายโอกาสรายได้สามารถเป็นเครื่องมือลดความเปราะบางด้านอาหารและสุขภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งBabatunde และ Qaim (2010) ศึกษาบทบาทของรายได้จากกิจกรรมนอกภาคเกษตรต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนเกษตรของรัฐควารา ประเทศไนจีเรีย โดยใช้ข้อมูลจากครัวเรือนเกษตร 220 ครัวเรือนในปี 2006 ครอบคลุมข้อมูลด้านรายได้ การบริโภคอาหาร และภาวะโภชนาการ ผลการศึกษาพบว่า ครัวเรือนที่มีรายได้นอกภาคเกษตรบริโภค

	<p>พลังงาน (แคลอรี) และสารอาหารในระดับสูงกว่าครัวเรือนที่ไม่มีรายได้นอกภาคเกษตร</p> <p>และการบริโภคอาหารที่หลากหลายและมีคุณค่าทางโภชนาการ เช่น ผลไม้ ผัก และผลิตภัณฑ์จากสัตว์ สูงกว่าในกลุ่มที่มีรายได้นอกภาคเกษตร นอกจากนี้ภาวะโภชนาการของเด็กในครัวเรือนที่มีรายได้นอกภาคเกษตรดีกว่าเมื่อวัดจาก Z-score โดยมีอัตราการผอมและเตี้ยต่ำกว่า โดยรายได้นอกภาคเกษตรยังช่วยให้ครัวเรือนสามารถลงทุนในภาคเกษตรได้มากขึ้น เช่น การซื้อปุ๋ยและแรงงาน ซึ่งส่งผลต่อผลผลิตและรายได้จากฟาร์มในระยะยาว การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า การเพิ่มแหล่งรายได้จากกิจกรรมนอกภาคเกษตรเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความมั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะในครัวเรือนที่มีทรัพยากรการผลิตจำกัด</p>
ชื่อเรื่อง “Food Expenditure Patterns, Preferences, Policy, and Access of Rwandan Households”	
ผู้เขียน/ปีที่พิมพ์	Dave D. Weatherspoon และคณะ (2016)
วัตถุประสงค์	ศึกษารูปแบบค่าใช้จ่ายด้านอาหาร ความชอบบริโภค ปัจจัยด้านนโยบาย และการเข้าถึงอาหารของครัวเรือนในประเทศรวันดา เพื่อเสนอแนวทางปรับปรุงการวางแผนและนโยบายความมั่นคงทางอาหารให้ตอบสนองต่อพฤติกรรมบริโภคและความต้องการที่แท้จริง
ระเบียบวิธีวิจัย	ใช้ข้อมูลจากการสำรวจ Food Consumption Survey 2017 ที่ครอบคลุม 2,502 ครัวเรือนทั่วประเทศ วิเคราะห์รูปแบบค่าใช้จ่ายอาหารตามกลุ่มสินค้า สัดส่วนงบประมาณอาหาร รายได้ และสภาพแวดล้อมด้านตลาด พร้อมการใช้เครื่องมือการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ร่วมกับเชิงนโยบาย
ผลการวิจัย/ข้อค้นพบ/ข้อสรุป	<p>ผลการวิจัย: พบว่าครัวเรือนรวันดามีค่าใช้จ่ายอาหารเฉลี่ยประมาณ 65% ของรายจ่ายทั้งหมด โดยมีความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบท ในเมืองมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารแปรรูปและอาหารจานด่วนสูงกว่า ขณะที่ในชนบทเน้นธัญพืชและผักพื้นถิ่น การเข้าถึงตลาดส่งผลต่อความหลากหลายทางอาหาร และราคาสินค้าเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดรูปแบบบริโภค</p> <p>ข้อค้นพบ: แม้ระบบอาหารของรวันดาจะปรับตัวดีขึ้นจากการขับเคลื่อนนโยบายภาครัฐ แต่ยังคงมีความเปราะบางในกลุ่มเป้าหมายรายได้น้อย โดยเฉพาะในชนบทและการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพยังต่ำกว่าที่แนะนำ</p>

	<p>ข้อสรุป: การออกแบบนโยบายความร่วมมือพัฒนาห่วงโซ่อุปทานอาหาร การลงทุนในโครงสร้างตลาดท้องถิ่น และการส่งเสริมพฤติกรรมบริโภคเพื่อสุขภาพที่เข้าถึงได้ โดยเฉพาะในกลุ่มประชากรเปราะบาง</p>
<p>หัวใจสำคัญ/ธีมในการศึกษา</p>	<p>ความเชื่อมโยงระหว่างพฤติกรรมบริโภค นโยบายอาหาร และโครงสร้างตลาดท้องถิ่นที่มีผลต่อความมั่นคงทางอาหาร</p>
<p>จุดแข็ง จุดอ่อน และช่องว่างงานวิจัย</p>	<ul style="list-style-type: none"> - จุดแข็ง: มีการเก็บข้อมูลระดับประเทศที่หลากหลายและทันสมัย ครอบคลุมทั้งบริบทพฤติกรรมและเชิงนโยบาย - จุดอ่อน: การวิเคราะห์ยังอยู่ในเชิงพรรณนาเป็นหลัก ขาดการเชื่อมโยงกับผลสุขภาพในระดับครัวเรือน - ช่องว่าง: ยังไม่มีการติดตามผลของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือประเมินประสิทธิผลของนโยบายที่ใช้จริง
<p>สิ่งที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม</p>	<p>ช่วยเสริมความเข้าใจว่าความมั่นคงทางอาหารไม่ใช่แค่เรื่องรายได้หรือการผลิตเท่านั้น แต่เกี่ยวข้องกับกรอบนโยบายระบบตลาดและพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงตามบริบท โดยWeatherspoon และคณะ (2017) ศึกษาพฤติกรรมการใช้จ่ายอาหารของครัวเรือนในชนบทของประเทศรวันดา โดยใช้แบบจำลองเศรษฐมิติเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อและปริมาณการบริโภคอาหารรายกลุ่ม พบว่ารายได้ของครัวเรือนมีผลต่อการบริโภคอาหารที่หลากหลายมากขึ้น แต่มีอิทธิพลน้อยกว่าราคาอาหารที่มีผลโดยตรงต่อปริมาณการซื้อ นอกจากนี้ยังพบว่านโยบายด้านอาหาร เช่น โครงการส่งเสริมการผลิตน้ำนมและพืชผล มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มการเข้าถึงอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ การศึกษานี้เน้นย้ำว่าการเพิ่มรายได้เพียงอย่างเดียวไม่สามารถลดทุพโภชนาการได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากขาดการพัฒนาาระบบตลาดและโครงสร้างพื้นฐานรองรับ</p>
<p>ชื่อเรื่อง “Pathways to Food Insecurity in the Context of Conflict: The Case of the Occupied Palestinian Territory”</p>	
<p>ผู้เขียน/ปีที่พิมพ์</p>	<p>Tracy Kuo Lin และคณะ (2022)</p>
<p>วัตถุประสงค์</p>	<p>เพื่ออธิบายเส้นทาง (pathways) ที่นำไปสู่ภาวะความไม่มั่นคงทางอาหารในบริบทของความขัดแย้งทางการเมือง โดยใช้กรณีศึกษาจากดินแดนปาเลสไตน์ที่ถูกยึดครอง (oPt) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยซับซ้อนที่เชื่อมโยงกันระหว่างการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และระบบอาหาร</p>

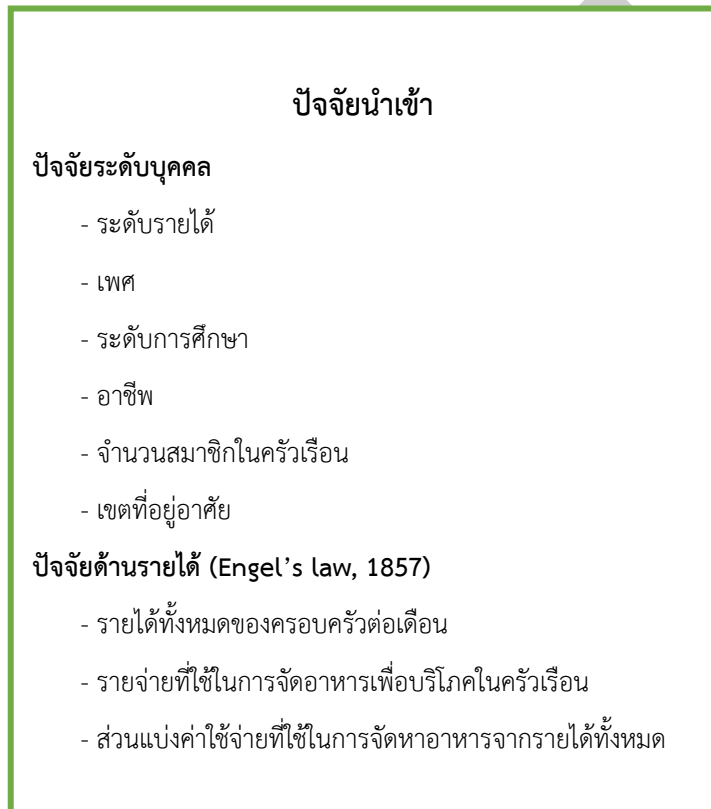
ระเบียบวิธีวิจัย	การวิเคราะห์เชิงพรรณนาจากงานวิจัยภาคสนามและเอกสารทุติยภูมิ โดยสังเคราะห์ข้อมูลจากรายงานขององค์กรระหว่างประเทศ หน่วยงานท้องถิ่น และข้อมูลการประเมินภาวะอาหาร เพื่อสร้างกรอบวิเคราะห์แบบหลายมิติ (multidimensional analytical framework)
ผลการวิจัย/ข้อค้นพบ/ข้อสรุป	<p>ผลการวิจัย: ภาวะไม่มั่นคงทางอาหารใน oPt เป็นผลสะสมจากการจำกัดการเคลื่อนไหว การเข้าถึงทรัพยากรทางการแพทย์ และการพึ่งพาความช่วยเหลือระหว่างประเทศอย่างต่อเนื่อง ความขัดแย้งและการยึดพื้นที่ทำให้ระบบผลิตอาหารพังทลาย และความสามารถของครัวเรือนในการพึ่งตนเองลดลงอย่างมาก</p> <p>ข้อค้นพบ: ภาวะไม่มั่นคงทางอาหารใน oPt ไม่ใช่เพียงผลของความยากจนหรือภัยธรรมชาติ แต่เป็นผลจากโครงสร้างทางอำนาจและการควบคุมทรัพยากรในบริบทความขัดแย้ง ซึ่งนำไปสู่การพึ่งพานโยบายความช่วยเหลือมากกว่าการฟื้นฟูความสามารถของท้องถิ่น</p> <p>ข้อสรุป: นโยบายและการแทรกแซงเพื่อแก้ปัญหาความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่ความขัดแย้งต้องมีความเข้าใจเชิงโครงสร้าง และต้องยึดหลักสิทธิมนุษยชนเป็นแกนกลาง มากกว่าการจัดส่งอาหารระยะสั้นแบบฉุกเฉินเพียงอย่างเดียว</p>
หัวใจสำคัญ/ธีมในการศึกษา	ความมั่นคงทางอาหารไม่สามารถแยกจากการเมืองและคามยุติธรรมทางสังคม โดยเฉพาะในบริบทความขัดแย้ง
จุดแข็ง จุดอ่อน และช่องว่างงานวิจัย	<ul style="list-style-type: none"> - จุดแข็ง: นำเสนอกรอบวิเคราะห์เชิงระบบที่ครอบคลุมปัจจัยด้านการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ - จุดอ่อน: ขาดข้อมูลเชิงปริมาณระดับครัวเรือน และการติดตามผลเชิงระยะยาวที่เป็นระบบ - ช่องว่าง: ขาดการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับบริบทประเทศอื่นที่มีลักษณะความขัดแย้งคล้ายคลึงกัน
สิ่งที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม	วรรณกรรมฉบับนี้ตอกย้ำว่า ความมั่นคงทางอาหารไม่สามารถแยกจากมิติการเมืองและสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่โครงสร้างอำนาจเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดสิทธิในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี โดย Lin และคณะ (2022) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความไม่มั่นคงทางอาหารในดินแดนที่ถูกยึดครองปาเลสไตน์ โดยใช้แบบจำลองสมการโครงสร้างทั่วไป (Structural Equation Modeling) วิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พบว่า ปัจจัยทางการเมือง เช่น ความรุนแรง และข้อจำกัดในการเข้าถึงทรัพยากร ปัจจัยทาง

	เศรษฐกิจ เช่น การว่างงาน และการสูญเสียทรัพย์สิน รวมถึงปัจจัยทางการเกษตร เช่น การขาดแคลนน้ำ มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับระดับความไม่มั่นคงทางอาหาร การศึกษานี้สะท้อนให้เห็นถึงมิติใหม่ของความมั่นคงทางอาหารในฐานะเครื่องมือทางการเมืองที่อาจถูกใช้ในการควบคุมและจำกัดสิทธิในการดำรงชีวิต
--	---

2.6 กรอบแนวคิด

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

ความมั่นคงทางอาหาร (FAO, 2006)

1. ความพร้อม (Food availability)
2. การเข้าถึง (Food access)
3. การใช้ประโยชน์ (Food Utilization)
4. เสถียรภาพ (Food stability)

ดัชนีความมั่นคงทางอาหาร

(GFSI, 2021)

- ด้านความสามารถในการซื้อ (Affordability) -
- ด้านความพร้อมในการจัดหา (Availability)
- ด้านคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and Safety)
- ด้านความยั่งยืนและการปรับตัว (Sustainability and Adaptation)

การวิจัยนี้ต้องการหาความสัมพันธ์ระหว่างระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์กับความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการเงินกับความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยงานวิจัยนี้ต้องการทราบถึงความสัมพันธ์ของระดับรายได้ของครัวเรือนและค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการบริโภคอาหารในครัวเรือนซึ่งสัมพันธ์กับกฎของเอดเงิล ว่ามีผลต่อความมั่นคงของอาหารของประชาชนในจังหวัดกาฬสินธุ์หรือไม่ และมีปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหารที่ออกแบบตามดัชนีตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหารโลก (Global Food Security Index) ที่มีผลต่อความมั่นคงทางอาหารตามค่านิยมขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติได้นิยามไว้หรือไม่ อย่างไร

2.6.1 กฎของเอดเงิล (Engel's law, 1857) การใช้จ่ายด้านอาหารเปลี่ยนแปลงไปตามรายได้ โดย กฎของเอดเงิล กล่าวว่า เมื่อรายได้ของครอบครัวเพิ่มขึ้น สัดส่วนของรายได้ที่ใช้ไปกับอาหารก็จะลดลง แม้ว่ารายจ่ายด้านอาหารจะยังคงเพิ่มขึ้นก็ตาม ประการแรก คนที่มีรายรับมากกว่าจะใช้เงินมากขึ้นเพื่อซื้ออาหารเพิ่มขึ้น ประการที่สอง อาหารมีแนวโน้มที่จะคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ที่น้อยกว่าของ

รายจ่ายทั้งหมด ซึ่งกราฟแสดงความสัมพันธ์ตามกฎของเ็งเกลคือ การใช้จ่ายด้านอาหารเพิ่มขึ้นตามรายได้ (แสดงเป็นสีม่วง) แต่เปอร์เซ็นต์ของค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคอาหารจะลดลง (แสดงเป็นสีเขียว) เมื่อรวมเข้าด้วยกันแล้วเราจะได้ความสัมพันธ์ที่เรียกว่ากฎของเ็งเกล

นอกจากนี้ ตามเจตนารมณ์ของเ็งเกล คือการใช้ข้อมูลตัวอย่างจากครัวเรือนชาวเบลเยียม แต่ข้อสรุปของเขาชี้ให้เห็นว่ากฎนี้เป็นกฎทั่วไป ซึ่งหมายความว่าใช้กับครัวเรือนใดก็ได้โดยไม่คำนึงถึงพื้นที่ การศึกษา หรือปัจจัยอื่น ๆ ที่ต้องการหาความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายด้านอาหารและรายได้ของครัวเรือน ไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ของกา กำหนดลักษณะการเลือกบริโภคของครัวเรือนในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เดียวกันในประเทศหนึ่ง ๆ (Bopape and Myers, 2007; Burger et al., 2017; Koch, 2022) ในทำนองเดียวกัน เช่น ราคาอาหารของอำเภอหรือวิถีชีวิตอาจส่งผลต่อการใช้จ่ายด้านอาหารของครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในอำเภอในลักษณะเดียวกัน การเลือกบริโภคของครัวเรือนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกันจะเป็นอิสระจากกัน

2.6.2 ความมั่นคงทางอาหารตามนิยามองค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ

นับตั้งแต่ปี 2517 เมื่อองค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) เริ่มรายงานเกี่ยวกับสถานการณ์ความหิวโหยของโลกเป็นครั้งแรก โลกในปัจจุบันมีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีความเป็นเมืองมากขึ้น เทคโนโลยีก็พัฒนาไม่หยุดยั้ง ขณะที่เศรษฐกิจทั่วโลกก็เชื่อมโยงกันมากขึ้น อย่างไรก็ตาม โลกกำลังเผชิญกับแนวโน้มที่น่ากังวลเกี่ยวกับภาวะทุพโภชนาการ เช่น การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของภาวะน้ำหนักเกินและโรคอ้วน ทั้งที่ในขณะเดียวกันก็ยังคงมีปัญหาภาวะขาดสารอาหารอยู่ การเปลี่ยนแปลงอย่างมากในวิธีการผลิต แจกจ่าย และบริโภคอาหารทั่วโลก ทำให้โลกยุคใหม่นี้จำเป็นต้องมีวิธีคิดใหม่เกี่ยวกับความหิวโหยและความไม่มั่นคงทางอาหาร ภายใต้อพันธกิจของ FAO คือการขจัดความหิวโหย ความไม่มั่นคงทางอาหาร และภาวะทุพโภชนาการทุกรูปแบบ การสนับสนุนการดำรงชีวิตของเกษตรกรรายย่อย การเสริมสร้างความยืดหยุ่นของระบบการผลิตอาหาร และการส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ถือเป็นหัวใจสำคัญในการบรรลุเป้าหมายดังกล่าว และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเป้าหมายที่ 2 (SDG 2) คือ โลกที่ปราศจากความหิวโหย ความไม่มั่นคงทางอาหาร และภาวะทุพโภชนาการ

ตามนิยามของ FAO ถูกกำหนดให้สอดคล้องกับสถานการณ์อาหารขณะนั้น ในช่วงที่โลกเผชิญกับวิกฤตการณ์ขาดแคลนอาหาร การแก้ไขปัญหาจึงเน้นไปที่ผลิตให้มีปริมาณอาหารเพียงพอ

สำหรับการบริโภคเป็นหลัก และในปัจจุบันความมั่นคงทางอาหารจึงได้ขยายให้ครอบคลุมมิติความปลอดภัยทางอาหาร ได้แก่ คุณค่าทางอาหารและโภชนาการที่ดีที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ โดยนิยามความมั่นคงทางอาหารที่ได้กำหนดไว้ว่า

“Food security exists when all people, at all times, have physical and economic access to sufficient, safe and nutritious food that meets their dietary needs and food preferences for an active and healthy life”.

(World Food Summit, 1996. กรุงโรม, อิตาลี)

โดยนิยามความมั่นคงทางอาหารได้กล่าวถึง ความมั่นคงทางอาหารเกิดขึ้นเมื่อทุกคน สามารถเข้าถึงอาหารได้ทุกเวลา ทั้งยังรวมถึงเพียงพอทางร่างกายและทางเศรษฐกิจ เป็นอาหารที่มีความปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการ ซึ่งตอบสนองต่อความต้องการด้านโภชนาการและความพึงพอใจด้านอาหารของตนเอง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างกระฉับกระเฉงและมีสุขภาพดี โดยพันธกิจของ FAO มีพันธกิจหลักในการทำให้เกิดความมั่นใจว่า ไม่มีใครต้องทนทุกข์จากความหิวโหย อย่างไรก็ตาม แม้ว่าหลายคนอาจจะไม่ได้หิวในความหมายของความรู้สึกไม่สบายทางร่างกายจากการขาดพลังงานอาหารอย่างรุนแรง แต่คนเหล่านั้นอาจยังคงเผชิญกับความไม่มั่นคงทางอาหารได้ ส่วนนิยามในปัจจุบันนี้ได้ยึดตามทวิภาคีการอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) กำหนดไว้มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. ความเพียงพอของอาหาร (Food Availability) หมายถึง การมีปริมาณอาหารที่เพียงพอ และมีคุณภาพเหมาะสม โดยจัดมาจากการผลิตภายในประเทศหรือการนำเข้า (รวมถึงความช่วยเหลือด้านอาหาร) เพื่อรองรับความต้องการบริโภคของประชากร

2. การเข้าถึงอาหาร (Food Access) หมายถึง ความสามารถของแต่ละบุคคลในการเข้าถึงทรัพยากรอย่างเพียงพอ (หรือสิทธิในการครอบครองทรัพยากร) เพื่อให้สามารถจัดหาอาหารที่เหมาะสมต่อการบริโภคอย่างมีคุณภาพทางโภชนาการ โดยคำว่า entitlements หมายถึง ชุดของทรัพยากรหรือสินค้าทั้งหมดที่บุคคลสามารถเข้าถึงหรือควบคุมได้ ภายใต้กรอบของกฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในชุมชนที่ตนดำรงอยู่ รวมถึงสิทธิแบบดั้งเดิม เช่น การเข้าถึงทรัพยากรสาธารณะ

3. การใช้ประโยชน์จากอาหาร (Food Utilization) หมายถึง การใช้ประโยชน์จากอาหารอย่างเหมาะสม โดยรวมถึงการบริโภคอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ การเข้าถึงน้ำสะอาด ระบบสุขาภิบาล และการดูแลสุขภาพ เพื่อให้เกิดภาวะโภชนาการที่ดี ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการทางสรีรวิทยาของร่างกายได้อย่างครบถ้วน องค์ประกอบข้อนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของปัจจัยที่ไม่ใช่อาหารในการส่งเสริมความมั่นคงทางอาหาร

4. เสถียรภาพของระบบอาหาร (Stability) หมายถึง ประชากร ครัวเรือน หรือบุคคล ต้องสามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอได้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา โดยต้องไม่เผชิญกับความเสี่ยงในการสูญเสียการเข้าถึงอาหารเนื่องจากเหตุการณ์เฉียบพลัน เช่น วิกฤตเศรษฐกิจหรือภัยพิบัติทางสภาพภูมิอากาศ หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นวงรอบ เช่น ความไม่มั่นคงด้านอาหารตามฤดูกาล ดังนั้น ความมั่นคง จึงครอบคลุมทั้งมิติด้านความเพียงพอและการเข้าถึงอาหาร

ความไม่มั่นคงทางอาหารคือ สภาวะที่บุคคลหนึ่งถือว่าเผชิญกับความไม่มั่นคงทางอาหารเมื่อเขา ขาดการเข้าถึงอาหารที่ปลอดภัยและมีคุณค่าทางโภชนาการอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจำเป็นต่อการเจริญเติบโต การพัฒนา และการมีชีวิตที่กระฉับกระเฉงและมีสุขภาพดี โดยสาเหตุอาจเกิดจากการไม่มีอาหารเพียงพอ หรือการขาดทรัพยากรในการจัดหาอาหาร ซึ่งระดับของความไม่มั่นคงทางอาหาร (Food Insecurity Experience Scale - FIES) แบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ

1. มั่นคงทางอาหาร คือ เข้าถึงอาหารได้เพียงพอทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ
2. ไม่มั่นคงทางอาหารระดับเบา คือ เริ่มมีความไม่แน่นอนว่าจะจัดหาอาหารได้อย่างต่อเนื่อง
3. ไม่มั่นคงทางอาหารระดับปานกลาง คือ ต้องลดคุณภาพหรือปริมาณของอาหารที่บริโภค
4. ไม่มั่นคงทางอาหารระดับรุนแรง คือ ขาดอาหารโดยสิ้นเชิง และอาจต้องอดอาหารเป็นวัน

2.6.3 ดัชนีความมั่นคงทางอาหาร

Global Food Security Index: GFSI หรือดัชนีความมั่นคงทางอาหารของโลกได้จัดปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหาร เพื่อเป็นเครื่องมือที่ใช้วัดประสิทธิภาพและความมั่นคงทางอาหารทั่วโลก ข้อมูลสำหรับตัวบ่งชี้เชิงปริมาณที่ได้จากแหล่งข้อมูลทางสถิติในประเทศและระหว่างประเทศ และตัวบ่งชี้เชิงคุณภาพสร้างขึ้นโดย Economist Impact โดยอิงจากข้อมูลจากธนาคารโลกและจากแหล่งข้อมูลหลักที่ใช้ใน GFSI ได้แก่ EIU, กลุ่มธนาคารโลก, องค์การอาหารและเกษตรแห่ง

สหประชาชาติ (FAO), องค์การอนามัยโลก (WHO), องค์การการค้าโลก (WTO), OECD, Notre Dame Global Adaptation Initiative (ND-GAIN), สถาบันทรัพยากรโลก (WRI), ดัชนีประสิทธิภาพด้านสิ่งแวดล้อมของเอชไอ (EPI), กระทรวงเกษตรสหรัฐอเมริกา (USDA) และกระทรวงเกษตรและสาธาณสุขแห่งชาติ ได้แก่ 1. ด้านความสามารถในการซื้อ (Affordability) 2. ด้านความพร้อมในการจัดหา (Availability) 3. ด้านคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and Safety) และ 4. ด้านความยั่งยืนและการปรับตัว (Sustainability and Adaptation) ซึ่งแต่ละตัวจะประกอบด้วยตัวบ่งชี้ย่อย ดังนี้

1. ด้านความสามารถในการซื้อ (Affordability)
 - 1.1 การเปลี่ยนแปลงของต้นทุนอาหารเฉลี่ย
 - 1.2 สัดส่วนประชากรที่อยู่ภายใต้เส้นความยากจน
 - 1.3 ส่วนแบ่งของดัชนีรายได้
 - 1.4 การแลกเปลี่ยนสินค้าเกษตร
 - 1.5 เครือข่ายอาหารปลอดภัย
2. ด้านความพร้อมในการจัดหา (Availability)
 - 2.1 การเข้าถึงปัจจัยการผลิตทางการเกษตร
 - 2.2 การวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตร
 - 2.3 โครงสร้างพื้นฐานในฟาร์ม
 - 2.4 ความผันผวนของผลผลิตทางการเกษตร
 - 2.5 การสูญเสียด้านผลผลิต
 - 2.6 โครงสร้างพื้นฐานของประเทศ
 - 2.7 ความเพียงพอของอุปทาน
 - 2.8 อุปสรรคด้านการเมืองและการเข้าถึงในสังคม
 - 2.9 นโยบายความมั่นคงทางอาหารและการเข้าถึงอาหาร
3. ด้านคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and Safety)
 - 3.1 ความหลากหลายทางโภชนาการ
 - 3.2 ความพร้อมทางด้านโภชนาการ
 - 3.3 ชาติอาหารรองที่ได้
 - 3.4 คุณภาพโปรตีน
 - 3.5 ความปลอดภัยของอาหาร

4. ด้านความยั่งยืนและการปรับตัว (Sustainability and Adaptation)

4.1 การเปิดรับจากสภาพแวดล้อมภายนอก

4.2 น้ำ

4.3 ที่ดิน

4.4 มหาสมุทร แม่น้ำ และทะเลสาบ

4.5 ความมุ่งมั่นในการปรับตัวทางการเมือง

4.6 การจัดการความเสี่ยงและภัยพิบัติ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความมั่นคงทางอาหาร: กรณีศึกษาความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนของจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการวิจัยโดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methodology Research) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางและวิธีการดำเนินการ ดังนี้

- 3.1 รูปแบบและแผนผังการวิจัย
- 3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.4 การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
- 3.5 การดำเนินการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.6 การวิเคราะห์และการแปลความหมายของข้อมูล
- 3.7 สถิติ

3.1 รูปแบบและแผนผังการวิจัย

ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดย จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีการเก็บรวบรวมโดยใช้แบบสอบถาม

- 1.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบ่งออกเป็นสองส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลมูลทุติยภูมิของดัชนีความมั่นคงทางอาหารในระยะเวลา พ.ศ. 2555 ถึง พ.ศ. 2565 (ช่วงระยะเวลา 11 ปีย้อนหลัง) ข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัยนี้รวบรวมจากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ เช่น บันทึกรายการของรัฐบาล องค์กรระหว่างประเทศ และวารสารวิชาการ ชุดข้อมูลประกอบด้วย ตัวแปรต่าง ๆ เช่น สัดส่วนรายได้ของกลุ่มประชากรร้อยละ 20 ระดับต่ำสุด, สัดส่วนประชากรยากจน, อัตราความยากจนระดับประเทศ, ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยรายเดือนของครัวเรือนในประเทศไทย และตัวชี้วัดดัชนีความมั่นคงทางอาหาร (GFSI)

ส่วนที่ 2 โดยการจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อศึกษาความคิดเห็นต่อพัฒนาการการบรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน ผลกระทบระหว่างระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน และเพื่อศึกษาปัจจัยด้านการเงินต่อความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ รวมถึงข้อเสนอแนะในการพัฒนา ปรับปรุง เสนอแนะต่อความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มาจากประชาชนในทุกภาคส่วนของจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อคิดเห็นจากการสัมภาษณ์ทั้งสิ้นจำนวน 7 คน

1.2 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการแจกแบบสอบถามข้อคิดเห็นความมั่นคงทางอาหาร กรณีศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อศึกษาผลกระทบระหว่างระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการเงินกับความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยจำแนกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยด้านการเงินของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหาร และส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.2.1 ประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย ประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 963,697 ราย ข้อมูล ณ เดือนสิงหาคม 2567 (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2567)

3.2.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 2 กลุ่มตัวอย่าง ดังนี้
กลุ่มที่ 1 ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นผู้ให้ข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม โดยกำหนดให้เป็นผู้ที่สามารถให้ข้อคิดเห็นจากการสัมภาษณ์ทั้งสิ้น จำนวน 7 คน ประกอบด้วย

1.1 ตัวแทนผู้ให้ข้อมูลจากภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 2 คน

1.2 ตัวแทนผู้ให้ข้อมูลจากภาคเอกชน ได้แก่ กลุ่มบริษัทด้านร้านค้า/
ร้านอาหาร ผู้ประกอบการ จำนวน 1 คน

1.3 ตัวแทนผู้ให้ข้อมูลจากภาคประชาสังคม ได้แก่ ตัวแทนภาคประชา
สังคมในจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 2 คน

กลุ่มที่ 2 ใช้วิธีการตอบแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง คำนวนได้จากการอ้างอิงตาม
สูตรของ Taro Yamane โดยกำหนดให้ขนาดประชากรเท่ากับ 963,697 ราย ค่าความคลาดเคลื่อนที่
ใช้ในงานวิจัยที่ระดับ 0.05 กลุ่มตัวอย่างใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์
จำนวน 400 ราย สำหรับการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง ตามภาคผนวก ก

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือวิจัยแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบตามรูปแบบการวิจัย ได้แก่

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบ่งออกเป็นสองส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นการรวบรวมข้อมูล เอกสาร หลักฐาน (Documentary Research) ธนาคารโลก
(World Bank), สหประชาชาติ (United Nations), คณะทำงานขับเคลื่อนแผนพัฒนาอย่างยั่งยืน,
สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรืองานวิจัยอ้างอิงอื่น ๆ ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง
ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลมูลเหตุภูมิของดัชนีความมั่นคงทางอาหารในระยะเวลาดังกล่าว พ.ศ. 2555 ถึง พ.ศ.
2565 (ช่วงระยะเวลา 11 ปีย้อนหลัง) ข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัยนี้รวบรวมจากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ เช่น
บันทึกของรัฐบาล องค์การระหว่างประเทศ และวารสารวิชาการ ชุดข้อมูลประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ
เช่น สัดส่วนรายได้ของกลุ่มประชากรร้อยละ 20 ระดับต่ำสุด, สัดส่วนประชากรยากจน, อัตราความ
ยากจนระดับประเทศ, ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยรายเดือนของครัวเรือนในประเทศไทย และตัวชี้วัดดัชนีความ
มั่นคงทางอาหาร (GFSI)

ส่วนที่ 2 เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์
คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ เป็นคำถามปลายเปิดในประเด็นที่สามารถให้ผู้ให้ข้อมูล เสนอแนวคิด
ประเด็น ข้อเรียกร้อง หรือ ข้อเสนอแนะในประเด็น ความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดกาฬสินธุ์ ตาม
กลุ่มตัวอย่างที่ 1 โดยการสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูล
ทั่วไป ส่วนที่ 2 ประเด็นสัมภาษณ์เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดกาฬสินธุ์ ส่วนที่ 3 ปัจจัย
ด้านการเงินต่อความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ และส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะ
เพิ่มเติม

2. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ได้แก่ 1) แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยด้านการเงินของผู้ตอบแบบสอบถาม 3) แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหาร และ 4) ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมตามกลุ่มตัวอย่างที่ 2 ในแบบสอบถามจะแบ่งประเด็นคำถามออกเป็น 5 ส่วนตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป ส่วนที่ 2 ประเด็นสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย ส่วนที่ 3 ประเด็นสัมภาษณ์เกี่ยวกับระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน ส่วนที่ 4 ประเด็นสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัจจัยด้านการเงินต่อความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ และส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

3.4 การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยจะดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก เมื่อกลุ่มเป้าหมายพร้อมในการให้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะดำเนินการสอบถามตามชุดคำถามที่ได้เตรียมไว้ หากมีข้อมูลใดไม่สมบูรณ์จะขออนุญาตสัมภาษณ์เพิ่มเติม โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง และนำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มเป้าหมายมาวิเคราะห์และดำเนินการวิจัยต่อไป

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ มีดังนี้

1.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2 ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดในการสัมภาษณ์

1.3 สร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อนำมาวิเคราะห์

2. แนวคำถามสำหรับแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยจะดำเนินการแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มเป้าหมายตามแบบสอบถามที่ได้ออกแบบไว้

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ มีดังนี้

2.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.2 ศึกษาวิธีการสร้างแบบสำรวจที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบของแบบสอบถาม

2.3 สร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.4 นำมาวิเคราะห์ทางสถิติโดยเลือกใช้สถิติที่เหมาะสม

3.5 การดำเนินการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.5.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร (Documentary research) ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกของการศึกษาโดยการศึกษาเอกสารจาก วิทยุ บทความ และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร พัฒนาการของความมั่นคงทางอาหาร ความหมายของความมั่นคงทางอาหาร ดัชนีความมั่นคงทางอาหาร เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ในมิติที่ 2 การยุติความหิวโหย สถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการของโลก แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความยากจน ข้อมูลพื้นฐานสถานการณ์ภาพรวมความยากจนในระดับโลก ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความยากจน การวัดระดับความยากจนของประชากรในประเทศไทย กฎหมาย หรือนโยบายที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย บริบทพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หรือบทสัมภาษณ์จากสื่อในประเด็นที่เกี่ยวข้อง และรวบรวมข้อมูลมูลทุติยภูมิของดัชนีความมั่นคงทางอาหารในระยะเวลา พ.ศ. 2555 ถึง พ.ศ. 2565 (ช่วงระยะเวลา 11 ย้อนหลัง) ข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัยนี้รวบรวมจากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ เช่น บันทึกรายการของรัฐบาล องค์กรระหว่างประเทศ และวารสารวิชาการ ชุดข้อมูลประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ เช่น สัดส่วนรายได้ของกลุ่มประชากรร้อยละ 20 ระดับต่ำสุด, สัดส่วนประชากรยากจน, อัตราความยากจนระดับประเทศ, ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยรายเดือนของครัวเรือนในประเทศไทย และตัวชี้วัดดัชนีความมั่นคงทางอาหาร (GFSI)

3.5.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เทคนิควิจัย คือ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์จากกลุ่มเป้าหมายและสอบถามความยินยอมในการให้เปิดเผยหรือไม่เปิดเผยชื่อจริงจากกลุ่มเป้าหมายแต่ละคน

3.5.3 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จะดำเนินการไปในลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดในประเด็นที่สามารถให้ผู้ให้ข้อมูลเสนอแนวคิด ประเด็น หรือข้อเสนอแนะในประเด็นความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดกาฬสินธุ์ และระดับรายได้ในครัวเรือนของจังหวัดกาฬสินธุ์ที่

มีต่อความมั่นคงทางอาหาร หรือผลกระทบจากนโยบายอื่น ๆ ที่กระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร

3.5.4 การแจกแบบสอบถามจำนวน 400 คน โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยด้านการเงินของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหาร ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม โดยแบบสอบถามจำนวน 400 ชุด โดยใช้ระยะเวลาในการรวบรวมทั้งสิ้น 3 เดือน สามารถแบ่งจำนวนแบบสอบถามได้ดังตารางที่ 17

ตารางที่ 17 การแบ่งจำนวนแบบสอบถามตามรายอำเภอ

ลำดับ	อำเภอ	จำนวนตำบล	จำนวนแบบสอบถาม (ชุด)
1	อำเภอเมืองกาฬสินธุ์	17 ตำบล	50
2	อำเภอยางตลาด	15 ตำบล	40
3	อำเภอกุฉินารายณ์	12 ตำบล	40
4	อำเภอหนองกุงศรี	9 ตำบล	25
5	อำเภอห้วยเม็ก	9 ตำบล	25
6	อำเภอกมลาไสย	8 ตำบล	20
7	อำเภอสมเด็จ	8 ตำบล	20
8	อำเภอสหัสขันธ์	8 ตำบล	20
9	อำเภอเขาวง	6 ตำบล	20
10	อำเภอคำม่วง	6 ตำบล	20
11	อำเภอท่าคันโท	6 ตำบล	20
12	อำเภอนามน	5 ตำบล	15
13	อำเภอนาคู	5 ตำบล	15
14	อำเภอฆ้องชัย	5 ตำบล	15
15	อำเภอดอนจาน	5 ตำบล	15
16	อำเภอห้วยผึ้ง	4 ตำบล	15
17	อำเภอสามชัย	4 ตำบล	15
18	อำเภอร่องคำ	3 ตำบล	10
รวมทั้งสิ้น		135 ตำบล	400 ชุด

3.6 การวิเคราะห์และการแปลความหมายของข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาความมั่นคงทางอาหาร กรณีศึกษาความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนของจังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำเอกสาร บทความ และเอกสารการวิจัยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก และการวิเคราะห์ทางสถิติจากแบบสอบถามที่รวบรวมได้ โดยมาเปรียบเทียบและนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา เพื่อให้เห็นถึงกระบวนการพิจารณาและวิเคราะห์ เพื่อจัดทำเป็นข้อเสนอแนะ และรวมถึงผลกระทบในด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น รวมทั้งความคิดเห็น ข้อเสนอแนะในประเด็นต่าง ๆ แล้วนำข้อมูลที่ได้สรุปผลการศึกษาโดยอธิบายแบบวิจัยเชิงคุณภาพ และวิเคราะห์ผลกระทบจากนโยบายด้านความมั่นคงทางอาหารตามวัตถุประสงค์ต่อไป

3.6.1 การจำแนกระดับรายได้ของประชากร

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2567) ได้รายงานสรุปผลสำคัญจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2566 การจำแนกประเภทและแนวทางการวัดรายได้ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในการศึกษาวิจัยเชิงเศรษฐกิจและสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติได้กำหนดแนวทางการวัดรายได้ของประชากรในลักษณะที่ครอบคลุมและมีมาตรฐาน เพื่อใช้เป็นดัชนีสำคัญสะท้อนถึงระดับความเป็นอยู่และศักยภาพในการดำรงชีพของครัวเรือนในประเทศไทย โดยเฉพาะในโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ซึ่งดำเนินการเป็นประจำทุกปี รายได้ที่ใช้ในการสำรวจนี้ หมายถึง มูลค่าของรายรับทั้งหมดที่สมาชิกครัวเรือนได้รับในช่วงระยะเวลา 12 เดือนย้อนหลังจากวันที่ให้ข้อมูล รายได้ดังกล่าวแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ 1. รายได้จากการทำงาน (Employment Income) ซึ่งเป็นรายได้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนแรงงานหรือการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยตรง เช่น ค่าจ้างหรือเงินเดือนจากการเป็นลูกจ้าง รายได้จากเกษตรกรรม (เช่น การเพาะปลูกข้าว พืชผัก ผลไม้ และการเลี้ยงสัตว์) รายได้จากการประกอบกิจการของตนเอง (เช่น ค่าขาย รับเหมาก่อสร้าง) และรายได้จากการให้บริการหรือแรงงานทั่วไป (เช่น ช่างฝีมือ แรงงานรับจ้างรายวัน เป็นต้น) 2. รายได้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการทำงาน (Non-employment Income) ซึ่งรวมถึงรายรับจากช่องทางอื่นนอกเหนือจากการประกอบอาชีพโดยตรง เช่น เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เงินอุดหนุนเด็กแรกเกิด เงินสวัสดิการจากภาครัฐ ดอกเบี้ย เงินปันผล รายได้จากการให้เช่าทรัพย์สิน รวมถึงเงินโอนจากญาติหรือบุคคลอื่นทั้งภายในและภายนอกประเทศ

ในกระบวนการประมวลผลใช้หน่วยวัดที่สำคัญคือ รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือน และรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อเดือน ซึ่งเป็นมาตรวัดที่สามารถเปรียบเทียบรายได้ในระดับปัจเจกและระดับครัวเรือนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การคำนวณรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนทำได้โดยนำรายได้รวมทั้งหมดของครัวเรือนในรอบปีมาหารด้วยจำนวนสมาชิกในครัวเรือนและหารด้วย 12 เดือน กระบวนการเก็บข้อมูลรายได้ดำเนินการผ่าน แบบสอบถามภาคสนามโดยวิธีสัมภาษณ์แบบเผชิญหน้า (face-to-face interview) จากกลุ่มตัวอย่างครัวเรือนทั่วประเทศ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นสองขั้นตอน (stratified two-stage sampling) เพื่อให้ครอบคลุมประชากรทุกภูมิภาค รวมถึงการจำแนกเขตเมืองและชนบท ข้อมูลที่ได้ครอบคลุมทั้งระดับรายบุคคลและระดับครัวเรือน ในขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล รายได้ที่ได้จากการสำรวจจะผ่านกระบวนการถ่วงน้ำหนัก (weighting) เพื่อให้สามารถแทนค่าประชากรไทยทั้งหมดได้อย่างเป็นสัดส่วน จากนั้นจึงนำมาคำนวณเป็น ค่าเฉลี่ย (mean) และในบางกรณียังมีการนำเสนอ ค่ามัธยฐาน (median) เพื่อใช้ในเชิงวิเคราะห์ความเบ้ของการกระจายรายได้ นอกจากนี้ สำนักงานสถิติแห่งชาติยังจัดกลุ่มประชากรตามลำดับรายได้จากต่ำไปหาสูง แล้วแบ่งเป็น กลุ่มควินไทล์ (Quintile) หรือในบางกรณีอาจใช้ เดซิล์ (Decile) โดยควินไทล์แบ่งประชากรออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 20 เปอร์เซ็นต์ เท่า ๆ กัน เพื่อให้สามารถวิเคราะห์แนวโน้มของความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจได้อย่างชัดเจน กลุ่มที่ 1 คือกลุ่มที่มีรายได้น้อยที่สุด ส่วนกลุ่มที่ 5 คือกลุ่มที่มีรายได้สูงที่สุด การแบ่งกลุ่มเช่นนี้ช่วยให้สามารถเปรียบเทียบความเหลื่อมล้ำ การเข้าถึงสวัสดิการ และการจัดสรรทรัพยากรของภาครัฐในมิติต่าง ๆ ได้อย่างแม่นยำและลึกซึ้งมากขึ้น

โดยมีการจัดจำแนกระดับรายได้ของประชากรในประเทศไทยตามหลักควินไทล์ (Quintile) เพื่อสะท้อนความแตกต่างของรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนในแต่ละกลุ่มประชากร ในปี พ.ศ. 2566 การวิเคราะห์รายได้ของประชากรถูกแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มเรียงจากรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนน้อยที่สุด ร้อยละ 20 แรกของประเทศ (ควินไทล์ที่ 1) ไปยังรายได้มากที่สุด คือกลุ่มประชากรที่มีรายได้สูงที่สุด ร้อยละ 20 ของประเทศ (ควินไทล์ที่ 5) ดังนี้

ควินไทล์ที่ 1	3,556 บาทต่อคนต่อเดือน (กลุ่มประชากรร้อยละ 20 แรก)
ควินไทล์ที่ 2	6,207 บาทต่อคนต่อเดือน (กลุ่มประชากรร้อยละ 20 ถัดมา)
ควินไทล์ที่ 3	9,214 บาทต่อคนต่อเดือน (กลุ่มประชากรร้อยละ 20 ถัดมา)
ควินไทล์ที่ 4	13,665 บาทต่อคนต่อเดือน (กลุ่มประชากรร้อยละ 20 ถัดมา)
ควินไทล์ที่ 5	29,533 บาทต่อคนต่อเดือน (กลุ่มประชากรร้อยละ 20 สุดท้าย)

เกณฑ์การวัดรายได้เฉลี่ยของ สำนักงานสถิติแห่งชาติมีหลักการสำคัญที่ยึดถือเพื่อให้สามารถสะท้อนภาวะเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของประชาชนไทยอย่างถูกต้อง ครบคลุม และเป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ โดยเฉพาะในการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Household Socio-Economic Survey: HSES) ซึ่งดำเนินการต่อเนื่องทุกปีหรือรอบระยะเวลาที่กำหนด ผู้วิจัยจึงกำหนดในแบบสอบถาม โดยอ้างอิงตามเกณฑ์การวัดรายได้เฉลี่ยของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2566

3.7 สถิติ

การใช้สถิติเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย ตามรูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology Research) ที่ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดย จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีการเก็บรวบรวมโดยใช้แบบสอบถาม ผู้วิจัยเลือกใช้สถิติเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเลือกใช้การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนาและสถิติเพื่อการวิเคราะห์ ดังนี้

1. ค่าเฉลี่ย (Mean)
2. การหาร้อยละ (Percentage)
3. การวิเคราะห์ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : SD)
4. การวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Variance : ANOVA)
5. การใช้สถิติขั้นสูงในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ได้แก่ การวิเคราะห์สถิติสหสัมพันธ์ (Correlation Analysis) และการวิเคราะห์สถิติถดถอย (Regression Analysis)

พหุบัณฑิต ชีวะ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาความมั่นคงทางอาหาร กรณีศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นการวิจัยโดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology Research) ประการแรก เพื่อศึกษาพัฒนาการการบรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน ประการที่สองเพื่อศึกษาผลกระทบระหว่างระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน และประการสุดท้ายเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการเงินกับความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังต่อไปนี้

- 4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
- 4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล
- 4.4 ผลสรุปข้อเสนอแนะ

4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อความเข้าใจในการแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูลให้เป็นที่เข้าใจตรงกัน จึงใช้สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

%	แทน ค่าร้อยละ (Percentage)
\bar{x}	แทน ค่าเฉลี่ย (Mean)
S.D.	แทน ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
R ²	แทน ค่าสัมประสิทธิ์การกำหนด หรือ สัดส่วนความแปรผัน (R Square)
Df	แทน จำนวนตัวแปรอิสระ (Degrees of Freedom)
F	แทน สถิติทดสอบแบบ F (F-Statistic)
Sig.	แทน ความมีนัยสำคัญทางสถิติ (Significant level) หรือ p-value
B	แทน ค่าสัมประสิทธิ์ที่ไม่ได้ถูกปรับค่ามาตรฐาน (Unstandardized Coefficients)
β	แทน ค่าสัมประสิทธิ์ที่ถูกปรับให้เป็นค่ามาตรฐาน (Standardized Coefficients)
t	แทน ค่าสถิติ t (t-statistic)
ρ	แทน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ในสถิติสเปียร์แมน (Spearman Rank Correlation)

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์โดยจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยซึ่งจำแนกข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่ง คือ เพื่อศึกษาพัฒนาการการบรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน

ตอนที่ 1 พัฒนาการของความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย

1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1.1.1 พัฒนาการความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยจากการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ

1.1.2 ความคิดเห็นต่อนโยบายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย (ประชาชนชาวจังหวัดกาฬสินธุ์)

1.1.3 การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย (ประชาชนชาวจังหวัดกาฬสินธุ์)

1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1.2.1 ข้อมูลจากบทความ การนำเสนอข้อมูลด้านความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยโดย ดัชนีความมั่นคงอาหารโลก (GFSI)

ส่วนที่ 2 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่สอง เพื่อศึกษาผลกระทบระหว่างระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน

ตอนที่ 1 แนวโน้มของระดับรายได้และความมั่นคงทางอาหารของประชาชนในเขตพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์

1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1.1.1 การนำเสนอค่าสถิติพื้นฐานข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

1.1.2 ปัจจัยด้านการเงินของผู้ตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง

1.1.3 ปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหารของกลุ่มตัวอย่าง

1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1.2.1 ความสัมพันธ์ของระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน

ส่วนที่ 3 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่สาม คือ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการเงินกับความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์

ตอนที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการเงินกับความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์

1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1.1.1 การนำเสนอค่าสถิติข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรของค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารจากการวิเคราะห์สถิติขั้นสูง

1.1.2 เปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารกับกฎของเอดเงิล (Engel's law) จากการเก็บข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง

1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1.2.1 พฤติกรรมการใช้จ่ายในการบริโภคอาหารในครัวเรือนต่อความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ความมั่นคงทางอาหาร กรณีศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล 3 ส่วน ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

ส่วนที่ 1 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่ง คือ เพื่อศึกษาพัฒนาการการบรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน

ตอนที่ 1 พัฒนาการของความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย

1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1.1.1 พัฒนาการความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยจากการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ

จากการทบทวนวรรณกรรมและการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจาก สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย โดยประเทศไทยได้จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการวางแผนพัฒนา ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการทรัพยากร เพื่อเป็นเครื่องมือกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศอย่างมีระบบ และยังใช้เป็นกรอบกลางในการประสานนโยบายและแผนงานของกระทรวง ทบวง กรม หน่วยงานท้องถิ่น และภาคเอกชน เพื่อให้ประเทศไทยสามารถปรับตัวและดำเนินนโยบายได้อย่างยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพในระยะยาว ประเทศไทยมีการจัดทำ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็น

ประจำทุก 5 ปี ที่จะถูกประกาศใช้โดย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) และปัจจุบันมีประเทศไทยได้อยู่ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ซึ่งมีกรอบครอบคลุมระยะเวลา พ.ศ. 2566 – 2570

พัฒนาการความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยได้เริ่มกำหนดเรื่องความมั่นคงทางอาหารอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555–2559) โดยมีการบรรจุ กรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศ ซึ่งได้รับความเห็นชอบจาก คณะรัฐมนตรีในปี 2553 กรอบยุทธศาสตร์นี้ครอบคลุมการดำเนินงานด้านอาหารตลอดห่วงโซ่อุปทาน และเป็นแผนชี้นำการดำเนินงานด้านอาหารแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต่อมาใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) ได้มีการปรับปรุงกรอบยุทธศาสตร์ดังกล่าวให้สอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560–2579) และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของ สหประชาชาติ (SDGs) เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน และปัจจุบันในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570) ยังคงให้ความสำคัญกับความมั่นคงทางอาหาร โดยเน้นการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ และการเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ดังนั้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ถือเป็นฉบับแรกที่ประเทศไทยเริ่มกำหนดเรื่องความมั่นคงทางอาหารอย่างชัดเจนและเป็นระบบ

และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ได้มีการประเมินสถานการณ์ ความเสี่ยงและการสร้างภูมิคุ้มกันของประเทศ โดยกล่าวถึงความมั่นคงทางอาหารและพลังงานของโลกมีแนวโน้มจะเป็นปัญหาสำคัญในอนาคต ความต้องการผลิตพืชพลังงาน นอกจากนี้แล้วสินค้าเกษตรและอาหารมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากการเพิ่มประชากรโลก แต่การผลิตพืช และการผลิตอาหารลดลงด้วยข้อจำกัดด้านพื้นที่ การใช้เทคโนโลยีที่มีอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างการผลิตพืชอาหารและพืชพลังงานในอนาคต ส่งผลให้ผลผลิตอาหารสู่ตลาดลดลง ไม่เพียงพอกับความต้องการของประชากรโลก หรืออาจมีแนวโน้มที่ราคาอาหารจะพุ่งขึ้นสูงเกินกว่ากำลังซื้อของประชากรภายในประเทศโดยเฉพาะในกลุ่มประเทศยากจน ซึ่งแนวโน้มดังกล่าวอาจนำไปสู่การเกิดวิกฤตอาหารในประเทศ และในระดับโลก

แนวคิดความมั่นคงทางอาหารได้พัฒนาและเปลี่ยนแปลงตามบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และ

การเมืองของโลกในแต่ละช่วงเวลา โดยสะท้อนให้เห็นถึงวิธีการที่สังคมพยายามแก้ไขปัญหาการเข้าถึงอาหารอย่างยั่งยืน โดยเริ่มจาก

ในช่วงทศวรรษที่ 1960 (พ.ศ. 2503) ซึ่งเป็นยุคที่โลกเผชิญกับภาวะขาดแคลนอาหาร แนวทางการแก้ไขปัญหาจึงมุ่งเน้นไปที่การเพิ่มปริมาณการผลิตอาหารให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อให้มีอาหารเพียงพอสำหรับการบริโภคของประชากร แนวทางนี้นำไปสู่การปรับเปลี่ยนโครงสร้างภาคเกษตรกรรมด้วยการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ สารเคมีทางการเกษตร และพันธุกรรมพืชมาใช้ในการผลิต อย่างไรก็ตาม แม้ปริมาณอาหารจะเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด แต่ภาวะความหิวโหย (Hunger) ในหมู่ประชากรยากจนยังคงดำรงอยู่ เนื่องจากอาหารจำนวนมากดังกล่าวมิได้ถูกกระจายไปถึงผู้ที่ขาดแคลนอย่างทั่วถึง

ต่อมาในทศวรรษที่ 1980 (พ.ศ. 2523) จึงเริ่มมีการตระหนักว่าการมีอาหารเพียงพอไม่สามารถแก้ไขปัญหาความหิวโหยได้อย่างยั่งยืน หากปราศจากการส่งเสริม การเข้าถึงอาหารอย่างเท่าเทียม โดยเฉพาะในกลุ่มประชากรเปราะบาง แนวคิดในช่วงนี้จึงให้ความสำคัญกับมิติทางอำนาจการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ที่มีบทบาทในการกระจายอาหารไปสู่ประชาชนทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะมีส่วนทางเศรษฐกิจหรือสังคมอย่างไร

ในทศวรรษที่ 1990 (พ.ศ. 2533) แนวคิดความมั่นคงทางอาหารได้ถูกขยายความเพิ่มเติมให้ครอบคลุมมิติด้านความปลอดภัยทางอาหาร (Food Safety) และ คุณค่าทางโภชนาการ เพื่อให้มั่นใจว่าอาหารที่ประชาชนสามารถเข้าถึงนั้น ต้องเป็นอาหารที่ปลอดภัย มีคุณภาพ และส่งเสริมสุขภาพของผู้บริโภค แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าความมั่นคงทางอาหารในยุคปัจจุบันมิใช่เพียงแค่การมีอาหารเพียงพอเท่านั้น หากแต่ต้องเป็น อาหารที่ดี มีคุณภาพ และดีต่อสุขภาพอย่างแท้จริง ครอบคลุมมิติความปลอดภัยทางอาหารด้วย ได้แก่ คุณภาพ-คุณค่าทางอาหารและโภชนาการที่ดีที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ ดังนั้นแล้ว แม้มีอาหารยังไม่พอ แต่ต้องเป็นอาหารที่ดีต่อสุขภาพด้วย

ปัจจุบันในระดับสากลได้ยึดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ถูกกำหนดขึ้นโดย องค์การสหประชาชาติ (United Nations) และได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการจาก ที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (UN General Assembly) เมื่อวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2558 เป็นกรอบนโยบายระดับโลกที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อยุติความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ภายในปี พ.ศ. 2573

ประกอบด้วย 17 เป้าหมาย และเป็นผลลัพธ์จากการหารือร่วมกันของประเทศสมาชิกสหประชาชาติกว่า 190 ประเทศทั่วโลก

แนวทางการพัฒนาความมั่นคงทางอาหารถูกยึดตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนใน SDG 2 ได้แก่ การยุติความหิวโหย (ข้อ 2.1) และการกำจัดภาวะทุพโภชนาการทุกรูปแบบ (ข้อ 2.2) ซึ่งจำเป็นต้องใช้ข้อมูลเชิงปริมาณ เช่น การคำนวณแคลอรีเฉลี่ยที่ประชากรบริโภคเปรียบเทียบกับความต้องการพลังงานขั้นต่ำเพื่อประเมินความเพียงพอของอาหารในแต่ละประเทศ อย่างไรก็ตาม ไม่มีประเทศใดสามารถบรรลุเป้าหมายที่ 2 การยุติความหิวโหยได้อย่างสมบูรณ์ในปัจจุบัน ทำให้การปฏิรูประบบอาหารและการจัดการทรัพยากรที่ดินเพื่อเพิ่มความยั่งยืนและความเป็นธรรมในการเข้าถึงอาหารกลายเป็นวาระสำคัญระดับนานาชาติที่ต้องเร่งดำเนินการภายใต้กรอบ SDGs นอกจากนี้ ในรายงานการพัฒนาที่ยั่งยืน ปี 2024 ได้เน้นย้ำว่าเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ 2 (Zero Hunger) ยังคงเผชิญกับความท้าทายรุนแรงในระดับโลก โดยมีประชากรมากถึง 600 ล้านคนที่ยังประสบภาวะหิวโหย และอัตราการเกิดภาวะทุพโภชนาการเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 10 ของประชากรโลกในปี 2021 แม้ราคาสินค้าอาหารในหลายประเทศจะลดลงจากปี 2020 อย่างมีนัยสำคัญ แต่อัตราแคระแกร์นและผอมแห้งในเด็กเล็กยังอยู่ในระดับสูง ขณะเดียวกัน โลกกำลังเผชิญกับภาวะโภชนาการสองด้าน ทั้งขาดสารอาหารและโรคอ้วน โดยอัตราโรคอ้วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 9 ในปี 2005 เป็นร้อยละ 16 ในปี 2022 ซึ่งสะท้อนถึงความไม่สมดุลในระบบอาหารโลกที่ยังคงไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการด้านโภชนาการอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม

สำหรับประเทศไทย ก็ได้มีการนิยามความมั่นคงทางอาหารไว้อย่างเป็นทางการและสอดคล้องกับคำนิยามดังที่กล่าวไว้ข้างต้นด้วย โดยบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. 2551 ตามความในมาตรา 3 ความมั่นคงทางอาหาร หมายความว่า

“การเข้าถึงอาหารที่มีอย่างเพียงพอสำหรับกรบริโภคของประชาชนในประเทศอาหารมีความปลอดภัยและมีคุณค่าทางโภชนาการเหมาะสมตามความต้องการตามวัยเพื่อการมีสุขภาพที่ดี รวมทั้งการมีระบบการผลิตที่เกื้อหนุน รักษาความสมดุลของระบบนิเวศและความคงอยู่ของฐานทรัพยากรอาหารทางธรรมชาติของประเทศทั้งในภาวะปกติหรือเกิดภัยพิบัติ สาธารณภัย หรือการก่อการร้ายอันเกี่ยวเนื่องจากอาหาร”

(พระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. 2551, 2551)

ประเทศไทยนำแนวคิดเรื่องความมั่นคงทางอาหารได้กลายเป็นประเด็นสำคัญในการกำหนดนโยบายสาธารณะทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการได้อย่างต่อเนื่องในทุกสถานการณ์ โดยแนวคิดนี้มีพัฒนาการจากการมุ่งเพิ่มปริมาณการผลิตอาหารในยุคที่โลกประสบปัญหาการขาดแคลน มาสู่การเน้นการกระจายอาหารและการเข้าถึงของกลุ่มเปราะบาง ตลอดจนขยายให้ครอบคลุมถึงคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารในปัจจุบัน ประเทศไทยได้ตอบสนองต่อแนวคิดดังกล่าวผ่านการกำหนดกรอบยุทธศาสตร์ด้านอาหารภายใต้คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2551 และถูกบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยมีการวางยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงอาหาร คุณภาพและความปลอดภัย อาหารศึกษา และการบริหารจัดการอย่างบูรณาการ ทั้งนี้ นโยบายสำคัญที่เกี่ยวข้องได้แก่ การส่งเสริมการผลิตอาหารอย่างยั่งยืน การรักษาเสถียรภาพด้านอาหาร การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การกระจายอาหารอย่างเป็นธรรม และการส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตร ซึ่งล้วนเป็นกลไกสำคัญในการสร้างระบบอาหารที่มีความยั่งยืน สะท้อนถึงความพยายามของประเทศในการรับมือกับปัญหาความมั่นคงทางอาหารในยุคปัจจุบันและอนาคต

ผู้วิจัยได้จัดรูปแบบเชิงลำดับเวลา สรุปรูปช่วงเวลา และเหตุการณ์สำคัญของพัฒนาการความมั่นคงทางอาหาร ดังตารางที่ 18

ตารางที่ 18 สรุปรูปช่วงเวลา และเหตุการณ์สำคัญของแนวคิดความมั่นคงทางอาหาร

ช่วงเวลา	แนวคิด/ เหตุการณ์สำคัญ	ลักษณะการเปลี่ยนแปลง
1960s (พ.ศ. 2500–2512)	วิกฤตขาดแคลน อาหารทั่วโลก	ในช่วงทศวรรษที่ 1960 (พ.ศ. 2503) แนวคิดความมั่นคงทางอาหารเริ่มขึ้นเป็นยุคที่โลกเผชิญกับภาวะขาดแคลนอาหาร แนวทางการแก้ไขปัญหาจึงมุ่งเน้นไปที่การเพิ่มปริมาณการผลิตอาหารให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เน้นการเพิ่มผลผลิตผ่านเทคโนโลยีการเกษตร เพื่อให้มีอาหารเพียงพอสำหรับการบริโภคของประชากร แต่ยังมีปัญหาภาวะหิวโหยในกลุ่มเปราะบาง
1980s (พ.ศ. 2523–2532)	ขยายความสู่การ "เข้าถึงอาหาร"	ในทศวรรษที่ 1980 (พ.ศ. 2523) เป็นช่วงที่สังคมโลกเริ่มตระหนักเรื่องความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจและสังคม จึง

		เริ่มมีการตระหนักว่าการมีอาหารเพียงพอไม่สามารถแก้ไข ปัญหาความหิวโหยได้อย่างยั่งยืน หากปราศจากการส่งเสริม การเข้าถึงอาหารอย่างเท่าเทียม แนวคิดในช่วงนี้จึงให้ ความสำคัญกับมิติทาง อำนาจการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ที่มีบทบาทในการกระจายอาหารไปสู่ประชาชนทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะ จะมีสถานะทางเศรษฐกิจหรือสังคมอย่างไร
1990s (พ.ศ. 2533–2542)	เพิ่มมิติเกี่ยวกับ ความปลอดภัย และคุณค่าทาง โภชนาการ	ในทศวรรษที่ 1990 (พ.ศ. 2533) แนวคิดความมั่นคงทาง อาหารไม่เพียงแต่การได้รับอาหารอย่างเพียงพอต่อความ ต้องการเท่านั้น แนวคิดด้านอาหารได้ถูกขยายความเพิ่มเติม ให้ครอบคลุมมิติด้าน ความปลอดภัยทางอาหาร และคุณค่า ทางโภชนาการ เพื่อให้มั่นใจว่าอาหารที่ประชาชนสามารถ เข้าถึงนั้น ต้องเป็นอาหารที่ปลอดภัย มีคุณภาพ และส่งเสริม สุขภาวะของผู้บริโภค ได้แก่ คุณภาพ-คุณค่าทางอาหารและ โภชนาการที่ดีที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ ดังนั้นแล้ว แม้มี อาหารยังไม่พอ แต่ต้องเป็นอาหารที่ดีต่อสุขภาพด้วย
2000s (พ.ศ. 2543-2552)	การผสาน เป้าหมาย SDGs และยุทธศาสตร์ ชาติ 20 ปี	ประเทศไทยได้มีการผสานเป้าหมาย SDGs และยุทธศาสตร์ ชาติ 20 ปี ต่อแนวคิดเรื่องความมั่นคงทางอาหาร และได้ กลายเป็นประเด็นสำคัญในการกำหนดนโยบายสาธารณะ มี เป้าหมายเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการได้อย่างต่อเนื่องในทุก สถานการณ์ ประเทศไทยได้นำแนวคิดดังกล่าวผ่านการ กำหนดกรอบยุทธศาสตร์ด้านอาหารภายใต้คณะกรรมการ อาหารแห่งชาติ ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2551 และถูกบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการอาหารแห่งชาติเพื่อขับเคลื่อน ยุทธศาสตร์ในระดับปฏิบัติ เพื่อเป็นกลไกสนับสนุนตาม พ.ร.บ. ฉบับนี้
2010s (พ.ศ. 2553–2564)	บรรจุกรอบ ยุทธศาสตร์ อาหารใน	1. ในระดับสากลได้ยึดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยองค์การ สหประชาชาติ ได้รับการรับรอง เมื่อวันที่ 25 กันยายน พ.ศ.

	<p>แผนพัฒนา แห่งชาติฉบับที่ 11 และ 12</p>	<p>2558 เป็นกรอบนโยบายระดับโลกที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อยุติความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และเป็นผลลัพธ์จากการหารือร่วมกันของประเทศสมาชิกสหประชาชาติ กว่า 190 ประเทศทั่วโลก มุ่งเน้นไปที่การทำเกษตรยั่งยืน การปรับตัวต่อ การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและอากาศ ส่งเสริมให้มีการใช้ทรัพยากรมีประสิทธิภาพ</p> <p>2. ในประเทศไทยมีพัฒนาการความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยได้เริ่มกำหนดเรื่องความมั่นคงทางอาหารอย่างเป็นรูปธรรมใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555–2559) โดยมีการบรรจุ กรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศ ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีในปี 2553 กรอบยุทธศาสตร์นี้ครอบคลุม การดำเนินงานด้านอาหารตลอดห่วงโซ่อุปทาน และเป็นแผน ซึ่งนำการดำเนินงานด้านอาหาร และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) ได้มีการปรับปรุงกรอบยุทธศาสตร์ดังกล่าวให้สอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (SDGs) เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน</p>
<p>2020s– ปัจจุบัน (พ.ศ. 2566–2570)</p>	<p>การขับเคลื่อน แนวคิดความ มั่นคงทางอาหาร ภายใต้ แผนพัฒนา ฉบับที่ 13</p>	<p>และปัจจุบันในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 โดยมีแนวคิดของด้านความมั่นคงทางอาหารมุ่งเน้นไปที่ การทำเกษตรยั่งยืน และการรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570) ถือเป็นกรอบนโยบายระดับชาติที่วางรากฐานสู่ “ประเทศไทยก้าวสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” โดยความมั่นคงทางอาหาร (Food Security) ถูกระบุไว้เป็นหนึ่งในประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างบูรณาการ และต่อเนื่อง เพื่อรองรับความท้าทายใหม่ ๆ ทั้งจากภาวะเศรษฐกิจโลก ความเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ และการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมลง</p>

1.1.2 ความคิดเห็นต่อนโยบายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย (ประชาชนชาวจังหวัดกาฬสินธุ์)

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของนโยบายความมั่นคงทางอาหารจากอดีตถึงปัจจุบัน มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกับแบบสอบถาม ดังที่จะจำแนกเป็นรายชื่อดังต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนแปลงของนโยบายความมั่นคงทางอาหารจากอดีตถึงปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์พบว่า ส่วนใหญ่แล้วผู้ให้สัมภาษณ์มีความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนแปลงของนโยบายความมั่นคงทางอาหารจากอดีตถึงปัจจุบันเป็นไปในทิศทางเดียวกันคือเห็นการปรับตัวของนโยบาย หรือการบังคับใช้นโยบายในภาวะเศรษฐกิจสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การกำหนดนโยบายในระดับประเทศ มีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการ ทั้งในสภาวะที่ขาดแคลนอาหาร หรือในสภาวะที่เกิดโรคระบาด ดังตัวอย่างการตอบแบบสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ผมว่าค่อนข้างอธิบายยากนะ แต่ในอดีตเนี่ย ประเทศไทยมีนโยบายความมั่นคงทางอาหารที่ดีนะ เราไม่เคยมีปัญหาเรื่องอาหารขาดแคลนนะ เขาก็มีการยกนโยบายอะไรพวกครัวโลก อู๋ข้าวอู๋น้ำอะ หลายสิบปีที่ผ่านมาแล้วละ แต่ในช่วง 3 ปี ถึง 5 ปีที่ผ่านมาเนี่ย มันมีการระบาดของโควิดเนาะที่เกิดขึ้นทั่วโลก ก็อีกอย่างพวกการเกษตรที่ไม่ค่อยมีน้ำใช้ทำเกษตร ฝนที่ไม่ตกต้องตามฤดูกาล ตอนนี่เรื่องการเปลี่ยนแปลงนโยบายอาหารมันก็อยู่ในแนวการพัฒนาที่ยั่งยืนนะจำไม่ได้ว่าด้านไหน แต่ก็มีพูดถึงอยู่ แต่พูดถึงตัวนโยบายที่เป็นรูปธรรมก็อาจจะไม่ชัดเจนขนาดนั้นนะ”

(เพศชาย อายุ 45 ปี อาชีพราชการ 2568: สัมภาษณ์)

“ถ้าเทียบกับสมัยก่อน ผมว่าตอนนี้นโยบายมันพัฒนาขึ้นนะครับ มีโครงการช่วยเหลือเยอะขึ้น เช่น บัตรคนจน หรือพวกการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย แต่มันก็ยังมีคนที่เข้าไม่ถึงอยู่นะ บางทีนโยบายมันยังไม่ได้สนับสนุนให้คนมีรายได้มากขึ้นตามค่าครองชีพครับ แต่เป็นการให้เงิน แจกเงินให้มาใช้เงินอีกที หรือคนรายได้น้อยจริง ๆ เข้าไม่ถึงนโยบายพวกนี้ก็มี เรื่องอาหารนี้ ผมว่าคงเป็นนโยบายในอนาคตมากกว่า เพราะถึงเวลานั้น

ข้าวของแพงขึ้น รายได้ไม่เพิ่มขึ้น โรคระบาด ภัยธรรมชาติ อาจจะเป็นสิ่งที่ทำให้ต้องกลับมาคิดถึงนโยบายพวกนี้ เพราะตอนนี้เรายังมีต้นทุน มีนา เลี้ยงปลา ไก่ในบ้านอยู่”

(เพศชาย อายุ 30 ปี อาชีพรับจ้างอิสระ 2568: สัมภาษณ์)

“จากที่หนูสังเกตเห็น นโยบายด้านอาหารของไทยมีการปรับตัวตามสถานการณ์มากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงโควิด-19 ที่ผ่านมาทำให้เห็นถึงความจำเป็นในการมีระบบอาหารที่ยืดหยุ่น เช่น การส่งเสริมการปลูกผักกินเองในบ้าน การจัดตั้งธนาคารอาหาร หรือการแจกอาหารในชุมชนในช่วงโรคระบาด ถือว่าเป็นนโยบายที่ตอบโจทย์ในภาวะวิกฤตได้ดี”

(เพศหญิง อายุ 24 ปี อาชีพ ผู้ช่วยทันตแพทย์ 2568: สัมภาษณ์)

“ที่คิดว่าในเรื่องนโยบาย อ่า ปัจจุบันมีการมองภาพกว้างมากขึ้น ครอบคลุมทั้งกระบวนการ แต่ก็ยังมีจุดอ่อนในเรื่องของการนำไปปฏิบัติจริงในพื้นที่ บางนโยบายออกแบบมาดี แต่ไม่ตอบโจทย์ในระดับท้องถิ่น ยังไงก็ต้องปรับแนวทางให้เข้ากับอะคะ”

(เพศหญิง อายุ 50 ปี อาชีพ หัวหน้าหน่วยงาน 2568: สัมภาษณ์)

1.1.3 การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย (ประชาชนชาวจังหวัดกาฬสินธุ์)

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายด้านความมั่นคงทางอาหาร มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกับแบบสอบถามผ่านการใช้สื่อออนไลน์ เนื่องจากมีความสะดวกและเข้าถึงง่าย ดังที่จะจำแนกเป็นรายข้อดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายด้านความมั่นคงทางอาหาร

จากการสัมภาษณ์พบว่า ส่วนใหญ่แล้วผู้ให้สัมภาษณ์มีในฐานะภาคประชาชน อยากมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายด้านความมั่นคงทางอาหาร ดังตัวอย่างการตอบแบบสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ก็อยากมีส่วนร่วมคะ อย่างพวกแบบสำรวจออนไลน์ หรือความเห็นในโซเชียลมีเดีย เป็นกระบอกเสียงให้กับคนจน อยากจะพูดถึงการเข้าถึงอาหารของคนจนคะ เห็นในข่าวหรืออะไรอย่างนั้นก็รู้สึกสงสาร”

(เพศหญิง อายุ 24 ปี อาชีพ ผู้ช่วยทันตแพทย์ 2568: สัมภาษณ์)

“ในปัจจุบันสื่อสังคมออนไลน์เข้าถึงได้ง่ายมากขึ้น ก็อยากจะเน้นย้ำและสิ่งที่ยากมีส่วนร่วมคือการสร้างความรู้และแรงบันดาลใจในสังคมในการเผยแพร่ข้อมูลใช้สื่อสังคมออนไลน์ครับ เพื่อปรับให้เข้ากับยุคสมัย การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายความมั่นคงทางอาหาร หรืออาจจะเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับอาหารปลอดภัย ความมั่นคงทางอาหาร และผลกระทบของอุตสาหกรรมอาหาร น่าจะมีประโยชน์ในเชิงสร้างความตระหนักรู้ให้กับประชาชนครับ”

(เพศ ชาย อายุ 45 ปี อาชีพข้าราชการ 2568: สัมภาษณ์)

“ผมก็อยากมีส่วนร่วมนะครับ อย่างน้อยให้ชาวบ้านได้เสนอความคิดเห็น หรือทำเวทีชุมชน รับฟังปัญหาเรื่องอาหารโดยตรงจากคนพื้นที่ พวกคนยากจนที่เข้าไม่ถึงสวัสดิการ แถวบ้านผมก็มีเยอะนะครับ แต่ว่าไม่ค่อยได้รับการดูแลครับ ผมว่าเรื่องนโยบายมันก็ต้องดูในพื้นที่จริงๆ คนจริงๆ เหตุการณ์จริงๆ ไม่ใช่คิดกันเองอยู่ในห้องประชุม อ้อ..แล้วก็อยากให้ประชาชนติดตามผลด้วยครับ หรือจริงๆ ผมอาจจะไม่เข้าใจกระบวนการเขาก็ได้มั้ง เค้าเลยไม่ค่อยให้มีส่วนร่วมครับ ฮ่าๆ”

(เพศ ชาย อายุ 30 ปี อาชีพรับจ้างอิสระ 2568: สัมภาษณ์)

2. ความคิดเห็นต่อความมั่นคงทางอาหารตามนิยามขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ที่ให้ไว้ใน 4 มิติ อันได้แก่ ความพร้อมของอาหาร การเข้าถึงอาหาร การใช้ประโยชน์จากอาหารที่ได้รับ และเสถียรภาพของอาหาร

จากการสัมภาษณ์พบว่า ส่วนใหญ่แล้วผู้ให้สัมภาษณ์มีความคิดเห็นว่า “การเข้าถึงอาหาร” เป็นมิติที่มีความสำคัญมากที่สุด โดยการเข้าถึงอาหาร (Food Access) ตามนิยามขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ หมายถึง ความสามารถของบุคคล ครอบครัว หรือชุมชนในการเข้าถึงอาหารที่เพียงพอต่อความต้องการด้านโภชนาการและความปลอดภัย โดยครอบคลุมทั้งการเข้าถึงอาหารผ่านการซื้อ การผลิต การแลกเปลี่ยน และยังขึ้นอยู่กับปัจจัยทางเศรษฐกิจ และสังคม เช่น รายได้ โครงสร้างพื้นฐาน และนโยบายทางสังคม โดยผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ความเห็นดังตัวอย่างการตอบแบบสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“พีให้ความสำคัญกับการเข้าถึงอาหารมากที่สุดค่ะ เพราะอาหารจะดีหรือปลอดภัยแค่ไหน ถ้าเราไม่มีรายได้พอจะซื้อ หรือไม่มีช่องทางเข้าถึง มันก็เปล่าประโยชน์ คนจนไม่ได้เลือกเยอะหรอก ขอแค่อิ่มท้องก่อน ส่วนเรื่องคุณภาพเป็นเรื่องรอง”

(เพศหญิง อายุ 36 ปี อาชีพค้าขาย 2568: สัมภาษณ์)

“ส่วนตัวผมว่าการเข้าถึงอาหารสำคัญที่สุดครับ เพราะถึงแม้จะมีของให้เลือกเยอะ แต่ถ้าเราไม่มีเงินซื้อ หรืออยู่ไกลร้านค้าก็เหมือนไม่มีความมั่นคง ผมเคยเจอช่วงที่ตุงงานของในตลาดแพงขึ้นเยอะเลยครับ แพนผมก็รายได้ไม่สูงตอนนั้นลำบากกันมากแทบไม่มีเงินกินข้าวเลย เนี่ย ไม่กี่ปีที่แล้วก็ยังเจอโควิดอีก ซื้อของในตลาดมาทำกินเองก็ยังลำบาก ยังกินที่มีพวกแม่ ๆ อลสม. มาห้อยข้าวกลองไว้หน้าบ้านผม ไม่งั้นก็คงได้กินมาฆ่าทั้งอาทิตย์ครับ”

(เพศชาย อายุ 30 ปี อาชีพรับจ้างอิสระ 2568: สัมภาษณ์)

“การเข้าถึงอาหารเป็นสิ่งสำคัญที่สุดครับ เพราะหากมีอาหารแต่ไม่มีการเข้าถึงอาหารก็จะทำให้เกิดความไม่มั่นคงทางอาหาร ก็คือ มีอาหารเพียงพอสำหรับประชาชนในประเทศแต่ประชาชนไม่มีเงินมากพอที่จะเข้าถึงอาหารใช้ใหม่ล่ะ อาจจะต้องไปดูเรื่องนโยบายอื่น ๆ ประกอบอีกที่...พวกนโยบายที่จะทำให้ประชาชนมีรายได้มากขึ้น หรือพวกนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากนะ”

(เพศชาย อายุ 45 ปี อาชีพรับราชการ 2568: สัมภาษณ์)

แต่อย่างไรก็ดี การสัมภาษณ์ความคิดเห็นต่อความมั่นคงทางอาหารของประชาชนในเขตพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ยังให้ความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไปในอีกทางหนึ่ง ผู้ให้สัมภาษณ์มีความคิดเห็นว่าการใช้ประโยชน์จากอาหาร” เป็นมิติที่มีความสำคัญมากที่สุด ตามนิยามขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติได้นิยามการใช้ประโยชน์อาหาร (Food Utilization) ว่าหมายถึงกระบวนการที่ร่างกายนำอาหารที่บริโภคไปใช้เพื่อสร้างสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี รวมถึงการเตรียมอาหาร การประกอบอาหาร โภชนาการที่เพียงพอ และการจัดเก็บที่เหมาะสมเพื่อรักษาคุณภาพของอาหาร ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์อาหารประกอบด้วยความรู้ทางโภชนาการ สุขอนามัย และการเข้าถึงบริการสุขภาพ ดังตัวอย่างการตอบแบบสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“เรื่องประโยชน์ของอาหารค่ะ พี่ว่าปัจจุบันมันค่อนข้างมีอาหารที่หลากหลายมาก ๆ เนาะ แต่ไม่มีค่อยมีประโยชน์เลย เอะ ๆ คือจากที่เจอมากับตัวเลยคะ ลูกสาวพี่หลัง กลับจากโรงเรียนชอบมีขนมแปลก ๆ กลับมา เขาก็บอกว่า..แม่ อันนี้ฮิตกันในโรงเรียน มากเลยนะ..ขายอยู่ข้างโรงเรียนคะ พี่ดูแล้วไม่ค่อยจะมีประโยชน์เลย มีแต่น้ำตาล มีรูปแบบแปลก ๆ เยอะมาก ทั้งหน้าตาแล้วก็สีขนม บางอันพี่ว่าอันตรายเลยนะ อ้อ!! อีกอย่างคะ ที่บ้านมีคุณตาคุณยายชอบสั่งของออนไลน์มา แกบบอกว่าผงชงแก้ปวดเมื่อย บ้าง อาหารเสริมค่าไต่บ้างแหละ ซึ่งเราก็ไม่รู้ได้เลยคะว่ามันจริงไหม บางอันมี อย. นะ แต่พี่ดูแล้วก็ยังอันตรายอยู่ดี ให้อ้วพวกวิตามินเสริมทั้งหลายบางตัวที่เห็นในดื่กต็อกเยอะ มากเลยแต่พี่ก็ไม่กล้าซื้อ พี่เลยมองว่าอาหารทุกวันนี้มันเยอะมาก ทั้งรูปแบบ ทั้งวิธีกิน แต่มันมากเกินไปจากที่เค้าโฆษณาพวกประโยชน์ของอาหารต่าง ๆ”

(เพศหญิง อายุ 50 ปี อาชีพรับจ้างอิสระ 2568: สัมภาษณ์)

3. การพัฒนาหรือปรับปรุง เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารทั้ง 4 มิติ ของประเทศไทย

จากการสัมภาษณ์พบว่า ส่วนใหญ่แล้วผู้ให้สัมภาษณ์มีความคิดเห็นที่ไปในทิศทางที่สอดคล้องกันคือ การพัฒนาปรับปรุงนโยบายเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารจะต้องมีความสามารถในการรับมือในภาวะวิกฤติโดยจากทั้งภัยธรรมชาติ และภาวะโรคระบาด เพื่อรองรับผลกระทบจากการขาดแคลนอาหาร ความมั่นคงทางอาหารเป็นแนวคิดที่ครอบคลุมถึงการเข้าถึงอาหารอย่างเพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งความมั่นคงทางอาหารประกอบด้วย 4 มิติสำคัญ ได้แก่ ความพร้อมของอาหาร (Availability) การเข้าถึงอาหาร (Access) การใช้ประโยชน์จากอาหาร (Utilization) และเสถียรภาพของอาหาร (Stability) ซึ่งประเทศไทยจำเป็นต้องพัฒนาในทุกมิติอย่างเป็นระบบและยั่งยืน เพื่อให้สามารถรองรับทั้งความท้าทายภายในประเทศและระดับโลก ดังตัวอย่างการตอบแบบสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ผมคิดว่าประเทศไทยต้องพัฒนาทุกด้านควบคู่กันครับ โดยเฉพาะ ช่วยลดราคาสินค้า ข้าว กับเนื้อหมู เห็ด เป็ด ไก่ นี้ ทำให้มันเสถียร แล้วก็ให้มีมาตรการรองรับยามวิกฤต เช่น น้ำท่วม แพงขึ้นแบบเฉียบพลัน คนจะได้มีทางเลือก พอข้าวยากหมากแพง แม่ค้าก็บอก

ข้าวแพงขายราคาเดิมไม่ได้ ขึ้นอีกห้าบาทสิบบาท แม่ค้าก็อยู่ไม่ไหว ผมก็อยู่ไม่ไหวครับ
แต่ก็ต้องกินข้าวทุกวัน”

(เพศชาย อายุ 30 ปี อาชีพรับจ้างอิสระ 2568: สัมภาษณ์)

“ควรทำให้ทั้ง 4 ด้านให้มันทำงานร่วมกันได้จริง มันก็สำคัญหมดเลยเนอะจะให้เลือกก็
ยาก อยากให้พัฒนาไปพร้อมกัน แต่เน้นไปที่ราคาอาหารค่ะ โดยเฉพาะการปรับ
โครงสร้างราคาสินค้า ราคาน้ำมันต่าง ๆ สนับสนุนการเกษตรของเกษตรกร คนตัวเล็ก
แต่นโยบายบ้านเราก็ออย่างที่ว่า ๆ กันแหละ ดีแค่ตอนหาเสียงเนาะ หลังจากนั้น โอ้ย ไม่
อยากจะพูดเลย ไม่ค่อยเป็นขึ้นเป็นอัน พูดถึงการเมืองแล้วที่ก็ปวดหัวอยู่นะ เราชาวบ้าน
ทำได้แต่ด่าในทีวีเค้าไม่ได้ยื่นหรอก”

(เพศหญิง อายุ 36 ปี อาชีพค้าขาย 2568: สัมภาษณ์)

“ประเทศไทยควรพัฒนาด้านการเตรียมพร้อมรับมือทุกเมื่อเพื่อไม่ให้เกิดเหตุการณ์ไม่
มั่นคงทางอาหาร โดยการเตรียมความพร้อมของอาหารที่สามารถผลิตหรือจัดหามาให้
ประชากรบริโภคได้อย่างต่อเนื่อง การเข้าถึงอาหารในการกระจายตลาดอาหารให้เข้าถึง
ทุกพื้นที่ การใช้ประโยชน์จากอาหารที่ได้รับ โดยการส่งเสริมโภชนาการที่ดีและอาหาร
ปลอดภัยส่งเสริมการบริโภคอาหารที่หลากหลายและเหมาะสมกับสุขภาพ และก็
เสถียรภาพของอาหาร เอ่อ น่าจะต้องมีการรักษาเสถียรภาพทางอาหารระยะยาวเตรียม
ความพร้อมรับมือกับ ภัยพิบัติ หรือพวกโรคระบาดอีก”

(เพศชาย อายุ 45 ปี อาชีพรับราชการ 2568: สัมภาษณ์)

4. การพัฒนาหรือปรับปรุง เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารทั้ง 4 มิติ ของจังหวัดกาฬสินธุ์

จากการสัมภาษณ์พบว่า ส่วนใหญ่แล้วผู้ให้สัมภาษณ์มีการให้ความคิดเห็น ในการส่งเสริมการ
ผลิตในท้องถิ่น โครงสร้างพื้นฐานที่ควรได้รับ และการแก้ไขปัญหาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร แสดงให้
เห็นถึงความเข้าใจและชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการดำเนินนโยบายแบบบูรณาการ ที่เชื่อมโยง
ระหว่างการผลิต การกระจาย และการบริโภคอย่างมีประสิทธิภาพ การออกแบบนโยบายหรือการ

พัฒนาควรให้ความสำคัญกับบริบทเฉพาะพื้นที่ เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหาร ดังตัวอย่างการตอบแบบสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ก็คงเป็นพวกการพัฒนาแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ต่อการใช้อุปโภคบริโภค การพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐานให้เข้าถึงกับประชากรในจังหวัดอย่างทั่วถึงครับ..แต่มีติดต่าง ๆ ผมว่ามีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่นะ บางทีเรื่องพวกนี้จะต้องดูบริบทเป็นสำคัญ”

(เพศชาย อายุ 45 ปี อาชีพรับราชการ 2568: สัมภาษณ์)

“กาพลินธุ์ควรเน้นการพัฒนาให้ครอบคลุมทุกมิติครับ เช่น เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตในท้องถิ่น ปรับปรุงระบบขนส่งสินค้าเกษตร เพิ่มการเข้าถึงอาหารในกลุ่มเปราะบาง และให้ความรู้ด้านโภชนาการผ่านสาธารณสุขกับโรงเรียน ส่วนพวกราคาอาหาร หรือข้าวของ ควรควบคุมผ่านมาตรการด้านราคาสินค้า”

(เพศชาย อายุ 62 ปี อาชีพ ข้าราชการบำนาญ 2568: สัมภาษณ์)

“จังหวัดควรส่งเสริมการเกษตรแบบประหยัดต้นทุน สร้างศูนย์อาหารชุมชนที่ขายของในราคายุติธรรม เคยมีศูนย์ขายสินค้าชุมชน ตอนนี้งานหมาจรไปนอนหลบฝนแล้ว และอีกอย่างนะ ควรจัดระบบกระจายสินค้าให้พ่อค้าแม่ค้าสามารถเข้าถึงแหล่งสินค้าได้ง่ายขึ้น แล้วก็ให้ความรู้ด้านโภชนาการในชุมชนด้วยก็ดี”

(เพศหญิง อายุ 36 ปี อาชีพค้าขาย 2568: สัมภาษณ์)

1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1.2.1 ข้อมูลจากบทความ การนำเสนอข้อมูลด้านความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยโดยดัชนีความมั่นคงอาหารโลก (GFSI)

การศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีความมั่นคงทางอาหาร (Food Security Index: FSI) ความยั่งยืนและการปรับตัว และปัจจัยสำคัญด้านเศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย โดยใช้การวิเคราะห์สถิติสหสัมพันธ์ (Regression Analysis) เพื่อทำการประเมินเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง ความยั่งยืนและการปรับตัว กับตัวแปรอิสระสำคัญ ได้แก่ ความสามารถในการเข้าถึง, คุณภาพและความปลอดภัย และ ความพร้อมใช้งาน เพื่อตรวจสอบความ

เหมาะสมของแบบจำลองการถดถอย ความมีนัยสำคัญทางสถิติ และผลกระทบในวงกว้างต่อการกำหนดนโยบายความยั่งยืน

โดยผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลมูลทุติยภูมิของดัชนีความมั่นคงทางอาหารในระยะเวลา พ.ศ. 2555 ถึง พ.ศ. 2565 (ช่วงระยะเวลา 11 ปีย้อนหลัง) ข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัยนี้รวบรวมจากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ เช่น บันทึกรายการของรัฐบาล องค์กรระหว่างประเทศ และวารสารวิชาการ ชุดข้อมูลประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ เช่น สัดส่วนรายได้ของกลุ่มประชากรร้อยละ 20 ระดับต่ำสุด, สัดส่วนประชากรยากจน, อัตราความยากจนระดับประเทศ, ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยรายเดือนของครัวเรือนในประเทศไทย และตัวชี้วัดดัชนีความมั่นคงทางอาหาร (GFSI) เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลมีความเข้มงวดและเชื่อถือได้ งานวิจัยนี้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ (SPSS For Windows) ซึ่งเป็นที่รู้จักในด้านความแม่นยำในการคำนวณทางสถิติ โดยกรอบการวิเคราะห์มุ่งเน้นไปที่ สมการเชิงเส้นทั่วไป (Linear Model Equation) ซึ่งเป็นวิธีการที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในการอธิบายพลวัตของตัวแปรหลายตัว เพื่อให้สามารถตรวจสอบความถูกต้องของผลลัพธ์ได้ ซึ่งรวมถึงการนำเสนอผลลัพธ์ในรูปแบบของตัวชี้วัด โดยแปรผลจากระดับนัยสำคัญทางสถิติ, ช่วงความเชื่อมั่น, ขนาดของผลกระทบ, ค่าสัมประสิทธิ์, ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน และค่า p-value ของตัวแปรแต่ละตัวแปร โดยตัวแปรที่มีค่า p-value น้อยกว่า 0.05 ถือว่ามีนัยสำคัญทางสถิติ

ภายใต้การพัฒนาด้านอุตสาหกรรมการผลิตอาหารได้เพิ่มความสามารถในการผลิตอาหารสำหรับผู้บริโภคทั่วโลกอย่างมีนัยสำคัญ ความต้องการอาหารที่เพิ่มขึ้นจากการเติบโตของประชากรได้ผลักดันให้อุตสาหกรรมผลิตอาหารขยายตัวทั้งในประเทศไทยและทั่วโลก ตัวอย่างเช่น ดัชนีผลิตภาพแรงงานอุตสาหกรรมของประเทศไทยเพิ่มขึ้น 3.11% ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2567 (สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม, 2567) แม้ความก้าวหน้าด้านอุตสาหกรรมจะช่วยเพิ่มผลผลิตอาหาร แต่หลายประเทศยังคงเผชิญกับปัญหาความขาดแคลนอาหาร โดยผู้คนที่ไม่สามารถเข้าถึงสินค้าและบริการที่จำเป็นได้ องค์กรอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ระบุว่าสัดส่วนประชากรโลกที่ประสบปัญหาความไม่มั่นคงทางอาหารยังคงเพิ่มขึ้น อันเป็นผลจากการฟื้นตัวของเศรษฐกิจโลกหลังเผชิญผลกระทบเชิงลบต่อเนื่องหลายปี ปัญหานี้ยังรุนแรงขึ้นจากความตึงเครียดทางภูมิรัฐศาสตร์ เครื่องมือการค้าที่แยกส่วน อัตราดอกเบี้ยระยะยาวที่สูงขึ้น และภัยพิบัติที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และรายงานวิกฤติอาหารโลกของโครงการอาหารโลกในปี 2567 เปิดเผยว่า สัดส่วนผู้ที่ประสบปัญหาความไม่มั่นคงทางอาหารเฉียบพลันได้เพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยจากร้อยละ 14 ในปี 2561

ตัวเลขนี้เพิ่มขึ้นเกินกว่าร้อยละ 20 ต่อปีนับตั้งแต่ปี 2563 และสูงถึง 23% ในปี 2565 (Global Report on Food Crises, 2567) สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงแนวโน้มที่น่ากังวลในช่วงแปดปีที่ผ่านมา เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 ข้อในวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2030 (2030 Agenda for Sustainable Development) ได้เรียกร้องให้มีการดำเนินการในระดับโลกเพื่อขจัดความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำ ปรับปรุงสุขภาพและการศึกษา จัดการกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (Department of Economic and Social Affairs, 2558) หนึ่งในเป้าหมายหลักคือ SDG 2 ซึ่งมุ่งยุติความหิวโหย สร้างความมั่นคงทางอาหาร ปรับปรุงโภชนาการ และส่งเสริมการเกษตรที่ยั่งยืน โดยเน้นการจัดการภาวะทุพโภชนาการ การพัฒนาเด็ก และการมีส่วนร่วมของชุมชน ประเทศไทยได้นำเป้าหมายดังกล่าวมาบูรณาการเข้ากับกรอบการดำเนินนโยบายทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และกฎหมาย โดยเฉพาะในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570) ความก้าวหน้าใน SDGs ของประเทศไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2559 ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 61 ของโลกด้วยคะแนน 62.6 และก้าวขึ้นมาอยู่อันดับที่ 45 ในปี 2567 ด้วยคะแนน 74.7 (Sustainable Development Report, 2567) อย่างไรก็ตาม SDG 2 ยังคงเป็นความท้าทายสำคัญที่ยังไม่มีประเทศใดสามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์

การวิเคราะห์นี้ชี้ให้เห็นถึงความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อม ในมิติของความเสียหายจากอุทกภัยที่ส่งผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งคุกคามเสถียรภาพของระบบอาหาร โดยผลการศึกษามีความสำคัญต่อการวางแผนนโยบายในประเทศไทย โดยการระบุปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความมั่นคงทางอาหารและความยั่งยืน การศึกษานี้ให้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ช่วยสนับสนุนการพัฒนานโยบายที่บูรณาการและกลยุทธ์การปรับตัวด้านต่าง ๆ อาทิ ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบมีส่วนร่วม ปรับปรุงการกระจายรายได้ และเพิ่มประสิทธิภาพของระบบคุ้มครองทางสังคม การส่งเสริมลงทุนในการศึกษา การดูแลสุขภาพ และโครงการวางแผนครอบครัวเพื่อรองรับการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือรวมไปถึงในด้านสิ่งแวดล้อม ที่ต้องคำนึงถึงการลดผลกระทบจากอุทกภัยด้วยการส่งเสริมการเกษตรที่ยั่งยืน การบริหารจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพ และการพัฒนาระบบเตือนภัยล่วงหน้า การพิจารณามิติที่หลากหลายดังกล่าวจะช่วยส่งเสริมแนวทางแบบองค์รวมเพื่อบรรลุความมั่นคงทางอาหารและความยั่งยืนในประเทศไทย

ภาพรวมผลการวิเคราะห์สถิติถดถอยชี้ให้เห็นว่า ความสามารถในการเข้าถึง เป็นปัจจัยพยากรณ์เชิงบวกที่สำคัญต่อความยั่งยืน ($B = 1.650, p = 0.009$) คุณภาพและความปลอดภัยมีผลกระทบเชิงลบเล็กน้อย ($B = -0.943, p = 0.078$) ในขณะที่ความพร้อมใช้งานไม่มีผลกระทบต่อความยั่งยืน ผลการศึกษาความสัมพันธ์ชี้ให้เห็นว่า การเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารและความยั่งยืน ในขณะที่การลดความยากจนและการเพิ่มความยืดหยุ่นทางสิ่งแวดล้อมจำเป็นเพื่อการปรับตัวในอนาคต ทั้งนี้ การพิจารณาผลกระทบด้านกฎระเบียบกับความพยายามด้านความยั่งยืนจำเป็นต้องมีการแทรกแซงเชิงนโยบายอย่างสมดุล ดังจะแสดงผลการวิเคราะห์ที่ได้จากการวิเคราะห์สถิติถดถอย (Regression Analysis) ดังนี้

ตารางที่ 19 ความเหมาะสมของแบบจำลองของสถิติถดถอยในการทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปร

แบบจำลอง	R	สัดส่วนความแปรผัน (R^2)	สัมประสิทธิ์ที่ปรับค่าแล้ว (Adjusted R^2)	ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน
แบบจำลองที่ 1	0.914	0.836	0.765	4.07777

ตารางที่ 19 ผลการวิเคราะห์แบบจำลองถดถอยแสดงให้เห็นว่าแบบจำลองมีความเหมาะสมในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม โดยค่า สัมประสิทธิ์ตัวกำหนดปรับค่าแล้ว (Adjusted R^2) ที่ได้บ่งบอกว่าตัวแปรอิสระสามารถอธิบายความแปรปรวนของความยั่งยืนและการปรับตัวได้ในระดับที่น่าพึงพอใจ (0.765)

ตารางที่ 20 การวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม (ANOVA)

แบบจำลอง	ผลรวมกำลังสองของความคลาดเคลื่อน (Sum of Squares)	df	Mean Square	F	Sig.
แบบถดถอย Regression)	591.291	3	197.097	11.853	0.004
วิเคราะห์เศษตกค้าง (Residuals)	116.398	7	16.628		
รวม	707.689	10			

ตารางที่ 21 ค่าสัมประสิทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ถดถอยเชิงเส้น (Linear Regression)

แบบจำลอง	B (Unstandardized Coefficients)	Std. Error	β (Standardized Coefficients)	t	Sig.
(ค่าคงที่)	-18.236	59.379		-0.307	0.768
ความสามารถในการจ่าย	1.650	0.460	0.646	3.586	0.009
คุณภาพและความปลอดภัย	-0.943	0.457	-0.372	-2.064	0.078
ความพร้อมใช้งาน	-0.430	0.405	-0.163	-1.061	0.324

จากตารางที่ 21 ส่วนนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีความมั่นคงทางอาหารที่มีความสัมพันธ์กัน ในทั้ง 4 มิติ ได้แก่ ความสามารถในการจ่าย, ความพร้อมใช้งาน, คุณภาพและความปลอดภัย และ ความยั่งยืนและการปรับตัว ผลการวิจัยประเมินความสัมพันธ์ทางสถิติระหว่างความยั่งยืนและการปรับตัว กับตัวแปรอิสระอื่นที่เหลือ ผู้วิจัยกำหนดให้ ความยั่งยืนและการปรับตัวเป็นตัวแปรตาม เพื่อทดสอบความสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระสำคัญ ได้แก่ ความสามารถในการซื้อ, คุณภาพและความปลอดภัย, และความพร้อมใช้งาน ผ่านแบบจำลองการถดถอยเชิงพหุ การวิเคราะห์นี้ได้ทำการประเมินความเหมาะสมของแบบจำลอง, ระดับนัยสำคัญทางสถิติของตัวพยากรณ์, และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความยั่งยืน โดยผลลัพธ์แสดงให้เห็นว่าแบบจำลองมีความสามารถในการอธิบายความแปรปรวนของความยั่งยืนและการปรับตัวได้อย่างมีนัยสำคัญ

1. คุณภาพของแบบจำลองและระดับนัยสำคัญโดยรวม

จากการวิเคราะห์ ค่าสรุปแบบจำลอง พบว่าค่า R เท่ากับ 0.914 และ R^2 เท่ากับ 0.836 ซึ่งบ่งชี้ว่าร้อยละ 83.6 ของความแปรปรวนในตัวแปรตาม (ความยั่งยืนและการปรับตัว) สามารถอธิบายได้ด้วยตัวแปรอิสระทั้งสามตัว นอกจากนี้ ค่า Adjusted R^2 เท่ากับ 0.765 แสดงให้เห็นว่าแบบจำลองยังคงมีเสถียรภาพแม้พิจารณาจำนวนตัวแปรอิสระที่ใช้ ทั้งนี้ ผลจากการวิเคราะห์ความแปรปรวน พบว่าค่าทางสถิติ $F = 11.853$, $p = 0.004$ ซึ่งน้อยกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 บ่งชี้ว่าแบบจำลองนี้มีนัยสำคัญทางสถิติที่สามารถพยากรณ์ความสัมพันธ์ของตัวแปรได้ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

สามารถสรุปได้ว่าแบบจำลองมีความน่าเชื่อถือในการทำนายการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตาม อย่างไรก็ตาม ค่าความแปรปรวนที่สูงอาจได้รับอิทธิพลจากขนาดตัวอย่างที่ค่อนข้างเล็ก ($N = 11$) ซึ่งอาจทำให้เกิดการประเมินค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสูงเกินจริง ดังนั้น งานวิจัยในอนาคตควรใช้กลุ่มตัวอย่างที่ใหญ่ขึ้นเพื่อเพิ่มความสามารถในการสรุปผลเชิงทั่วไปของแบบจำลอง

2. ผลกระทบของความสามารถในการซื้อ ต่อความยั่งยืนและการปรับตัว

ผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ พบว่า ความสามารถในการซื้อ (Affordability) มีความสัมพันธ์ทางบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติกับความยั่งยืนและการปรับตัว ($B = 1.650$, $p = 0.009$) หมายความว่าเมื่อระดับความสามารถในการซื้อเพิ่มขึ้น ความยั่งยืนและการปรับตัวของครัวเรือนหรือชุมชนก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเช่นกัน นอกจากนี้ ค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐาน (Beta) เท่ากับ 0.646 แสดงให้เห็นว่า ความสามารถในการซื้อเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อความยั่งยืนและการปรับตัว เมื่อเทียบกับตัวแปรอิสระอื่น ๆ ผลลัพธ์นี้ชี้ให้เห็นว่า การปรับปรุงความสามารถในการซื้อทรัพยากรและสินค้า จำเป็นต่อการส่งเสริมความยั่งยืนในระยะยาว

3. ข้อแลกเปลี่ยนที่อาจเกิดขึ้นระหว่างคุณภาพและความปลอดภัย กับความยั่งยืน

ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพและความปลอดภัย กับความยั่งยืนและการปรับตัวเป็นไปในทางลบ ($B = -0.943$, $p = 0.078$) และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐาน (Beta) เท่ากับ -0.372 บ่งชี้ว่า คุณภาพและความปลอดภัยมีผลเชิงลบต่อความยั่งยืนและการปรับตัว

กล่าวคือ ความเป็นไปได้ที่การปรับปรุงด้านมาตรฐานของคุณภาพและความปลอดภัยที่เข้มงวด อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งกับการดำเนินงานด้านความยั่งยืน หรืออาจชะลอการนำแนวทางด้านความยั่งยืนไปใช้ ข้อแลกเปลี่ยนระหว่างการรักษามาตรฐานคุณภาพและความปลอดภัยในระดับสูงกับความก้าวหน้าในการดำเนินงานด้านความยั่งยืน ความสมดุลระหว่างมาตรฐานคุณภาพและความปลอดภัย กับความคุ้มค่าในการดำเนินโครงการด้านความยั่งยืน จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการพิจารณา มาตรฐานคุณภาพสูงอาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมความยั่งยืนในระยะยาว ขณะที่ในบางกรณี กฎระเบียบที่มากเกินไปอาจขัดขวางการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

4. ความพร้อมใช้งานของทรัพยากร

ความสัมพันธ์ระหว่างความพร้อมใช้งานของทรัพยากร (Availability) กับความยั่งยืนและการปรับตัวมีค่าเป็นลบ ($B = -0.430$, $p = 0.324$) ซึ่งหมายความว่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 นอกจากนี้ ค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐาน (Beta) เท่ากับ -0.163 บ่งชี้ว่า ผลกระทบของปัจจัยนี้มีระดับที่ต่ำมาก สะท้อนให้เห็นว่าการเพิ่มขึ้นของความพร้อมใช้งานของทรัพยากรอาจไม่ได้มีผลโดยตรงต่อการพัฒนาความยั่งยืน การมีทรัพยากรเพียงพออาจไม่ใช่ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการส่งเสริมความยั่งยืน แต่อาจจะต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านอื่น เช่น การเข้าถึงทรัพยากร การกระจายทรัพยากรอย่างเท่าเทียม และการบริหารจัดการที่มีความรับผิดชอบมากกว่า การขาดความสัมพันธ์ทางสถิติที่ชัดเจน อาจชี้ให้เห็นว่าการมีทรัพยากรมากขึ้นอาจไม่ได้ส่งเสริมการพัฒนาความยั่งยืน หากไม่มีการกำกับดูแลและการจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสม แม้ว่าความพร้อมใช้งานของทรัพยากรจะไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยที่เป็นลบยังทำให้เกิดข้อสังเกตถึง ความพร้อมใช้งานของทรัพยากรที่มากเกินไป อาจนำไปสู่การใช้ทรัพยากรอย่างไม่มีประสิทธิภาพ หรือการใช้ทรัพยากรฟุ่มเฟือย อาจขัดแย้งกับเป้าหมายด้านความยั่งยืน

ส่วนที่ 2 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่สอง เพื่อศึกษาผลกระทบระหว่างระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน

ตอนที่ 1 แนวโน้มของระดับรายได้และความมั่นคงทางอาหารของประชาชนในเขตพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์

1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1.1.1 การนำเสนอค่าสถิติพื้นฐานข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

การนำเสนอค่าสถิติพื้นฐานข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ ระดับรายได้ ระดับการศึกษา ข้อมูลครัวเรือน และเขตที่อยู่อาศัย ดังที่แสดงในตารางที่ 22

ตารางที่ 22 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
1.1 เพศ	400	100.0
1. เพศชาย	168	42.0
2. เพศหญิง	223	55.8
3. เพศทางเลือก	9	2.3
1.2 อายุ	400	100.0
1. ช่วงอายุ 18 – 24 ปี	18	4.5
2. ช่วงอายุ 25 – 34 ปี	124	31.0
3. ช่วงอายุ 35 - 44 ปี	100	25.0
4. ช่วงอายุ 45 - 54 ปี	61	15.3
5. ช่วงอายุ 55 - 64 ปี	66	16.5
6. อายุ 65 ปี ขึ้นไป	31	7.8
1.3 อาชีพปัจจุบัน	400	100.0
1. พนักงาน/ลูกจ้างภาคเอกชน	64	16.0
2. รับจ้างทั่วไป/รับจ้างอิสระ	40	10.0
3. เกษตรกร	44	11.0
4. ราชการ/พนักงานสังกัดหน่วยงานราชการ	170	42.5
5. ธุรกิจส่วนตัว	65	16.3
6. อื่น ๆ	17	4.3
1.4 รายได้ประจำเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนจําแนกตามกลุ่มครัวเรือน	400	100.0
1. น้อยกว่า 3,556 บาท/คน/เดือน	21	5.3
2. มากกว่า 3,556 แต่ไม่เกิน 6,207 บาท/คน/เดือน	31	7.8

3. มากกว่า 6,207 แต่ไม่เกิน 9,214 บาท/คน/เดือน	31	7.8
4. มากกว่า 9,214 แต่ไม่เกิน 13,665 บาท/คน/เดือน	70	17.5
5. มากกว่า 13,665 แต่ไม่เกิน 29,533 บาท/คน/เดือน	150	37.5
6. มากกว่า 29,533 บาท/คน/เดือน	97	24.3

1.5 ระดับการศึกษาสูงสุด	400	100.0
--------------------------------	------------	--------------

1. ประถมศึกษา	29	7.2
2. มัธยมศึกษาตอนต้น	15	3.8
3. มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. หรือเทียบเท่า	60	15.0
4.ปริญญาตรี/ปวส. หรือเทียบเท่า	243	60.8
5. ปริญญาโท	50	12.5
6. อื่น ๆ	3	0.8

1.6 ข้อมูลครัวเรือน	400	100.0
----------------------------	------------	--------------

1. อาศัยอยู่ลำพัง	64	16.0
2. อาศัยอยู่ร่วมกัน 2 - 4 คน	244	61.0
3. อาศัยอยู่ร่วมกัน 5 - 7 คน	91	22.8
4. อื่น ๆ	1	0.3

1.7 เขตที่อยู่อาศัย	400	100.0
----------------------------	------------	--------------

1. ในเขตเทศบาลเมือง	212	53.0
2. ในเขตเทศบาลตำบล	102	25.5
3. ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล	57	14.2
4. นอกเขตเทศบาล/องค์การบริหารส่วนตำบล	26	6.5
5. อื่น ๆ	3	0.8

จากตารางที่ 22 แสดงประชาชนในเขตพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเพศชายจำนวน 168 คน คิดเป็นร้อยละ 42.0 เพศหญิงจำนวน 223 คน คิดเป็นร้อยละ 55.8 และยังมีเพศทางเลือกหรือไม่ระบุ จำนวน 9 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.3

ในส่วนของอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ทำการจัดช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถามใหม่ เนื่องจากในแบบสอบถามเป็นคำตอบให้ระบุเอง ไม่ได้มีการกำหนดช่วงอายุ ผู้วิจัยจึงได้ช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถามเป็น 6 ช่วงอายุ (แสดงดังตารางที่ 22) เมื่อจำแนกตามช่วงอายุพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามในช่วงอายุที่มากที่สุด คือ ช่วงอายุ 25 - 34 ปี มีจำนวน 124 คน คิดเป็นร้อยละ 31.0 รองลงมาได้แก่ ช่วงอายุ 35 - 44 ปี มีจำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 25.0 และน้อยที่สุด คือ ช่วงอายุ 18 - 24 ปี มี 18 คน คิดเป็นร้อยละ 4.5

เมื่อจำแนกตามอาชีพ พบว่า อาชีพที่มากที่สุด คือ ราชการ/พนักงานสังกัดหน่วยงานราชการ มีจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น 170 คน คิดเป็นร้อยละ 42.5 รองลงมา คือ ธุรกิจส่วนตัว มีจำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 16.3 และอาชีพที่น้อยที่สุด คือ อื่น ๆ มี 17 คน คิดเป็นร้อยละ 4.3 ซึ่งอาชีพอื่น ๆ ที่ระบุมาในแบบสอบถามได้แก่ ว่างาน และ นักศึกษา

จำแนกตามรายได้ประจำเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนจำแนกตามกลุ่มครัวเรือน พบว่า รายรับเฉลี่ยต่อเดือนที่มากที่สุด คือ มากกว่า 13,665 แต่ไม่เกิน 29,533 บาทต่อคนต่อเดือน มี 150 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 รองลงมา คือ มากกว่า 29,533 บาทต่อคนต่อเดือน มี 97 คน คิดเป็นร้อยละ 24.3 และรายได้ประจำเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนที่น้อยที่สุด คือ น้อยกว่า 3,556 บาทต่อคนต่อเดือน มีจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 5.3

เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษาสูงสุด พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี/ปวส. หรือเทียบเท่า จำนวน 243 คน คิดเป็นร้อยละ 60.8 รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. หรือเทียบเท่า จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 และระดับปริญญาโท จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 ขณะที่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 3.8 และระดับประถมศึกษา จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 7.2 ทั้งนี้ยังมีกลุ่มที่ระบุว่าเป็น อื่น ๆ โดยระบุว่าปริญญาเอก จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 0.8

เมื่อพิจารณาข้อมูลด้านครัวเรือน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อาศัยอยู่ร่วมกันในครัวเรือนขนาด 2 - 4 คน (เป็นครอบครัวเดี่ยว) จำนวน 244 คน คิดเป็นร้อยละ 61.0 รองลงมาคือ ครัวเรือนขนาด 5 - 7 คน จำนวน 91 คน คิดเป็นร้อยละ 22.8 และอาศัยอยู่เพียงลำพัง จำนวน 64 คน

คิดเป็นร้อยละ 16.0 ขณะที่กลุ่มที่ระบุว่าเป็นอื่น ๆ มีเพียง 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.3 ทั้งนี้กลุ่มที่ระบุว่าเป็นอื่น ๆ คือมีจำนวนขนาดครัวเรือน 9 คน

ในด้านเขตที่อยู่อาศัย พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมือง มีจำนวนทั้งสิ้น 212 คน คิดเป็นร้อยละ 53.0 รองลงมาคือในเขตเทศบาลตำบล จำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 25.5 และในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 14.2 ขณะที่มีผู้อยู่อยู่นอกเขตเทศบาลหรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 6.5 และกลุ่มที่ระบุว่าเป็นอื่น ๆ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 0.8

1.1.2 ปัจจัยด้านการเงินของผู้ตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง

การนำเสนอค่าสถิติพื้นฐานข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนที่ 2 ในแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยด้านการเงินของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยมีข้อคำถามจำนวน 5 ข้อ ได้แก่ 1. ข้อคำถามถึงการเป็นผู้จัดหาอาหารและค่าใช้จ่ายในครัวเรือน (ตัวเลือกเป็น ร้อยละของค่าใช้จ่าย) 2. สัดส่วนค่าอาหารต่อค่าใช้จ่ายทั้งหมด (ตัวเลือกเป็นร้อยละ) 3. ค่าใช้จ่ายในการจัดหาปัจจัยอาหารในแต่ละวัน (ตัวเลือกเป็นช่วงของจำนวนค่าใช้จ่าย) 4. ความเพียงพอต่อความต้องการอาหารของครอบครัว (ตัวเลือกเป็นระดับตามความสามารถ) และ 5. ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ นอกเหนือจากค่าอาหาร (เป็นตัวเลือกโดยผู้ตอบแบบสอบถามสามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ และสามารถระบุเพิ่มเติมได้ในช่อง อื่น ๆ)

โดยผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมและวิเคราะห์สถิติพื้นฐาน ได้แก่ จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ทั้งในภาพรวมและจำนวนแยกย่อยรายข้อ ดังแสดงในตารางที่ 23

ตารางที่ 23 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณปัจจัยด้านการเงินของผู้ตอบแบบสอบถาม

ปัจจัยด้านการเงินของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
2.1 ท่านเป็นผู้จัดหาปัจจัยในการบริโภคและค่าใช้จ่ายทั้งหมดในครัวเรือน	400	100.0
1. ไม่ใช่	47	11.8
2. ใช่ ร้อยละ 25	77	19.3
3. ใช่ ร้อยละ 50	89	22.3

4. ไข่ ร้อยละ 75	84	21.0
------------------	----	------

5. ไข่ ทั้งหมด ร้อยละ 100	103	25.8
---------------------------	-----	------

2.2 ท่านมีค่าใช้จ่ายเพื่อจัดหาอาหารเป็นสัดส่วนเท่าใดเทียบกับรายได้รวมในครัวเรือนของท่าน	400	100.0
--	------------	--------------

1. น้อยกว่าร้อยละ 15	30	7.5
----------------------	----	-----

2. ร้อยละ 15	50	12.5
--------------	----	------

3. ร้อยละ 30	100	25.0
--------------	-----	------

4. ร้อยละ 45	93	23.3
--------------	----	------

5. ร้อยละ 60	89	22.3
--------------	----	------

6. มากกว่าร้อยละ 60	38	9.5
---------------------	----	-----

2.3 ค่าใช้จ่ายในการจัดหาปัจจัยอาหารในครัวเรือนของท่านอยู่ในระดับใด (ไม่รวมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และยาสูบ)	400	100.0
---	------------	--------------

1. น้อยกว่า 29 บาท/คน/วัน	19	4.8
---------------------------	----	-----

2. มากกว่า 29 บาท/คน/วัน แต่ไม่เกิน 49 บาท/คน/วัน	30	7.5
---	----	-----

3. มากกว่า 49 บาท/คน/วัน แต่ไม่เกิน 92 บาท/คน/วัน	98	24.5
---	----	------

4. มากกว่า 92 บาท/คน/วัน แต่ไม่เกิน 327 บาท/คน/วัน	215	53.8
--	-----	------

5. มากกว่า 327 บาท/คน/วัน	38	9.5
---------------------------	----	-----

2.4 รายได้ทั้งหมดของครัวเรือนท่านสามารถใช้จ่ายเพื่อจัดหาอาหารได้เพียงพอต่อความต้องการของครอบครัว	400	100.0
---	------------	--------------

1. ได้ ไม่มีปัญหาในการจัดหาอาหารเพื่อยังชีพ	263	65.8
---	-----	------

2. ได้ มีปัญหาในการจัดหาอาหารเพื่อยังชีพเล็กน้อย	105	26.3
--	-----	------

3. ไม่ได้ ไม่สามารถจัดหาอาหารได้เพียงพอต่อความต้องการของครอบครัวในบางสัปดาห์	28	7.0
--	----	-----

4. ไม่ได้ ไม่สามารถจัดหาอาหารได้เพียงพอต่อความต้องการของครอบครัวในทุกวัน	4	1.0
--	---	-----

2.5 ท่านมีการใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ต้องจ่ายนอกจากค่าอาหารเพื่อยังชีพ 958 241.0
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. เพื่อการศึกษา	174	43.5
2. เพื่อการรักษาพยาบาล	188	47.0
3. เพื่อเครื่องนุ่งห่ม	158	39.5
4. เพื่อที่อยู่อาศัย	161	40.3
5. เพื่อการเกษตร	112	28.0
6. เพื่อความบันเทิง	142	35.5
7. อื่น ๆ	23	7.2

จากตารางที่ 23 จากแบบสอบถามในส่วนที่ 2 แสดงปัจจัยด้านการเงินของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าประชาชนในเขตพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้จำนวน 400 คน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ระบุว่า เป็นผู้จัดการด้านการบริโภคและค่าใช้จ่ายทั้งหมดในครัวเรือน (ร้อยละ 100) จำนวนทั้งสิ้น 103 คน คิดเป็นร้อยละ 25.8 รองลงมาคือกลุ่มที่ระบุว่าเป็นผู้จัดหาปัจจัยในการบริโภคและค่าใช้จ่ายทั้งหมดในครัวเรือนร้อยละ 50 จำนวนทั้งสิ้น 89 คน คิดเป็นร้อยละ 22.3 ตามด้วยกลุ่มที่เป็นผู้จัดหาปัจจัยในการบริโภคและค่าใช้จ่ายทั้งหมดในครัวเรือนร้อยละ 75 จำนวนทั้งสิ้น 84 คน คิดเป็นร้อยละ 21.0 ขณะที่กลุ่มที่ไม่ได้เป็นผู้จัดการด้านการบริโภคเลยมีจำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 11.8

ในด้านค่าใช้จ่ายเพื่อจัดหาอาหาร พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้จ่ายเพื่อจัดหาอาหารในสัดส่วนอยู่ในช่วงร้อยละ 45 เทียบกับรายได้รวมในครัวเรือน มีจำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 23.3 และมีอีกกลุ่มใหญ่ที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อจัดหาอาหารเป็นสัดส่วนร้อยละ 60 เทียบกับรายได้รวมในครัวเรือน มีจำนวน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 22.3 ขณะที่กลุ่มที่ใช้น้อยกว่าร้อยละ 15 เมื่อเทียบกับรายได้รวมในครัวเรือน มีจำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5

ระดับค่าใช้จ่ายในการจัดหาอาหารของครัวเรือน พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายต่อคน อยู่ระหว่าง 92 – 327 บาทต่อวัน จำนวน 215 คน คิดเป็นร้อยละ 53.8 รองลงมาคือช่วง 49 – 92 บาทต่อวัน จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 24.5 ส่วนผู้ที่ใช้จ่าย เกิน 327 บาทต่อวัน มีจำนวน

ทั้งสิ้น 38 คน คิดเป็นร้อยละ 9.5 ขณะที่ผู้ที่ใช้จ่ายน้อยกว่า 29 บาทต่อวัน มีจำนวนน้อยที่สุด คือมีจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 4.8

ความสามารถในการจัดหาอาหารเพื่อการยังชีพ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ สามารถจัดหาอาหารได้เพียงพอ ไม่มีปัญหาในการจัดหาอาหารเพื่อยังชีพ จำนวน 263 คน คิดเป็นร้อยละ 65.8 รองลงมาคือกลุ่มที่สามารถจัดหาอาหารได้เพียงพอแต่มีปัญหาเล็กน้อย จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 26.3 และกลุ่มที่ไม่สามารถจัดหาอาหารได้เพียงพอต่อความต้องการของครอบครัวในบางสัปดาห์มีจำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 7.0 และกลุ่มที่ไม่สามารถจัดหาอาหารได้เพียงพอต่อความต้องการในแต่ละวัน มีจำนวนเพียง 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.0

การใช้จ่ายด้านอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการจัดหาอาหาร จากแบบสอบถามที่สามารถให้เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีค่าใช้จ่ายที่นอกเหนือจากการจัดหาอาหารได้แก่ ค่าใช้จ่ายด้านค่ารักษาพยาบาล มากที่สุด จำนวน 188 คน คิดเป็นร้อยละ 47.0 รองลงมาคือเพื่อการศึกษา จำนวน 174 คน คิดเป็นร้อยละ 43.5 และใช้จ่ายเพื่อที่อยู่อาศัย จำนวน 161 คน คิดเป็นร้อยละ 40.3 และรองลงมาคือเพื่อเสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่ม จำนวน 158 คน คิดเป็นร้อยละ 39.5 ขณะที่ใช้จ่ายเพื่อความบันเทิงมีจำนวน 142 คน คิดเป็นร้อยละ 35.5 และใช้เพื่อการประกอบอาชีพจำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 28.0 นอกจากนี้ยังมีค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ได้แก่ การชำระหนี้สิน เลี้ยงดูบุตร เลี้ยงดูบิดา-มารดา จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 7.2

1.1.3 ปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหารของกลุ่มตัวอย่าง

จากการรวบรวมระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหาร ทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านที่ 1 ด้านความสามารถในการซื้อ (Affordability) ด้านที่ 2 ด้านความพร้อมในการจัดหา (Availability) ด้านที่ 3 ด้านคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and Safety) และด้านที่ 4 ด้านความยั่งยืนและการปรับตัว (Sustainability and Adaptation)

ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้มาตราวัดแบบ 5 ระดับ จาก ระดับ 1 หมายถึง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ระดับ 2 หมายถึง ไม่เห็นด้วย ระดับ 3 หมายถึง เห็นด้วยเล็กน้อย ระดับ 4 หมายถึง เห็นด้วย และระดับ 5 หมายถึง เห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยการแปรผลความคิดเห็นตามมาตราส่วนประมาณค่าแบบ 5 ระดับ (Likert scale) เพื่อวัดความคิดเห็นจากค่าเฉลี่ย (Mean) สามารถแปลผลได้ ดังนี้

ช่วงค่าเฉลี่ย	การแปลผลความคิดเห็น
4.21 – 5.00	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
3.41 – 4.20	เห็นด้วย
2.61 – 3.40	เห็นด้วยปานกลาง
1.81 – 2.60	ไม่เห็นด้วย
1.00 – 1.80	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

โดยระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหาร ทั้ง 4 ด้าน จากแบบสอบถามในส่วนที่ 3 ปัจจัยปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหาร ทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านที่ 1 ด้านความสามารถในการซื้อ (Affordability) ด้านที่ 2 ด้านความพร้อมในการจัดหา (Availability) ด้านที่ 3 ด้านคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and Safety) และด้านที่ 4 ด้านความยั่งยืนและการปรับตัว (Sustainability and Adaptation) โดยผู้วิจัยได้แสดงการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ในแต่ละด้าน ดังแสดงในตารางที่ 24 ถึง ตารางที่ 27 ดังนี้

1. ด้านความสามารถในการซื้อ (Affordability)

ผลการวิเคราะห์ด้านความสามารถในการซื้อ พบว่า ความคิดเห็นภาพรวมอยู่ในระดับที่เห็นด้วย ($\bar{x} = 3.88$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นสูงที่สุด คือ ราคาต้นทุนอาหารหรือราคาอาหารที่เพิ่มขึ้นในช่วงเวลาที่ผ่านมาส่งผลต่อความสามารถในการซื้อสินค้าเพื่อบริโภคของท่าน เนื่องจากราคาของอาหารมีส่วนในการเลือกซื้อและมีผลต่อการตัดสินใจ โดยอยู่ในระดับเห็นด้วย ($\bar{x} = 4.08$) รองลงมาคือ ท่านมีความสามารถในการเข้าถึงอาหารหรือปัจจัยการผลิตได้ดี ($\bar{x} = 3.91$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ เครือข่ายความปลอดภัยด้านอาหาร เช่น กลุ่มสินค้าเกษตรปลอดภัยในอำเภอ ช่วยให้ท่านเข้าถึงอาหารได้อย่างสม่ำเสมอและปลอดภัยขึ้น ($\bar{x} = 3.67$) แสดงดังตารางที่ 24

ตารางที่ 24 ข้อมูลเชิงปริมาณของปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหารด้านความสามารถในการซื้อ

ปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหาร		\bar{x}	S.D.	ความคิดเห็น
ด้านความสามารถในการซื้อ (Affordability)		3.88	-	เห็นด้วย
3.1	ราคาต้นทุนอาหารหรือราคาอาหารที่เพิ่มขึ้นในช่วงเวลาที่ผ่านมา ส่งผลต่อความสามารถในการซื้อสินค้าเพื่อบริโภคของท่าน	4.08	0.978	เห็นด้วย
3.2	ท่านมีความสามารถในการเข้าถึงอาหารหรือปัจจัยการผลิตได้ดี	3.91	0.878	เห็นด้วย
3.3	ระดับรายได้ของท่านมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการเข้าถึงอาหาร และความหลากหลายของอาหารที่บริโภคในครัวเรือน	3.86	0.946	เห็นด้วย
3.4	การเลือกซื้อสินค้าได้หลากหลายชนิดมากขึ้น ทำให้ท่านมีความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนเพิ่มขึ้น	3.90	0.939	เห็นด้วย
3.5	เครือข่ายความปลอดภัยด้านอาหาร เช่น กลุ่มสินค้าเกษตรปลอดภัยในอำเภอ ช่วยให้ท่านเข้าถึงอาหารได้อย่างสม่ำเสมอ และปลอดภัยขึ้น	3.67	0.991	เห็นด้วย

2. ด้านความพร้อมในการจัดหา (Availability)

จากตารางที่ 25 ผลการวิเคราะห์ด้านความพร้อมในการจัดหา พบว่า ความคิดเห็นภาพรวมอยู่ในระดับที่เห็นด้วย ($\bar{x} = 3.91$) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นสูงสุด คือ การเข้าถึงอาหารในยามจำเป็น เช่น ในภาวะโรคระบาดภัยธรรมชาติ ($\bar{x} = 4.21$) และรองลงมาคือ การให้ความสำคัญต่อปัจจัยการผลิตด้านอาหาร เช่น การจัดหาเมล็ดพันธุ์สัตว์หรือพืชที่ดี เป็นปุ๋ยธรรมชาติ ส่งเสริมให้ผลิตได้อย่างเพียงพอ ($\bar{x} = 4.17$) นอกจากนี้ยังมีข้อที่อยู่ในระดับเห็นด้วยที่เท่ากันคือ ภัยธรรมชาติ ปัญหาน้ำท่วม ภัยแล้ง การระบาดของแมลงศัตรูพืช เป็นอุปสรรคต่อการวางแผนจำหน่ายผลผลิต พร้อมทั้งการได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐหรือสวัสดิการภาครัฐในภาวะวิกฤต สองข้อนี้มีค่าระดับความคิดเห็นที่เท่ากันคืออยู่ในระดับเห็นด้วย ($\bar{x} = 4.01$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การใช้เทคโนโลยีในพื้นที่เกษตร เช่น การร่อนน้ำแปลงเกษตรจากมือถือ การใช้โดรนเพื่อช่วยใส่ปุ๋ย ส่งผลต่อการเพิ่มรายได้ของท่าน ระดับความอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ($\bar{x} = 3.34$)

ตารางที่ 25 ข้อมูลเชิงปริมาณของปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหารด้านความพร้อมในการจัดหา

ปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหาร		\bar{x}	S.D.	ความคิดเห็น
ด้านความพร้อมในการจัดหา (Availability)		3.91	-	เห็นด้วย
3.6	การเข้าถึงปัจจัยการผลิตจะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการทำการเกษตร ทำให้ท่านมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น มีความมั่นคงทางอาหารและทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น	3.96	1.036	เห็นด้วย
3.7	การวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตร เช่น มีข้าวหรือผลไม้ที่ทนต่อโรคและแมลง นำไปสู่การเกิดความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่ของท่าน	3.80	0.970	เห็นด้วย
3.8	การใช้เทคโนโลยีในพื้นที่เกษตร เช่น การรดน้ำแปลงเกษตรจากมือถือ การใช้โดรนเพื่อช่วยใส่ปุ๋ย ส่งผลต่อการเพิ่มรายได้ของท่าน	3.34	1.157	เห็นด้วยปานกลาง
3.9	ภัยธรรมชาติ น้ำท่วม ภัยแล้ง การระบาดของแมลงศัตรูพืช เป็นอุปสรรคต่อการวางแผนจำหน่ายผลผลิต	4.01	0.951	เห็นด้วย
3.10	การสูญเสียผลผลิตในฤดูเก็บเกี่ยว เช่น น้ำหลากในนาข้าวทำให้ข้าวล้มตาย ไม่สามารถเก็บเกี่ยวได้ ทำให้ความพร้อมทางด้านอาหารและทรัพยากรที่มีของท่านลดลง	3.89	0.977	เห็นด้วย
3.11	ระบบขนส่ง ถนนชนบท รถขนส่งสินค้า เพื่อกระจายสินค้าไปยังพื้นที่ต่าง ๆ มีผลต่อจัดหาอาหารในพื้นที่ของท่าน	3.84	0.944	เห็นด้วย
3.12	การเข้าถึงอาหารในยามจำเป็น เช่น ในภาวะโรคระบาด ภัยธรรมชาติ เป็นสิ่งสำคัญ	4.21	0.860	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
3.13	การได้รับเงินอุดหนุน/สวัสดิการจากรัฐบาล เพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเข้าถึงอาหาร	4.01	1.158	เห็นด้วย
3.14	นโยบายด้านความมั่นคงทางอาหารและการเข้าถึงอาหารเป็นสิ่งที่รัฐบาลควรให้ความสำคัญเพื่อให้เกิดการเข้าถึงอาหารอย่างทั่วถึงและเพียงพอ	4.17	0.982	เห็นด้วย

3. ด้านคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and Safety)

จากตารางที่ 26 ผลการวิเคราะห์พบว่า ความคิดเห็นภาพรวมอยู่ในระดับที่ เห็นด้วย ($\bar{x} = 4.06$) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่สุด คือ อาหารที่ปลอดภัยและน้ำสะอาด เป็นสิ่งสำคัญต่อความมั่นคงทางอาหาร เนื่องจากการเลือกซื้ออาหารโดยคำนึงถึงผลดีต่อสุขภาพ เช่น อาหารปลอดภัยและมีสารอาหารที่เพียงพอเป็นสิ่งสำคัญ ($\bar{x} = 4.48$) รองลงมาคือ การบริโภคผลไม้และผักสดเป็นประจำ

มีความสำคัญต่อสุขภาพ ($\bar{x} = 4.45$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การบริโภคเนื้อหรือไข่เพียงอย่างเดียว มีความเพียงพอในทางโภชนาการ อยู่ในระดับเห็นด้วยเล็กน้อย ($\bar{x} = 3.38$) เนื่องจากเนื้อหรือไข่เพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอที่จะได้รับสารอาหารประเภทอื่นที่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกายตามหลักโภชนาการ

ตารางที่ 26 ข้อมูลเชิงปริมาณของปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหารด้านคุณภาพและความปลอดภัย

ปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหาร	\bar{x}	S.D.	ความคิดเห็น
ด้านคุณภาพและความปลอดภัย (Quality and Safety)	4.06	-	เห็นด้วย
3.15 อาหารมีความหลากหลาย ของอาหารเสริม วิตามิน ขนมหอาหารสำเร็จรูป ส่งผลให้ท่านสามารถเลือกรับทานอาหารได้หลากหลายรูปแบบ	3.98	0.927	เห็นด้วย
3.16 มาตรฐานทางด้านโภชนาการในปัจจุบัน เช่น อาหารของเด็ก อาหารผู้สูงอายุ อาหารเพื่อมารดาตั้งครรภ์ ส่งผลให้ท่านสามารถเลือกบริโภคได้ตามความเหมาะสม	4.03	0.804	เห็นด้วย
3.17 การบริโภคผักและผลไม้ที่มีวิตามิน มีความสำคัญต่อสุขภาพ	4.45	0.824	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
3.18 การบริโภคเนื้อหรือไข่เพียงอย่างเดียว มีความเพียงพอในทางโภชนาการ	3.38	1.347	เห็นด้วยปานกลาง
3.19 อาหารที่ปลอดภัยและน้ำสะอาด เป็นสิ่งสำคัญต่อความมั่นคงทางอาหาร	4.48	0.816	เห็นด้วยอย่างยิ่ง

4. ด้านความยั่งยืนและการปรับตัว (Sustainability and Adaptation)

จากตารางที่ 27 ผลการวิเคราะห์พบว่า ความคิดเห็นภาพรวมอยู่ในระดับที่ เห็นด้วย ($\bar{x} = 3.96$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นสูงที่สุด คือ การจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติจำเป็นต้องมีแผนรับมือที่จะช่วยลดผลกระทบและบรรเทาความเสี่ยงของการเกษตรในพื้นที่ได้ เช่น น้ำท่วมหรือแล้ง ที่ช่วยลดผลกระทบต่อความมั่นคงด้านอาหาร ($\bar{x} = 4.26$) รองลงมาคือ สภาพแหล่งน้ำในพื้นที่ ส่งผลต่อความสมบูรณ์และมีผลต่อสัตว์ที่อาศัยอยู่ในระบบนิเวศ เช่น การมีระบบเก็บน้ำหรือ

แหล่งน้ำคุณภาพดี ($\bar{x} = 4.15$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การทำเกษตรแบบเปิดหรือได้รับผลกระทบจากสภาพอากาศและธรรมชาติ ($\bar{x} = 3.47$)

ตารางที่ 27 ข้อมูลเชิงปริมาณของปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหารด้านความยั่งยืนและการปรับตัว

ปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหาร	\bar{x}	S.D.	ความคิดเห็น
ด้านความยั่งยืนและการปรับตัว (Sustainability and Adaptation)	3.96	-	เห็นด้วย
3.20 การเกษตรแบบเปิด หรือการเกษตรที่เปิดรับแสงและลมจากธรรมชาติทำให้เกิดการปนเปื้อนและเกิดความเสียหายต่อผลผลิต	3.47	1.103	เห็นด้วย
3.21 ปริมาณ และคุณภาพของน้ำในพื้นที่ของท่าน มีผลกระทบต่อคุณภาพผลผลิตและคุณภาพในการดำรงชีวิตชีวิต	4.00	1.004	เห็นด้วย
3.22 ความเสื่อม คุณภาพ ปริมาณอินทรีย์วัตถุ ดินเปรี้ยว ดินเค็มในพื้นที่ที่มีผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิต	3.91	1.017	เห็นด้วย
3.23 สภาพแหล่งน้ำในพื้นที่ ส่งผลต่อความสมบูรณ์และมีผลต่อสัตว์ที่อาศัยอยู่ในระบบนิเวศ	4.15	0.929	เห็นด้วย
3.24 นโยบายปัจจุบัน เช่น นโยบายการกีดกันการค้า นโยบายรถไฟความเร็วสูง นโยบายการเคลื่อนย้ายสัตว์ป่วยหรือก่อโรค จะต้องมีการปรับปรุง พัฒนา อย่างสม่ำเสมอ	3.95	1.050	เห็นด้วย
3.25 การจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติจำเป็นต้องมีแผนรับมือที่จะช่วยลดผลกระทบและบรรเทาความเสี่ยงของการเกษตรในพื้นที่ได้	4.26	0.823	เห็นด้วยอย่างยิ่ง

1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1.2.1 ความสัมพันธ์ของระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกับแบบสอบถามดังที่จะจำแนกเป็นรายข้อดังต่อไปนี้

1. ความเห็นต่อการจัดอันดับของจังหวัดกาฬสินธุ์ที่ถูกจัดให้อยู่ในจังหวัดที่ประชากรมีความยากจนเรื้อรังและมีคนจนมากที่สุด 10 จังหวัดของประเทศ (ในปี 2565)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ส่วนใหญ่แล้วผู้ให้สัมภาษณ์มีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน สะท้อนภาพของจังหวัดกาฬสินธุ์ว่าเป็นพื้นที่ที่มีปัญหาความยากจนเรื้อรัง ซึ่งมีต้นตอสืบเนื่องมาจาก โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการขั้น พื้นฐาน ทั้งทางการศึกษา สุขภาพ และที่ดินทำกิน ในมุมมองของตัวแทนภาคประชาชนได้ชี้ให้เห็นถึง สาเหตุเชิงโครงสร้าง เช่น ระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นที่ไม่เอื้อต่อการสร้างรายได้อย่างมั่นคง โดยเฉพาะใน กลุ่มเกษตรกรที่ต้องเผชิญกับปัญหาสภาพภูมิอากาศและทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่เสถียร ซึ่งส่งผล โดยตรงต่อรายได้ของครัวเรือนชนบท ขณะที่ตัวแทนจากภาครัฐได้เน้นย้ำไปที่ปัญหาเชิงระบบการ ผลิตภาคเกษตร และภัยธรรมชาติ ส่งผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ที่ยังพึ่งพาเกษตรกรรมต้องเผชิญกับ ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ในส่วนของประชาชนผู้ประกอบการอาชีพค้าขาย ได้สะท้อน ปัญหาในมิติ ปัจเจกและครัวเรือน เช่น ความไม่แน่นอนของรายได้จากอาชีพอิสระ การขาดที่ดินทำกิน ภาระหนี้สิน และการเข้าถึงบริการพื้นฐานที่ไม่ครอบคลุม โดยเฉพาะการศึกษาและระบบสุขภาพ ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้ประชาชนในจังหวัดนี้มีความเปราะบางทางเศรษฐกิจและคุณภาพ ชีวิตต่ำ ดังตัวอย่างการตอบแบบสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ผมไม่แปลกใจเลยที่กาฬสินธุ์ถูกจัดเป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีความยากจนเรื้อรัง ปัญหานี้มี รากลึกครับ ทั้งจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การขาดโอกาสทางการศึกษา และปัญหาดิน ฟ้าอากาศที่ไม่เอื้อให้เกษตรกรอยู่รอดได้อย่างมั่นคง ซึ่งทั้งหมดส่งผลต่อรายได้โดยตรง”

(เพศชาย อายุ 62 ปี อาชีพ ข้าราชการบำนาญ 2568: สัมภาษณ์)

“ครับ เนื่องจากจังหวัดกาฬสินธุ์ประชากรในพื้นที่มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนที่น้อยตาม โครงสร้างทางเศรษฐกิจ ที่จะต้องพึ่งพาเกษตรกรรมเป็นหลัก ก็เกี่ยวข้องกับสภาพภูมิ ประเทศในการเลือกปลูกพืชที่ยังคงมีผลผลิตต่ำ ทำมาได้น้อย แล้วก็ผลกระทบจาก ธรรมชาติ พวกภัยแล้ง น้ำท่วมด้วยครับ ทำให้มีข้อจำกัดในการเลือกปลูกพืช ก็ส่งผล กระทบต่อรายได้ แล้วก็คุณภาพชีวิตด้วย”

(เพศชาย อายุ 45 ปี อาชีพรับราชการ 2568: สัมภาษณ์)

“ตกใจค่ะ แต่ก็ไม่แปลกใจเพราะเท่าที่เห็นคนทำอาชีพอิสระเยอะ รายได้ไม่แน่นอน
ที่ดินทำกินน้อย หนี้สินสูง แล้วระบบการศึกษากับสุขภาพก็ยังไม่ถึงคนทุกกลุ่ม”

(เพศหญิง อายุ 36 ปี อาชีพค้าขาย 2568: สัมภาษณ์)

2. ความเห็นต่อระดับรายได้และความยากจนมีผลต่อความมั่นคงทางอาหาร

จากการสัมภาษณ์พบว่า ส่วนใหญ่แล้วผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ระดับรายได้
ของประชาชนและการจัดอันดับความยากจนของจังหวัดมีผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารในทุก
มิติ ได้แก่ ความพร้อมของอาหาร การเข้าถึง การใช้ประโยชน์ และเสถียรภาพของอาหาร โดยเฉพาะ
ในมิติของการเข้าถึงอาหาร ที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุดว่าได้รับผลกระทบโดยตรงจากรายได้ที่จำกัดของ
ครัวเรือน ในด้านเสถียรภาพของอาหาร หลายเสียงสะท้อนว่า ความไม่มั่นคงทางรายได้ทำให้
ประชาชนไม่มีเงินสำรองไว้รับมือกับวิกฤติเช่น ภาวะของแพง ภัยพิบัติ หรือความผันผวนของเศรษฐกิจ
ดังตัวอย่างการตอบแบบสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ก็คิดว่ามีผลในทุก ๆ มิตินะ แต่ที่มองว่าการเข้าถึงอาหารจะเป็นด้านที่ได้รับผลกระทบ
ชัดเจนที่สุด เพราะต่อให้มีอาหารมากแค่ไหน หากประชาชนไม่มีรายได้เพียงพอก็ไม่
สามารถซื้อหรือเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพได้ และอาจต้องเลือกอาหารที่ราคาถูกแต่ขาด
คุณค่าทางโภชนาการ”

(เพศหญิง อายุ 50 ปี อาชีพ หัวหน้าสำนักงานฯ 2568: สัมภาษณ์)

“มีผลต่อทุกด้านครับ อันแรก ด้านความพร้อมอาหาร ถ้ารายได้ต่ำก็ทำให้เงินซื้ออาหาร
ได้น้อยหรือต้องใช้จ่ายอย่างอื่นก่อน ก็จะไม่เงินซื้ออาหาร หรือพวกในการลงทุนด้าน
การเกษตร ค่าปุ๋ย ถ้ามีต้นทุนน้อยก็อาจส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรน้อยลงด้วย ส่วน
อันที่สองการเข้าถึงอาหาร ส่งผลต่อกำลังซื้ออาหารที่ลดลง ประชาชนไม่สามารถซื้อ
อาหารที่ดีและมีคุณภาพได้ ต่อมาด้าน..การใช้ประโยชน์ อาจจะทำให้ขาดความรู้ทาง
โภชนาการที่ทำให้รับประทานอาหารที่ผิดหลักไม่เพียงพอต่อร่างกายต้องการสามารถทำ
ให้เกิดโรคขาดสารอาหารได้ครับ และเสถียรภาพ อันนี้ก็ชัดเจนว่าถ้าประชาชนไม่มีเงิน
สำรองพร้อมกับการรับมือซื้ออาหารในยามวิกฤติ เช่น ตอนเกิดภัยพิบัติ หรือวิกฤติ
เศรษฐกิจ ประชาชนอาจขาดแคลนอาหารได้”

(เพศชาย อายุ 45 ปี อาชีพ พนักงานของรัฐ 2568: สัมภาษณ์)

“มีผลทุกด้านเลยละครับ คนจนไม่มีเงินลงทุนผลิตอาหาร ไม่มีเงินซื้อของดี ๆ มีคุณภาพ ยังขาดความรู้เรื่องประโยชน์ กินตามสะดวก บ่ได้ดูแลสุขภาพ เงินได้ก็ใช้วันต่อวัน ไม่มีเงินสำรองยามของแพงขึ้น เนื้อหมูจิ้งจี้ ไข่ไก่ กินได้แต่ปลากระป๋อง มาม่าไป”

(เพศชาย อายุ 47 ปี อาชีพครู 2568: สัมภาษณ์)

“รายได้มีผลกับความมั่นคงทางอาหารในทุกมิติครับ แต่ตามความคิดผมนะ ที่เห็นได้ชัดที่สุดคือการเข้าถึงอาหาร และการใช้ประโยชน์ เพราะคนที่มียาได้น้อยก็จะถูกจำกัดทางเลือกในการบริโภค ไม่สามารถซื้อของที่มีคุณภาพและหลากหลาย ที่สำคัญคือ ประโยชน์จากอาหาร หรือวิตามิน อาหารเสริมนะผมว่า การที่ระดับรายได้สูงขึ้นก็จะสามารถเข้าถึงอาหาร หรืออาหารเสริมได้มากกว่า”

(เพศชาย อายุ 62 ปี อาชีพ ข้าราชการบำนาญ 2568: สัมภาษณ์)

3. ความเห็นต่อการแก้ปัญหาความยากจนที่สัมพันธ์กับมิติด้านรายได้

จากการสัมภาษณ์พบว่า ส่วนใหญ่แล้วผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นว่า แม้รายได้จะเป็นปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความยากจน แต่ปัญหาความยากจนในประเทศกำลังพัฒนามีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกับหลายมิติมากกว่ารายได้เพียงอย่างเดียว โดยเฉพาะในด้านโครงสร้างทางสังคม โอกาสทางการศึกษา การเข้าถึงบริการของรัฐ และความสามารถในการใช้ประโยชน์จากสิทธิที่มีอยู่ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้สัมภาษณ์มองว่าการแก้ปัญหาความยากจนต้องดำเนินในเชิงบูรณาการ ครอบคลุมทั้งรายได้ การศึกษา การเข้าถึงบริการพื้นฐาน และโครงสร้างสังคมที่ไม่เป็นธรรม แนวทางการพัฒนาเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งอาจไม่เพียงพอ หากไม่มีการเชื่อมโยงระหว่างมิติต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ดังตัวอย่างการตอบแบบสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ปัญหาความยากจนแน่นอนว่ามีความเกี่ยวข้องกับรายได้ครับ แต่ก็ต้องยอมรับว่ามันซับซ้อนกว่านั้นมาก มันเชื่อมกับโอกาสทางการศึกษา โครงสร้างเศรษฐกิจ ความไม่เท่าเทียมทางสังคม และแม้แต่สุขภาพของประชาชน ถ้าไม่แก้เป็นระบบก็จะวนกลับมาเหมือนเดิม”

(เพศชาย อายุ 62 ปี อาชีพ ข้าราชการบำนาญ 2568: สัมภาษณ์)

“รายได้เป็นแค่ส่วนหนึ่งค่ะ แต่คิดว่ามิติเชิงโครงสร้าง เช่น การเข้าถึงระบบบริการรัฐ การมีทุนทางสังคม และการได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง เป็นปัจจัยที่สำคัญมาก บางคนมีศักยภาพแต่ไม่รู้ว่าจะเข้าถึงสิทธิ์หรือโอกาสอย่างไร ซึ่งถือเป็นจุดอ่อนของระบบที่ต้องเร่งพัฒนา”

(เพศหญิง อายุ 50 ปี อาชีพ หัวหน้าส่วนราชการ 2568: สัมภาษณ์)

“หนูเชื่อว่าความยากจนมันเกี่ยวกับหลายมิตินะค่ะ ไม่ใช่แค่รายได้ แต่รวมถึงการศึกษา การเข้าถึงบริการสาธารณะ และโอกาสในชีวิต ถ้าไม่มีพื้นฐานที่ดี ต่อให้มันงานก็ไม่มั่นคง รายได้ก็ไม่ยั่งยืน”

(เพศหญิง อายุ 36 ปี อาชีพค้าขาย 2568: สัมภาษณ์)

4. ข้อคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะใดที่อยากให้ปรับปรุง หรือแก้ไขให้ดีขึ้น เพื่อการพัฒนาระดับรายได้ครัวเรือนและความมั่นคงทางอาหาร

จากการสัมภาษณ์สามารถ สรุปข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนากระดับรายได้ครัวเรือนและความมั่นคงทางอาหาร ได้ว่า ผู้ให้สัมภาษณ์มีมุมมองเชิงบูรณาการ ที่ครอบคลุมทั้งการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การสร้างกลไกระดับพื้นที่ และการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก โดยเน้นการปรับแนวทางให้เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น ข้อเสนอจากผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมด สะท้อนถึงแนวทางการพัฒนาแบบองค์รวม ที่ควรประสานระหว่าง โครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ เศรษฐกิจระดับฐานราก ความรู้ด้านโภชนาการ และกลไกการพัฒนาระดับพื้นที่ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจในพื้นที่ และเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารในระยะยาว

“ผมเคยเสนอให้จังหวัดกาฬสินธุ์มีกลไกระดับพื้นที่ ที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงนโยบายจากส่วนกลางกับชุมชน พวกขบวนองค์กรชุมชน โครงการที่เน้นการสร้างอาชีพ และพัฒนาตลาดในระดับตำบล สนับสนุนเกษตรกรแปรรูปในชุมชนอย่างจริงจัง ใช้เครือข่ายชุมชนพัฒนาสินค้าเกษตรที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ พวก GI ต่าง ๆ ผมก็เสนอให้ อีกร่างเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่กลับมาทำงานในบ้านเกิดได้ก็น่าจะดี กลับมาพัฒนาบ้านเรา”

(เพศชาย อายุ 62 ปี อาชีพข้าราชการบำนาญ 2568: สัมภาษณ์)

“ถ้าเป็นไปได้พี่ก็อยากเสนอให้มีโครงการพัฒนาอาชีพที่เชื่อมโยงกับตลาดจริง ไม่ใช่แค่มาง้อบรมแล้วก็จบไปตามหน้าที่ แล้วหน่วยงานต้องจริงจังกับการสนับสนุนกลุ่มอาชีพในลักษณะเครือข่าย เช่น กลุ่มเกษตรกรแปรรูป กลุ่มโฮมสเตย์ เพื่อให้เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียนในพื้นที่ และช่วยให้ประชาชนมีรายได้ต่อเนื่อง ส่วนมากที่เข้ามาหารายได้ในจังหวัดส่วนมากก็เป็นคนนอกพื้นที่นะ ไม่ใช่คนจังหวัดเรา เค้กก็มาสร้างทิ้งไว้ เก็บเงินกินเป็นเดือนๆไป ถ้าคนในจังหวัดทำอย่างนั้นศักยภาพอาจจะยังไม่ถึงเขา เราก็ต้องเร่งพัฒนา แล้วก็ให้คนในพื้นที่ได้มีกินมีใช้”

(เพศหญิง อายุ 50 ปี อาชีพ หัวหน้าส่วนราชการ 2568: สัมภาษณ์)

“อยากให้มีโครงการพัฒนาทักษะอาชีพอย่างต่อเนื่องค่ะ เช่น ฝึกอาชีพเสริม การตลาดออนไลน์ สร้างเครือข่ายแม่ค้ากับเกษตรกร ให้ชาวบ้านทำกินได้ยั่งยืนขึ้น แล้วก็อยากให้มีการช่วยเหลือเงินทุนหมุนเวียนสำหรับคนตัวเล็กด้วยค่ะ”

(เพศหญิง อายุ 36 ปี อาชีพค้าขาย 2568: สัมภาษณ์)

“การพัฒนาในเรื่องของการสนับสนุนในการสร้างอาชีพครับ การมีอาชีพที่มั่นคงมันก็เป็นหลักที่จะได้มีรายได้ มันก็จะสามารถช่วยให้ประชาชนในจังหวัดมีรายได้ที่มั่นคงขึ้น ลดความเหลื่อมล้ำ แล้วก็จะได้ยกระดับคุณภาพชีวิตในระยะยาว อย่างเช่น พวกการสนับสนุนเกษตรกรให้อาเทคโนโลยีทางการเกษตรมาใช้เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร การสนับสนุนการท่องเที่ยวให้เป็นแลนด์มาร์คที่สำคัญ กระจายรายได้ให้แก่คนในพื้นที่ แล้วก็สำคัญก็การพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐานให้เข้าถึงกับประชากรในจังหวัดก็เป็นสิ่งที่สำคัญเช่นกันครับ”

(เพศชาย อายุ 45 ปี อาชีพรับราชการ 2568: สัมภาษณ์)

“อยากให้ช่วยสร้างงานในท้องถิ่นครับ เช่น สนับสนุนอาชีพเสริมให้เกษตรกรหรือคนที่ไม่มีที่ดิน และพัฒนาตลาดให้เขาขายของได้ราคาดี ๆ ไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลางอย่างเดียว ผมว่าถ้าเรื่องพวกนี้ได้รับการพัฒนาอย่างจริงจังคนในพื้นที่มีรายได้ ลืมตาอ้าปากได้สุดท้าย เรื่องความมั่นคงทางอาหารก็จะตามมาเองแหละครับ ของผมนี้ ทุกวันนี้ยังรับจ้างตัดอ้อย กรีดยาง สวนพวกนั้นที่ผมไปก็เป็นของเศรษฐกิจทางขอนแก่น สกสฯ แหละ

ครับ ไม่ใช่ของคนบ้านเราหรอก สวนแม่ผมขายก็ขายไปแล้วครับ ไม่ได้มีส่วนเป็นของ
เจ้าของ”

(เพศชาย อายุ 30 ปี อาชีพรับจ้างอิสระ 2568: สัมภาษณ์)

ส่วนที่ 3 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่สาม คือ เพื่อศึกษา
ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการเงินกับความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์

ตอนที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการเงินกับความมั่นคงทางอาหารของประชากรใน
จังหวัดกาฬสินธุ์

1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1.1.1 การนำเสนอค่าสถิติข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรของค่าใช้จ่ายใน การบริโภคอาหารจากการวิเคราะห์สถิติขั้นสูง

1. การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของตัวแปร (Correlations Analysis)

เหตุผลในการเลือกใช้สถิติ Spearman's Rank Correlation ในการวิเคราะห์ข้อมูล
ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และระดับความมั่นคงทางอาหารของ
ครัวเรือน การเลือกใช้สถิติ Spearman's Rank Correlation Coefficient เนื่องจากลักษณะข้อมูลที่
เก็บจากแบบสอบถามจำนวน 400 กลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลในลักษณะ อันดับ (Ordinal
scale) หรืออยู่ในรูปของ ช่วงชั้น (Categorized interval) ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่จำเป็นต้อง
ใช้กับการทดสอบแบบ Pearson's correlation ที่ต้องอาศัยข้อมูลในระดับอันตรภาค (interval)
หรืออัตราส่วน (ratio) และต้องมีการแจกแจงแบบปกติ (normal distribution)

ตัวแปรหลักในการศึกษา เช่น ระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือน, สัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหาร และ
ระดับการศึกษา ซึ่งเป็นข้อมูลที่จัดอยู่ในลักษณะอันดับ (Ordinal) หรือผ่านการจัดกลุ่มให้เป็นช่วงชั้น
(Interval) ขณะที่ตัวแปร ดัชนีความมั่นคงทางอาหาร วัดจากค่าคะแนนเฉลี่ยที่เกิดจากมาตรวัดแบบ
Likert scale ซึ่งแม้สามารถใช้วิเคราะห์ทางสถิติได้ แต่ก็ไม่สามารถสรุปได้ว่าเป็นข้อมูลแบบต่อเนื่อง
ในเชิงสมบูรณ์ ดังนั้น การเลือกใช้ Spearman ซึ่งไม่จำเป็นต้องตรวจสอบสมมติฐานความเป็นปกติ
ของข้อมูล จึงเหมาะสมอย่างยิ่งกับชุดข้อมูลนี้

นอกจากนี้ Spearman's Rank Correlation ยังเหมาะกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่มี
ลักษณะ ไม่เป็นเชิงเส้นตรง (non-linear) แต่มีทิศทางคงที่ในลักษณะ Monotonic relationship

กล่าวคือ ตัวแปรสองตัวอาจไม่จำเป็นต้องเพิ่มขึ้นหรือลดลงในอัตราที่คงที่ แต่อาจมีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะข้อมูลในเชิงพฤติกรรม เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับค่าใช้จ่ายอาหารที่สะท้อนตาม กฎของเอดเงิล (Engel's Law) ที่อธิบายว่า เมื่อรายได้เพิ่มขึ้นครัวเรือนจะใช้จ่ายด้านอาหารเพิ่มขึ้นในเชิงมูลค่า แต่สัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารเมื่อเทียบกับรายได้จะลดลงอย่างชัดเจน

แนวทางการแปลผล Spearman's rank correlation coefficient โดยอิงจากหลักการเดียวกับ Pearson's correlation แต่ใช้กับข้อมูลที่ไม่จำเป็นต้องเป็นเชิงเส้น (Non Parametric) และไม่ต้องมีการแจกแจงแบบปกติ โดยสามารถสรุปการแปลผลค่า Spearman's rho (ρ) ได้ดังนี้

ค่า ρ (rho)	การแปลผล
0.00 – 0.19	ไม่มีความสัมพันธ์ / มีความสัมพันธ์ต่ำมาก
0.20 – 0.39	ความสัมพันธ์ค่อนข้างต่ำ
0.40 – 0.59	ความสัมพันธ์ปานกลาง
0.60 – 0.79	ความสัมพันธ์ค่อนข้างสูง
0.80 – 1.00	ความสัมพันธ์สูงมาก

จากผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์โดยใช้ Spearman Rank Correlation พบว่ามีตัวแปรหลายตัวที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับระดับความมั่นคงทางอาหาร แสดงดังตารางที่ 27 ซึ่งสามารถวิเคราะห์เชิงลึกได้ โดยวิเคราะห์ความสัมพันธ์จากค่าเฉลี่ยความมั่นคงทางอาหารกับตัวแปรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น เพศ อายุ รายได้ อาชีพ ระดับการศึกษา จำนวนครัวเรือน และเขตที่อยู่อาศัย ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับความมั่นคงทางอาหาร

พบว่าระดับการศึกษามีความสัมพันธ์ในทางบวกกับคะแนนความมั่นคงทางอาหารในระดับต่ำ ($\rho = 0.126, p = 0.015$) ซึ่งบ่งชี้ว่า ยิ่งครัวเรือนมีระดับการศึกษาสูงเท่าใด ก็มีแนวโน้มที่จะมีความมั่นคงทางอาหารมากขึ้น ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Food Literacy และ Capability Approach ที่ระบุว่าการศึกษาเป็นกลไกสำคัญที่ส่งเสริมทักษะการเลือกบริโภค การวางแผนทางการเงิน ตลอดจนการเข้าถึงแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับโภชนาการและความปลอดภัยด้านอาหาร

2. ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับปัจจัยโครงสร้าง (อาชีพ และการศึกษา)

ค่า Spearman's rho อยู่ในช่วง 0.292 ถึง 0.533 ($p < .001$) สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระดับปานกลางถึงสูงอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งตีความได้ว่า ระดับรายได้ของครัวเรือนมีความเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับสถานภาพทางอาชีพและโอกาสทางการศึกษา โดยผู้ที่มีรายได้สูงกว่ามักมีอาชีพที่มั่นคง และมีโอกาสในการศึกษาสูงกว่า ซึ่งส่งผลทางอ้อมต่อความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนในระยะยาว

3. ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับรายได้และการศึกษา

ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับรายได้ ($p = 0.292$) และกับการศึกษา ($p = 0.246$) ล้วนมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$) บ่งชี้ถึง บทบาทของสถานภาพทางอาชีพ ในฐานะกลไกกลางที่เชื่อมโยงระหว่างปัจจัยด้านโครงสร้างเศรษฐกิจ (รายได้) และปัจจัยด้านทุนมนุษย์ (การศึกษา) กลุ่มอาชีพที่มั่นคง เช่น ข้าราชการ พนักงานประจำ จึงมีแนวโน้มเข้าถึงอาหารและสวัสดิการด้านโภชนาการมากกว่ากลุ่มแรงงานนอกระบบ

4. ความสัมพันธ์เชิงลบระหว่างเขตที่อยู่อาศัยกับความมั่นคงทางอาหาร

ค่าความสัมพันธ์เชิงลบที่มีนัยสำคัญ ($p = -0.187, p < 0.001$) บ่งชี้ว่า พื้นที่ที่แตกต่างกันส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะเขตห่างไกล ศักยภาพของโครงสร้างพื้นฐานด้านอาหารยังไม่เพียงพอ เช่น ขาดแคลนตลาดอาหารสด การเข้าถึงศูนย์โภชนาการ หรือราคาสินค้าอาหารที่สูงกว่าพื้นที่เมือง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Spatial Inequality ที่ระบุว่าความเหลื่อมล้ำทางภูมิศาสตร์มีผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในด้านปัจจัยพื้นฐาน แสดงดังตารางที่ 28

นอกจากนี้แล้วเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการเงินกับความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้ทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปร โดย Spearman Rank Correlation Analysis กับตัวแปร ปัจจัยด้านค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ได้แก่ การจัดหาปัจจัยในการบริโภคและค่าใช้จ่ายทั้งหมดในครัวเรือน, สัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อจัดหาอาหารเทียบกับรายได้รวมในครัวเรือน, ระดับค่าใช้จ่ายในการจัดหาปัจจัยอาหารในครัวเรือนของ และ ความสามารถในการจัดหาอาหาร แสดงดังตารางที่ 29 จากผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบ Spearman Rank Correlation ที่แสดงในตารางที่ 29 พบว่า ความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับหลายปัจจัยด้านค่าใช้จ่าย ซึ่งสะท้อนลักษณะเชิงโครงสร้างของเศรษฐกิจครัวเรือนไทยในบริบทของจังหวัดกาฬสินธุ์

ตารางที่ 28 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปร โดย Spearman Rank Correlation Analysis

		ความมั่นคงทางอาหาร	เพศ	อายุ	ระดับรายได้เฉลี่ย	อาชีพปัจจุบัน	ระดับการศึกษาสูงสุด	ข้อมูลครัวเรือน	เขตที่อยู่อาศัย
ความมั่นคงทางอาหาร	Coefficient	1.000	0.026	-0.024	0.096	-0.051	0.126*	0.016	-0.187**
	Sig. (2-tailed)		0.600	0.638	0.055	0.310	0.012	0.743	0.000
อาหาร	Coefficient	0.026	1.000	0.006	-0.041	-0.040	-0.033	0.020	-0.038
	Sig. (2-tailed)	0.600	.	0.908	0.412	0.423	0.515	0.696	0.446
เพศ	Coefficient	-0.024	0.006	1.000	0.065	0.200**	-0.146**	0.045	0.020
	Sig. (2-tailed)	0.638	0.908	.	0.191	0.000	0.003	0.366	0.695
อายุ	Coefficient	0.096	-0.041	0.065	1.000	0.292**	0.533**	0.012	-0.073
	Sig. (2-tailed)	0.055	0.412	0.191	.	0.000	0.000	0.812	0.143
ระดับรายได้	Coefficient	-0.051	-0.040	0.200**	0.292**	1.000	0.246**	0.130**	0.087
	Sig. (2-tailed)	0.310	0.423	0.000	0.000	.	0.000	0.009	0.081
อาชีพปัจจุบัน	Coefficient	0.126*	-0.033	-0.146**	0.533**	0.246**	1.000	-0.038	0.027
	Sig. (2-tailed)	0.012	0.515	0.003	0.000	0.000	.	0.448	0.590
ระดับการศึกษาสูงสุด	Coefficient	0.016	0.020	0.045	0.012	0.130**	-0.038	1.000	0.177**
	Sig. (2-tailed)	0.743	0.696	0.366	0.812	0.009	0.448	.	0.000
ข้อมูลครัวเรือน	Coefficient	-0.187**	-0.038	0.020	-0.073	0.087	0.027	0.177**	1.000
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.446	0.695	0.143	0.081	0.590	0.000	.
เขตที่อยู่อาศัย	Coefficient								
	Sig. (2-tailed)								

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

ตารางที่ 29 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปร โดย Spearman Rank Correlation Analysis
ในด้านความมั่นคงทางอาหารและปัจจัยด้านค่าใช้จ่ายอื่น ๆ

		ความมั่นคงทาง อาหาร	ค่าใช้จ่ายทั้งหมด ในครัวเรือน	สัดส่วนค่าใช้จ่าย เทียบกับรายได้	ระดับค่าใช้จ่ายใน การจัดหาอาหาร	ความสามารถใน จัดหาอาหาร
ความมั่นคงทาง	Coefficient	1.000	0.089	0.069	0.143**	-0.186**
อาหาร	Sig. (2-tailed)	.	0.076	0.166	0.004	0.000
ค่าใช้จ่ายทั้งหมดใน	Coefficient	0.089	1.000	0.499**	0.213**	-0.019
ครัวเรือน	Sig. (2-tailed)	0.076	.	0.000	0.000	0.707
สัดส่วนค่าใช้จ่าย	Coefficient	0.069	0.499**	1.000	0.296**	0.082
เทียบกับรายได้	Sig. (2-tailed)	0.166	0.000	.	0.000	0.101
ระดับค่าใช้จ่ายใน	Coefficient	0.143**	0.213**	0.296**	1.000	-0.109*
การจัดหาอาหาร	Sig. (2-tailed)	0.004	0.000	0.000	.	0.029
ความสามารถใน	Coefficient	-0.186**	-0.019	0.082	-0.109*	1.000
จัดหาอาหาร	Sig. (2-tailed)	0.000	0.707	0.101	0.029	.

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

จากตารางที่ 29 ผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบ Spearman Rank Correlation พบว่าความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับหลายปัจจัยด้านค่าใช้จ่ายรายละเอียดดังนี้

ประการแรก พบความสัมพันธ์เชิงบวกระดับต่ำระหว่าง “ความมั่นคงทางอาหาร” กับ “ระดับค่าใช้จ่ายในการจัดหาอาหาร” ($p = 0.143$, $p = 0.004$) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ครัวเรือนที่สามารถจัดสรรงบประมาณสูงขึ้นในการจัดหาอาหารมีแนวโน้มที่จะมีระดับความมั่นคงทางอาหารสูงขึ้น

เช่นกัน สอดคล้องกับแนวคิดว่าการเข้าถึงอาหารในเชิงปริมาณและคุณภาพ ต้องอาศัยฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่นคงพอสมควร โดยเฉพาะในบริบทที่ราคาสินค้าอุปโภคบริโภคมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น

ประการที่สอง ความมั่นคงทางอาหารมีความสัมพันธ์เชิงลบกับ “ความสามารถในการจัดหาอาหาร” ($\rho = -0.186, p < 0.001$) ในระดับที่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า คริวเรือนที่ประสบปัญหาในการจัดหาอาหาร เช่น ขาดรายได้ประจำ ไม่มีตลาดเข้าถึง หรือขาดแคลนวัตถุดิบในพื้นที่ มักจะมีระดับความมั่นคงทางอาหารที่ต่ำกว่า สะท้อนถึงความเปราะบางทางสังคมของกลุ่มครัวเรือนฐานรากที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและโอกาสในการเข้าถึงแหล่งอาหาร

นอกจากนี้ยังพบความสัมพันธ์เชิงบวกระดับปานกลาง ($\rho = 0.499, p < 0.001$) ระหว่าง “สัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อจัดหาอาหารต่อรายได้” กับ “ค่าใช้จ่ายจัดหาอาหารต่อคนต่อวัน” และความสัมพันธ์เชิงบวกระดับต่ำถึงปานกลาง ($\rho = 0.296, p < 0.001$) และ “ความสามารถในการจัดหาอาหาร” ซึ่งหมายความว่า คริวเรือนที่ต้องใช้สัดส่วนรายได้จำนวนมากเพื่อจัดหาอาหาร มักเป็นกลุ่มที่มีรายได้ต่ำหรือมีต้นทุนชีวิตสูง ทำให้ค่าใช้จ่ายต่อคนสูงขึ้น แต่กลับมีข้อจำกัดในการเข้าถึงแหล่งอาหารที่มั่นคง สถานการณ์นี้สอดคล้องกับ กฎของเอดเงิล (Engel's Law) ซึ่งระบุว่า เมื่อรายได้เพิ่มขึ้น สัดส่วนรายได้ที่ใช้กับอาหารจะลดลง ขณะที่คริวเรือนที่มีรายได้น้อยจะมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารที่สูงกว่าเมื่อเทียบกับรายจ่ายรวม

โดยสรุป ผลการวิเคราะห์นี้เน้นให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างรายได้ ความสามารถในการจัดหาอาหาร และระดับความมั่นคงทางอาหารอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ คริวเรือนที่มีทรัพยากรเศรษฐกิจเพียงพอสามารถบริหารจัดการค่าใช้จ่ายด้านอาหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเข้าถึงอาหารที่ปลอดภัยและมีคุณค่าทางโภชนาการมากกว่า ในขณะที่กลุ่มที่มีข้อจำกัดด้านรายได้และโอกาสจะประสบกับภาวะเปราะบางด้านความมั่นคงทางอาหารมากกว่า ซึ่งนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนาระบบสวัสดิการอาหาร และการกระจายทรัพยากรในระดับพื้นที่ต่อไป

1.1.2 เปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารกับกฎของเอดเงิล (Engel's law) จากการเก็บข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง

1. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรโดยใช้ สถิติ Chi-Square

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเชิงคุณลักษณะโดยใช้ สถิติไคสแควร์ (Chi-Square Test of Independence) เป็นการทดสอบสมมติฐานทางสถิติที่มุ่งประเมินว่า ตัวแปรสองตัวมี

ความสัมพันธ์กันหรือไม่ โดยพิจารณาจากการแจกแจงความถี่ของค่าที่สังเกตได้ เทียบกับค่าที่คาดหวัง ภายใต้สมมติฐานว่าทั้งสองตัวแปรเป็นอิสระต่อกัน

ผลการทดสอบแสดง ค่าความน่าจะเป็น (p-value) มีค่าน้อยกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนดไว้ โดยผู้วิจัยได้กำหนดระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 หรือนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 เพื่อให้สรุปได้ว่า ระหว่างตัวแปรมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ การแจกแจงของตัวแปรหนึ่ง มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงตามค่าของอีกตัวแปรหนึ่ง

ตารางที่ 30 การแจกแจงความถี่ระหว่างสัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อจัดหาอาหารกับรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

	สัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อจัดหาอาหารเทียบกับรายได้						Total
	น้อยกว่า ร้อยละ 15	ร้อยละ 15	ร้อยละ 30	ร้อยละ 45	ร้อยละ 60	มากกว่า ร้อยละ 60	
น้อยกว่า 3,556 บาท/คน/เดือน	7	3	4	1	4	2	21
มากกว่า 3,556 แต่ไม่เกิน 6,207 บาท/คน/เดือน	8	7	4	2	6	4	31
มากกว่า 6,207 แต่ไม่เกิน 9,214 บาท/คน/เดือน	3	7	9	4	4	4	31
มากกว่า 9,214 แต่ไม่เกิน 13,665 บาท/คน/เดือน	5	10	23	15	11	6	70
มากกว่า 13,665 แต่ไม่เกิน 29,533 บาท/คน/เดือน	2	13	45	42	39	9	150
มากกว่า 29,533 บาท/คน/เดือน	5	10	15	29	25	13	97
Total	30	50	100	93	89	38	400

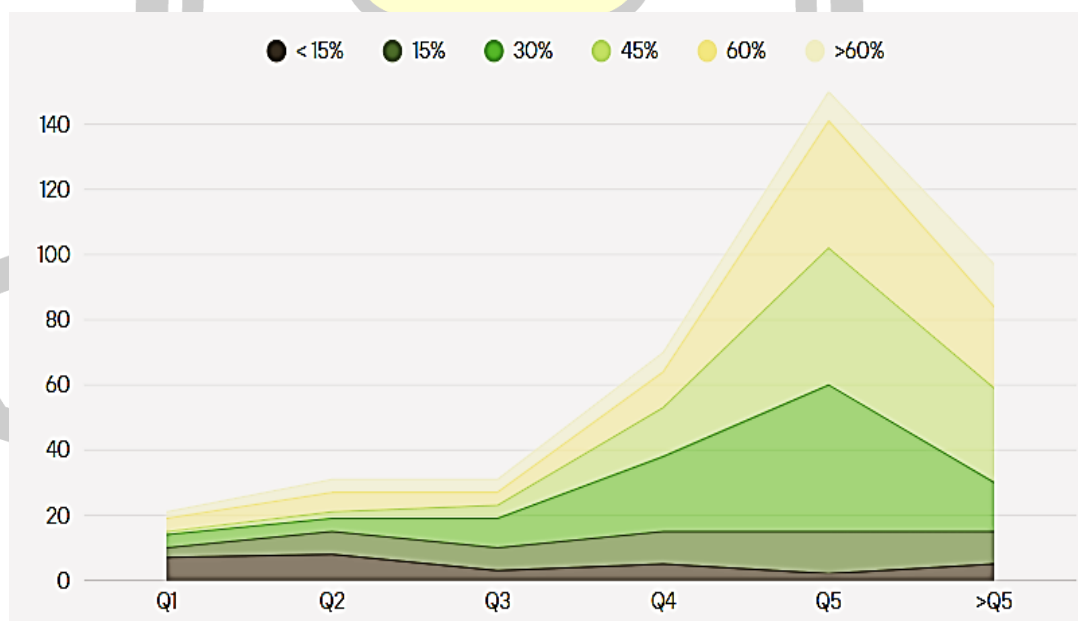
จากตารางที่ 30 แสดงให้เห็นว่าสัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อจัดหาอาหารกับรายได้เฉลี่ยต่อเดือน มีค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ Sig. = 0.000 น้อยกว่า 0.05 บ่งบอกว่า สัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อจัดหาอาหารกับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมีความสำคัญอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับความเชื่อมั่นที่ ร้อยละ 95 นอกจากนี้แล้วค่า Linear-by-Linear Association มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยแสดงความสัมพันธ์นี้ แนวโน้มเชิงเส้นว่าเมื่อระดับรายได้เพิ่มสูงขึ้นสัดส่วนของค่าใช้จ่ายทางอาหารมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นตาม มีแนวโน้มเชิงเส้นระหว่างตัวแปรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับสัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อจัดหาอาหารอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\chi^2 = 77.790$, $df = 25$, $p < 0.001$)

ตารางที่ 31 สถิติ *Chi-Square* ระหว่างสัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อจัดหาอาหารกับรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	77.790 ^a	25	0.000
Likelihood Ratio	71.151	25	0.000
Linear-by-Linear Association	22.471	1	0.000
N of Valid Cases	400		

a. 11 cells (30.6%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1.58.

จากการพิจารณาข้อมูลในตารางที่ 30 พบว่า กลุ่มรายได้ระดับกลาง (ต่ำกว่า 13,665 บาท/คน/เดือน) มีแนวโน้มใช้สัดส่วนของรายได้ในการจัดหาอาหารในระดับต่ำมากกว่ากลุ่มที่มีรายได้สูง ในขณะที่ครัวเรือนรายได้สูง (มากกว่า 13,665 บาท/คน/เดือน) กลับพบว่าสัดส่วนของค่าใช้จ่ายด้านอาหารมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น สวนทางกับสมมุติฐานตามแนวคิดของ Engel's Law อย่างไรก็ตาม ผลการวิเคราะห์ทางสถิติ Linear-by-Linear Association พบว่า มีแนวโน้มความสัมพันธ์เชิงเส้นระหว่างระดับรายได้และสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารอย่างมีนัยสำคัญ ($p < 0.001$) ซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นว่าในกลุ่มรายได้ที่หลากหลาย ค่าใช้จ่ายมีลักษณะเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องตามระดับรายได้ แต่ความสัมพันธ์นี้อาจไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันตลอดช่วงรายได้ แสดงดังภาพที่ 19

ภาพที่ 19 สัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อจัดหาอาหารเทียบกับรายได้จากการแจกแจง *Chi-square*

อย่างไรก็ตาม จากตารางแจกแจงความถี่พบว่าแนวโน้มนี้ ไม่เป็นไปในทิศทางเชิงเส้นโดยสมบูรณ์ โดยเฉพาะในกลุ่มรายได้ระดับกลาง (เช่น มากกว่า กลุ่มรายได้ 6,207 แต่ไม่เกิน 9,214 บาท/คน/เดือน) ซึ่งบางส่วนยังมีภาระค่าอาหารในระดับสูงกว่าที่ควรจะเป็น สะท้อนความซับซ้อนของโครงสร้างเศรษฐกิจระดับครัวเรือน เช่น ราคาสินค้าในพื้นที่ ความสามารถในการจัดสรรรายจ่าย หรือพฤติกรรมการบริโภค การที่ประเทศไทยยังคงมี สัดส่วนค่าใช้จ่ายอาหารราวหนึ่งในสี่ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด สะท้อนว่ายังไม่สามารถเข้าสู่ระดับประเทศพัฒนาในด้านภาระรายจ่ายด้านอาหารได้อย่างเต็มที่ และ กลุ่มประชากรบางกลุ่มยังคงอยู่ในภาวะเปราะบางด้านเศรษฐกิจ เมื่อเทียบกับ ประเทศรายได้สูงที่มีสัดส่วนต่ำกว่านี้อย่างมีนัยสำคัญ

และนอกจากนี้ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเชิงคุณลักษณะเพิ่มเติมระหว่างระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อค่าใช้จ่ายในการจัดหาอาหารในครัวเรือนเพื่อยืนยันข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารกับกฎของเ็งเกล (Engel's law) จากการเก็บข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง โดยการให้การแจกแจงความถี่ของระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อค่าใช้จ่ายในการจัดหาอาหารในครัวเรือน เมื่อทดสอบผลการแจกแจงข้อมูล แสดงดังตารางที่ 32 และตารางที่ 33

ตารางที่ 32 การแจกแจงความถี่ของระดับรายได้ต่อค่าใช้จ่ายในการจัดหาอาหารในครัวเรือน

	ค่าใช้จ่ายในการจัดหาปัจจัยอาหารในครัวเรือน					Total
	น้อยกว่า 29 บาท/ คน/วัน	มากกว่า 29 บาท/คน/วัน แต่ไม่เกิน 49 บาท/คน/วัน	มากกว่า 49 บาท/คน/วัน แต่ไม่เกิน 92 บาท/คน/วัน	มากกว่า 92 บาท/คน/วัน แต่ไม่เกิน 327 บาท/คน/วัน	มากกว่า 327 บาท/คน/วัน	
< 3,556 บาท/คน/เดือน	9	3	5	3	1	21
> 3,556 - 6,207 บาท/คน/เดือน	2	13	6	10	0	31
> 6,207 - 9,214 บาท/คน/เดือน	1	5	19	6	0	31
> 9,214 - 13,665 บาท/คน/เดือน	1	5	28	35	1	70
> 13,665 - 29,533 บาท/คน/เดือน	3	1	24	104	18	150
> 29,533 บาท/คน/เดือน	3	3	16	57	18	97
Total	19	30	98	215	38	400

จากตารางที่ 32 แสดงตารางแจกแจงความถี่ของระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อค่าใช้จ่ายในการจัดหาอาหารในครัวเรือน เมื่อทดสอบผลการแจกแจงข้อมูลแสดงให้เห็นว่า ค่าใช้จ่ายด้านอาหารของครัวเรือนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอย่างชัดเจน โดยเฉพาะกลุ่มที่มีรายได้สูง มักมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อวันสูงกว่า 92 บาท/คน/วัน ขณะที่กลุ่มรายได้ต่ำจะใช้จ่ายในระดับที่ต่ำกว่า 49 บาท/คน/วัน อย่างไรก็ตาม กลุ่มรายได้ระดับกลางยังมีการกระจายตัวของค่าใช้จ่ายที่กว้าง ซึ่งอาจสะท้อนความไม่สม่ำเสมอของรายได้หรือพฤติกรรมการบริโภคที่แตกต่างกันภายในกลุ่ม

ตารางที่ 33 สถิติ *Chi-Square* ระหว่างระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อค่าใช้จ่ายในการจัดหาอาหาร

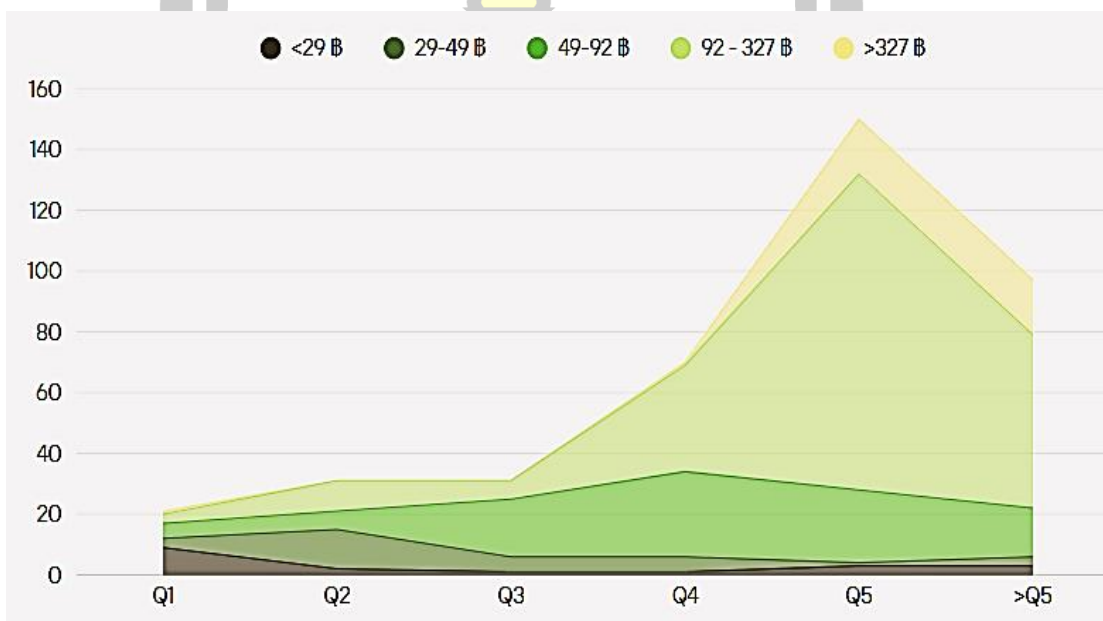
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	209.183 ^a	20	0.000
Likelihood Ratio	156.559	20	0.000
Linear-by-Linear Association	96.864	1	0.000
N of Valid Cases	400		

a. 11 cells (36.7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1.00.

จากตารางที่ 33 แสดงผลสถิติ *Chi-Square* ระหว่างระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อค่าใช้จ่ายในการจัดหาอาหารของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 ครัวเรือน พบว่า ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อวันในการจัดหาอาหารมีความสัมพันธ์กับระดับรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ค่า Pearson Chi-Square = 209.183, df = 20, $p < 0.001$) และมีแนวโน้มความสัมพันธ์เชิงเส้นอย่างชัดเจนตามผลของ Linear-by-Linear Association (ค่าความสัมพันธ์ = 96.864, $p < 0.001$)

ลักษณะของแนวโน้มนี้ สะท้อนตรงกับกฎของเ็งเกล (Engel's Law) ที่ระบุว่า เมื่อรายได้ของครัวเรือนเพิ่มขึ้น ครัวเรือนมีแนวโน้มใช้จ่ายด้านอาหารเพิ่มขึ้นในเชิงมูลค่า แต่สัดส่วนของค่าใช้จ่ายอาหารต่อรายได้รวมจะลดลง ข้อมูลจากตารางสนับสนุนสมมติฐานนี้ โดยกลุ่มที่มีรายได้ต่ำกว่า 3,556 บาท/คน/เดือน มีค่าใช้จ่ายอาหารไม่เกิน 92 บาทต่อวันในสัดส่วนสูงถึงกว่า 80% ของกลุ่มดังกล่าว ในขณะที่กลุ่มที่มีรายได้สูงกว่า 29,533 บาท/คน/เดือน ที่ใช้จ่ายอาหารเกินกว่า 92 บาท/วัน กลับมีสัดส่วนสูงถึง 80% และเป็นกลุ่มเดียวที่มีผู้ใช้จ่ายมากกว่า 327 บาท/วันในสัดส่วนที่สูงที่สุด

สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่า การเข้าถึงอาหารในเชิงคุณภาพและปริมาณมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับระดับรายได้ กล่าวคือ ครัวเรือนที่มีรายได้สูงสามารถเลือกบริโภคอาหารที่ดี มีคุณค่าทางโภชนาการ และปลอดภัยได้มากกว่า ทั้งนี้แม้ว่าค่าใช้จ่ายอาหารจะเพิ่มขึ้น แต่ก็ไม่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจครัวเรือนเท่ากับกลุ่มรายได้น้อยที่ต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายในสัดส่วนสูง นอกจากนี้ ยังอาจตีความได้ว่า ครัวเรือนรายได้ต่ำมีข้อจำกัดในการเลือกบริโภคอาหาร ส่งผลให้ต้องพึ่งพาอาหารราคาถูกหรือปริมาณจำกัด ซึ่งอาจไม่เพียงพอในเชิงโภชนาการและเสี่ยงต่อปัญหาด้านสุขภาพในระยะยาว โดยเฉพาะในกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ ครัวเรือนที่มีเด็ก หรือครัวเรือนเกษตรกรที่ต้องแบกรับต้นทุนด้านการผลิตอาหารไปพร้อมกัน

ภาพที่ 20 ระดับรายได้ต่อค่าใช้จ่ายในการจัดหาอาหารในครัวเรือนจากการแจกแจง *Chi-square*

1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1.2.1 พฤติกรรมการใช้จ่ายในการบริโภคอาหารในครัวเรือนต่อความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้จ่ายในการบริโภคอาหารในครัวเรือนต่อความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกับแบบสอบถาม ดังที่จะจำแนกเป็นรายข้อดังต่อไปนี้

1. ความเห็นต่อข้อมูลว่า สัดส่วนของค่าใช้จ่ายต่อรายได้ของครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สูงถึงร้อยละ 82.9 ทำให้มีเงินออมหรือเงินชำระหนี้้น้อยกว่าภาคอื่น

จากการสัมภาษณ์พบว่า ส่วนใหญ่แล้วผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นสอดคล้องกันว่า “สัดส่วนค่าใช้จ่ายต่อรายได้ของครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สูงถึงร้อยละ 82.9” เป็นข้อมูลที่สะท้อนสถานการณ์จริง และมีความเชื่อมโยงกับปัจจัยเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และภูมิศาสตร์ในระดับพื้นที่ ข้อคิดเห็นจากผู้ให้สัมภาษณ์สนับสนุนข้อมูลเชิงสถิติที่ระบุว่าครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีภาระค่าใช้จ่ายสูงเมื่อเทียบกับรายได้ ซึ่งทำให้ไม่สามารถออมเงินหรือชำระหนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สาเหตุหลักมาจากปัญหารายได้ที่ไม่มั่นคง ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และรอบรายได้ที่ไม่สอดคล้องกับรอบหนี้สิน อันเป็นลักษณะเฉพาะของสังคมเกษตรกรรมในภาคอีสาน ที่ชี้ให้เห็นว่าความยากจนไม่ได้เกิดจากพฤติกรรมส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ยังมีรากจากความไม่เสมอภาคเชิงระบบที่ฝังลึกในระดับภูมิภาค ดังตัวอย่างการตอบแบบสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“เอ๋ม ถ้าเป็นตัวเลขออกมาแล้วก็น่าจะจริงนะ ในด้านความมั่นคงทางด้านอาหารอาจจะขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ภูมิประเทศที่อาจจะไม่ได้มีตัวเลือกในการประกอบอาชีพซึ่งในภาคอีสานประกอบอาชีพการเกษตรเป็นส่วนใหญ่รวมถึงโครงสร้างพื้นฐานก็ยังไม่ได้ครอบคลุมทุกพื้นที่ เคยเห็นเขาสารวจกัน ปีไหน ปีไหน ก็มีแต่อีสานนี้แหละมีหนี้เยอะ ผมก็ไม่รู้ว่าทำไม”

(เพศชาย อายุ 45 ปี อาชีพรับราชการ 2568: สัมภาษณ์)

“คะ คนอีสานรายได้ไม่สูงมาก โดยเฉพาะค่าอาหาร ทำให้บางคนแทบไม่มีเงินเก็บเลย บ่อยกว่าฮอดหนี้ ธกส.นะ แม่เอาโฉนดไปเช่าตั้งแต่เฮ้าน้อย ๆ ลุ่มีอนี้กะได้ส่งใช้หนี้ให้เพิ่นอยู่ ย้อนเฮ็ดเกษตรนี้แหละ ตอนเป็นหนี้กะยังไปต่อยาก เพราะมันติดกับดักหนี้อยู่เรื่อย ๆ เลยเฮ็ด ออกมาขายของดีกว่า”

(เพศหญิง อายุ 36 ปี อาชีพค้าขาย 2568: สัมภาษณ์)

“มันก็อาจจะไปในเชิงของปัญหาเชิงโครงสร้างใหม่ อาจารย์มองอย่างนั้นนะ คือมันไม่ใช่แค่อีสานหรอก ภาคอื่นก็เป็นครับ เหนือก็หนักนะ ประเทศไทยเนี่ยรวยกระจุก จนกระจายเิงครับ หลายสิบปีแล้วกาฬสินธุ์ก็พยายามหาคำตอบนะว่าทำไม ทำไมมีแต่คน

จน ทำให้การศึกษาไม่ดีขึ้น สำรวจระดับไอคิวก็ร่วงท้ายตลอดนะ ฮ่า ๆ เคยเสนอในที่ประชุมคราวที่เป็นผู้ทรงฯ กบจ. พยายามจะแก้ปัญหารายได้เนี่ยมันแก้ไม่ตกนะ มันก็วนกลับไปเงินอุดหนุน มีเงินไปลงโครงการอบรม 3 วัน หน่วยงานกลับไปชาวบ้านเค้าก็ไม่ทำต่อแล้ว ไปทำเกษตรของเคย ๆ เมื่อกี้เราถามว่าอะไรนะ... สัดส่วนค่าใช้จ่ายต่อรายได้ของครัวเรือนนี้ เราพยายามจะสื่อว่ารายได้ไม่เพียงพอในการดำรงชีพใช้ไหม เงินออมหรือเงินชำระหนี้้น้อยกว่าภาคอื่นอาจารย์ก็มองว่ามันก็จริงนะ ส่วนมากเราก็ใช้จ่ายไปกับการเกษตรไร้อีสาน ยิ่งที่เยอะ ใช้ปุ๋ยเยอะ ทำมากได้น้อย กว่าขายได้ก็ขึ้นครึ่งปีนุ่น รอบของรายได้ภาคอีสานมันยาวกว่าคนอื่นเขา กว่าขายได้ก็ต้องรอรอบการเงินหรือการชำระหนี้้นั้นคือ รอบของรายได้้นะ ถ้ามีรายได้ประจำที่ธนาคารทุกวันที่ 30 มันจ่ายได้ตรงใจ อันนี้รอขายอ้อยเดือนไหนล่ะจะได้ขาย เดือนไหนล่ะจะได้จ่ายได้เงินมาไปจ่ายเงินเซ็นปุ๋ยก็หมดแล้ว ค่าเทอมลูกอีก เนี่ยพูดไปก็จะเลยไปถึงหนี้้นอกระบบอีกนะ”

(เพศชาย อายุ 62 ปี อาชีพข้าราชการบำนาญ 2568: สัมภาษณ์)

2. ความเห็นต่อข้อมูลว่า สัดส่วนของค่าใช้จ่ายด้านอาหารเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายด้านอื่น ๆ คิดเป็น 1 ใน 3 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด

จากการสัมภาษณ์พบว่า ส่วนใหญ่แล้วผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นสอดคล้องกันว่า การที่ค่าใช้จ่ายด้านอาหารคิดเป็น 1 ใน 3 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด สะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางทางเศรษฐกิจของครัวเรือน และการที่ประชาชนจำนวนมากยังคงใช้จ่ายเพื่อการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานเป็นหลัก มากกว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตในมิติอื่น เช่น การศึกษา สุขภาพ หรือการลงทุนเพื่ออนาคต โดยสรุป การที่ค่าอาหารคิดเป็นสัดส่วนสูงของค่าใช้จ่ายทั้งหมด สะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนจำนวนมากยังเผชิญกับข้อจำกัดด้านรายได้และต้นทุนชีวิตที่สูงจนไม่สามารถพัฒนาไปสู่การบริโภคที่มีคุณภาพหรือการออมได้ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อความมั่นคงทางอาหารและการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระยะยาว ทั้งนี้ยังสะท้อนถึง ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงอาหารที่ดี ระหว่างกลุ่มรายได้ต่าง ๆ ซึ่งควรได้รับการแก้ไขในเชิงนโยบายอย่างจริงจัง ดังตัวอย่างการตอบแบบสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ก็สะท้อนถึงแนวโน้มทางด้านราคาสินค้าอุปโภคและบริโภคที่เพิ่มขึ้นจึงทำให้ค่าใช้จ่ายด้านอาหารยังคงเป็นค่าใช้จ่ายหลัก อาหารก็เป็นค่าใช้จ่ายสำคัญ หนึ่งวันเราก็กินข้าวตั้ง 3 มื้อ กว่าจะมาคิดว่าได้วิตามินเพียงพอใหม่ มีประโยชน์ใหม่ แต่คิดว่าเอาเงินที่ไหนซื้อ บางคนก็ยังลำบากเลย..สำหรับบางคน”

(เพศชาย อายุ 45 ปี อาชีพรับราชการ 2568: สัมภาษณ์)

“ค่าอาหาร 1 ใน 3 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมดมันสะท้อนว่าคนเรากำลังใช้เงินเพื่อยังชีพอยู่เป็นหลักครับ มันก็เป็นสัดส่วนที่สูง คือยังไม่ได้อยู่ในระดับที่กินดี อยู่ดี เพราะต้องแบ่งกับค่าเรียน หรือค่ารถ ค่าบ้าน ไม่ต้องพูดถึงเงินเก็บเลยครับ”

(เพศชาย อายุ 30 ปี อาชีพรับจ้างอิสระ 2568: สัมภาษณ์)

“1 ใน 3 หอคะพีว่าอาจจะเกินด้วยซ้ำ คือพีค่าขายรายได้ไม่มากได้เงินมาซื้อข้าวซื้อน้ำให้ลูกก็หมดแล้ว ไม่มีเงินต่อทุนหรือเอาไปทำอย่างอื่น คือเงินยังไปไม่ถึงคุณภาพชีวิตที่คิดไว้เลยคะ ยังไม่รู้ด้วยซ้ำว่าลูกจะได้เรียนสูง ๆ ไหม หรือช่วงที่เขাপ่วยจะเอาเงินไหนไปหาหม้ออีก”

(เพศหญิง อายุ 36 ปี อาชีพค้าขาย 2568: สัมภาษณ์)

“การที่ค่าอาหารกินสัดส่วนถึงหนึ่งในสามของรายจ่ายทั้งหมด มันสะท้อนว่าเรายังไม่สามารถทำให้ อาหารเป็นสิทธิพื้นฐานที่เข้าถึงได้ง่ายได้จริง การเข้าถึงอาหารคุณภาพดียังเป็นเรื่องของคนที่มีเงินพอเงินเหลือ ถ้าวันนี้อยากกินป่นผมก็ไม่ลำบากนะ บอกเมียไปเด็ดผักเด็ดผัก หลังบ้านผมมีสวนเนาะมีผักมีปลา ตำน้ำพริกแปบเดียวก็ได้กิน แต่ถามว่าอยากกินแซลมอนอะไรแพง ๆ ผมก็ไม่ได้ลำบากแล้ว ขับรถไปแม่โครปูนเดียว เดินไปจ่ายเงินก็ได้กินแล้วไง แต่มันเลียน วิทยุนี้แล้วกินไม่เป็นหรือกกก ผมเปรียบเทียบเฉย ๆ นะ ซึ่งไม่ควรเป็นแบบนี้ในสังคมที่ตั้งเป้าว่าจะเป็นศูนย์กลางอาหารของโลก แค่ออาหารก็เหลือมล้ำแล้วเนอะ”

(เพศชาย อายุ 62 ปี อาชีพข้าราชการบำนาญ 2568: สัมภาษณ์)

3. ความเห็นต่อการมีรายได้สูงขึ้นเป็นหลักประกันได้ว่าประชาชนจะมีความมั่นคงทางอาหารมากขึ้น และเกิดความยั่งยืน

จากการสัมภาษณ์พบว่า ส่วนใหญ่แล้วผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นว่า การมีรายได้ที่สูงขึ้นสามารถช่วยให้ประชาชนมีความมั่นคงทางอาหารได้ดีขึ้น แต่ยังไม่เพียงพอที่จะเป็นหลักประกันของความมั่นคงทางอาหารที่แท้จริงและยั่งยืน หากรายได้นั้นไม่มีความมั่นคง ไม่มีระบบสนับสนุน หรือไม่มีการบริหารจัดการทางการเงินที่เหมาะสม โดยผู้ให้สัมภาษณ์หลายรายเน้นว่า “รายได้สูงขึ้น” เพียงอย่างเดียวยังไม่สามารถรับประกันคุณภาพชีวิตในระยะยาวได้ หากไม่มีกลไกเสริมด้านโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และสวัสดิการรองรับ ดยสรุป ผู้ให้สัมภาษณ์มองว่า รายได้ที่สูงขึ้นเป็น “ปัจจัยจำเป็น” แต่ไม่ใช่ “ปัจจัยเพียงพอ” สำหรับการสร้างความมั่นคงทางอาหารและการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน ความยั่งยืนที่แท้จริงต้องประกอบด้วย 3 เงื่อนไขหลัก ได้แก่ ความมั่นคงของรายได้ต้องมีอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ระบบสวัสดิการรองรับ เช่น เงินออม ประกันสุขภาพ และการบริหารจัดการและการวางแผนชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ ดังตัวอย่างการตอบแบบสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“อาจารย์มองว่ารายได้สูงขึ้นก็ช่วยได้ครับ แต่จะมั่นคงหรือยั่งยืนไหม ขึ้นอยู่กับโครงสร้างรายได้นั้นด้วย ถ้าเป็นรายได้ที่ไม่แน่นอน หรือไม่มีหลักประกันทางสังคม เช่น ไม่มีเงินออม ไม่มีประกันสุขภาพ ไม่มีเงินได้ใช้หลังเกษียณ ประชาชนก็ยังไม่สามารถวางแผนอนาคตหรือสร้างความมั่นคงได้อย่างแท้จริง อย่างอาจารย์เนี่ยอายุเยอะแล้วนะ แต่ก็ยังมีธุรกิจที่ทำกับลูกชาย แต่เขาเป็นคนบริหารนะ อาจารย์เป็นทุน ฮ่า ๆ ๆ ก็ยังพอมีเงินออม เงินเก็บบ้าง แต่กว่าจะมั่นคงได้ก็ตอนอายุเยอะแล้ว มันก็เป็นเรื่องการวางแผนแต่ละคน สายอาชีพต่างกันก็มีผลแล้วนะ ผมมีเงินใช้ตอนเกษียณไม่ได้ห่วงอะไร แต่อย่างอายุเท่าเรา ๆ ตอนนั้น ก็ยังไม่ประสาณะ วางแผนไม่ถูก มีเงินเดือนเท่าไรก็ใช้ ใช้ยังไงก็ไม่พออะ กว่าจะมี รู้อีกทีก็รุ่นแหละ ทำสิบลูกแล้ว”

(เพศชาย อายุ 62 ปี อาชีพ ข้าราชการบำนาญ 2568: สัมภาษณ์)

“คิดว่าใช่ และเป็นส่วนสำคัญเลย เพราะ ทำให้ประชาชนมีการเข้าถึงอาหารดีขึ้น ประชาชนสามารถซื้ออาหารที่มีคุณภาพ รวมไปถึงการลงทุนในการผลิตอาหารในการ

เลือกใช้เทคโนโลยีมาสนับสนุนการผลิตอาหาร หรือเลือกซื้อได้มากขึ้นครับ ถ้าปากท้องดีขึ้นแล้ว กลไกอื่น ๆ ก็จะดีขึ้นตามไปด้วย”

(เพศชาย อายุ 45 ปี อาชีพ รับราชการ 2568: สัมภาษณ์)

“รายได้ที่สูงขึ้นช่วยได้แน่นอนค่ะ แต่ต้องเป็นรายได้ที่มั่นคง และพอเพียงกับค่าครองชีพ เพราะถ้ารายได้มากขึ้น แต่ของก็แพงขึ้นไปอีก มันก็ไม่ช่วยอะไร ต้องมีระบบรองรับทั้งเรื่องราคา และช่องทางทำกินที่ยั่งยืนควบคู่กันไปค่ะ”

(เพศหญิง อายุ 36 ปี อาชีพค้าขาย 2568: สัมภาษณ์)

“รายได้ที่สูงขึ้นจะช่วยให้ความมั่นคงทางอาหารดีขึ้นแน่ครับ แต่ก็ต้องมาวางแผนอีกทีนะ ว่าเรามีค่าใช้จ่ายอื่นอีก ผมมีทั้งหนี้รถ ตอนนี้ผ่อนรถอยู่ บ้านผมก็เช่า ถ้าเป็นเงินแจกใช้ได้ครั้งเดียวก็หมดแล้ว ถ้ามีเงินได้มั่นคงคนก็จะวางแผนชีวิตได้ดีขึ้น ชื่อของกินของใช้ที่ดีขึ้นได้ ผมก็อยากเรียนต่อสูง ๆ เหมือนกันครับ”

(เพศชาย อายุ 30 ปี อาชีพรับจ้างอิสระ 2568: สัมภาษณ์)

4.4 ผลสรุปข้อเสนอแนะ

4.4.1 ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของจังหวัดกาฬสินธุ์

การพัฒนานโยบายด้านความมั่นคงทางอาหารจำเป็นต้องพิจารณาทั้ง มิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยสอดคล้องกับกรอบแนวคิดขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ที่แบ่งความมั่นคงทางอาหารออกเป็น 4 มิติ ได้แก่ ความพร้อมของอาหาร (Availability), การเข้าถึงอาหาร (Access), การใช้ประโยชน์จากอาหาร (Utilization) และเสถียรภาพของอาหาร (Stability) จากผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (GFSI) และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากประชาชน พบว่าความสามารถในการเข้าถึงอาหารและการมีรายได้เพียงพอ เป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ขณะที่คุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร แม้สำคัญ แต่หากขาดการดูแล หรือในทางกลับกันมีการกำกับเข้มงวดเกินไปอาจเป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ผู้วิจัยได้เสนอข้อเสนอในการพัฒนาแต่ละด้าน ดังนี้

1. ข้อเสนอเพื่อการเพิ่มขีดความสามารถในการเข้าถึงอาหาร (Access)

1.1 การส่งเสริมให้กลุ่มเปราะบาง สามารถใช้ซื้ออาหารที่จำเป็นในร้านค้าที่ร่วมโครงการโดยกำหนด ราคากลางอาหารหลัก เช่น ข้าว เนื้อสัตว์ ไข่ ภายใต้สถานการณ์ฉุกเฉิน เช่น ภัยพิบัติหรือภาวะเงินเฟ้อ

1.2 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานตลาดในท้องถิ่น เช่น ตลาดสดคุณภาพ ตลาดยุติธรรม เพื่อให้ผู้บริโภคเข้าถึงอาหารได้ง่ายขึ้น

1.3 สนับสนุน การผลิตอาหารพื้นบ้าน/ปลอดภัย และการตลาดตรงระหว่างเกษตรกรกับผู้บริโภค

2. ข้อเสนอเพื่อการเพิ่มความพร้อมของอาหาร (Availability)

2.1 สร้างระบบ คลังสำรองอาหารระดับจังหวัด ภูมิภาค รองรับภัยพิบัติหรือการหยุดชะงักของห่วงโซ่อุปทาน ผ่านการส่งเสริมเครือข่ายด้านการเกษตร พร้อมทั้งคำนึงถึงการเกษตรแบบปลอดภัยตามแนวคิดของจังหวัดกาฬสินธุ์ (เกษตรอินทรีย์)

2.2 การสนับสนุน เกษตรกรรมยืดหยุ่นต่อสภาพภูมิอากาศ (Climate-smart agriculture) เช่น การใช้เมล็ดพันธุ์ทนแล้ง พืชใช้น้ำน้อย และเศรษฐกิจหมุนเวียน BCG Model

2.3 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในจังหวัด อาทิ การพัฒนาระบบน้ำชลประทาน ผายเก็บน้ำ และธนาคารน้ำใต้ดินในพื้นที่เกษตรสำคัญ

3. ข้อเสนอเพื่อการใช้ประโยชน์จากอาหารอย่างเหมาะสม (Utilization)

3.1 การขยายผลโครงการโรงเรียนส่งเสริมโภชนาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อผลิตอาหารชุมชน เพื่อสร้างการรับรู้เรื่องอาหารปลอดภัยและโภชนาการที่ดี

3.2 ส่งเสริมการใช้ ฉลากโภชนาการเพื่อให้ผู้บริโภคเข้าใจข้อมูลทางโภชนาการง่ายขึ้น

3.3 นำร่องการจัดอบรมความรู้ด้านโภชนาการในชุมชนโดยผู้นำอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนได้ตระหนักถึงประโยชน์จากสินค้าหรือการตระหนักรู้เท่าทันสื่อโฆษณา

4. ข้อเสนอเพื่อการสร้างเสถียรภาพด้านอาหารในระยะยาว (Stability)

4.1 พัฒนาระบบที่รวมข้อมูลภัยธรรมชาติ ราคาสินค้า การแพร่โรคพืช-สัตว์ ในรูปแบบข้อมูลเปิด (Open Data)

4.2 จัดตั้ง กองทุนประกันความเสี่ยงทางการเกษตร สำหรับเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติ และเป็นหลักประกันของการประกอบอาชีพที่ต้องได้รับความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ

4.3 การรักษาเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตรโดยมีการแทรกแซงชั่วคราวผ่านกลไกของรัฐ เฉพาะช่วงวิกฤติผ่านการดำเนินนโยบายที่สอดคล้องกับบริบทในพื้นที่

5. ข้อเสนอการสร้างกลไกสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนและท้องถิ่น

5.1 สร้างแพลตฟอร์ม “เวทีนโยบายอาหารชุมชน” ให้ประชาชนในแต่ละพื้นที่สะท้อนความต้องการ เสียงสะท้อน และร่วมออกแบบนโยบาย

5.2 พัฒนาชุดเครื่องมือให้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องใช้จัดเวทีฟังความเห็นและรวบรวมข้อเสนอเชิงนโยบาย

5.3 สนับสนุนการใช้ สื่อสังคมออนไลน์ และแบบสำรวจออนไลน์เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้อย่างทั่วถึงและสะดวก ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ที่เป็นที่นิยม

6. ข้อเสนอเชิงโครงสร้างระดับชาติ

6.1 ปรับปรุง พระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. 2551 ให้ระบุ “สิทธิในการเข้าถึงอาหาร” เป็นสิทธิมนุษยชนพื้นฐานให้มีความเป็นสากล

6.2 จัดตั้ง Thai Food Security Dashboard เพื่อเป็นระบบรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลด้านอาหารทั้งในระดับพื้นที่และประเทศ โดยมีการใช้ฐานข้อมูลและการเปิดให้เข้าถึงข้อมูลเชิงพื้นที่

6.3 ส่งเสริมการจัดตั้ง กองทุนส่งเสริมนวัตกรรมอาหารและการปรับมาตรฐาน (Food Innovation & Compliance Fund) เพื่อช่วยเหลือผู้ประกอบการขนาดเล็กและผู้ประกอบการขนาดกลาง (SME) ในการยกระดับมาตรฐานคุณภาพอาหาร อันจะเป็นกลไกพื้นฐานที่ช่วยให้ความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่และในระดับชาติต่อไป

4.4.2 ข้อเสนอเพื่อปรับปรุงความมั่นคงทางอาหารของจังหวัดกาฬสินธุ์

การศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า ความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดกาฬสินธุ์มีความเกี่ยวข้องอย่างชัดเจนกับรายได้ รายจ่าย และโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนในพื้นที่ ดังนี้

1. ความสามารถในการซื้ออาหาร เป็นปัจจัยสำคัญที่สุด โดยมีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อระดับความยั่งยืนทางอาหารของครัวเรือน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าครัวเรือนที่มีความสามารถในการซื้อสูงกว่าจะสามารถสร้างความมั่นคงได้ดีกว่า

2. ความพร้อมของอาหาร (Availability) ไม่มีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อความยั่งยืน แสดงว่าการมีทรัพยากรเพียงพออาจไม่สามารถส่งผลต่อความมั่นคงได้ หากไม่มีการบริหารจัดการที่ดี

3. จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นเห็นสะท้อนว่า ประชาชนให้ความสำคัญสูงสุดกับ "การเข้าถึงอาหาร" รองลงมาคือ "การใช้ประโยชน์จากอาหาร" โดยเน้นที่คุณค่าทางโภชนาการ ความรู้ด้านอาหาร และการเข้าถึงที่เท่าเทียม

4. ความสัมพันธ์ของรายได้กับความมั่นคงทางอาหารบ่งชี้ว่าเมื่อประชากรมีรายได้เพิ่มขึ้น จะมีความสามารถในการเข้าถึงอาหารได้ดีขึ้น และสัดส่วนค่าใช้จ่ายอาหารต่อรายได้จะลดลง

4.4.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระดับประเทศ

1.1 ควรเน้นการเพิ่มขีดความสามารถในการเข้าถึงอาหารของกลุ่มเปราะบางผ่านโครงการสวัสดิการ การสนับสนุนราคาสินค้าอาหาร และนโยบายคงเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตร

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระดับจังหวัด ของจังหวัดกาฬสินธุ์

2.1 ควรสนับสนุนการผลิตอาหารในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน เช่น การเกษตรประหยัดต้นทุน ศูนย์อาหารชุมชน และระบบกระจายอาหารแบบทั่วถึง ลดต้นทุนการเข้าถึงอาหารของครัวเรือนรายได้น้อย

2.2 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและแหล่งน้ำ เพื่อส่งเสริมการผลิตและการกระจายอาหารในพื้นที่ชนบทห่างไกล

2.3 ส่งเสริมการรู้เท่าทันด้านโภชนาการ เช่น การให้ความรู้ผ่านโรงเรียนและศูนย์สุขภาพชุมชน โดยเฉพาะในกลุ่มเด็ก ผู้สูงอายุ และครัวเรือนที่มีภาระทางเศรษฐกิจสูง

2.4 สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการกำหนดนโยบายด้านอาหารผ่านเวทีชุมชน และช่องทางออนไลน์ เพื่อสร้างความยืดหยุ่นและการตอบสนองนโยบายอย่างเหมาะสม

2.5 ส่งเสริมการเก็บข้อมูลและวิจัย เพื่อประเมินผลกระทบของนโยบายในระยะยาว และติดตามความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบความเปราะบางด้านอาหารในแต่ละพื้นที่อย่างต่อเนื่อง โดยใช้ชุดข้อมูลที่เป็นข้อมูลกลางจากการรวบรวมจากในพื้นที่

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความมั่นคงทางอาหาร: กรณีจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยผู้วิจัยได้สรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาและมีข้อเสนอแนะตามลำดับ ดังนี้

- 5.1 ความมุ่งหมายของการวิจัย
- 5.2 วิธีการดำเนินการวิจัย
- 5.3 สรุปผลการวิจัย
- 5.4 อภิปรายผล
- 5.5 ข้อเสนอแนะ
 - 5.5.1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย
 - 5.5.2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

5.1 ความมุ่งหมายของการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการการบรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาผลกระทบระหว่างระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการเงินกับความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์

5.2 วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวิจัยแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบตามรูปแบบการวิจัย ได้แก่

5.2.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ

งานวิจัยเชิงคุณภาพนี้จะใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 15 คน โดยเป็นผู้ให้ข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม โดยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพคือ แบบสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างนี้เป็นผู้ที่สามารถให้ข้อคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์ทั้งสิ้น ประกอบด้วย

1. ตัวแทนผู้ให้ข้อมูลจากภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดกาฬสินธุ์
2. ตัวแทนผู้ให้ข้อมูลจากภาคเอกชน ได้แก่ กลุ่มบริษัทด้านร้านค้า/ร้านอาหาร ผู้ประกอบการ
3. ตัวแทนผู้ให้ข้อมูลจากภาคประชาสังคม ได้แก่ ตัวแทนภาคประชาสังคมในจังหวัดกาฬสินธุ์

โดยในการสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ ซึ่งคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เป็นคำถามปลายเปิดในประเด็นที่สามารถให้ผู้ให้ข้อมูลเสนอแนวคิด ประเด็น ข้อเรียกร้อง หรือ ข้อเสนอแนะในประเด็นความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดกาฬสินธุ์ และเป็นการรวบรวมข้อมูล เอกสาร หลักฐาน (Documentary Research) ธนาคารโลก (World Bank), สหประชาชาติ (United Nations), คณะทำงานขับเคลื่อนแผนพัฒนาอย่างยั่งยืน, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรืองานวิจัยอ้างอิงอื่น ๆ ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง โดยการสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป ส่วนที่ 2 ประเด็นสัมภาษณ์เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดกาฬสินธุ์ ส่วนที่ 3 ปัจจัยด้านการเงินต่อความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ และส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

5.2.2 การวิจัยเชิงปริมาณ

ในการวิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูล ทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิของดัชนีความมั่นคงทางอาหารในระยะเวลา พ.ศ. 2555 ถึง พ.ศ. 2565 (ช่วงระยะเวลา 11 ย้อนหลัง) ข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัยนี้รวบรวมจากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ ทั้งจากบันทึกของรัฐบาล องค์กรระหว่างประเทศ และวารสารวิชาการ ชุดข้อมูลประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ เช่น สัดส่วนรายได้ของกลุ่มประชากรร้อยละ 20 ระดับต่ำสุด, สัดส่วนประชากรยากจน, อัตราความยากจนระดับประเทศ, ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยรายเดือนของครัวเรือนในประเทศไทย และตัวชี้วัดดัชนีความมั่นคงทางอาหาร (GFSI) และข้อมูลปฐมภูมิได้จากแบบสอบถาม โดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของประชากรในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย ประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 963,697 ราย ข้อมูล ณ เดือนสิงหาคม 2567 (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2567) โดยจำนวนกลุ่มตัวอย่างคำนวณได้จากอ้างอิงตามสูตรของ Taro Yamane ค่าความคลาดเคลื่อนที่ใช้ในงานวิจัยที่ระดับ 0.05 กลุ่มตัวอย่างใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 400 ราย

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) เป็นเครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูลโดยมีเนื้อหาแบ่งเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2

แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยด้านการเงินของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหาร และส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ ระดับรายได้ ระดับการศึกษา ข้อมูลครัวเรือน และเขตที่อยู่อาศัย โดยลักษณะในการตอบแบบสอบถามเป็นแบบตัวเลือกให้เลือกตอบ

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยด้านการเงินของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ร้อยละการบริโภคและค่าใช้จ่ายทั้งหมดในครัวเรือน สัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อจัดหาอาหาร ค่าใช้จ่ายในการจัดหาปัจจัยอาหาร ความเพียงพอต่อความต้องการอาหารของครอบครัว และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ นอกเหนือจากค่าอาหาร โดยลักษณะในการตอบแบบสอบถามเป็นแบบตัวเลือกให้เลือกตอบ

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหาร ผู้วิจัยได้ใช้มาตรวัดแบบ Rating Scale 5 ระดับตามมาตรวัดแบบลิเคิร์ต (Likert's Scale) ในการวัดระดับความคิดเห็นของประชาชน โดยมีเกณฑ์การวัดระดับความพึงพอใจ 5 ระดับ ดังนี้ คือ

ในการตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นแบ่งออกเป็น

ระดับ 1 หมายถึง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ระดับ 2 หมายถึง ไม่เห็นด้วย

ระดับ 3 หมายถึง เห็นด้วยเล็กน้อย

ระดับ 4 หมายถึง เห็นด้วย

ระดับ 5 หมายถึง เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม โดยลักษณะในการตอบแบบสอบถามเป็นปลายเปิดสามารถเลือกตอบหรือไม่ตอบก็ได้

นอกเหนือจากคำถามที่มีในแบบสอบถาม ส่วนที่ 1 และส่วนที่ 2 โดยผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองแล้ว วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ (SPSS For Windows) ดังนี้ ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) โดยใช้ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการใช้สถิติขั้นสูงในการวิเคราะห์ถดถอย (Regression analysis) แบบสมการเชิงเส้นทั่วไป และการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของตัวแปร (Correlation Analysis) โดยแปรผลจากระดับนัยสำคัญทางสถิติ

ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95, ช่วงความเชื่อมั่น, ขนาดของผลกระทบ, ค่าสัมประสิทธิ์, ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน และค่า p-value ของตัวแปรแต่ละตัวแปร โดยตัวแปรที่มีค่า p-value น้อยกว่า 0.05 ถือว่ามีนัยสำคัญทางสถิติ

5.3 สรุปผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 การนำเสนอผลการวิจัยจากการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่ง คือ เพื่อศึกษาพัฒนาการการบรรลุปเป้าหมายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน

ตอนที่ 1 พัฒนาการของความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย

1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1.1.1 พัฒนาการความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยจากการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิและการทบทวนวรรณกรรมเชิงนโยบาย พบว่าพัฒนาการด้านความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยมีลักษณะก้าวหน้าและต่อเนื่อง โดยเฉพาะการเชื่อมโยงกับกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมระดับชาติ ที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวเชิงนโยบายอย่างเป็นระบบตลอดระยะเวลาที่ผ่านมามากกว่าทศวรรษที่ผ่านมา

ในบริบทของประเทศไทย ได้มีการบัญญัติความหมายของ “ความมั่นคงทางอาหาร” ไว้อย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2551 ในพระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. 2551 โดยมุ่งเน้นทั้งด้านปริมาณ คุณภาพ และความยั่งยืนของระบบอาหาร ซึ่งรวมถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุล และการตอบสนองต่อภาวะฉุกเฉิน เช่น ภัยพิบัติหรือวิกฤตการณ์ด้านอาหาร จากพัฒนาการดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยมีการพัฒนาเชิงนโยบายที่สอดคล้องกับแนวโน้มโลก โดยเน้นความมั่นคงทางอาหารในฐานะปัจจัยพื้นฐานของความมั่นคงทางมนุษย์ (human security) และความยั่งยืนในระยะยาว นโยบายต่าง ๆ ที่ได้รับการผลักดันในช่วงที่ผ่านมา เช่น การส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน การกระจายอาหารอย่างเป็นธรรม และการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ได้กลายเป็นกลไกสำคัญในการวางรากฐานของระบบอาหารที่มีเสถียรภาพและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของโลก

อนึ่ง ประเทศไทยได้กำหนดประเด็นความมั่นคงทางอาหาร อย่างชัดเจนใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555–2559) ซึ่งเป็นครั้งแรกที่มีการบรรจุกรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารไว้เป็นระบบ เพื่อกำกับทิศทางการดำเนินงานด้านอาหารตลอดห่วง

โซ่อุปทาน และนำไปสู่การพัฒนาอย่างบูรณาการในมิติต่าง ๆ เช่น การผลิต การกระจายอาหาร และการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ ยุทธศาสตร์ดังกล่าวได้รับการสานต่อและปรับปรุงให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 12 และ 13 ตามลำดับ ในเชิงประวัติศาสตร์ แนวคิดความมั่นคงทางอาหารได้เปลี่ยนผ่านตามบริบทโลกอย่างมีนัยสำคัญ โดยเริ่มจากยุคที่มุ่งเพิ่มผลผลิตอาหารเพื่อแก้ปัญหาคขาดแคลนในทศวรรษ 1960 มาสู่การเน้นการเข้าถึงอาหารอย่างเท่าเทียมในทศวรรษ 1980 และต่อยอดสู่มิติของคุณภาพและความปลอดภัยทางอาหารในช่วงทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา กระบวนการพัฒนานี้สะท้อนถึงการตระหนักรู้ในเชิงสังคมว่า ความมั่นคงทางอาหารไม่ใช่เพียงแค่การมีอาหารเพียงพอ แต่ต้องเป็นอาหารที่ดี ปลอดภัย มีคุณค่าทางโภชนาการ และสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมกันในทุกกลุ่มประชากร

กล่าวโดยสรุป พัฒนาการด้านความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยแสดงให้เห็นถึงความพยายามของภาครัฐในการบูรณาการนโยบายอาหารเข้ากับยุทธศาสตร์การพัฒนาในระดับชาติ ภายใต้เป้าหมายเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัย มีคุณภาพ และสอดคล้องกับหลักความยั่งยืน ทั้งในสถานการณ์ปกติและภาวะวิกฤต อันถือเป็นแนวโน้มที่สะท้อนถึงความก้าวหน้าเชิงโครงสร้างของประเทศไทยในการสร้างระบบอาหารที่มั่นคงในอนาคต

1.1.2 ความคิดเห็นต่อนโยบายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย (ประชาชนชาวจังหวัดกาฬสินธุ์)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกประชาชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ประชาชนมีมุมมองที่สอดคล้องกันต่อการเปลี่ยนแปลงของนโยบายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเน้นย้ำถึง 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ (1) การปรับตัวของนโยบายตามบริบทสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป (2) การเข้าถึงนโยบายและผลสัมฤทธิ์ของมาตรการที่รัฐดำเนินการ และ (3) ความจำเป็นของการวางนโยบายในอนาคตเพื่อรองรับวิกฤตการณ์

1. การปรับตัวของนโยบายตามบริบทของสังคม

ประชาชนส่วนใหญ่ตระหนักว่านโยบายด้านความมั่นคงทางอาหารของรัฐมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงที่ประเทศไทยเผชิญกับสถานการณ์วิกฤต เช่น โรคระบาด (โควิด-19) หรือภัยธรรมชาติ เช่น ภัยแล้ง ความแปรปรวนของฤดูกาล ซึ่งผลักดันให้รัฐบาลต้องปรับนโยบายให้สอดคล้องกับหลักความยั่งยืนมากขึ้น แม้ในบางช่วง ความชัดเจนเชิงนโยบายอาจยังไม่ปรากฏเป็น

รูปธรรม แต่ภาพรวมถือว่าอยู่ในทิศทางที่เหมาะสมต่อการฟื้นตัวของระบบอาหารในระดับครัวเรือน และชุมชน

2. ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงนโยบาย

แม้จะมีนโยบายสนับสนุน เช่น โครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ หรือการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย แต่ผู้ให้สัมภาษณ์หลายรายสะท้อนถึงปัญหาการเข้าถึงที่ไม่ครอบคลุมทุกกลุ่ม โดยเฉพาะในกลุ่มผู้มีรายได้น้อยหรือกลุ่มอาชีพไม่มั่นคงที่อาจถูกกันออกจากระบบสวัสดิการหรือไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึง ส่งผลให้ความมั่นคงทางอาหารยังเป็นความมั่นคงแบบประปรายสำหรับบางครัวเรือน

3. ความจำเป็นในการออกแบบนโยบายรองรับวิกฤตในอนาคต

ผู้ให้สัมภาษณ์เห็นพ้องกันว่า นโยบายด้านอาหารควรได้รับการยกระดับจากการเป็นเพียงมาตรการเฉพาะหน้าไปสู่การวางยุทธศาสตร์ระยะยาวที่ครอบคลุมการจัดการความเสี่ยงอย่างรอบด้าน เช่น การส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง การจัดตั้งระบบสำรองอาหารในระดับชุมชน และการสร้างความยืดหยุ่นให้กับห่วงโซ่อาหารในระดับฐานราก กรณีตัวอย่าง เช่น การสนับสนุนให้ประชาชนปลูกผักสวนครัว การตั้งธนาคารอาหาร และการกระจายอาหารในช่วงวิกฤต โควิด-19 ได้รับการชื่นชมว่าเป็นมาตรการที่มีประสิทธิภาพในการรองรับเหตุฉุกเฉินและควรได้รับการต่อยอดอย่างต่อเนื่องในภาวะปกติ

ข้อค้นพบจากความคิดเห็นของประชาชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ ชี้ให้เห็นว่า ความมั่นคงทางอาหารไม่สามารถบรรลุผลได้อย่างยั่งยืนเพียงด้วยการกำหนดนโยบายในระดับมหภาค หากแต่ต้องมีความเชื่อมโยงในระดับปฏิบัติที่เน้นการเข้าถึง ความเสมอภาค และการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับพื้นที่ ดังนั้น การกำหนดนโยบายในอนาคตควรเน้นการกระจายโอกาส ลดความเหลื่อมล้ำ และสนับสนุนศักยภาพของชุมชนในการจัดการอาหารด้วยตนเองอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

1.1.3 การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย (ประชาชนชาวจังหวัดกาฬสินธุ์)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกประชาชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าประชาชนมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่หลากหลายแต่สอดคล้องกันในประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในนโยบายความมั่นคงทางอาหาร โดยสามารถสรุปเป็น 4 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. ความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในเชิงนโยบาย

ประชาชนส่วนใหญ่สะท้อนความต้องการเข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายด้านความมั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะผ่านช่องทาง ออนไลน์ ซึ่งสามารถเข้าถึงได้ง่าย เช่น แบบสำรวจ ความคิดเห็นในโซเชียลมีเดีย หรือการรณรงค์ผ่านสื่อสาธารณะ ในขณะเดียวกัน บางกลุ่มยังเรียกร้องให้มีเวทีประชาคม การประชุมในพื้นที่ หรือกิจกรรมภาคสนามที่เปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมแสดงความคิดเห็นโดยตรง เนื่องจากเชื่อว่าผู้มีประสบการณ์ตรง หรือผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จริงจะสะท้อนปัญหาได้แม่นยำมากกว่าการวิเคราะห์ในเชิงนโยบายจากส่วนกลาง รัฐจึงจำเป็นที่จะต้องดำเนินการทางนโยบายจากล่างสู่บน (Bottom Up) และปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่

2. มุมมองต่อมิติสำคัญของความมั่นคงทางอาหาร

เมื่อพิจารณาตามนิยามของ FAO ที่แบ่งความมั่นคงทางอาหารออกเป็น 4 มิติ ได้แก่ ความพร้อมของอาหาร (Availability), การเข้าถึงอาหาร (Access), การใช้ประโยชน์จากอาหาร (Utilization) และ เสถียรภาพของอาหาร (Stability) พบว่า

มิติการเข้าถึงอาหาร (Food Access) ได้รับความเน้นย้ำมากที่สุด โดยประชาชนมองว่าแม้อาหารจะมีคุณภาพหรือมีปริมาณเพียงพอ แต่หากประชาชนไม่มีรายได้ หรืออยู่ในพื้นที่ห่างไกล ก็ไม่สามารถเข้าถึงอาหารได้อย่างแท้จริง โดยจะต้องตระหนักถึงความสามารถของบุคคล ครอบครัว หรือชุมชนในการเข้าถึงอาหารที่เพียงพอต่อความต้องการด้านโภชนาการและความปลอดภัย โดยครอบคลุมทั้งการเข้าถึงอาหารผ่านการซื้อ การผลิตเอง หรือการแลกเปลี่ยน โดยการเข้าถึงอาหารยังขึ้นอยู่กับปัจจัยทางเศรษฐกิจ และสังคม เช่น รายได้ โครงสร้างพื้นฐาน และนโยบายทางสังคม

ขณะเดียวกัน มิติการใช้ประโยชน์จากอาหาร (Food Utilization) ก็ถูกกล่าวถึงในเชิงลึก โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับพฤติกรรมบริโภค การโฆษณาอาหารที่เกินจริง และการบริโภคอาหารที่ขาดสารอาหาร ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาความรู้ด้านโภชนาการและการบริโภคอย่างปลอดภัยในระดับครัวเรือน โดยการใช้ประโยชน์จากอาหารจะต้องคำนึงถึงกระบวนการประกอบอาหาร โภชนาการที่เพียงพอ และการจัดเก็บที่เหมาะสมเพื่อรักษาคุณภาพของอาหาร ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์อาหาร ประกอบด้วยความรู้ทางโภชนาการ สุขอนามัย และการเข้าถึงบริการสุขภาพ

3. ข้อเสนอแนะนโยบายในระดับประเทศ

จากการสัมภาษณ์ พบว่าประชาชนเสนอให้ประเทศไทยพัฒนานโยบายในทุกมิติของความมั่นคงทางอาหารอย่างบูรณาการ โดยเฉพาะการเตรียมรับมือกับวิกฤต เช่น ภัยพิบัติ ภาวะเงินเฟ้อ

หรือโรคระบาด ผ่านการสร้างระบบสำรองอาหาร และความสำคัญของควบคุมราคาสินค้า และลดต้นทุนการผลิต เช่น การควบคุมราคาสินค้า อย่างเช่น ราคาอาหาร โปรตีนหลัก อาทิ เนื้อสัตว์ และไข่ หรือสินค้าเกษตร นอกจากนี้ยังจะต้องส่งเสริมการบริโภคอาหารที่มีคุณภาพ ด้วยการพัฒนาองค์ความรู้และการให้ข้อมูลด้านโภชนาการที่ถูกต้อง ข้อเสนอเหล่านี้สะท้อนความเข้าใจในระดับประชาชนที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับโครงสร้างนโยบายอาหารของประเทศ และความจำเป็นในการสร้าง ระบบอาหารที่มีความยืดหยุ่นและเป็นธรรม

4. แนวทางพัฒนาเฉพาะพื้นที่ในจังหวัดกาฬสินธุ์

ในระดับจังหวัด ประชาชนจังหวัดกาฬสินธุ์ได้เสนอแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่สอดคล้องกับบริบทของกาฬสินธุ์ ได้แก่ การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานของรัฐและการจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อเสริมความมั่นคงในการผลิตทางการเกษตร การส่งเสริมศูนย์อาหารชุมชนและการเกษตรต้นทุนต่ำ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงอาหารในราคายุติธรรม นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบขนส่งสินค้าเกษตร เพื่อกระจายอาหารไปยังพื้นที่ห่างไกล พร้อมเสนอให้มีการให้ความรู้ด้านโภชนาการ ผ่านกลไกระดับหมู่บ้าน ข้อเสนอเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าประชาชนตระหนักถึงปัญหาในพื้นที่ และเสนอทางออกที่เชื่อมโยงระหว่าง การผลิต การกระจาย และการบริโภค อย่างเป็นระบบ บทสรุปเชิงนโยบาย การมีส่วนร่วมของประชาชนในนโยบายความมั่นคงทางอาหารไม่เพียงแต่สะท้อนความต้องการมีสิทธิเสียงเท่านั้น แต่ยังเสนอข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สำคัญในการออกแบบนโยบายแบบ “ยึดพื้นที่เป็นฐาน” (Area-based Policy) ซึ่งเชื่อมโยงระหว่างปัญหาจริงและศักยภาพชุมชน การส่งเสริมช่องทางความร่วมมือ ทั้งในรูปแบบดิจิทัลและแบบเผชิญหน้า จะเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง

1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1.2.1 การนำเสนอข้อมูลด้านความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยโดย ดัชนีความมั่นคงอาหารโลก (GFSI)

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความยั่งยืนและการปรับตัว กับตัวแปรด้านความมั่นคงทางอาหาร การศึกษานี้ใช้การวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุเพื่อประเมินผลกระทบของ 3 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ความสามารถในการซื้อ (Affordability), คุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and Safety), และความพร้อมใช้งานของทรัพยากร (Availability) ต่อระดับความยั่งยืนและการ

ปรับตัว (Sustainability and Adaptation) ของระบบอาหารในประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลจาก GFSI เป็นฐานข้อมูลหลัก โดยการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิในช่วงระยะเวลาจาก พ.ศ. 2555 ถึง พ.ศ. 2565

1. คุณภาพของแบบจำลองและระดับนัยสำคัญ

แบบจำลองมีคุณภาพดี โดยค่าการอธิบายความแปรปรวนที่ปรับแล้ว (Adjusted R²) เท่ากับ 0.765 แสดงว่าตัวแปรอิสระสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรตามได้ถึงร้อยละ 76.5 และค่าสถิติ F = 11.853 (p = 0.004) มีนัยสำคัญทางสถิติ สะท้อนว่าแบบจำลองมีความน่าเชื่อถือในการอธิบายความสัมพันธ์ โดยรวมแล้ว โมเดลสามารถประเมินผลกระทบเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความยั่งยืนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้ว่าข้อจำกัดจะอยู่ที่จำนวนตัวอย่าง (n = 11) ที่อาจทำให้เกิดอคติในการประมาณค่าบางส่วน

2. ผลกระทบของความสามารถในการซื้อ

ตัวแปรความสามารถในการซื้อ มีผลเชิงบวกต่อความยั่งยืนและการปรับตัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐาน (Beta) สูงถึง 0.646 ซึ่งหมายความว่า เมื่อประชากรมีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูงขึ้น ครัวเรือนสามารถบริหารจัดการค่าใช้จ่ายได้อยู่ในระดับที่เพียงพอต่อความต้องการ หรือการมีระดับรายได้ที่เพิ่มสูงขึ้น จะสามารถเข้าถึงสินค้าเพื่ออุปโภคและบริหารจัดการทรัพยากรอาหารอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น อันจะเป็นการนำไปสู่การพัฒนาด้านความยั่งยืนทั้งในระดับครัวเรือนและระดับประเทศ

3. ข้อแลกเปลี่ยนกับคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร

แม้ว่าคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร จะมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาความมั่นคงทางอาหาร แต่ผลการวิเคราะห์พบว่า มีผลเชิงลบต่อความยั่งยืนและการปรับตัว เป็นการแสดงถึงข้อแลกเปลี่ยนเชิงนโยบายที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต กล่าวคือ มาตรฐานความปลอดภัยด้านอาหารหรือสินค้าและบริการที่เข้มงวดเกินไปอาจกลายเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการด้านความยั่งยืน ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการจากมาตรฐานในระดับประเทศ ไปจนถึงการส่งออกในระดับสากล โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา เช่น ไทย ที่ต้องรับภาระต้นทุนการปฏิบัติตามมาตรฐานเหล่านี้ ยิ่งมีมาตรฐานที่มีความเข้มงวดและวิธีปฏิบัติตามหลักความปลอดภัยสูงมากขึ้นเท่าใด เกษตรกรรายย่อยจะต้องรับภาระจากค่าใช้จ่ายเพื่อให้การปฏิบัติทางการเกษตรเป็นไปตามมาตรฐานที่สูงขึ้นมากเท่านั้น แสดงให้เห็นถึงข้อแลกเปลี่ยนในการดำเนินนโยบายเพื่อให้เกิดความปลอดภัยต่อสินค้าเพื่ออุปโภคและ

บริโภค โดยการดำเนินการเหล่านั้นส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนในระยะยาวของทั้งครัวเรือน และในระดับประเทศ

4. ความพร้อมใช้งานของทรัพยากร

ตัวแปรความพร้อมใช้งาน แม้จะไม่มีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อความยั่งยืน ซึ่งอาจสะท้อนว่า การมีทรัพยากรเพียงพอเพียงอย่างเดียวไม่สามารถสร้างความยั่งยืนได้ หากขาดการเข้าถึงอย่างเป็นธรรม การบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ และการกระจายอย่างเท่าเทียม นอกจากนี้ยังอาจมีนัยเชิงโครงสร้างที่ว่า ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรโดยไม่มีระบบควบคุมอาจนำไปสู่การใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง ในทางกลับกันการดำเนินนโยบายทางด้านโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ อาทิ ระบบขนส่งสินค้า การปรับปรุงการผลิตอาหาร การจัดหาทรัพยากรเกษตร และความเสถียรของห่วงโซ่อุปทาน เช่น โครงสร้างพื้นฐานด้านเกษตร การวิจัยและการพัฒนาต่าง ๆ ไม่ได้ทำให้ประเทศเกิดความมั่นคงทางอาหาร โดยอาจจะต้องไปเน้นในบริบทของความสามารถของบุคคลในการเข้าถึงอาหารตามกำลังซื้อ ซึ่งเกี่ยวข้องกับระดับรายได้ ราคาสินค้าอาหาร การสนับสนุนจากโครงการรัฐ และความเสมอภาคทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อการเข้าถึงอาหารแทน

ข้อเสนอแนะจากผลการวิเคราะห์ รัฐควรมุ่งเน้นการยกระดับ กำลังซื้อของประชาชน ผ่านมาตรการเศรษฐกิจและสวัสดิการสังคม เพื่อให้ครัวเรือนสามารถเลือกอาหารที่มีคุณภาพและยั่งยืนได้ และยังจำเป็นต้องทบทวนมาตรฐานด้านคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารให้ สอดคล้องกับศักยภาพ การปรับตัวของชุมชน เพื่อไม่ให้กลายเป็นข้อจำกัดในการดำเนินงานเชิงนโยบาย นโยบายควรส่งเสริมการกระจายทรัพยากร อย่างเป็นธรรมควบคู่กับการมีระบบกำกับดูแลที่ลดการใช้ทรัพยากรอย่างเกินจำเป็น เพื่อผลักดันให้เกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริง

ส่วนที่ 2 การนำเสนอผลการวิจัยจากการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่สอง เพื่อศึกษาผลกระทบระหว่างระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน

ตอนที่ 1 แนวโน้มของระดับรายได้และความมั่นคงทางอาหารของประชาชนในเขตพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์

1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1.1.1 การนำเสนอค่าสถิติพื้นฐานข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

การนำเสนอข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คนในเขตพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจบริบททางเศรษฐกิจและสังคมของประชากรกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับประเด็นเรื่อง ระดับรายได้ และความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน โดยผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ดังนี้

1. เพศและอายุของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 55.8) รองลงมาคือเพศชาย (ร้อยละ 42.0) และกลุ่มเพศทางเล็กรหรือไม่ระบุ (ร้อยละ 2.3) ซึ่งสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมจากกลุ่มประชากรที่หลากหลายทางเพศในการวิจัยนี้ กลุ่มอายุที่มีสัดส่วนมากที่สุดคือช่วงวัยทำงานต้นถึงกลาง โดยเฉพาะช่วงอายุ 25–34 ปี (ร้อยละ 31.0) และ 35–44 ปี (ร้อยละ 25.0) ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการหารายได้และเป็นกำลังหลักของครัวเรือน

2. อาชีพ รายได้ และระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มอาชีพที่พบมากที่สุดคือ ข้าราชการ/พนักงานภาครัฐ (ร้อยละ 42.5) รองลงมาคือกลุ่มธุรกิจส่วนตัว (ร้อยละ 16.3) และพนักงานภาคเอกชน (ร้อยละ 16.0) นอกเหนือจากนี้ผู้ตอบแบบสอบถามยังประกอบด้วย อาชีพรับจ้างอิสระ (ร้อยละ 10.0) และเกษตรกร (ร้อยละ 11.0) ซึ่งสะท้อนถึงองค์ประกอบทางเศรษฐกิจที่มีทั้งกลุ่มอาชีพมั่นคงและกลุ่มอาชีพอิสระในพื้นที่วิจัย

ในด้านระดับรายได้ พบว่ากลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนในช่วง 13,665 – 29,533 บาท มีจำนวนมากที่สุด (ร้อยละ 37.5) ขณะที่กลุ่มที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน (ต่ำกว่า 3,556 บาท/คน/เดือน) มีจำนวนร้อยละ 5.3 และกลุ่มที่มีรายได้สูง (มากกว่า 29,533 บาท/คน/เดือน) อยู่ที่ร้อยละ 24.3 ซึ่งแสดงถึงความหลากหลายในโครงสร้างรายได้ที่สามารถนำไปใช้จำแนกกลุ่มเสี่ยงต่อภาวะความไม่มั่นคงทางอาหาร

และผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาระดับอุดมศึกษา (ปริญญาตรี/ปวส. หรือเทียบเท่า) คิดเป็นร้อยละ 60.8 ซึ่งบ่งชี้ถึงแนวโน้มของประชากรส่วนใหญ่ที่ได้รับการศึกษาสูงกว่าจากการจัดระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ในการวิเคราะห์ทางสถิติ ระดับการศึกษาอาจไม่สามารถบ่งชี้ถึงการกระจายที่เหมาะสมในกลุ่มที่ได้รับการศึกษาในระดับอื่นที่ต่ำกว่า แต่สามารถสะท้อนในแง่ของความตระหนักรู้ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่อาจส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการจัดการงบประมาณอาหารภายในครัวเรือน

3. ข้อมูลครัวเรือนและเขตที่อยู่อาศัย

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในครัวเรือนขนาดกลางที่เป็นครอบครัวเดี่ยว (จำนวนสมาชิกครัวเรือน 2 – 4 คน) คิดเป็นร้อยละ 61.0 ในขณะที่กลุ่มที่อาศัยอยู่เพียงลำพังมีอยู่ถึงร้อยละ 16.0 ซึ่งอาจมีความแปรปรวนในด้านรายได้และการเข้าถึงอาหาร ด้านที่อยู่อาศัย พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมือง (ร้อยละ 53.0) รองลงมาคือเทศบาลตำบล (ร้อยละ 25.5) และในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล (ร้อยละ 14.2) ซึ่งแสดงถึงการกระจายของกลุ่มตัวอย่างในบริบทเมืองและชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยที่เชื่อมโยงกับระดับรายได้ ค่าใช้จ่าย และโอกาสในการเข้าถึงตลาดอาหาร

1.1.2 ปัจจัยด้านการเงินของผู้ตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาปัจจัยด้านการเงินของผู้ตอบแบบสอบถาม มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์บริบททางเศรษฐกิจที่มีผลต่อระดับความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือน โดยใช้ตัวชี้วัดหลัก ได้แก่ สัดส่วนการจัดหาอาหารเทียบกับรายได้ ความเพียงพอของค่าใช้จ่าย และการจัดสรรงบประมาณไปยังรายจ่ายด้านอื่น ๆ นอกเหนือจากอาหาร โดยสามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. บทบาททางเศรษฐกิจในครัวเรือน

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 25.8) ระบุว่าตนเองเป็นผู้จัดทำค่าใช้จ่ายทั้งหมดในครัวเรือน ขณะที่ร้อยละ 22.3 และ 21.0 เป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในสัดส่วนร้อยละ 50 และ 75 ตามลำดับ สะท้อนให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนมากมีบทบาทโดยตรงต่อภาระทางการเงินในครัวเรือน ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับความสามารถในการจัดการและเข้าถึงอาหาร

2. สัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารต่อรายได้

ผู้ตอบแบบสอบถามมากกว่าครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่าง (ราวร้อยละ 70.1) มีค่าใช้จ่ายเพื่อจัดหาอาหารในระดับสูงจากร้อยละ 30 ถึงร้อยละ 60 ของรายได้ทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อจัดหาอาหารในระดับร้อยละ 45 มีจำนวนมากที่สุด (คิดเป็นร้อยละ 23.3) และสัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อจัดหาอาหารร้อยละ 60 (ร้อยละ 22.3) โดยข้อมูลดังกล่าวเป็นการคิดในหมวดอาหารที่ซื้อเพื่อบริโภคที่บ้านเท่านั้น ไม่รวมการซื้ออาหารนอกบ้าน เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และยาสูบ ซึ่งประชากรจังหวัดกาฬสินธุ์ที่ตอบแบบสอบถามเหล่านี้มีค่าใช้จ่ายไปกับค่าอาหารสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ที่ถูกสำรวจโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติว่าประเทศไทยมีค่าใช้จ่ายไปกับการบริโภคอาหาร ร้อยละ 26.78 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด

หมายความว่าประชากรจังหวัดกาฬสินธุ์ใช้เงินอย่างน้อยหนึ่งในสี่ไปกับการบริโภคอาหาร และอนุมานได้ว่าประเทศไทยยังเกาะอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีรายได้ต่ำเมื่อเทียบตามสัดส่วนของรายรับและการบริโภคอาหาร สัดส่วนที่สูงเช่นนี้สะท้อนปรากฏการณ์ที่สอดคล้องกับกฎของเอดเงิล (Engel's Law) ซึ่งระบุว่า คร่าวเรือนที่มีรายได้น้อยมักใช้จ่ายสัดส่วนมากกับอาหาร ส่งผลให้เหลือรายได้สำหรับความจำเป็นอื่นน้อยลง และมีความเปราะบางต่อภาวะเงินเฟ้อหรือราคาสินค้าอาหารที่ผันผวน

3. ระดับค่าใช้จ่ายรายวันต่อคน

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 53.8) ระบุว่ามีการใช้จ่ายด้านอาหารจำนวน 92 – 327 บาทต่อคนต่อวัน ซึ่งแสดงถึงระดับการใช้จ่ายที่พอเหมาะสำหรับการดำรงชีพในระดับกลาง โดยมีเพียงร้อยละ 4.8 ที่ใช้จ่ายต่ำกว่า 29 บาทต่อคนต่อวัน ต่ำกว่าเส้นวันระดับความยากจนของประเทศ ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับที่มีความเสี่ยงต่อการได้รับสารอาหารไม่เพียงพอ

4. ความสามารถในการจัดหาอาหาร

แม้จะมีการจัดสรรค่าใช้จ่ายสูงเพื่ออาหาร แต่ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ (ร้อยละ 65.8) ระบุว่าสามารถจัดหาอาหารได้เพียงพอโดยไม่มีปัญหา อย่างไรก็ตาม ร้อยละ 26.3 ยอมรับว่ามีปัญหาเล็กน้อยในการจัดหาอาหาร และอีกร้อยละ 8.0 ไม่สามารถจัดหาอาหารได้เพียงพอในบางสัปดาห์หรือในทุกวัน สะท้อนว่ามีครัวเรือนบางส่วนที่ประสบภาวะความไม่มั่นคงทางอาหารอย่างเรื้อรังหรือเฉียบพลัน

5. รายจ่ายนอกเหนือจากอาหาร

ปัจจุบันการใช้จ่ายเพื่อการดำรงชีพนอกจากภาระค่าใช้จ่ายด้านอาหารและสินค้าเพื่อการบริโภคแล้ว ประชาชนจังหวัดกาฬสินธุ์ยังสะท้อนถึงค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่มีความจำเป็นนอกเหนือจากค่าใช้จ่ายด้านอาหาร โดยผู้ตอบแบบสอบถามที่มีภาระเศรษฐกิจที่หลากหลายออกไป ค่าใช้จ่ายอื่นที่พบมากที่สุด ได้แก่ การใช้จ่ายเงินไปกับค่ารักษาพยาบาล (ร้อยละ 47.0) ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษา (ร้อยละ 43.5) และค่าใช้จ่ายเพื่อที่อยู่อาศัย (ร้อยละ 40.3) และเครื่องนุ่งห่ม (ร้อยละ 39.5) สะท้อนได้ว่าค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่คือปัจจัยที่ใช้ในการดำรงชีพ ตามหลักปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร การรักษาพยาบาล ที่อยู่อาศัย และเครื่องนุ่งห่ม นอกจากนั้นแล้วประชาชนจังหวัดกาฬสินธุ์ยังใช้จ่ายไปกับการศึกษาเล่าเรียน

นอกเหนือจากค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคแล้วนั้นยังมีค่าใช้จ่าย เพื่อการเกษตร (ร้อยละ 28.0) และ การใช้จ่ายเพื่อความบันเทิง (ร้อยละ 35.5) และยังมีบางส่วนที่ระบุเพิ่มเติมว่า ใช้จ่ายไปกับการชำระหนี้ (ร้อยละ 7.2)

ข้อมูลเหล่านี้บ่งชี้ถึงภาระค่าใช้จ่ายที่แข่งขันกับงบประมาณด้านอาหาร โดยเฉพาะในกลุ่ม รายได้ปานกลางและต่ำ ซึ่งอาจต้องเลือกจัดสรรระหว่างอาหารที่มีคุณภาพกับความจำเป็นในด้านอื่น เช่น สุขภาพ ที่อยู่อาศัยและการศึกษา

1.1.3 ปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหารของกลุ่มตัวอย่าง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของประชาชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 400 คน ผ่านมาตรวัดแบบ Likert scale 5 ระดับ พบว่าภาพรวมของระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยแวดล้อม ของความมั่นคงทางอาหารอยู่ในระดับ “เห็นด้วย” ทุกด้าน โดยแบ่งออกเป็น 4 มิติตามแนวทางของ Global Food Security Index (GFSI) ได้แก่ ความสามารถในการซื้อ ความพร้อมในการจัดหา คุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร และความยั่งยืนและการปรับตัว ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ด้านความสามารถในการซื้อ (Affordability) มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.88 อยู่ในระดับ เห็นด้วย โดยกลุ่มตัวอย่างตระหนักว่า ราคาสินค้าอาหารที่เพิ่มขึ้นส่งผลโดยตรงต่อความสามารถในการ เข้าถึงอาหาร โดยเฉพาะครัวเรือนรายได้น้อย ข้อที่ได้คะแนนสูงสุด ($\bar{X} = 4.08$) คือผลกระทบของ ราคา ต้นทุนอาหารที่เพิ่มขึ้น ส่วนข้อที่ได้คะแนนน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.67$) คือบทบาทของ เครือข่ายความ ปลอดภัยด้านอาหาร เช่น กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์หรือสหกรณ์ผู้ผลิต ซึ่งอาจยังเข้าถึงประชาชนไม่ทั่วถึง

2. ด้านความพร้อมในการจัดหา (Availability) ค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.91 อยู่ในระดับเห็น ด้วย กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ชีพชนโรค รวมถึงการช่วยเหลือจากรัฐใน ภาวะวิกฤต มีบทบาทสำคัญในการสร้างความมั่นคงด้านอาหาร โดยเฉพาะความเห็นต่อ การเข้าถึง อาหารในยามจำเป็น ($\bar{X} = 4.21$) และ เงินอุดหนุนจากรัฐ ($\bar{X} = 4.01$) ได้รับการประเมินสูง อย่างไรก็ตาม การนำเทคโนโลยีมาใช้ในภาคเกษตร ($\bar{X} = 3.34$) ยังอยู่ในระดับเห็นด้วยเพียงเล็กน้อย สะท้อน ถึงความท้าทายในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในพื้นที่ชนบท

3. ด้านคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and Safety) ค่าเฉลี่ยรวม เท่ากับ 4.06 อยู่ในระดับเห็นด้วย กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญต่อ อาหารปลอดภัยและน้ำสะอาด ($\bar{X} = 4.48$) และการ บริโภคผักผลไม้ที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ ($\bar{X} = 4.45$) ซึ่งแสดงถึงแนวโน้มด้านสุข ภาวะในการบริโภคอาหาร ขณะที่ความเข้าใจด้านโภชนาการยังไม่ครอบคลุม เช่น ความเชื่อว่า “การ กินเนื้อหรือไข่เพียงอย่างเดียวเพียงพอในทางโภชนาการ” ได้รับค่าคะแนนน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.38$) แสดงถึงความเข้าใจที่ยังคลาดเคลื่อนในบางกลุ่ม

4. ด้านความยั่งยืนและการปรับตัว (Sustainability and Adaptation) ค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 3.96 อยู่ในระดับเห็นด้วย ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญต่อการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ ($\bar{X} = 4.26$) และ คุณภาพของแหล่งน้ำในพื้นที่ ($\bar{X} = 4.15$) ซึ่งสะท้อนถึงการตระหนักรู้ถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ส่วนปัจจัยที่ได้คะแนนต่ำที่สุด คือ การเกษตรแบบเปิดที่ได้รับผลกระทบจากธรรมชาติ ($\bar{X} = 3.47$) ซึ่งเป็นประเด็นที่ต้องได้รับการเสริมสร้างความเข้าใจและพัฒนาศักยภาพในการรับมือ

การวิเคราะห์ทั้ง 4 มิติสะท้อนให้เห็นว่า ความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดกาฬสินธุ์ยังคงขึ้นอยู่กับความสามารถในการซื้อและการจัดการความเสี่ยงในพื้นที่ โดยกลุ่มประชากรมีความตระหนักสูงต่อความสำคัญของอาหารปลอดภัย การเข้าถึงทรัพยากร และความยั่งยืนของระบบอาหารในระยะยาว ข้อมูลเชิงปริมาณนี้สามารถสนับสนุนการสร้างแบบจำลองวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างรายได้ และองค์ประกอบของความมั่นคงทางอาหารต่อไป

1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1.2.1 ความสัมพันธ์ของระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่างที่มีภูมิลำเนาหลากหลาย อาทิ ข้าราชการ เกษตรกร ผู้ค้ารายย่อย และแรงงานอิสระในจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีมุมมองสอดคล้องกันถึงความเชื่อมโยงโดยตรงระหว่างรายได้กับความมั่นคงทางอาหารในระดับครัวเรือน โดยเฉพาะในบริบทของจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งได้รับการจัดอันดับว่าเป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีความยากจนเรื้อรังและมีจำนวนประชากรยากจนสูงที่สุดในประเทศ ความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์สะท้อนถึงความเปราะบางเชิงโครงสร้าง ทั้งในด้านโครงสร้างเศรษฐกิจ งบประมาณท้องถิ่นที่พึ่งพาเกษตรกรรมเป็นหลัก ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่แน่นอน การเข้าถึงบริการพื้นฐานที่จำกัด รวมถึงภาระหนี้สินและขาดโอกาสทางเศรษฐกิจ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ยืนยันว่าระดับรายได้มีผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารในทุกมิติ ได้แก่ ความพร้อมของอาหาร (availability) การเข้าถึง (access) การใช้ประโยชน์ (utilization) และเสถียรภาพ (stability) โดยเฉพาะในด้านการเข้าถึงอาหาร ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ระบุว่าเป็นปัจจัยที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดจากความยากจน ครัวเรือนที่มีรายได้น้อยไม่สามารถเข้าถึงอาหารที่มี

คุณภาพและหลากหลายได้ และมีแนวโน้มพึ่งพาอาหารราคาถูกที่ขาดคุณค่าทางโภชนาการ อีกทั้งยังขาดเงินสำรองเพื่อรับมือกับวิกฤต เช่น ภาวะของแพง ภัยพิบัติ หรือภาวะเศรษฐกิจผันผวน ซึ่งส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของระบบอาหารในครัวเรือนโดยตรง

โดยภาพรวม ผลการวิจัยในครั้งนี้สนับสนุนแนวคิดของ FAO และองค์การสหประชาชาติที่ระบุว่า “ความมั่นคงทางอาหารไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง แต่ต้องอาศัยการทำงานร่วมกันของมิติเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และนโยบาย” การที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับทั้งความสามารถในการซื้อ ความพร้อมในการจัดหา คุณภาพความปลอดภัยของอาหาร และความยั่งยืนของระบบเกษตรกรรม จึงสะท้อนถึงความเข้าใจที่ครอบคลุม และชี้ให้เห็นว่าแนวทางในการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารจำเป็นต้องมีความหลากหลาย ครอบคลุม และตอบโจทย์ทั้งในระดับปัจเจก ครัวเรือน และชุมชนอย่างสมดุล การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าความยากจนในจังหวัดกาฬสินธุ์มีลักษณะซับซ้อนและเชื่อมโยงกับปัจจัยหลายมิติ มากกว่าการขาดรายได้เพียงอย่างเดียว โดยมิติที่ถูกกล่าวถึงบ่อยครั้ง ได้แก่ โอกาสทางการศึกษา การเข้าถึงบริการรัฐที่มีคุณภาพ ความสามารถในการใช้ประโยชน์จากสิทธิและทรัพยากรในพื้นที่ การพัฒนาเชิงโครงสร้าง เช่น โครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และนโยบายระดับพื้นที่ มีความจำเป็นในการขจัดความยากจนและเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารในระยะยาว

ข้อเสนอแนะจากกลุ่มตัวอย่างยังให้แนวทางการพัฒนาเชิงบูรณาการ เช่น การสร้างอาชีพที่สอดคล้องกับตลาด การส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรแปรรูป การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน การสนับสนุนเงินทุนหมุนเวียน และการใช้เทคโนโลยีในการเพิ่มผลิตภาพ รวมถึงการส่งเสริมการพัฒนาทักษะอาชีพ การพัฒนาตลาดระดับตำบล และการดึงคนรุ่นใหม่กลับสู่ภูมิลำเนา ทั้งนี้ชี้ให้เห็นถึงการพัฒนาแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงระหว่างรายได้ ความรู้ ทรัพยากร และโอกาสในการเข้าถึง ซึ่งจะนำไปสู่ความมั่นคงทางอาหารที่แท้จริงและยั่งยืนในบริบทของจังหวัดกาฬสินธุ์

ส่วนที่ 3 การนำเสนอผลการวิจัยจากการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่สาม คือ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการเงินกับความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์

ตอนที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการเงินกับความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์

1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1.1.1 การนำเสนอค่าสถิติข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรของค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารจากการวิเคราะห์สถิติขั้นสูง

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารกับระดับความมั่นคงทางอาหารในบริบทของจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้แนวทางเชิงปริมาณควบคู่กับ กฎของเอดเงิล (Engel's Law) ซึ่งเสนอว่า “เมื่อรายได้เพิ่มขึ้น สัดส่วนของรายได้ที่ใช้จ่ายเพื่ออาหารจะลดลง แม้ว่าในเชิงมูลค่าจะเพิ่มขึ้น” การศึกษานี้จึงให้ความสำคัญกับทั้ง มูลค่า และ สัดส่วน ของค่าใช้จ่ายด้านอาหาร และความหมายเชิงโครงสร้างของความมั่นคงทางอาหารตาม GFSI

1. วิธีวิเคราะห์และเหตุผลในการเลือกใช้

การใช้ Spearman's Rank Correlation Coefficient เหมาะสมกับข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามในรูปแบบ Likert scale และกลุ่มช่วงรายได้ เนื่องจากไม่จำเป็นต้องสมมุติฐานว่าข้อมูลต้องมีการแจกแจงแบบปกติ เหมาะกับข้อมูลทางพฤติกรรม เศรษฐกิจ และสังคมที่มีลักษณะไม่ต่อเนื่องหรือจัดกลุ่มเป็นช่วงชั้น

2. ความสัมพันธ์ของปัจจัยโครงสร้างทางเศรษฐกิจกับความมั่นคงทางอาหาร

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างระดับการศึกษา กับความมั่นคงทางอาหาร ($p = 0.126$, $p = 0.015$) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของการศึกษาในการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาหาร (Food Literacy) อันจะหมายถึง การทำความเข้าใจ และใช้ข้อมูลเกี่ยวกับอาหารอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจเลือกอาหารที่เหมาะสมต่อสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ และการตัดสินใจบริโภคที่มีคุณภาพ ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูง มักมีความตระหนักรู้มากกว่าจึงทำให้เลือกบริโภคอาหารปลอดภัยได้มากกว่า หรือในครัวเรือนที่มีความรู้เรื่องโภชนาการมีแนวโน้มบริโภคผัก ผลไม้ และหลีกเลี่ยงอาหารสำเร็จรูปหรืออาหารที่ไม่มีคุณประโยชน์ได้มากกว่า หากมองอีกมุมหนึ่งกลุ่มเปราะบาง อาทิ ผู้สูงอายุ หรือแรงงานรายวัน อาจมีความตระหนักรู้ที่น้อยกว่าจึงทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการบริโภคอาหารที่ไม่เหมาะสม นอกจากนี้แล้วในมิติของรายได้ยังมีความสัมพันธ์ระดับปานกลางถึงสูงกับอาชีพ ($p = 0.292$) และระดับการศึกษา ($p = 0.533$) แสดงให้เห็นว่าทุนมนุษย์และสถานภาพทางอาชีพเป็นปัจจัยโครงสร้างที่มีผลต่อการเข้าถึงอาหารโดยอ้อม

สิ่งที่น่าสังเกตคือ เขตที่อยู่อาศัย มีความสัมพันธ์เชิงลบอย่างมีนัยสำคัญกับความมั่นคงทางอาหาร ($p = -0.187$, $p < 0.001$) ซึ่งชี้ถึงความเหลื่อมล้ำทางพื้นที่ (Spatial Inequality) ที่ใช้เป็น

แนวคิดสำคัญที่ใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นหรือภูมิภาค เช่น จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีทั้งเขตเมืองและชนบทอยู่ร่วมกัน ซึ่งแตกต่างกันทั้งในแง่โครงสร้างพื้นฐาน โอกาสทางเศรษฐกิจ และการเข้าถึงบริการสาธารณะ ความเหลื่อมล้ำทางพื้นที่เหล่านี้เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความมั่นคงทางอาหารโดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทหรือห่างไกลตลาด ที่ขาดโครงสร้างพื้นฐานรองรับ

3. ค่าใช้จ่ายด้านอาหารและผลต่อระดับความมั่นคงทางอาหาร

ค่าใช้จ่ายอาหารทั้งในมูลค่าและสัดส่วนมีผลต่อระดับความมั่นคงทางอาหารอย่างชัดเจน ดังนี้ ความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างค่าใช้จ่ายอาหารกับความมั่นคงทางอาหาร ($\rho = 0.143, p = 0.004$) แสดงว่าครัวเรือนที่สามารถจัดสรรงบประมาณด้านอาหารได้สูงขึ้น มีแนวโน้มที่จะมีความมั่นคงทางอาหารเพิ่มขึ้น ความสัมพันธ์เชิงลบของความสามารถในการจัดหาอาหารกับความมั่นคงทางอาหาร ($\rho = -0.186, p < 0.001$) ความสัมพันธ์นี้ชี้ให้เห็นว่าหากความสามารถในการจัดหาอาหารเพิ่มขึ้น อาจไม่ได้ทำให้ครัวเรือนเกิดความมั่นคงทางอาหารมากขึ้น แต่จากการสะท้อนมุมมองอื่น คือสะท้อนถึงข้อจำกัดด้านทรัพยากรของครัวเรือน อย่างกลุ่มเปราะบาง กลุ่มที่ไม่มีรายได้ประจำ หรืออยู่ในพื้นที่ขาดแคลนตลาดอาหาร ที่ได้รับการอุดหนุนจากรัฐบาลหรือการเข้าช่วยเหลือของภาคส่วนอื่น ๆ ในจังหวัดมากขึ้น

นอกจากนี้ความสัมพันธ์ของสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารเทียบกับรายได้ของครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับค่าใช้จ่ายจริงต่อคนต่อวัน ($\rho = 0.296$) ตามหลัก Engel's Law ซึ่งชี้ว่า ครัวเรือนที่มีรายได้น้อย มักใช้สัดส่วนรายได้จำนวนมากกับอาหาร แม้จะมีมูลค่าการใช้จ่ายต่ำกว่ากลุ่มรายได้สูง ดังนั้น สัดส่วนการใช้จ่ายอาหารของครัวเรือนเป็นตัวชี้วัดสำคัญในการประเมินความมั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะในกลุ่มประชากรที่มีรายได้ต่ำ หากครัวเรือนเหล่านี้มีสัดส่วนที่ใช้ไปกับค่าอาหารสูง ครัวเรือนเหล่านี้ อาจขาดความมั่นคงทางอาหาร

ข้อค้นพบที่สำคัญ การศึกษาสูง และ รายได้มั่นคง ส่งเสริมโอกาสในการเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพ และลดความเสี่ยงจากภาวะไม่มั่นคง และครัวเรือนที่มีสัดส่วนค่าใช้จ่ายอาหารสูงเมื่อเทียบกับรายได้ มักเผชิญกับข้อจำกัดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านอื่น เช่น การศึกษา สุขภาพ หรือการแบ่งสัดส่วนไปกับออม หรือการเสียเงินลงทุนสำรองเพื่อเลี้ยงชีพในยามฉุกเฉิน นอกจากนี้แล้ว ความสามารถในการจัดหาอาหาร ไม่ได้ขึ้นอยู่กับรายได้เพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นกับโครงสร้างเศรษฐกิจ สวัสดิการ และโอกาสในแต่ละพื้นที่ การวัดความเสี่ยงของความไม่มั่นคงทางอาหาร โดยครัวเรือนที่มี

รายได้ต่ำมักมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายที่สูงในการซื้ออาหาร หมายความว่าเงินเหลือใช้กับสินค้าประเภทอื่นน้อย ทำให้ระดับคุณภาพชีวิตแตกต่างกันไป ครัวเรือนเหล่านี้มีความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงราคาสินค้า เช่น จากอัตราเงินเฟ้อหรือเหตุการณ์วิกฤตทางเศรษฐกิจ ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำเหล่านี้จะได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง เนื่องจากรายได้ที่ใช้ซื้ออาหารมีจำกัด ซึ่งนำไปสู่ความเสี่ยงของความปลอดภัยทางอาหาร

สรุปโดยรวม การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายด้านอาหารกับความมั่นคงทางอาหาร สะท้อนให้เห็นภาพรวมของความเปราะบางในระดับโครงสร้าง โดยเฉพาะในกลุ่มรายได้ต่ำ การออกแบบนโยบายเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารในระยะยาวจึงควรมุ่งเน้นไปที่การลดความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงอาหาร การสนับสนุนต้นทุนชีวิต และการสร้างระบบเศรษฐกิจฐานรากที่มั่นคงและยั่งยืนในระดับครัวเรือน

1.1.2 เปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารกับกฎของเอดเงล (Engel's law) จากการเก็บข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาครั้งนี้นำหลักการของกฎของเอดเงล (Engel's Law) มาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์พฤติกรรมการใช้จ่ายของครัวเรือน โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายด้านอาหารซึ่งถือเป็นองค์ประกอบหลักของความมั่นคงทางอาหารในระดับจุลภาค แนวโน้มนี้สะท้อนถึงระดับความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อรูปแบบการบริโภคและความสามารถในการเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อจัดหาอาหารกับระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน และพิจารณาความสอดคล้องของผลที่ได้กับแนวคิดของกฎของเอดเงล (Engel's Law) โดยใช้การวิเคราะห์ทางสถิติด้วย Chi-Square Test of Independence และ Linear-by-Linear Association จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 ครัวเรือนในจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า

ระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Pearson Chi-Square = 77.790, df = 25, p < 0.001) และมีแนวโน้มความสัมพันธ์เชิงเส้นที่ชัดเจน (Linear-by-Linear Association = 22.471, p < 0.001) อย่างไรก็ตาม จากการพิจารณารูปแบบการแจกแจงความถี่ในแต่ละช่วงรายได้ พบว่า กลุ่มรายได้ระดับกลางบางกลุ่มยังมีภาระค่าใช้จ่ายด้านอาหารในสัดส่วนสูง ซึ่งอาจเกิดจากโครงสร้างเศรษฐกิจครัวเรือนที่

หลากหลาย เช่น จำนวนสมาชิกครัวเรือนที่แตกต่าง พฤติกรรมการบริโภคที่ไม่สม่ำเสมอ หรือความแตกต่างด้านราคาสินค้าในพื้นที่

แม้จะมีข้อสังเกตว่าความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารไม่ได้เป็นเส้นตรงในทุกช่วงรายได้ แต่ในภาพรวม ผลการวิเคราะห์ชี้ว่ารายได้ที่สูงขึ้นมีแนวโน้มสัมพันธ์กับการลดลงของสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหาร สอดคล้องกับแนวคิดของเ็งเกล ที่ระบุว่าครัวเรือนรายได้น้อยมีแนวโน้มใช้จ่ายในด้านอาหารในสัดส่วนที่สูงกว่าครัวเรือนรายได้สูง

การวิเคราะห์เพิ่มเติมซึ่งใช้ข้อมูลค่าใช้จ่ายในการจัดหาอาหารเฉลี่ยต่อวัน พบว่า ค่าใช้จ่ายด้านอาหารมีความสัมพันธ์กับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Pearson Chi-Square = 209.183, df = 20, p < 0.001) และมีแนวโน้มความสัมพันธ์เชิงเส้นอย่างชัดเจน (Linear-by-Linear Association = 96.864, p < 0.001) โดยเฉพาะกลุ่มรายได้สูงที่มีค่าใช้จ่ายอาหารต่อวันสูงกว่ากลุ่มรายได้ต่ำอย่างชัดเจน

ข้อมูลแสดงให้เห็นว่า ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่า 3,556 บาทต่อเดือน ส่วนใหญ่ใช้จ่ายอาหารไม่เกิน 49 บาทต่อวัน ขณะที่กลุ่มที่มีรายได้สูงกว่า 29,533 บาทต่อเดือน ส่วนใหญ่ใช้จ่ายเกิน 92 บาทต่อวัน และมีสัดส่วนที่ใช้จ่ายเกิน 327 บาทต่อวัน สูงที่สุดในกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดแนวโน้มนี้ยืนยันสมมติฐานของ Engel's Law ได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ เมื่อรายได้เพิ่มขึ้น ครัวเรือนมีแนวโน้มใช้จ่ายด้านอาหารเพิ่มขึ้นในเชิงมูลค่า แต่สัดส่วนของค่าใช้จ่ายด้านอาหารเมื่อเทียบกับรายได้รวมจะลดลง ซึ่งหมายความว่าภาระด้านอาหารมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจครัวเรือนรายได้น้อยมากกว่าครัวเรือนรายได้สูง แม้ค่าใช้จ่ายที่แท้จริงของครัวเรือนรายได้สูงจะมากกว่า

การวิเคราะห์นี้สะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพอาหาร และการเข้าถึงสารอาหารที่เพียงพอในครัวเรือน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของความมั่นคงทางอาหารในระยะยาว โดยการใช้จ่ายด้านอาหารในรูปแบบของเงินมากขึ้นมักหมายความว่าผู้คนรับประทานอาหารที่หลากหลายมากขึ้น เมื่อมีรายได้น้อย ผู้คนมักจะพึ่งพาพืชหลักที่หาได้ในท้องถิ่นที่มีราคาถูกกว่า เมื่อมีรายได้สูงขึ้น จะสามารถซื้ออาหารอื่น ๆ ได้ เช่น ผลไม้ ผัก เนื้อสัตว์ และผลิตภัณฑ์จากนม โปรตีน และไขมัน การใช้จ่ายเงินไปกับค่าอาหารน้อยลงหมายความว่าเรามีรายได้ที่เพิ่มขึ้นและพร้อมสำหรับสิ่งจำเป็นอื่น ๆ เช่น การศึกษา การดูแลสุขภาพ และที่อยู่อาศัยมากขึ้น

แม้ผลการวิเคราะห์จะสอดคล้องกับกฎของเ็งเกลในภาพรวม แต่การกระจายของค่าใช้จ่ายในกลุ่มรายได้ปานกลาง (เช่น กลุ่มรายได้ระหว่าง 6,207 – 13,665 บาท/คน/เดือน) กลับพบว่ามี

ความหลากหลายและไม่เป็นเส้นตรงอย่างชัดเจน กลุ่มนี้มีบางส่วนที่แบกรับค่าอาหารในระดับสูง (เกินร้อยละ 60 ของรายได้) สะท้อนถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมอื่น ๆ เช่น ขนาดของครัวเรือนที่มีผู้มีรายได้สูงเพียงคนเดียวแต่มีภาระและค่าใช้จ่ายสำหรับสมาชิกทุกคนภายในครัวเรือน ความไม่แน่นอนของรายได้ ความเปราะบางของรายจ่ายประจำ และปัจจัยเชิงพฤติกรรม เช่น การเลือกบริโภค การจัดลำดับความสำคัญในการใช้จ่าย และความสามารถในการวางแผนการเงิน

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่า ครัวเรือนรายได้ต่ำมีข้อจำกัดในการเลือกบริโภคอาหาร ส่งผลต่อความมั่นคงทางโภชนาการ และอาจเพิ่มความเสี่ยงต่อปัญหาด้านสุขภาพในระยะยาว โดยเฉพาะในกลุ่มเปราะบาง เช่น เด็ก ผู้สูงอายุ และครัวเรือนเกษตรกรรม เมื่อพิจารณาเทียบกับข้อมูลสากลจาก USDA (2023) และข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2566) พบว่าประเทศไทยยังมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารต่อค่าใช้จ่ายรวมในระดับสูง (ประมาณร้อยละ 26.78) ซึ่งสูงกว่าประเทศรายได้สูง ประเทศเหล่านี้ที่มีกมมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารต่ำกว่าร้อยละ 15 ของรายได้ทั้งหมด สะท้อนให้เห็นว่าภาระด้านอาหารของครัวเรือนไทยยังคงสูง และยังไม่สามารถก้าวข้ามลักษณะการใช้จ่ายของประเทศรายได้ปานกลางได้อย่างแท้จริง โดยสรุป ผลการศึกษาเชิงประจักษ์ในครั้งนี้สนับสนุนความถูกต้องของแนวคิดของเ็งเกล (Engel's Law) ในบริบทของจังหวัดกาฬสินธุ์ สะท้อนว่าภาระค่าอาหารยังเป็นอุปสรรคในการยกระดับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน และชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการออกแบบนโยบายด้านอาหารและรายได้ที่เหมาะสม เพื่อลดภาระของครัวเรือนรายได้น้อย และเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารในระยะยาว

1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1.2.1 พฤติกรรมค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารในครัวเรือนต่อความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์

1. การสะท้อนความเห็นของประชาชนจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อสัดส่วนค่าใช้จ่ายต่อรายได้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สูงกว่าภาคอื่น ๆ ในประเทศ

สัดส่วนค่าใช้จ่ายต่อรายได้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สูง (82.9%) สะท้อนถึงข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นจริงของสถานการณ์เศรษฐกิจในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะในจังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มองว่า ภาระค่าใช้จ่ายที่สูงเทียบกับรายได้สะท้อนความเปราะบางทางโครงสร้าง โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่ประกอบ

อาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งรายได้ไม่แน่นอนจากอาชีพเกษตรกรรม โครงสร้างพื้นฐานที่ไม่ทั่วถึง และระบบหนี้สินที่ไม่สอดคล้องกับรอบรายได้ของเกษตรกร ข้อสังเกตเด่น คือ วงจรรายได้ไม่สอดคล้องกับภาระหนี้ กล่าวคือ รายได้ของอาชีพเกษตรกรรมขึ้นอยู่กับระยะเวลาของผลผลิต ไม่ได้มีรายได้ที่เป็นรายเดือนอย่างเป็นประจำ ส่งผลให้การชำระหนี้และการออมเป็นไปได้ยาก ความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์สะท้อนถึง ความพึงรำลึกของความเหลื่อมล้ำในระดับภูมิภาค ซึ่งต้องการการแก้ไข ในเชิงระบบมากกว่าการแจกจ่ายชั่วคราว หรือนโยบายสนับสนุนเพียงชั่วคราว

อีกหนึ่งหัวข้อการสัมภาษณ์ คือ สัดส่วนค่าใช้จ่ายอาหารคิดเป็น 1 ใน 3 ของรายจ่ายทั้งหมด สะท้อนความเปราะบางในการดำรงชีวิต การที่ค่าใช้จ่ายด้านอาหารมีสัดส่วนถึงที่สูงราวร้อยละ 30 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด ทำให้เห็นว่า ประชาชนจำนวนมากยังคงใช้ทรัพยากรส่วนใหญ่ไปกับการดำรงชีวิตพื้นฐาน มากกว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตระยะยาว หลายเสียงระบุว่า ค่าใช้จ่ายด้านอาหารสูงจนไม่สามารถเหลือสำหรับการลงทุนในอนาคต เช่น การศึกษา สุขภาพ หรือที่อยู่อาศัย ยังมีความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงอาหารที่ดี ซึ่งสะท้อนจากประสบการณ์ของกลุ่มค้าขายและแรงงาน อิสระที่มีรายได้ที่ใช้ได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต แต่ไม่มีเงินทุนสำรอง หรือเงินเหลือเพื่อค่าใช้จ่ายอย่างอื่นที่มีความจำเป็นรองลงมาจากค่าอาหาร

อีกหนึ่งการสะท้อนความเห็นว่ารายได้สูงขึ้นสามารถช่วยให้มีความสามารถเพียงพอในการดำรงชีวิต แต่ไม่เพียงพอสำหรับความมั่นคงทางอาหารระยะยาว โดยผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นพ้องว่า การมีรายได้สูงขึ้นเป็นปัจจัยสำคัญในการเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพ แต่ ยังไม่ใช่เงื่อนไขเพียงพอสำหรับความมั่นคงที่ยั่งยืน ความมั่นคงทางอาหารต้องอาศัยรายได้ที่แน่นอนและต่อเนื่อง ร่วมกับระบบสวัสดิการที่รองรับ และมากไปกว่านั้นคือทักษะการบริหารจัดการทางการเงิน ความคิดเห็นสะท้อนหลักการ ความยากจนในหลายมิติ (Multidimensional Poverty Approach) ที่ชี้วัดว่าความยากจนมีมิติที่มากกว่าการพิจารณารายได้เพียงอย่างเดียว โดย จะพิจารณาปัจจัยที่หลากหลายและครอบคลุมมากขึ้น เช่น การขาดแคลนในด้านต่าง ๆ ที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของคน ได้แก่ มิติการศึกษา เช่น ระดับการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือนและการเข้าเรียนของเด็กในครอบครัว มิติสุขภาพ เช่น การขาดสารอาหารและการเสียชีวิตของเด็ก มิติคุณภาพชีวิต เช่น สภาพความเป็นอยู่ โครงสร้างที่อยู่อาศัย การเข้าถึงไฟฟ้า น้ำดื่มสะอาด สุขอนามัย และทรัพยากรอื่น ๆ ที่ครอบคลุมรายได้ สวัสดิการ และโอกาสทางสังคม หลายกรณีพบว่าครัวเรือนไม่สามารถสร้างความมั่นคงในอนาคตได้ แม้จะมีรายได้เพิ่มขึ้น หากไม่มีโครงสร้างสนับสนุนหรือขาดการวางแผนระยะยาว

ข้อค้นพบเชิงสังเคราะห์จากเชิงคุณภาพ สะท้อนว่ารายได้ที่เพิ่มขึ้นเป็นเงื่อนไขจำเป็น แต่ไม่ใช่เงื่อนไขที่เพียงพอต่อความมั่นคงทางอาหาร ความเปราะบางของครัวเรือนในภาพสินธุ์มีรากจากโครงสร้างเชิงระบบ เช่น โครงสร้างเศรษฐกิจการเกษตร ความไม่แน่นอนของรายได้ และต้นทุนการดำรงชีพสูง และยังมีความเหลื่อมล้ำทางอาหารยังคงมีอยู่ และปรากฏชัดเจนเมื่อวิเคราะห์ตามมิติรายได้ การเข้าถึงทรัพยากร และระดับการบริโภค

ข้อเสนอแนะจากการวิเคราะห์ ควรพัฒนากลไกนโยบายแบบองค์รวมที่ส่งเสริมความมั่นคงทางอาหารควบคู่กับโครงสร้างรายได้ที่ยั่งยืน เช่น สนับสนุนเกษตรกรมูลค่าสูง การพัฒนาสวัสดิการในชนบท การสร้างโอกาสทางการศึกษาและอาชีพ รวมทั้งการเร่งปรับกลไกการกระจายสวัสดิการให้ครอบคลุมกลุ่มเปราะบาง ลดภาระค่าใช้จ่ายพื้นฐาน โดยเฉพาะค่าอาหาร และเพิ่มการเข้าถึงสินเชื่อรายย่อยที่ยืดหยุ่นตามรอบรายได้ของเกษตรกร

5.4 อภิปรายผล

จากการศึกษาความมั่นคงทางอาหารในเขตพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยศึกษาพัฒนาการการบรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน ศึกษาผลกระทบระหว่างระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการเงินกับความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งสามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

ส่วนที่ 1 การศึกษาพัฒนาการการบรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน

1.1 พัฒนาการความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยและปัจจัยเชิงโครงสร้าง

จากผลการวิเคราะห์ สามารถสะท้อนถึงพัฒนาการของความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยได้อย่างมีนัยสำคัญ ทั้งในแง่เชิงนโยบาย ระดับโครงสร้างเศรษฐกิจ-สังคม และมุมมองของประชาชนในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะในจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นกรณีศึกษาสำคัญที่แสดงถึงความเชื่อมโยงระหว่างนโยบายส่วนกลางและผลกระทบต่อประชาชนในระดับฐานราก ในด้านการวิเคราะห์เชิงปริมาณ การใช้ข้อมูลจากดัชนีความมั่นคงอาหารโลก (GFSI) เพื่อสร้างแบบจำลองถดถอยเชิงพหุ ที่มีความแม่นยำและมีคุณภาพสูง แสดงให้เห็นว่าปัจจัยด้านความสามารถในการซื้อ คุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร รวมถึงความพร้อมใช้งานของทรัพยากร สามารถอธิบายระดับความยั่งยืนและการปรับตัวของระบบอาหารไทยได้เกือบร้อยละ 80 อย่างไรก็ตาม ลักษณะความสัมพันธ์ที่พบในแต่ละตัวแปรสะท้อนถึงความซับซ้อนเชิงโครงสร้างของระบบอาหารไทยมากกว่าที่คาดไว้ จากการศึกษาความสัมพันธ์ของความมั่นคงทางอาหาร ความยั่งยืนและการปรับตัว ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม และปัจจัยแวดล้อมในประเทศไทยพบว่า

การที่ความสามารถในการซื้อ (Affordability) มีค่าสัมประสิทธิ์ทางสถิติสูงและมีนัยสำคัญสะท้อนว่าความมั่นคงทางอาหารในประเทศไทยยังคงผูกติดกับความสามารถทางเศรษฐกิจของประชาชนอย่างมาก ซึ่งหมายความว่าหากรัฐต้องการพัฒนาความมั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืน ต้องเริ่มจากการเสริมสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจของครัวเรือนผ่านมาตรการต่าง ๆ เช่น การจ้างงาน สวัสดิการ หรือการสนับสนุนต้นทุนการผลิต ตามคำนิยามของธนาคารโลก (2024) ที่กำหนดคำนิยามถึงความสามารถในการซื้อ ในส่วนนี้ครอบคลุมถึงความสามารถในการเข้าถึงอาหารผ่านการวัดค่าต่าง ๆ เช่น ภาชนะนำเข้าสินค้า

เกษตรและเสรีภาพทางการค้า การเข้าถึงบริการทางการเงิน รวมถึงผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่หลากหลาย และยังรวมถึง เสรีภาพในการค้า และการเคลื่อนย้ายสินค้าระหว่างประเทศเพื่อให้สามารถวิเคราะห์ได้ละเอียดมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยโดย Rosen และ Shapouri (2001) ร่วมกับ Mulamba (2022) ชี้ให้เห็นว่าการมีอาหารเพียงพอในระดับประเทศ ไม่สามารถรับประกันการมี “ความมั่นคงทางอาหาร” ในระดับครัวเรือนได้ หากเกิดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้อย่างรุนแรง โดยเฉพาะกลุ่มประชากรที่อยู่ในนครวินไทล์ล่างสุดมีแนวโน้มบริโภคพลังงานไม่ถึงเกณฑ์ขั้นต่ำ งานทั้งสองชิ้นสนับสนุน "กฎของเอ็งเกล" ซึ่งระบุว่าเมื่อรายได้เพิ่มขึ้น สัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารจะลดลงในขณะที่คุณภาพการบริโภคกลับดีขึ้น ในทางกลับกัน กลุ่มรายได้น้อยต้องใช้สัดส่วนรายได้สูงขึ้นเพื่อซื้ออาหาร ซึ่งมักเป็นอาหารคุณค่าต่ำในราคาสูงเมื่อเทียบกับคุณค่าโภชนาการ ที่แสดงให้เห็นว่า รายได้และความเหลื่อมล้ำคือแกนหลักของความมั่นคงทางอาหาร

ความสามารถในการซื้อที่ประชาชนจะต้องคำนึงถึง ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงของราคาต้นทุนอาหาร สะท้อนการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของต้นทุนอาหารเฉลี่ยอาจบ่งชี้ถึงการลดลงของความสามารถในการซื้อ ยังต้องคำนึงถึง สัดส่วนของประชากรที่อยู่ต่ำกว่าเส้นความยากจน ระดับรายได้ที่วัดรายได้ส่วนบุคคล สามารถกำหนดความสามารถในการจ่ายค่าอาหารได้ สอดคล้องกับ การวิเคราะห์โดย Rose และ Charlton (2002) รวมถึง Kirkpatrick และ Tarasuk (2003) ระบุว่าข้อมูลด้านรายจ่ายอาหารของครัวเรือนสามารถใช้เป็นตัวชี้วัดภาวะไม่มั่นคงทางอาหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในบริบทที่ไม่มีข้อมูลโภชนาการหรือการบริโภคโดยตรง เช่น การสำรวจสุขภาพหรือข้อมูลชีวะสถิติ ความสามารถในการเข้าถึงอาหารยังเชื่อมโยงโดยตรงกับภาระค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ที่อยู่อาศัย ซึ่งหากสูงเกินไปจะลดทอนศักยภาพของครัวเรือนในการจัดสรรงบประมาณเพื่ออาหารที่มีคุณค่า

นอกจากนี้แล้วความสามารถในการซื้อยังจะต้องคำนึงถึงการบริการของรัฐที่ครอบคลุมและสามารถช่วยเหลือประชาชนกลุ่มเปราะบางในภาวะที่ประเทศขาดความมั่นคงทางอาหาร อันจะเป็นการสร้างความมั่นใจว่าครอบคลุมประชาชนทุกคนที่ขาดความมั่นคงทางอาหาร และประชาชนกลุ่มเปราะบางเหล่านั้นจะได้รับการช่วยเหลือได้ทันทั่วถึง

อย่างไรก็ตาม ผลลัพธ์ที่น่าสนใจคือคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารที่ยังคงสวนทางกับความสามารถในการปรับตัวและการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งอาจสะท้อนถึงภาวะข้อแลกเปลี่ยนเชิงนโยบาย กล่าว (Trade off) หมายความว่า ในขณะที่ประเทศไทยพยายามยกระดับมาตรฐานความปลอดภัยของอาหารเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดโลกหรือผู้บริโภคที่มีรายได้สูง การดำเนินการดังกล่าวอาจ

กลายเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงของกลุ่มประชากรที่มีรายได้น้อยหรือผู้ผลิตรายย่อย ดังจะเห็นได้ในงานของ Babatunde และ Qaim (2010) พบว่า รายได้จากนอกภาคเกษตร (off-farm income) มีผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อคุณภาพอาหารและสถานะโภชนาการของครัวเรือน โดยเฉพาะในด้านพลังงาน แร่ธาตุ และวิตามิน รวมถึงภาวะโภชนาการของเด็ก สะท้อนว่าการพึ่งพารายได้จากการเกษตรอย่างเดียวมีความเสี่ยงสูง โดยเฉพาะในบริบทของประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งรายได้นอกภาคเกษตรจึงเป็นแนวนโยบายสำคัญในการลดภาวะเปราะบางทางโภชนาการ ทั้งนี้ ข้อเสนอที่สำคัญคือการพิจารณาความสมดุลระหว่างมาตรฐานกับความสามารถในการปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้ระบบอาหารมีความยั่งยืนและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น การดำเนินการเหล่านี้ต้องอาศัยการแทรกแซงเชิงนโยบายอย่างสมดุลเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบในระยะยาว

ข้อจำกัดหลายด้านที่สะท้อนว่ามาตรฐานและความปลอดภัยของสินค้าเพื่ออุปโภคและบริโภคภายในประเทศยังคงมีความซับซ้อน การดำเนินการตามมาตรการด้านมาตรฐานและความปลอดภัยของผู้ผลิตสินค้าอาจส่งผลกระทบต่อต้นทุน ราคาอาหาร และการวางจำหน่ายสินค้า ส่งผลได้จากผลิตภัณฑ์อาหาร หรือสินค้าเกษตรส่วนใหญ่ที่ได้รับรองมาตรฐานการผลิตและความปลอดภัยจะมีราคาที่สูงขึ้นจากเดิม ซึ่งเป็นข้อดีที่สามารถการันตีความปลอดภัยของอาหารประเภทนั้นได้ แต่กลับกันราคาสินค้าเหล่านั้นจะถูกปรับเพิ่มสูงขึ้นและวางจำหน่ายในห้างสรรพสินค้าชั้นนำ หรือมากไปกว่านั้นคือการส่งออกนอกประเทศ ประชาชนทั่วไป หรือกลุ่มเปราะบางไม่มีความสามารถเพียงพอที่จะบริโภคอาหารที่ได้รับการรับรองคุณภาพเนื่องจากมีราคาสูงเกินความสามารถ ผู้ออกแบบนโยบายเหล่านี้ควรคำนึงถึงข้อแลกเปลี่ยนที่สำคัญที่จะทำให้ประชาชนภายในประเทศสามารถเข้าถึงสินค้าและบริการได้อย่างมีมาตรฐานและความปลอดภัย เพื่อที่จะเกิดความยั่งยืนต่อสิ่งแวดล้อมและความมั่นคงทางอาหารของประเทศในระยะยาว จากงานของ Lin และคณะ (2022) ที่ทำการศึกษา “Pathways to Food Insecurity in the Context of Conflict” แม้จะศึกษาในบริบทของความขัดแย้งทางการเมือง (Occupied Palestinian Territory) แต่งานนี้เน้นถึง ความซับซ้อนของปัจจัยเชิงโครงสร้าง เช่น การเข้าถึงบริการ การเคลื่อนย้ายสินค้า หรืออุปสรรคจากนโยบายรัฐที่อาจขัดขวางประชาชนจากการเข้าถึงอาหาร ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของคุณที่ชี้ถึง ภาวะข้อแลกเปลี่ยน (Policy Trade-off) ระหว่างความปลอดภัยของอาหารกับต้นทุนที่ประชาชนกลุ่มเปราะบางต้องแบกรับ ซึ่งอาจนำไปสู่การถูกตัดออกจากระบบอาหารอย่างไม่ตั้งใจ

นอกจากนี้ ความพร้อมใช้งานของทรัพยากร (Availability) ที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติชี้ให้เห็นว่าการมีทรัพยากรเพียงพอในเชิงปริมาณไม่เพียงพอต่อการสร้างความมั่นคงทางอาหารของประเทศในระยะยาว หมายความว่า การจะสร้างความมั่นคงทางอาหารของประเทศนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงสิ่งที่มากกว่า ความพร้อมในการผลิตและการจัดหาอาหาร รวมถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น การเข้าถึงบริการทางการเกษตร การมีโครงสร้างพื้นฐานในการเกษตร การชลประทาน และการเข้าถึงตลาด ซึ่งประเทศไทยในปัจจุบันได้สะท้อนแนวคิดดังกล่าวอย่างชัดเจน คือ ประเทศไทยมีทรัพยากรด้านอาหารสูงมาก มีความอุดมสมบูรณ์จากทรัพยากรทางธรรมชาติมากกว่าหลาย ๆ ประเทศที่ อย่าง ญี่ปุ่น และ สิงคโปร์ ที่มีทรัพยากรอย่างจำกัด แต่กลับกันประเทศเหล่านั้นมีความมั่นคงทางอาหารสูงที่สูงกว่าประเทศไทย แต่มองย้อนกลับไป ประเทศไทยแม้จะมีความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งทรัพยากรที่สูง แต่หากยังปราศจากระบบการกระจายอย่างเป็นธรรม ความเหลื่อมล้ำด้านการค้า และการเข้าถึงที่มีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของโครงสร้างในประเทศ การบริหารจัดการที่มากกว่าการพึ่งพาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรเพียงอย่างเดียว

ในส่วนของการวิเคราะห์เชิงคุณภาพประชาชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้สะท้อนถึงมุมมองต่อพัฒนาการด้านนโยบายความมั่นคงทางอาหารของประเทศอย่างเป็นระบบ ประชาชนตระหนักถึงความจำเป็นของการปรับตัวเชิงนโยบายตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม และภัยพิบัติที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะบทเรียนจากสถานการณ์โควิด-19 ที่ทำให้เกิดแนวคิดในการสร้างระบบอาหารที่พึ่งพาตนเองและยืดหยุ่นต่อวิกฤตในอนาคต อย่างไรก็ตาม ประเด็นความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงนโยบายยังคงเป็นข้อจำกัดสำคัญ แม้ว่ารัฐจะมีมาตรการด้านอาหารหลายรูปแบบ เช่น บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ หรือการส่งเสริมเกษตรปลอดภัย แต่การกระจายและการสื่อสารเชิงนโยบายยังไม่ครอบคลุมทุกกลุ่มประชากร โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ เกษตรกรรายย่อย หรือผู้ที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นคือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายความมั่นคงทางอาหารยังคงอยู่ในระดับจำกัด ทั้งที่ประชาชนมีความรู้และข้อเสนอแนะที่มีคุณค่าต่อการออกแบบนโยบายระดับชาติ โดยเฉพาะการเน้นมิติของการเข้าถึงอาหาร ซึ่งประชาชนให้ความสำคัญมากกว่าความพร้อมของอาหาร เพราะเห็นว่าแม้จะมีอาหารมากเพียงใด หากไม่สามารถเข้าถึงได้ (ด้วยเหตุผลด้านราคา การขนส่ง หรือรายได้) ก็ไม่อาจเรียกได้ว่ามีความมั่นคงทางอาหารอย่างแท้จริง

ประเด็นเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าการส่งเสริมความมั่นคงทางอาหารต้องอาศัยกลไกที่เชื่อมโยงระหว่าง การวางนโยบายระดับบนกับการมีส่วนร่วมจากประชาชนในระดับล่าง การพัฒนานโยบายแบบยึดพื้นที่

เป็นฐาน (Area-based Policy) แนวทางในการกำหนดนโยบายสาธารณะที่มุ่งเน้นพื้นที่ เป็นหน่วยวิเคราะห์และปฏิบัติการหลัก โดยเชื่อว่าปัญหาและศักยภาพในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องออกแบบนโยบายให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น ไม่ใช่การใช้แนวทางแบบเดียวกันทั้งประเทศ (one-size-fits-all) การเข้าใจบริบทพื้นที่จำเป็นต้องมีการศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และโครงสร้างทางอำนาจในพื้นที่ก่อนกำหนดนโยบาย เน้นการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ โดยส่งเสริมให้ประชาชน ชุมชน ท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายมีบทบาทตั้งแต่การออกแบบ ไปจนถึงการดำเนินนโยบาย และคำนึงถึงความยืดหยุ่นในการดำเนินการ หนึ่งนโยบายต้องปรับให้เข้ากับสถานการณ์เฉพาะของพื้นที่ ไม่ยึดติดกับรูปแบบการดำเนินงานที่ตายตัว พร้อมการบูรณาการหลายมิติไปพร้อมกัน เช่น การศึกษา สาธารณสุข การเกษตร โครงสร้างพื้นฐาน และเศรษฐกิจฐานราก โดยมีพื้นที่เป็นศูนย์กลางผู้กำหนดนโยบายควรคำนึงถึงบริบททางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ และสังคมเฉพาะพื้นที่ จะเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างระบบอาหารที่ยั่งยืนและเท่าเทียมในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เป็นเป้าหมายที่เน้นการพัฒนาที่ครอบคลุม มุ่งการเปลี่ยนแปลงและบูรณาการที่ทุกประเทศต่างมีโจทย์ที่จะต้องนำไปปฏิบัติไม่ใช่เฉพาะแค่ประเทศยากจน แต่ในขณะเดียวกันก็เน้นการนำไปปฏิบัติและแก้ปัญหาในระดับท้องถิ่น (Locally-focused) ซึ่งสอดคล้องไปกับงานวิจัยที่คำนึงถึงบริบททางภูมิศาสตร์และตลาดส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมบริโภค ทั้งงานของ Weatherspoon et al. (2016) และ Mulamba (2022) พบว่าความหลากหลายของอาหารที่ครัวเรือนเลือกซื้อขึ้นอยู่กับปัจจัยบริบท เช่น ราคาสินค้า การเข้าถึงตลาด รายได้เฉลี่ยในเขตพื้นที่ และนโยบายส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรในระดับท้องถิ่น ซึ่งทั้งหมดนี้มีผลต่อการตัดสินใจของครัวเรือนในการบริโภคอาหารและกระทบโดยตรงต่อความมั่นคงทางอาหารในแต่ละพื้นที่

กล่าวโดยสรุป การอภิปรายผลในครั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงความก้าวหน้าเชิงนโยบายของประเทศไทยในการยกระดับความมั่นคงทางอาหารให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล แต่ขณะเดียวกันก็เผยให้เห็นถึงข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึง และการมีส่วนร่วมที่ยังไม่ทั่วถึง การออกแบบนโยบายในอนาคตจึงควรมุ่งเน้นไปที่การลดความเปราะบางของกลุ่มด้อยโอกาส การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน และการวางระบบอาหารที่ยืดหยุ่น ครอบคลุม และมีประชาชนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง

ส่วนที่ 2 ศึกษาผลกระทบระหว่างระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน

ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์มีความสัมพันธ์ที่สำคัญต่อระดับความมั่นคงทางอาหารภายในครัวเรือน ทั้งในเชิงสถิติและในแง่ของประสบการณ์ของประชาชน ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพสอดคล้องกันในประเด็นสำคัญหลายประการ โดยเฉพาะในเรื่องของภาระค่าใช้จ่ายด้านอาหาร ความสามารถในการเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพ และข้อจำกัดเชิงโครงสร้างในการจัดการความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่ชนบทและกึ่งเมือง จากข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า แม้จังหวัดกาฬสินธุ์จะมีความหลากหลายในเชิงอาชีพ รายได้ และระดับการศึกษา แต่ก็ยังคงมีสัดส่วนของประชากรที่ตกอยู่ในภาวะเปราะบางด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีรายได้ต่ำกว่า 3,556 บาทต่อเดือน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 5.3 และกลุ่มที่อาศัยเพียงลำพังหรืออยู่ในครัวเรือนขนาดเล็ก ซึ่งมีแนวโน้มเสี่ยงต่อภาวะความไม่มั่นคงทางอาหารมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ

ประเด็นที่น่าสังเกตคือ แม้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะมีระดับการศึกษาสูงและอาศัยในเขตเทศบาลเมือง แต่สัดส่วนการใช้จ่ายด้านอาหารต่อรายได้ยังคงสูง โดยประชากรกว่าร้อยละ 70 ใช้จ่ายไปกับอาหารมากกว่าร้อยละ 30 ของรายได้ ซึ่งสอดคล้องกับกฎของเอดเงิล (Engel's Law) ที่ระบุว่า ยิ่งรายได้ต่ำ สัดส่วนของค่าใช้จ่ายด้านอาหารยิ่งสูง กลับกันยิ่งรายได้ของครัวเรือนสูงขึ้น สัดส่วนของรายได้ที่ใช้ไปกับอาหารจะยิ่งลดลง แม้ว่าการใช้จ่ายโดยรวมอาจเพิ่มขึ้น และครัวเรือนที่มีรายได้น้อยจะใช้จ่ายสัดส่วนของรายได้ส่วนใหญ่ไปกับอาหาร เพื่อสนองความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ความสัมพันธ์นี้เป็นสัญญาณสำคัญที่ชี้ว่าครัวเรือนจำนวนมากยังอยู่ในภาวะที่ต้องเลือกระหว่างคุณภาพของอาหารกับค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่จำเป็น เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าที่อยู่อาศัย และค่าเล่าเรียน ซึ่งมีแนวโน้มประสบปัญหาในการเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพ แม้ว่ากลุ่มตัวอย่างจำนวนมากจะมีระดับการศึกษาที่สูง แต่ค่าใช้จ่ายด้านอาหารต่อรายได้อาจยังคงอยู่ในระดับสูง นอกจากนี้ ข้อมูลยังชี้ให้เห็นถึงลักษณะการใช้จ่ายที่แข่งขันกับงบประมาณอาหาร เช่น ค่าใช้จ่ายเพื่อสุขภาพ และการศึกษา และที่อยู่อาศัย ซึ่งเมื่อรวมกับภาระค่าใช้จ่ายเพื่ออาหารที่สูงแล้ว จะลดความสามารถในการเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพลงอย่างมากในกลุ่มประชากรรายได้ปานกลางถึงต่ำ แม้ว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ (ร้อยละ 65.8) จะระบุว่าสามารถจัดหาอาหารได้เพียงพอ แต่ยังมีอีกราว ร้อยละ 34 ที่รายงานว่ามีปัญหาในการเข้าถึงอาหาร ทั้งในระดับบางสัปดาห์หรือเป็นประจำทุกวัน ซึ่งถือว่าเป็นตัวบ่งชี้ถึงภาวะ

ความไม่มั่นคงทางอาหารในระดับชุมชน ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ Mulamba (2022) ที่ทำการศึกษาเรื่อง “*Relationship between Households’ Share of Food Expenditure and Income across South African Districts*” มีแนวคิดความสอดคล้องโดยงานวิจัยนี้ใช้แนวคิด Engel’s Law และการวิเคราะห์แบบ multilevel regression เพื่อสะท้อนผลของปัจจัยเชิงพื้นที่ (เช่น รายได้เฉลี่ยในระดับเขต) ที่มีต่อพฤติกรรมการใช้จ่ายด้านอาหาร และได้ทดสอบกฎของเอดเงล (Engel’s Law) ว่าครัวเรือนที่มีรายได้น้อยใช้สัดส่วนรายได้มากกว่ากับอาหาร ในขณะที่กลุ่มรายได้สูงใช้น้อยลง ในการใช้การวิเคราะห์ทางสถิติซึ่งสอดคล้องกับ ความมั่นคงทางอาหาร กรณีศึกษาทาสินีส์ ที่พบว่า ระดับรายได้มีผลต่อค่าใช้จ่ายอาหาร และโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่มีผลต่อการเข้าถึงอาหาร ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของที่ชี้ว่าการวางนโยบายความมั่นคงทางอาหารต้องอิงพื้นที่เป็นฐาน (Area-based Policy) และไม่สามารถใช้แนวทางเดียวกันกับทุกพื้นที่ได้

การวิเคราะห์เชิงคุณภาพเพิ่มเติมโดยใช้แนวทางของดัชนีความมั่นคงอาหารโลก (GFSI) ในทั้ง 4 มิติ ได้แก่ ความสามารถในการซื้อ ความพร้อมในการจัดหา คุณภาพและความปลอดภัย และความยั่งยืนและการปรับตัว พบว่าภาพรวมของความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยในทุกมิติ ซึ่งแสดงถึงความตระหนักของประชาชนต่อปัญหาความมั่นคงทางอาหารอย่างทั่วถึง อย่างไรก็ตาม ความเห็นของประชาชนยังสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาเชิงโครงสร้างที่ลึกซึ้ง เช่น การเข้าถึงเครือข่ายความปลอดภัยด้านอาหารที่ยังไม่ทั่วถึง การนำเทคโนโลยีการเกษตรไปประยุกต์ใช้ในระดับครัวเรือนที่ยังไม่แพร่หลาย และความเข้าใจด้านโภชนาการที่ยังคลาดเคลื่อนในบางกลุ่ม และสิ่งที่น่าสนใจในการตอบแบบสอบถามส่วนนี้คือมีการกระจายของคำตอบที่สูง แสดงถึงความคิดเห็นต่อความมั่นคงทางอาหารในมุมมองที่ต่างกัน

ยกตัวอย่างจากข้อคำถามว่า การบริโภคเนื้อหรือไข่เพียงอย่างเดียว มีความเพียงพอในทางโภชนาการ ในด้านนี้เป็นตัวชี้วัดย่อยของความมั่นคงทางอาหารด้าน คุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and Safety) เป็นตัวชี้วัดรวมที่วัดความมุ่งมั่นของรัฐบาลในการเพิ่มมาตรฐานทางโภชนาการ ซึ่งดัชนีความมั่นคงทางอาหารโลกระบุไว้ในการประเมินปริมาณโปรตีนเพียงพออย่างเดียวไม่เพียงพอสำหรับการประเมินโภชนาการ ยังมีความจำเป็นที่ประชากรจะต้องได้รับกรดอะมิโนที่จำเป็นทั้ง 9 ชนิดที่มนุษย์ไม่สามารถสังเคราะห์ได้และต้องได้รับจากแหล่งอาหาร ผู้ตอบแบบสอบถามมีการกระจายของคำตอบที่สูงอ้างอิงจากค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยสามารถสังเคราะห์จากข้อมูลได้ว่า

ผู้ที่สามารถเข้าถึงอาหารได้มากกว่าและมีความสามารถในการเลือกซื้ออาหารหลากหลาย เช่น วิตามิน และอาหารเสริมที่มากกว่าการได้รับโปรตีนหลักจะมีทางเลือกมากกว่าการบริโภคเนื้อสัตว์หรือไข่ที่เป็นแหล่งโปรตีนเพียงอย่างเดียว ในขณะที่เดียวกันนั้นผู้ที่เป็กลุ่มเปราะบางเลือกที่จะบริโภคไข่หรือโปรตีนเป็นหลักในการดำรงชีพ มากกว่าการเลือกอาหารเสริมโปรตีนประเภทอื่นที่มีราคาสูงกว่าและไม่ตอบโจทย์กับภาระค่าใช้จ่ายที่มี สะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำในการเลือกซื้ออาหารที่มีคุณภาพจากอาหารประเภทเดียวกัน

จากการประเมินความพร้อมในการจัดหา (Availability) ภาพรวมของความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วย แต่ยังมีการกระจายของคำตอบที่สูงในบางข้อที่แสดงถึงความคิดเห็นในมุมมองที่ต่างกัน ยกตัวอย่างจากข้อคำถามว่า การใช้เทคโนโลยีในพื้นที่เกษตร เช่น การรดน้ำแปลงเกษตรจากมือถือ การใช้โดรนเพื่อช่วยใส่ปุ๋ย ส่งผลต่อการเพิ่มรายได้ของท่าน เป็นตัวชี้วัดจากดัชนีความมั่นคงทางอาหารโลก (GFSI) ด้านโครงสร้างพื้นฐานในฟาร์ม ที่วัดความสามารถในการเก็บรักษาพืชผล โดยชี้วัดถึงสิ่งอำนวยความสะดวกในการเก็บรักษาพืชผลการลงทุนเพื่อปรับปรุงหรือขยายสิ่งอำนวยความสะดวกในการเก็บรักษาพืชผลมีความสำคัญต่อการรับรองว่ามีอุปทานอาหารเพียงพอ แม้ค่าเฉลี่ยจะอยู่ในระดับที่เห็นด้วยปานกลาง แต่ผู้ตอบแบบสอบถามมีการกระจายของคำตอบที่สูงอ้างอิงจากค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งให้เห็นถึงว่าปัจจุบันแม้จะมีการพัฒนาเครื่องมือทางการเกษตรต่าง ๆ อย่างเช่น โดรนเพื่อการเกษตรเป็นตัวช่วยในการใส่ปุ๋ยในพื้นที่ผลผลิต หรือ Internet of Things (IoT) ที่ช่วยจัดการการรดน้ำในพื้นที่แปลงโดยการสั่งการจากโทรศัพท์มือถือ แต่ประชาชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ยังใช้วิธีการเกษตรแบบดั้งเดิมอยู่ สะท้อนถึงมุมมองสองประการ ประการแรก การเข้าถึงเทคโนโลยีของประชาชนในจังหวัดยังอยู่ในระดับต่ำ หรือ ประการที่สอง ต้นทุนของการใช้เทคโนโลยีไม่ได้มีความคุ้มค่าในการทำการเกษตรในพื้นที่ หากใช้เทคโนโลยีด้านการเกษตรอาจจะมี การเพิ่มสูงขึ้นในต้นทุนของการผลิต จึงไม่สอดคล้องกับระดับรายได้และแนวคิดในการทำการเกษตรแบบดั้งเดิม คือมีการพึ่งพาธรรมชาติในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม การทำการเกษตรตามฤดูกาล ส่งผลให้รอบของผลผลิตที่ได้ยังเป็นรอบเดิมตามฤดูกาล ระดับรายได้ไม่ได้เพิ่มขึ้นจากการขายผลผลิตตามรอบการผลิตแบบเดิม ในทางกลับกันยังมีผู้ใช้เทคโนโลยีเข้ามาในการทำการเกษตร ทำให้สามารถเพิ่มรอบการผลิตของผลผลิตทางการเกษตรได้มากกว่าการพึ่งพาตามฤดูกาล รอบของรายได้เพิ่มขึ้น โดยแลกกับการลงทุนทางเทคโนโลยีในราคาที่สูง สิ่งเหล่านี้ยังสะท้อนถึงการบริหารทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานจากรัฐบาลไม่ว่าจะเป็น จำนวนพื้นที่เพาะปลูกทางการเกษตรที่อยู่ใน

พื้นที่ชลประทาน การสนับสนุนให้เกษตรกรผู้ผลิตสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีทางการเกษตร และการสนับสนุนปัจจัยทางการผลิตและโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ในฟาร์ม

ข้อมูลที่น่าสนใจในด้านความยั่งยืนและการปรับตัว คือ เน้นถึงความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพและสุขภาพของดิน รวมถึงการไหลเวียนของการเงินทุน เพื่อสนับสนุนการปรับตัวและลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ นอกจากนี้ยังวัดการจัดการความเสี่ยงจากโรคระบาดและแมลงเพื่อให้ครอบคลุมถึงมาตรการการป้องกันและจัดการปัญหาเหล่านี้ ประชาชนให้คะแนนสูงกับการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติและคุณภาพของแหล่งน้ำในพื้นที่ ซึ่งแสดงถึงการตระหนักถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ อย่างไรก็ตาม การที่การเกษตรแบบเปิดยังถูกมองว่าเปราะบางต่อธรรมชาติ แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการส่งเสริมระบบเกษตรที่ยืดหยุ่นและทนต่อสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง

จากผลการศึกษา สามารถวิเคราะห์ได้ว่า ระดับรายได้มีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อมิติความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือน ทั้งในเชิงปริมาณ (เช่น ค่าใช้จ่ายอาหารต่อรายได้) และเชิงคุณภาพ (เช่น ความสามารถในการเข้าถึงอาหารปลอดภัย และการจัดการในภาวะวิกฤต) ครัวเรือนที่มีรายได้สูงสามารถเลือกบริโภคอาหารที่มีคุณภาพและจัดสรรงบประมาณได้หลากหลาย ขณะที่ครัวเรือนรายได้น้อยต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายที่สูงในสัดส่วนของรายได้ และมีข้อจำกัดในการเลือกทางโภชนาการ รวมถึงต้องเผชิญกับการแลกเปลี่ยนหรือเลือกระหว่างค่าอาหารกับค่าใช้จ่ายจำเป็นอื่น นอกจากนี้ ข้อเสนอเชิงนโยบายที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง เช่น การส่งเสริมตลาดอาหารราคายุติธรรม การจัดตั้งศูนย์อาหารชุมชน และการพัฒนาโครงการเสริมรายได้ การสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน และเทคโนโลยีในการผลิตสินค้าเกษตร ควรถูกนำมาพิจารณาในระดับนโยบายจริงจัง เนื่องจากแสดงให้เห็นถึงความต้องการพื้นฐานของประชาชนในพื้นที่ที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการวิจัยของ Rosen & Shapouri (2001) เรื่อง “*Effects of Income Distribution on Food Security*” ที่ยืนยันว่า ความไม่เท่าเทียมของรายได้ ทำให้กลุ่มรายได้น้อยในประเทศกำลังพัฒนาไม่สามารถบริโภคอาหารได้ถึงเกณฑ์ขั้นต่ำ โดยการนำเสนอแนวคิดช่องว่างของการกระจายรายได้ (distribution gap) ที่เสนอในงานนี้สะท้อนถึงสิ่งที่พบในกาฬสินธุ์ คือ กลุ่มเปราะบาง แม้จะอยู่ในพื้นที่ที่มีอาหาร แต่ยังมีข้อจำกัดในการเลือกและเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพ

โดยสรุปแล้ว ผลการอภิปรายชี้ว่าการสร้างความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดกาฬสินธุ์ไม่สามารถทำได้เพียงด้วยการเพิ่มปริมาณอาหารหรือปรับปรุงโครงสร้างการผลิตเท่านั้น แต่ต้องเริ่มจากการเข้าใจภาระทางเศรษฐกิจของครัวเรือน และพัฒนานโยบายที่ลดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ ส่งเสริมการเข้าถึงอาหารอย่างเป็นธรรม และเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการบริหารจัดการระบบอาหารของตนเองอย่างยั่งยืน และยังชี้ให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ ที่ยังคงมีอยู่ โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทที่ขาดโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ตลาดสด การขนส่ง หรือระบบสาธารณสุขภาค การพึ่งพาเพียงรายได้ ไม่เพียงพอที่จะรับประกันความมั่นคงทางอาหาร แต่ยังคงอาศัยความมั่นคงทางสังคม โครงสร้างสวัสดิการ และระบบเศรษฐกิจฐานราก ประชาชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ยังเสนอให้รัฐมีบทบาทในการส่งเสริมการเข้าถึงอาหารในราคายุติธรรม เช่น ศูนย์อาหารชุมชน ส่งเสริมการผลิตอาหารภายในครัวเรือน และการวางแผนทางการเงินเพื่อเสริมความมั่นคงในระยะยาว ซึ่งเป็นข้อเสนอที่สะท้อนความเข้าใจในเชิงโครงสร้างของปัญหา และแสดงถึงความพร้อมของประชาชนในการมีส่วนร่วมกับนโยบายที่ตอบโจทย์ความเป็นจริงในพื้นที่

ส่วนที่ 3 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการเงินกับความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์

1.1 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการเงินกับความมั่นคงทางอาหารของประชาชนในจังหวัดกาฬสินธุ์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนที่สามของการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่สำคัญระหว่างระดับค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารและระดับความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประชากรที่มีรายได้น้อย ซึ่งพบว่าภาระค่าใช้จ่ายด้านอาหารมีผลกระทบโดยตรงต่อความสามารถในการเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพ ปริมาณเพียงพอ ในแง่พฤติกรรมค่าใช้จ่าย พบว่าภาระค่าใช้จ่ายด้านอาหารที่สูงขัดขวางการลงทุนด้านสุขภาพ การศึกษา และการออมในอนาคต ทำให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตในระยะยาว

การวิเคราะห์โดยใช้ Spearman's Rank Correlation Coefficient ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารกับระดับความมั่นคงทางอาหาร แสดงให้เห็นว่าครัวเรือนที่สามารถจัดสรรงบประมาณด้านอาหารได้มากขึ้น ย่อมมีแนวโน้มที่จะมีระดับความมั่นคงทางอาหารที่สูงขึ้นด้วย อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์เชิงลบระหว่างสัดส่วนค่าใช้จ่ายต่อรายได้ออก

ความสามารถในการจัดหาอาหาร ได้สะท้อนถึงความเปราะบางของครัวเรือนที่มีรายได้น้อยซึ่งแม้จะใช้จ่ายด้านอาหารในสัดส่วนที่สูง แต่ก็ยังไม่สามารถเข้าถึงอาหารได้เพียงพอ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับหลักของเ็งเกล (Engel's Law) ที่ระบุว่า เมื่อรายได้ของครัวเรือนเพิ่มขึ้น สัดส่วนของรายได้ที่ใช้ไปกับอาหารจะลดลง แม้ว่าในแง่ของมูลค่าการใช้จ่ายจะเพิ่มขึ้นก็ตาม ซึ่งชี้ว่าครัวเรือนรายได้น้อยในกาฬสินธุ์ต้องเผชิญกับทางเลือกที่จำกัดระหว่างคุณภาพของอาหาร และภาระทางการเงินด้านอื่น เช่น ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษา การรักษาพยาบาล และการชำระหนี้ ในบริบทนี้ รายได้จึงเป็นเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่กำหนดโอกาสในการบริโภคอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ผลการวิเคราะห์ยังชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์ เช่น เขตที่อยู่อาศัย มีความสัมพันธ์เชิงลบกับความมั่นคงทางอาหาร ยังสะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำทางพื้นที่ โดยเฉพาะในเขตชนบทห่างไกลซึ่งอาจขาดโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ตลาดอาหาร ระบบขนส่ง หรือแหล่งน้ำสะอาด ทำให้ประชาชนในพื้นที่ดังกล่าวต้องแบกรับต้นทุนชีวิตที่สูงกว่าประชาชนในเขตเมือง เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมจากสถิติ Chi-Square และ Linear-by-Linear Association พบว่า สัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารต่อรายได้มีความสัมพันธ์กับระดับรายได้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสนับสนุนแนวโน้มของ Engel's Law อย่างเด่นชัด โดยกลุ่มรายได้ต่ำมีแนวโน้มใช้จ่ายเพื่อการบริโภคอยู่ในสัดส่วนสูง (เกินร้อยละ 45 – 60 ของรายได้) ขณะที่กลุ่มรายได้สูงแม้จะใช้จ่ายในมูลค่าสูงกว่า แต่กลับมีสัดส่วนต่อรายได้ที่ต่ำกว่าอย่างมีนัยสำคัญ

แม้ผลการวิเคราะห์ทางสถิติจะชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงเส้นอย่างมีนัยสำคัญระหว่างรายได้เฉลี่ยต่อเดือนกับสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหาร ตามแนวคิดของ Engel's Law แต่จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพฤติกรรมกลับพบว่า ในบางกลุ่มรายได้สูงยังมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารในระดับสูง ซึ่งอาจสะท้อนถึงปัจจัยแวดล้อมอื่นที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการบริโภค เช่น การรวมกลุ่มรายได้ในช่วงกว้างเกินไป ความหลากหลายของพฤติกรรมการบริโภคในกลุ่มที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูง ตลอดจนโครงสร้างครัวเรือนที่อาจส่งผลต่อภาระค่าใช้จ่ายโดยรวม ทั้งนี้ จึงควรพิจารณาปัจจัยเหล่านี้ร่วมด้วยในการตีความผลลัพธ์อย่างรอบด้าน

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพิ่มเติมยังช่วยยืนยันข้อค้นพบเชิงปริมาณ โดยผู้ให้สัมภาษณ์ในกาฬสินธุ์จำนวนมากระบุว่า แม้จะสามารถเพิ่มรายได้จากการทำงานหรือเกษตรกรรมในบางช่วงเวลา แต่หากรายได้นั้นไม่แน่นอนหรือไม่ต่อเนื่อง จะไม่สามารถยกระดับความมั่นคงทางอาหารได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ความเปราะบางยังมาจากปัจจัยเชิงโครงสร้างอื่น เช่น ภาระหนี้ ระบบสวัสดิการที่จำกัด และการขาดช่องทางในการจัดการงบประมาณในระดับครัวเรือน โดยพบข้อสังเกตอีกประการ

หนึ่งที่สำคัญ คือ ในกลุ่มรายได้ระดับกลาง (เช่น 6,207–13,665 บาทต่อเดือน) กลับมีการกระจายของค่าใช้จ่ายด้านอาหารอย่างไม่สม่ำเสมอ ซึ่งอาจสะท้อนถึงพฤติกรรมการบริโภคที่แตกต่างกันตามลักษณะครัวเรือน การจัดลำดับความสำคัญของรายจ่าย หรือความสามารถในการวางแผนการเงินที่ไม่เท่ากันในแต่ละครัวเรือน บางครัวเรือนมีลักษณะเป็นครัวเรือนเดี่ยว (อาศัยอยู่ร่วมกัน 2-4 คน) แต่กลับมีการสะท้อนถึงค่าใช้จ่ายอื่นที่มีความจำเป็น อย่างเช่น ที่อยู่อาศัยและการรักษาพยาบาล แม้ระดับรายได้จะเพิ่มสูงขึ้นแต่ก็ยังต้องใช้จ่ายกับการบริการอื่น ๆ ของสมาชิกภายในครอบครัว ยกตัวอย่างจากงานของ Donald Rose และ Karen E. Charlton (2002) เรื่อง “Quantitative Indicators from a Food Expenditure Survey Can Be Used to Target the Food Insecure in South Africa” ผลการวิจัยพบว่า 43% ของครัวเรือนอยู่ในภาวะความยากจนด้านอาหารและ 55% มีระดับพลังงานไม่เพียงพอ โดย 39% ของครัวเรือนอยู่ในสภาวะทั้งสองอย่างพร้อมกัน ครัวเรือนที่มีความไม่มั่นคงด้านอาหารมีแนวโน้มอยู่ในพื้นที่ชนบท มีรายได้ต่ำ ขนาดครัวเรือนใหญ่ และมีหัวหน้าครัวเรือนเป็นชาวแอฟริกันหรือผู้มีเชื้อสายผสม ซึ่งข้อค้นพบคือ การวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิจากการสำรวจรายจ่ายครัวเรือนของแอฟริกาใต้ (Income and Expenditure Survey 1995) จำนวน 28,704 ครัวเรือน โดยพัฒนาตัวชี้วัด 2 ประเภทคือ ความยากจนด้านอาหาร(Food Poverty) และความไม่เพียงพอของพลังงาน (Low Energy Availability) และใช้สถิติเชิงอนุमान (multinomial logit) เพื่อระบุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับแต่ละกลุ่ม ซึ่งตัวชี้วัดทั้งสองสามารถใช้ควบคู่กันเพื่อแยกแยะประเภทของความไม่มั่นคงทางอาหารได้ดี และชี้แนะการออกแบบนโยบายได้อย่างมีเป้าหมาย เช่น กลุ่มที่ขาดพลังงานแต่ไม่ยากจนสามารถเน้นโภชนาการ ขณะที่กลุ่มยากจนแต่พลังงานเพียงพอควรเน้นด้านเศรษฐกิจ ได้ค้นพบข้อสรุปว่าตัวชี้วัดเชิงปริมาณจากข้อมูลรายจ่ายสามารถใช้แทนที่มาตรการเชิงประสบการณ์ในการประเมินภาวะไม่มั่นคงทางอาหารในระดับประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในบริบทที่การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพทำได้ยาก งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของการนำข้อมูลรายจ่ายมาใช้เป็นดัชนีเชิงนโยบายในการระบุและติดตามปัญหาความมั่นคงทางอาหารอย่างเป็นระบบ และเสริมแนวคิดว่า การเข้าถึงอาหารเป็นองค์ประกอบสำคัญของความมั่นคง

ความสัมพันธ์เชิงบวกและมีนัยสำคัญระหว่างรายจ่ายครัวเรือนและดัชนีความมั่นคงด้านอาหาร บ่งชี้ว่าครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายรายเดือนสูงกว่ามักจะมีความมั่นคงด้านอาหารที่ดีกว่า ในทางกลับกันครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำมักมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายที่สูงในการซื้ออาหาร ครัวเรือนเหล่านี้มีความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงราคาสินค้า เช่น จากอัตราเงินเฟ้อหรือเหตุการณ์วิกฤตทางเศรษฐกิจ

ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำเหล่านี้จะได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง เนื่องจากรายได้ที่ใช้ซื้ออาหารมีจำกัด ซึ่งนำไปสู่ความเสี่ยงของความไม่มั่นคงทางอาหาร และเมื่อรายได้ของครัวเรือนเพิ่มขึ้น ครัวเรือนมีความสามารถในการเข้าถึงอาหารมากขึ้นและสามารถเลือกซื้ออาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูงขึ้นได้ รายได้ที่เพิ่มขึ้นยังช่วยให้ครัวเรือนสามารถยกระดับคุณภาพชีวิต การค้นพบนี้สนับสนุนข้อโต้แย้งที่ว่าศักยภาพทางเศรษฐกิจของครัวเรือนมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับความมั่นคงด้านอาหาร ครัวเรือนที่มีรายได้สูงสามารถใช้จ่ายได้มากขึ้น ซื้ออาหารที่มีคุณภาพสูงกว่า และสามารถต้านทานต่อภาวะเศรษฐกิจที่ผันผวนได้ดีกว่า ความท้าทายสำหรับผู้กำหนดนโยบาย คือ การทำให้แน่ใจว่าศักยภาพในการใช้จ่ายของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นจะมาพร้อมกับราคาอาหารที่คงที่และตลาดที่เข้าถึงได้ นโยบายเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นที่จะลดราคาอาหารหรือเพิ่มเงินอุดหนุนสำหรับอาหารหลักอาจช่วยเพิ่มความมั่นคงทางอาหารได้อย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับประชากรที่เปราะบาง สอดคล้องกับ Rosen และ Shapouri (2001) พบว่าความไม่เสมอภาคด้านรายได้ส่งผลกระทบต่อ การเข้าถึงอาหาร การแก้ไขปัญหาจำเป็นต้องมีนโยบายที่ส่งเสริมการเติบโตของรายได้และการเพิ่มผลผลิตในภาคการเกษตร นอกจากนี้ Mulamba (2022) ชี้ให้เห็นว่าครัวเรือนในเขตที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำจะมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารสูงกว่า ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการดำเนินนโยบายลดความยากจน เช่น การสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ การเสริมสร้างเครือข่ายความปลอดภัยทางสังคม และการช่วยเหลือด้านอาหารแก่กลุ่มเปราะบาง

หากพิจารณาในระดับประเทศ พบว่าข้อมูลของประเทศไทยจาก USDA (2023) และสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2566) ชี้ว่าคนไทยใช้จ่ายด้านอาหารเฉลี่ยประมาณร้อยละ 26.78 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด ตามกฎของเฮอร์เชลที่บอกว่าคนที่รวยกว่าใช้เงินซื้ออาหารมากขึ้น แต่ก็มีส่วนแบ่งรายได้ที่ใช้จ่ายกับการซื้ออาหารน้อยลง เมื่อเราดูข้อมูลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายด้านอาหารจากทั่วโลกจะเห็นความสัมพันธ์นี้ ซึ่งค่าใช้จ่ายด้านอาหารโดยเทียบกับค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ใช้ในการซื้อสินค้าหรือบริการจะวัดจำนวนเงินที่ใช้ไปกับอาหารที่บริโภคที่บ้าน จากร้านค้าและห้างสรรพสินค้า โดยไม่รวมยาสูบและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ประชาชนชาวจังหวัดกาฬสินธุ์ส่วนใหญ่ใช้จ่ายไปกับค่าอาหารร้อยละ 30 ถึง ร้อยละ 60 ที่มากกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศ และนอกจากนี้ยังสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศรายได้สูง อย่างญี่ปุ่นและสิงคโปร์ (ที่ค่าใช้จ่ายด้านอาหารต่ำกว่าร้อยละ 15 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด) ประเทศเหล่านี้ เป็นประเทศที่ผู้บริโภคมีเงินสำรองสำหรับรายจ่ายที่ไม่ใช่เพื่อการบริโภค จำนวนมากกว่าเงินสำหรับใช้จ่ายเพื่อการบริโภค แม้ว่าราคาอาหารจะพุ่งสูงขึ้นอย่างรวดเร็วในภาวะเศรษฐกิจที่มีความผัน

ผวน แต่คนที่มีรายรับสูงจะไม่อดอาหารจากภาวะสงคราม เหตุการณ์กลางจล หรือภัยธรรมชาติ สภาวะทางเศรษฐกิจของสังคมที่ร่ำรวยมักจะมีวิธีการป้องกันหรือบรรเทาภัยพิบัติเหล่านี้ ไม่ว่าจะ เป็นภัยพิบัติทางสังคมหรือธรรมชาติผ่านเงินทุนสำรองส่วนบุคคล ความมั่นคงทางอาหารในสังคมดังกล่าว เป็นเพียงส่วนหนึ่งของเครือข่ายความมั่นคงทางสังคมที่กว้างขึ้น การที่ประเทศร่ำรวยไม่ต้องกลัวความ หิวโหยนั้นเป็นผลจากกฎของเอนเกล (FAO, 1997) หากไม่มีเงินสำรองในประเทศหรือในครัวเรือน ตามกฎของเอนเกล ผู้บริโภคในประเทศยากจนจะต้องเผชิญกับความหิวโหยในชีวิตประจำวันและมีความเสี่ยงต่อภาวะซ็อกที่ทำให้เกิดภาวะอดอยาก ข้อมูลนี้สะท้อนว่าครัวเรือนไทยโดยเฉพาะในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือยังคงอยู่ในสภาวะที่เปราะบางทางเศรษฐกิจ และไม่สามารถก้าวข้ามลักษณะการ ใช้จ่ายของประเทศรายได้ปานกลางได้อย่างเต็มที่

ในภาพรวมจากผลการวิเคราะห์สามารถยืนยันสมมติฐานได้ว่า ระดับรายได้ของประชากรใน จังหวัดกาฬสินธุ์มีผลต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน โดยเฉพาะในกลุ่มรายได้ต่ำ ซึ่งประสบกับ ภาระค่าใช้จ่ายสูงเมื่อเทียบกับรายได้ที่มีอยู่ และนอกจากนี้ปัจจัยด้านการเงินมีความสัมพันธ์กับความ มั่นคงทางอาหารของประชากร รวมทั้ง เขตที่อยู่อาศัย อาชีพ และระดับรายได้ มีความสัมพันธ์กับความ มั่นคงทางอาหารในครัวเรือนของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ การวางนโยบายจึงจำเป็นต้องคำนึงถึง ต้นทุนในการเข้าถึงอาหาร และระบบสวัสดิการเพื่อเสริมโอกาสการบริโภคอาหารอย่างยั่งยืน ผล การศึกษาในส่วนนี้เน้นย้ำถึงความจำเป็นในการพัฒนานโยบายแบบองค์รวมที่ลดภาระค่าใช้จ่ายพื้นฐาน โดยเฉพาะค่าอาหาร ซึ่งควรเป็นนโยบายที่ครอบคลุมถึงการจัดสรรสวัสดิการ การพัฒนาระบบอาหาร ชุมชน การส่งเสริมความรู้ด้านการบริหารจัดการการเงินในครัวเรือน และการสนับสนุนระบบเกษตรกรรม ในระดับฐานราก เพื่อให้ประชาชนสามารถมีทางเลือกในการบริโภคที่ไม่ส่งผลกระทบต่อมิติอื่นของ คุณภาพชีวิต กล่าวโดยสรุป ความมั่นคงทางอาหารไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากการเพิ่มรายได้เพียงอย่าง เดียว หากแต่ต้องอาศัยเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่ครอบคลุมการกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจ ความเป็นธรรม ในการเข้าถึงทรัพยากรอาหาร และระบบสวัสดิการที่มีประสิทธิภาพ การออกแบบนโยบายเพื่อสนับสนุน ครัวเรือนเปราะบางจึงควรมุ่งเน้นทั้งในด้านการลดภาระค่าใช้จ่าย การเพิ่มรายได้ที่ยั่งยืน และการสร้าง ความยืดหยุ่นให้กับระบบอาหารในระดับท้องถิ่น

5.5 ข้อเสนอแนะ

5.5.1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร

1.1 การเสริมสร้างโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ เป็นหนึ่งในกลไกสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร (Food Security) ได้อย่างรอบด้าน ทั้งในเชิงปริมาณ การเข้าถึง ความปลอดภัย และความยั่งยืนของระบบอาหาร โดยสามารถอภิปรายตามหลักเหตุผลและเชื่อมโยงกับบริบทของประเทศไทย ประเภทโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการผลิต เช่น แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร, ถนนเข้าพื้นที่เพาะปลูก, ระบบไฟฟ้า และ คลังเก็บผลผลิต ช่วยให้เกษตรกรสามารถผลิตอาหารได้สม่ำเสมอ

นอกจากนี้ความมั่นคงทางอาหารไม่ได้ขึ้นอยู่กับการผลิตเท่านั้น แต่รวมถึง การกระจายอาหารอย่างทั่วถึง การศึกษาขององค์การอาหารและยาชี้ว่า การขาดโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมในประเทศกำลังพัฒนา ส่งผลให้การสูญเสียอาหารหลังการเก็บเกี่ยว (Post-Harvest Loss) สูงถึงร้อยละ 20 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Rosen และ Shapouri (2001) ที่ผลการวิจัยพบว่า ช่องว่างด้านการบริโภคอาหารของกลุ่มรายได้ต่ำมีขนาดใหญ่มากเมื่อเทียบกับค่าเฉลี่ยระดับประเทศ โดยเฉพาะในภูมิภาค Sub-Saharan Africa ที่การบริโภคของกลุ่มรายได้ต่ำสุดมีเพียง 81% ของความต้องการขั้นต่ำ ขณะที่ภูมิภาคเอเชียมีแนวโน้มลดช่องว่างด้านโภชนาการจากการเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมทางรายได้ ที่เป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อภาวะความไม่มั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศรายได้ต่ำที่มีความเปราะบางทางเศรษฐกิจและต้องพึ่งพาแรงงานภาคเกษตรเป็นหลัก แม้ปริมาณอาหารโดยรวมจะเพิ่มขึ้น แต่การกระจายโภชนาการที่ไม่ทั่วถึงยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญ Rosen และ Shapouri (2001) ได้เสนอว่านโยบายส่งเสริมความมั่นคงทางอาหารในประเทศกำลังพัฒนาควรมุ่งเน้นที่การยกระดับรายได้ของกลุ่มประชากรยากจนผ่านการลงทุนในภาคเกษตรกรรมและการออกแบบระบบสวัสดิการที่ตรงจุด รวมถึงมาตรการสนับสนุนทางโภชนาการในระยะสั้นและระยะกลาง ในการส่งเสริมความมั่นคงทางอาหารจึงไม่อาจพิจารณาเฉพาะมิติปริมาณการบริโภคเพียงอย่างเดียว แต่ต้องพิจารณาโครงสร้างรายได้และนโยบายสนับสนุนเชิงระบบที่สามารถเพิ่มอำนาจซื้อของครัวเรือนได้อย่างยั่งยืน

1.2 ในการพัฒนาความมั่นคงทางอาหารสิ่งสำคัญคือการส่งเสริมการผลิตอาหารในระดับครัวเรือนและในระดับชุมชน เช่น โครงการปลูกผักสวนครัว เพื่อลดการพึ่งพาตลาด การเกษตรผสมผสาน การปลูกผักปลอดภัย ธนาคารอาหาร เพื่อลดการพึ่งพาตลาดและเพิ่มความมั่นคงทาง

โภชนาการ เป็นแนวทางสำคัญในการลดการพึ่งพาสลัด ช่วยสร้างระบบอาหารที่พึ่งพาตนเองได้ในระดับจุลภาค อีกทั้งยังเพิ่มความมั่นคงทางโภชนาการให้แก่ครัวเรือน โดยเฉพาะในช่วงวิกฤต เช่น โรคระบาดหรือภัยธรรมชาติ ซึ่งระบบอาหารภายในชุมชนจะสามารถเป็นแหล่งพึ่งพิงสำคัญได้ นอกจากนี้ชุมชนสามารถพึ่งพาและพัฒนาตลาดอาหารคุณภาพในพื้นที่ได้ในรูปแบบของ ศูนย์อาหารปลอดภัยหรือร้านค้าราคายุติธรรม ในเขตชนบทและพื้นที่เปราะบาง ไม่เพียงช่วยลดราคาสินค้าให้เข้าถึงได้ แต่ยังเป็นช่องทางให้เกษตรกรรายย่อยสามารถจำหน่ายสินค้าโดยตรง ทำให้เกิดรายได้หมุนเวียนในพื้นที่ลดการผูกขาด และกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก

1.3 การปรับโครงสร้างการบริหารจัดการของประเทศไทยผ่านการใช้ฐานข้อมูลครัวเรือนเพื่อสนับสนุนเงินอุดหนุนสินค้าอาหารแบบเฉพาะกลุ่ม แต่ต้องอาศัยการบูรณาการฐานข้อมูล ความร่วมมือระหว่างส่วนกลางกับท้องถิ่น และระบบติดตามประเมินผลที่ชัดเจน หากออกแบบอย่างมีประสิทธิภาพ จะช่วยลดภาระค่าครองชีพของครัวเรือนเปราะบาง และเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร อย่างยั่งยืน การสร้างความมั่นคงทางอาหารไม่สามารถพึ่งพาเพียงการเพิ่มปริมาณอาหารหรือการพัฒนาโครงสร้างการผลิตเพียงด้านเดียว แต่ต้องเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจภาระทางเศรษฐกิจของครัวเรือน และออกแบบนโยบายที่สามารถลดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ ส่งเสริมการเข้าถึงอาหารอย่างเท่าเทียม และเสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการระบบอาหารของตนเองให้มีเสถียรภาพในระยะยาว

ยิ่งไปกว่านั้น ผลการศึกษาเน้นให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ โดยเฉพาะในเขตชนบทที่ขาดโครงสร้างพื้นฐานด้านตลาด ระบบขนส่ง และบริการสาธารณสุข ทำให้การเข้าถึงอาหารมีข้อจำกัดอย่างมาก ดังนั้น รายได้เพียงอย่างเดียวจึงไม่สามารถรับประกันความมั่นคงทางอาหารได้อย่างสมบูรณ์ จำเป็นต้องมีการสนับสนุนด้านโครงสร้างทางสังคม สวัสดิการ และระบบเศรษฐกิจระดับฐานรากควบคู่กันไป

1.4 ยกกระดับการให้ความรู้ด้านโภชนาการและ ความรู้เท่าทันอาหาร (Food Literacy) เป็นแนวคิดสำคัญในการส่งเสริม ความมั่นคงทางอาหาร และ สุขภาพทางโภชนาการ ของประชาชน โดยเฉพาะในระดับครัวเรือน รวมถึง ความสามารถในการเข้าถึง เข้าใจ ประเมิน และนำข้อมูลเกี่ยวกับอาหารไปใช้ เพื่อเลือกอาหารที่เหมาะสมต่อสุขภาพ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในกลุ่มแรงงานนอกระบบและกลุ่มอายุทำงาน เพื่อให้เกิดพฤติกรรมบริโภคที่เหมาะสม โดยพัฒนาควบคู่ไปกับ

โครงการเสริมรายได้ในครัวเรือน โดยเฉพาะกลุ่มที่แบกรับค่าใช้จ่ายในสัดส่วนสูง เพื่อให้มีรายได้คงเหลือเพียงพอต่อการเลือกอาหารที่มีคุณภาพและเหมาะสมทางโภชนาการ

1.5 กำหนดการแทรกแซงนโยบายด้านความมั่นคงทางอาหารอย่างสมดุลในบริการพัฒนาพื้นที่เป็นหลัก โดยการจัดสรรสวัสดิการที่ตรงกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะกลุ่มที่มีค่าใช้จ่ายด้านอาหารสูงและรายได้จำกัด เพื่อไม่ให้เกิด trade-off ระหว่างค่าใช้จ่ายทางอาหาร กับที่อยู่อาศัย หรือสุขภาพและการศึกษา การสร้างความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดกาฬสินธุ์ไม่สามารถทำได้เพียงด้วยการเพิ่มปริมาณอาหารหรือปรับปรุงโครงสร้างการผลิตเท่านั้น แต่ต้องเริ่มจากการเข้าใจภาระทางเศรษฐกิจของครัวเรือน และพัฒนานโยบายที่ลดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ ส่งเสริมการเข้าถึงอาหารอย่างเป็นธรรม และเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการบริหารจัดการระบบอาหารของตนเองอย่างยั่งยืน

ในการศึกษาข้างชี้ให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ ที่ยังคงมีอยู่ โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทที่ขาดโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ตลาดสด การขนส่ง หรือระบบสาธารณสุขภาค การพึ่งพาเพียงรายได้ ไม่เพียงพอที่จะรับประกันความมั่นคงทางอาหาร แต่ยังคงอาศัยความมั่นคงทางสังคม โครงสร้างสวัสดิการ และระบบเศรษฐกิจฐานราก ประชาชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ยังเสนอให้รัฐมีบทบาทในการส่งเสริมการเข้าถึงอาหารในราคายุติธรรม เช่น ศูนย์อาหารชุมชน ส่งเสริมการผลิตอาหารภายในครัวเรือน และการวางแผนทางการเงินเพื่อเสริมความมั่นคงในระยะยาว ซึ่งเป็นข้อเสนอที่สะท้อนความเข้าใจในเชิงโครงสร้างของปัญหา และแสดงถึงความพร้อมของประชาชนในการมีส่วนร่วมกับนโยบายที่ตอบโจทย์ความเป็นจริงในพื้นที่ ดังจะเห็นได้จาก Floro และ Swain (2013) ศึกษาบทบาทของการเลือกประกอบอาชีพโดยเฉพาะกิจการด้านอาหารในฐานะกลไกการประกันตนเองของครัวเรือนรายได้น้อยในเขตเมือง เพื่อจัดการกับความไม่มั่นคงทางอาหาร และพบว่าความไม่มั่นคงทางอาหารมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อการตัดสินใจด้านอาชีพ โดยเฉพาะในหมู่ผู้หญิง ซึ่งสะท้อนบทบาทของผู้หญิงในฐานะผู้ดูแลด้านโภชนาการของครัวเรือน และยืนยันว่าอาชีพด้านอาหารมีฟังก์ชันเป็นเสมือนกลไกบรรเทาความเสี่ยงจากการขาดแคลนอาหาร Floro และ Swain (2013) ได้สรุปแนวทางการวางแผนนโยบายว่าควรตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างบทบาททางเพศ ความเสี่ยงทางเศรษฐกิจและทางเลือกในอาชีพ โดยเฉพาะการส่งเสริมกิจการอาหารรายย่อยในเขตเมืองที่มีศักยภาพทั้งด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงทางอาหาร

2. ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อการยกระดับรายได้

2.1 การใช้กลไกทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญที่ประเทศไทยจะต้องให้ความสำคัญ แม้ประเทศไทยมีอัตราการจ้างงานและค่าจ้างเพิ่มขึ้น โดยมีการเติบโตในทุกภาคส่วน ยกเว้นภาคส่วนด้านการเกษตร แต่อย่างไรก็ตามปัญหาในภาคเกษตรที่ต้องเผชิญกับความท้าทายเนื่องจากสภาพภูมิอากาศที่มีความแปรปรวนในระดับสูง เช่น สภาวะแห้งแล้ง แต่ด้วยการฟื้นตัวของเศรษฐกิจอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยธนาคารโลก (2024) กล่าวว่า ประเทศไทยมีแนวโน้มของอัตราความยากจนที่ลดลงอย่างต่อเนื่องในปี 2024 และ 2025 แม้จะมีความต้องการที่จะพัฒนาและปรับปรุงเพื่อลดปัญหาดังกล่าวจากภาครัฐ แต่ยังคงมีความท้าทายที่สำคัญหลายประการ เช่น ปัญหาของการจ้างงานที่มีอัตราการจ้างงานภาคนอกระบบที่ยังคงมีอยู่สูง ปัญหาของหนี้ครัวเรือนที่สะสม เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสภาพอากาศ และปัญหาการเพิ่มสูงขึ้นของประชากรสูงอายุ รวมถึงปัญหาจากการบริหารงานการคลังของรัฐบาลที่มีข้อจำกัดทางการคลัง ปัจจัยเหล่านี้เป็นอุปสรรคสำคัญต่อความพยายามในการลดความยากจนอย่างยั่งยืน รัฐจึงควรเน้นย้ำความสำคัญในการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้าง และการลดความเหลื่อมล้ำ ในทุกมิติ

การมีมาตรการช่วยเหลือเพื่อลดความเหลื่อมล้ำของระดับรายได้จึงเป็นสิ่งสำคัญในลำดับต้นๆ ออกจากการศึกษาเน้นให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ โดยเฉพาะในเขตชนบทที่ขาดโครงสร้างพื้นฐานด้านตลาด ระบบขนส่ง และบริการสาธารณสุข ทำให้การเข้าถึงอาหารมีข้อจำกัดอย่างมาก ดังนั้น รายได้เพียงอย่างเดียวจึงไม่สามารถรับประกันความมั่นคงทางอาหารได้อย่างสมบูรณ์ จำเป็นต้องมีการสนับสนุนด้านโครงสร้างทางสังคม สวัสดิการ และระบบเศรษฐกิจระดับฐานรากควบคู่กันไป การพัฒนานโยบายช่วยเหลือครัวเรือนเปราะบางอย่างตรงจุด โดยใช้ข้อมูลเชิงพื้นที่และภาระค่าใช้จ่ายอาหารเป็นเกณฑ์ เช่น การใช้บัตรอาหาร สวัสดิการค่าอาหาร หรือกลไกภาษีถ่วงดุล แม้การเปลี่ยนผ่านจากภาคเกษตรกรรมไปสู่การจ้างงานที่มีผลิตภาพสูงขึ้น ซึ่งเคยเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มรายได้ในอดีต เริ่มลดลงในปี 2015 อย่างไรก็ตามการลดลงของอัตราความยากจนของประเทศไทยจะอย่างเห็นได้ชัดในปี 2019 อันเป็นผลจากการขยายตัวของความช่วยเหลือทางสังคม

2.2 การพัฒนาระบบติดตามภาระค่าใช้จ่ายด้านอาหารด้วยการใช้ข้อมูลเชิงลึกเพื่อกำหนดกลไกอุดหนุนเฉพาะกลุ่ม เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ ครัวเรือนที่มีเด็ก และกลุ่มผู้มีรายได้น้อยอย่างยั่งยืน ระดับรายได้ของครัวเรือนมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อความมั่นคงทางอาหารในหลายมิติ ทั้งในด้านปริมาณ เช่น สัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารเมื่อเทียบกับรายได้ และด้านคุณภาพ เช่น ความสามารถในการเข้าถึงอาหารที่ปลอดภัย และการบริหารจัดการในช่วงเวลาวิกฤต ครัวเรือนที่มีรายได้สูงมี

ความสามารถในการเลือกสรรอาหารที่หลากหลายและมีคุณภาพ รวมทั้งสามารถจัดสรรงบประมาณได้อย่างยืดหยุ่น ขณะที่ครัวเรือนที่มีรายได้น้อยมักต้องแบกรับภาระค่าอาหารในอัตราส่วนที่สูงกว่า ส่งผลให้มีข้อจำกัดในการเลือกบริโภคอาหารที่ดี และต้องเผชิญกับภาวะแลกเปลี่ยน (trade-off) ระหว่างค่าใช้จ่ายด้านอาหารกับภาระค่าใช้จ่ายที่จำเป็นอื่น ๆ เช่น ค่ารักษาพยาบาลหรือการศึกษา

5.5.2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. ข้อค้นพบจากการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สัดส่วนผู้มีรายได้น้อยและอยู่ในครัวเรือนขนาดเล็กควรได้รับการติดตามเชิงนโยบาย เนื่องจากอาจมีความเสี่ยงต่อภาวะความไม่มั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะในกลุ่มอายุที่ยังไม่มั่นคงทางอาชีพ ดังนั้น ในการศึกษาต่อไปควรแบ่งประเภทตามขนาดของครัวเรือนโดยใช้ข้อมูลที่เป็นจำนวนจริง และศึกษาผลกระทบของความมั่นคงทางอาหารเปรียบเทียบตามขนาดของครัวเรือน และการสำรวจข้อมูลด้านอาชีพโดยจัดกลุ่มตามประเภทของอาชีพที่มีอยู่ในจังหวัดเพื่อเปรียบเทียบกลุ่มอาชีพที่มีความเสี่ยงต่อผลกระทบด้านความไม่มั่นคงทางอาหาร

2. บริบทของประชากรในเขตเทศบาลเมืองมีแนวโน้มเข้าถึงอาหารง่ายกว่ากลุ่มนอกเขตเทศบาล แต่ยังคงเผชิญกับปัญหาด้านค่าครองชีพและการกระจายอาหารที่เป็นธรรม ดังนั้น ในการศึกษาต่อไปควรแบ่งประเภทตามเขตที่อยู่อาศัยโดยละเอียด เพื่อศึกษาผลกระทบของความมั่นคงทางอาหารเปรียบเทียบตามเขตที่อยู่อาศัย และความสัมพันธ์ของค่าใช้จ่ายในสัดส่วนที่มีการจำแนกข้อมูลจากจำนวนค่าใช้จ่ายในการครองชีพที่เกิดขึ้นจริง

3. ความหลากหลายในกลุ่มรายได้กลุ่มตัวอย่าง เป็นฐานสำคัญในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้อัตกับความมั่นคงทางอาหารอย่างมีนัยสำคัญในการศึกษาต่อไป การวิเคราะห์ข้อมูลควรคำนึงถึงการจัดกลุ่มรายได้ที่มีความครอบคลุมและเป็นจำนวนที่แท้จริง ไม่ใช่การประมาณการระดับรายได้ เพื่อให้ถูกต้องและครอบคลุมต่อการวิเคราะห์ข้อมูล

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับรายได้และความมั่นคงทางอาหารจะต้องคำนึงถึงการสำรวจภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคเป็นมูลค่าที่แท้จริง ไม่ใช่ค่าใช้จ่ายที่เป็นสัดส่วน ซึ่งเป็นช่วงข้อมูลที่กว้างเกินไปและไม่สามารถชี้แจงเป็นมูลค่าได้ ทำให้ไม่สามารถเจาะจงค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคอาหารได้อย่างแท้จริง

2. ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความมั่นคงทางอาหารควรให้มีความครอบคลุมไปถึง พฤติกรรมการบริโภค และภาวะโภชนาการจริงของสมาชิกในครัวเรือนและตัวชี้วัดสุขภาพที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การวิเคราะห์ความมั่นคงทางอาหารมีความครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

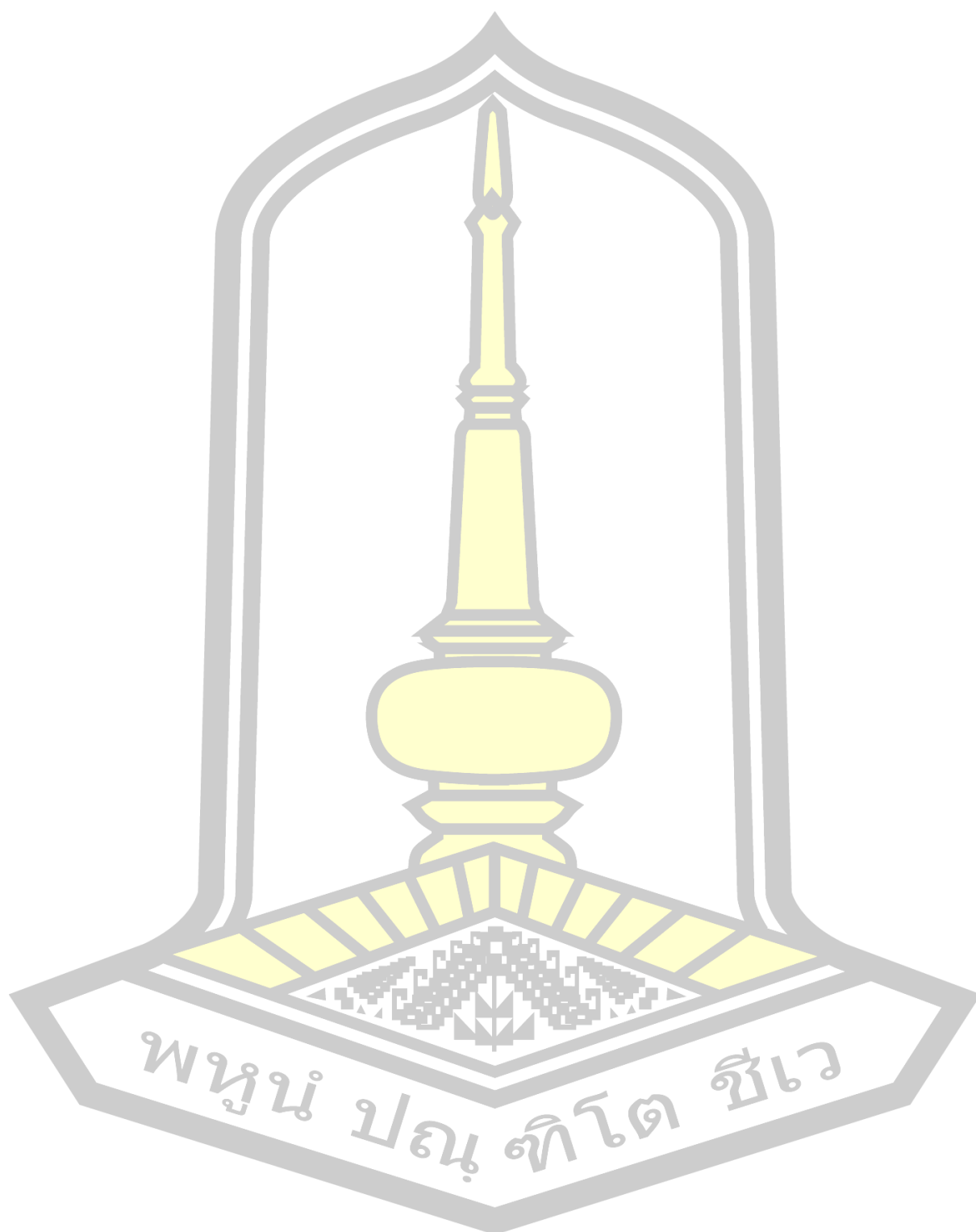
3. การวิจัยในครั้งต่อไปควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มที่มีระดับรายได้ที่สูง เปรียบเทียบกับประชากรกลุ่มที่มีระดับรายได้ต่ำ หรือเจาะจงไปในกลุ่มเปราะบาง เพื่อเปรียบเทียบ ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม และแนวโน้มของความมั่นคงทางอาหารต่อระดับรายได้เพื่อการพัฒนาที่ ตรงจุดมากขึ้น

4. ศึกษาเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นที่มีบริบทแตกต่างกัน เช่น จังหวัดเชียงใหม่ หรือพื้นที่ ชายแดน เพื่อทำความเข้าใจปัจจัยร่วมและปัจจัยเฉพาะของแต่ละพื้นที่ต่อความมั่นคงทางอาหาร

5. การศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป ควรมีการตั้งคำถามที่ไม่ซับซ้อนจนเกินไป และควรใช้ภาษาที่ เข้าใจง่าย เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างตอบได้ครอบคลุมสอดคล้องกับข้อคำถาม เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยมากขึ้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- Anderson, Jock and Roumasset, James (1996): *FOOD Insecurity and Stochastic Aspects of Poverty*. Published in: *Asian Journal of Agricultural Economics* , Vol. 2, No. 1 (1996): pp. 53-66.
- Babatunde, R. O., & Qaim, M. (2010). Impact of off-farm income on food security and nutrition in Nigeria. *Food Policy*, 35(4), 303–311. <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2010.01.006>
- Baher Kamal. (2017, October 9). *How to Eradicate Rural Poverty, End Urban Malnutrition – A New Approach*. Inter Press Service. <http://www.ipsnews.net/2017/10/eradicate-rural-poverty-end-urban-malnutrition-new-approach/>
- Bank Prospects Group, W. (2024). *A World Bank Group Flagship Report Global Economic Prospects*.
- Bo Andree, Kamwoo Lee, Hanane Ahmed, & John Dearborn. (2024). Food security trends in 2024 and beyond. *Agriculture & Food*. <https://blogs.worldbank.org/en/agfood/food-security-trends-2024-and-beyond>
- Bremner, J. (2012). *Population and Food Security: Africa's Challenge*. Washington, D.C.: Population Reference Bureau.
- Chagwiza, C., Owusu-Sekyere, E., & Kapfudzaruwa, F. (2024). The Effect of Governance on the Relationship Between Research and Development Expenditure and Economic Growth in South Africa. *Economies*, 12(12). <https://doi.org/10.3390/economies12120324>
- Chaiya, C. (2024). Policy Paradoxes in Environmental Sustainability: The Interplay of Socio-Economic Factors, Policy Innovations, and Community Forestry in

Thailand. *Journal of Ecohumanism*, 3(4), 2503–2528. <https://doi.org/10.62754/joe.v3i4.3772>

Clay Edward. (2002). *Food security: Concepts and measurement*. Paper presented at the FAO Expert Consultation on Trade and Food Security: Conceptualizing the Linkages, Rome, 11-12 July 2002. Published as Chapter 2 in *Trade reforms and food security: Conceptualizing the linkages* (2003). FAO. <http://www.fao.org/docrep/005/y4671e/y4671e06.htm>

Department of Economic and Social Affairs, United Nations. (2015). *THE 17 GOALS / Sustainable Development*. General Assembly Economic and Social Council. <https://sdgs.un.org/goals>

FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. (2024). *The State of Food Security and Nutrition in the World 2024 – Financing to end hunger, food insecurity and malnutrition in all its forms*. Rome. <https://doi.org/10.4060/cd1254en>

Floro, M., and Swain, R. B. (2009). *Food security, gender and occupational choice among urban low-income households*. American University & Uppsala University. <https://doi.org/10.17606/dqkh-4t94>

Food and Agriculture Organization. (1996). *Rome Declaration on World Food Security and World Food Summit Plan of Action: World Food Summit, 13-17 November 1996, Rome, Italy*. FAO. <https://www.fao.org/4/w3613e/w3613e00.htm>

Food and Agriculture Organization. (2014). *Prevalence of severe food insecurity in the population (%) - Thailand, World | Data*. <https://data.worldbank.org/indicator/SN.ITK.SVFI.ZS?end=2021&locations=TH-1W&start=2014>

Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2003). *Trade reforms and food security: Conceptualizing the linkages*. FAO. <https://www.fao.org/3/y4671e/y4671e00.htm>

Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). (2020). FAO Framework for the Urban Food Agenda. In *FAO Framework for the Urban Food Agenda*. FAO. <https://doi.org/10.4060/ca3151en>

Food Security Information Network. (2024). *Global Report on Food Crises (GRFC) 2024*. <https://www.fsinplatform.org/report/global-report-food-crises-2024/#download>

Islam M. Faisal, & Saila Parveen. (n.d.). *Food Security in the Face of Climate Change, Population Growth, and Resource Constraints: Implications for Bangladesh*.

Jeffrey D. Sachs, Guillaume Lafortune, & rayson Fuller. (2024). *SUSTAINABLE DEVELOPMENT REPORT 2024 The SDGs and the UN Summit of the Future Includes the SDG Index and Dashboards*. <https://doi.org/10.25546/108572>

Jolliffe, Dean Mitchell; Mahler, Daniel Gerszon; Lakner, Christoph; Atamanov, Aziz; Tetteh Baah, Samuel Kofi. (2022). *Assessing the Impact of the 2017 PPPs on the International Poverty Line and Global Poverty*. Paper is funded by the Knowledge for Change Program (KCP). Policy Research working paper no. WPS 9941 Washington, D.C. : World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/353811645450974574>

Kirkpatrick, S., & Tarasuk, V. (2003). The relationship between low income and household food expenditure patterns in Canada. *Public Health Nutrition*, 6(6), 589–597. <https://doi.org/10.1079/PHN2003517>

- Lin, T. K., Kafri, R., Hammoudeh, W., Mitwalli, S., Jamaluddine, Z., Ghattas, H., Giacaman, R., & Leone, T. (2022). Pathways to food insecurity in the context of conflict: the case of the occupied Palestinian territory. *Conflict and Health*, 16(1), 1–19. <https://doi.org/10.1186/S13031-022-00470-0/TABLES/4>
- McClain-Nhlapo, Charlotte. (2004). Implementing a human rights approach to food security. International Food Policy Research Institute (IFPRI), 2020 vision briefs.
- Mulamba, K. C. (2022). Relationship between households' share of food expenditure and income across South African districts: A multilevel regression analysis. *Humanities and Social Sciences Communications*, 9(428). <https://doi.org/10.1057/s41599-022-01454-4>
- National Economic and Social Development Council. (2024). *Thailand's economic situation in the first quarter of 2024 and outlook for the year*. Retrieved from <https://www.nesdc.go.th>
- National Food Institute. (2021). *Adaptation strategies of the Thai food industry to comply with sustainability regulations (ESG)*. Retrieved from https://www.oie.go.th/assets/portals/1/files/study_report/Thai_food_ESG.pdf
- Organization for Economic Co-operation and Development (OECD). (2023). *Gross domestic spending on R&D*. Retrieved from <https://data.oecd.org/rd/gross-domestic-spending-on-r-d.htm>
- Ritchie, H., & Roser, M. (2024). Engel's Law: Richer people spend more money on food, but it makes up a smaller share of their income. *Our World in Data*. <https://ourworldindata.org/engels-law-food-spending>

Rosen, S., & Shapouri, S. (2001). *Issues in food security: Effects of income distribution on food security* (Agriculture Information Bulletin No. 765-2). United States Department of Agriculture, Economic Research Service. <https://www.ers.usda.gov/publications/pub-details/?pubid=41851>

SDG Move. (2024, August 20). *SDG Updates | สํารวจรายงาน SDG Index 2024 โลกยังไม่บรรลุเป้าหมายใด ไทยคะแนนเท่าเดิมแต่อันดับร่วง*. <https://www.sdgmovement.com/2024/08/19/sdg-updates-sustainable-development-report-sdg-index-2024/>

Tidiane Ndour, C., Diop, W., & Asongu, S. (2024). The effect of natural disasters on food security in Sub-Saharan Africa. *Social Responsibility Journal*. <https://doi.org/10.1108/SRJ-05-2024-0354>

The Economist Impact. (2022). *Thailand: Food security index*. Economist Impact. <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/explore-countries/thailand>

The Economist Impact. (2022). *Global food security index 2022: The state of food security and nutrition*. Economist Impact. <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/>

The Economist Newspaper. (2022). *Global Food Security Index (GFSI)*. <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/explore-countries/thailand>

The World Bank. (2024). *Poverty & Equity Brief*. Washington, D.C.: World Bank Group. www.worldbank.org/poverty

United Nations Population Fund. (2011). *Impact of demographic change in Thailand*. United Nations Population Fund Country Office in Thailand.

Weatherspoon, D. D., Steele-Adjognon, M., Niyitanga, F., Dushimumuremyi, J. P., Naseem, A., & Oehmke, J. (2017). Food expenditure patterns, preferences, policy, and access of Rwandan households. *British Food Journal*, 119(6), 1202–1215. <https://doi.org/10.1108/BFJ-09-2016-0408>

World Bank. (2022). *Poverty and Shared Prosperity 2022: Correcting Course*. © Washington, DC: World Bank. <http://hdl.handle.net/10986/37739>
License: CC BY 3.0 IGO. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1893-6>

World Bank. (2024a). *Multidimensional Poverty Measure database*. Washington, D.C. : World Bank Group. <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/brief/multidimensional-poverty-measure>

World Bank. (2024). *Poverty and Inequality Platform Methodology Handbook*. (Edition 2024-03) <https://datanalytics.worldbank.org/PIP-Methodology/non-technical-summary.html>

World Bank. (2024c). *Thailand Poverty and Equity Brief : October 2024 (English)*. Poverty and Equity Brief. Washington, D.C.: World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/099011301032557829>

World Bank. (2024). *Food security update*. Washington, D.C. : World Bank Group. <https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/brief/food-security-update>

World Bank Group. (2024b). *Global Economic Prospects*. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-2058-8>

World Bank Group. (2024c). *Poverty and Inequality Platform Methodology Handbook*. <https://datanalytics.worldbank.org/PIP-Methodology/non-technical-summary.html>

คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ. (2560). (ร่าง) กรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศไทยฉบับที่ 2 พ.ศ. 2560 - 2579.

จังหวัดกาฬสินธุ์. (2566). แผนพัฒนาจังหวัดกาฬสินธุ์ พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐ ฉบับทบทวนประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘.

จันทรมร สีหาบุญลี. (2566). การแก้ไขปัญหาคความยากจนในบริบทของไทย. *วิจัยปริทัศน์*, 41.

กาญจณี วุฒิภักดาทร, อนรรฆ เสรีเชษฐพงษ์, & สุขุมมา อุทรักษ์. (2566, July 12). ประเทศไทยเป็นหนึ่งใน 25 ประเทศที่ลดความยากจนหลายมิติได้ครั้งหนึ่ง ภายใน 15 ปี จากรายงานของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ. *โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ*.

ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน. (2016). *ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ SDGs*. <https://www.sdgmovement.com/intro-to-sdgs/>

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (2565). ความมั่นคงทางอาหารกับความยั่งยืน. *ไทยพับลิก้า*. สืบค้นจาก <https://thaipublica.org/2022/12/nida-sustainable-move12/>

สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม. (2567). *ดัชนีอุตสาหกรรม เมษายน 2566 - เมษายน 2567*. <https://www.oie.go.th/view/1/mpi/TH-TH>

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2566). *ฐานข้อมูลชุดข้อมูลสถิติ: การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน*. สืบค้นจาก https://catalog.nso.go.th/pl/dataset/os_08_00021

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2567). *ความยากจนแฝงของครัวเรือน พ.ศ. 2565*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2567). *สรุปผลที่สำคัญ การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2566*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

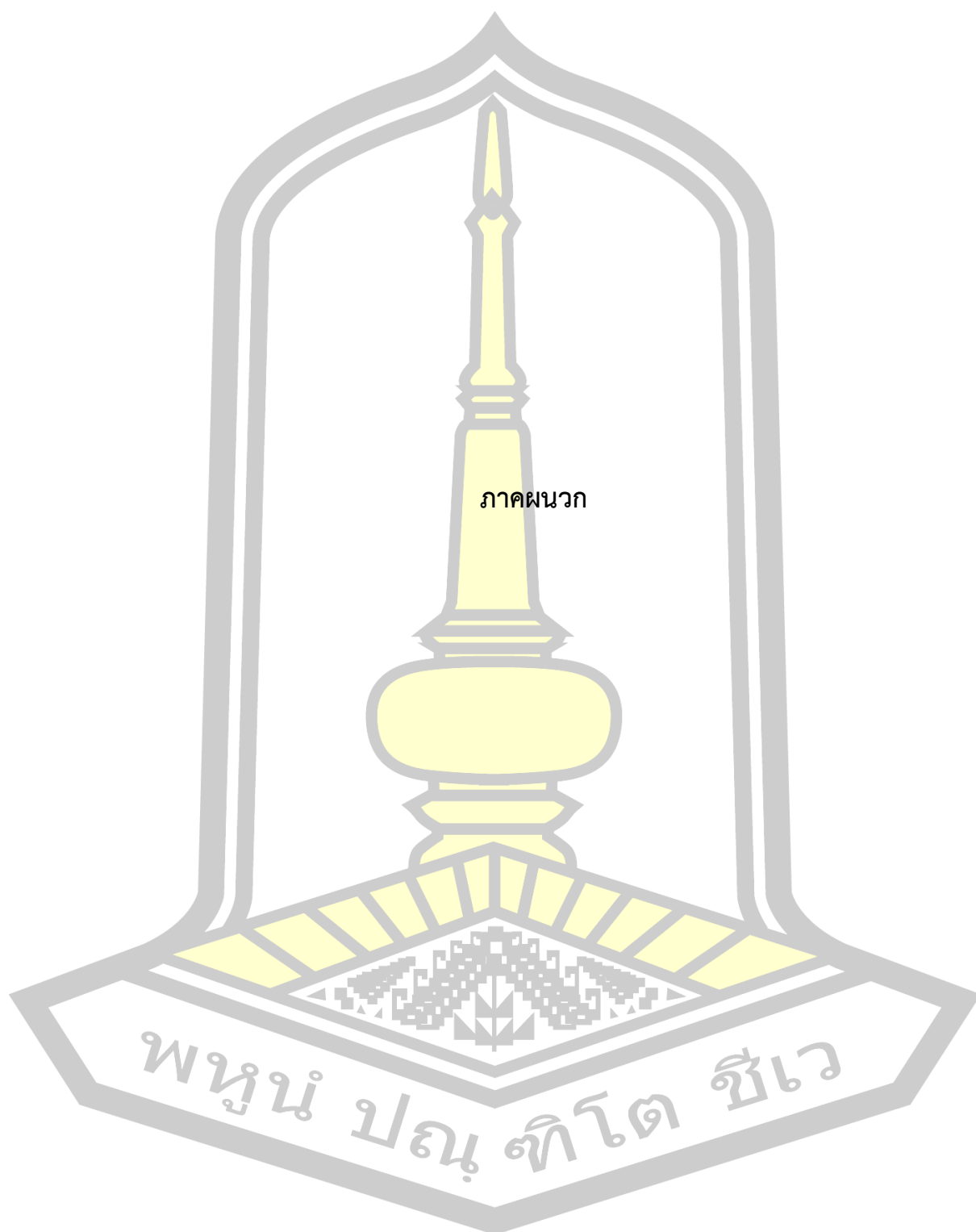
สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). รายงานผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12. กรุงเทพมหานคร

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). รายงานภาวะสังคมไทย ไตรมาสที่ 4 ปี 2566. สืบค้นจาก <https://www.nesdc.go.th>

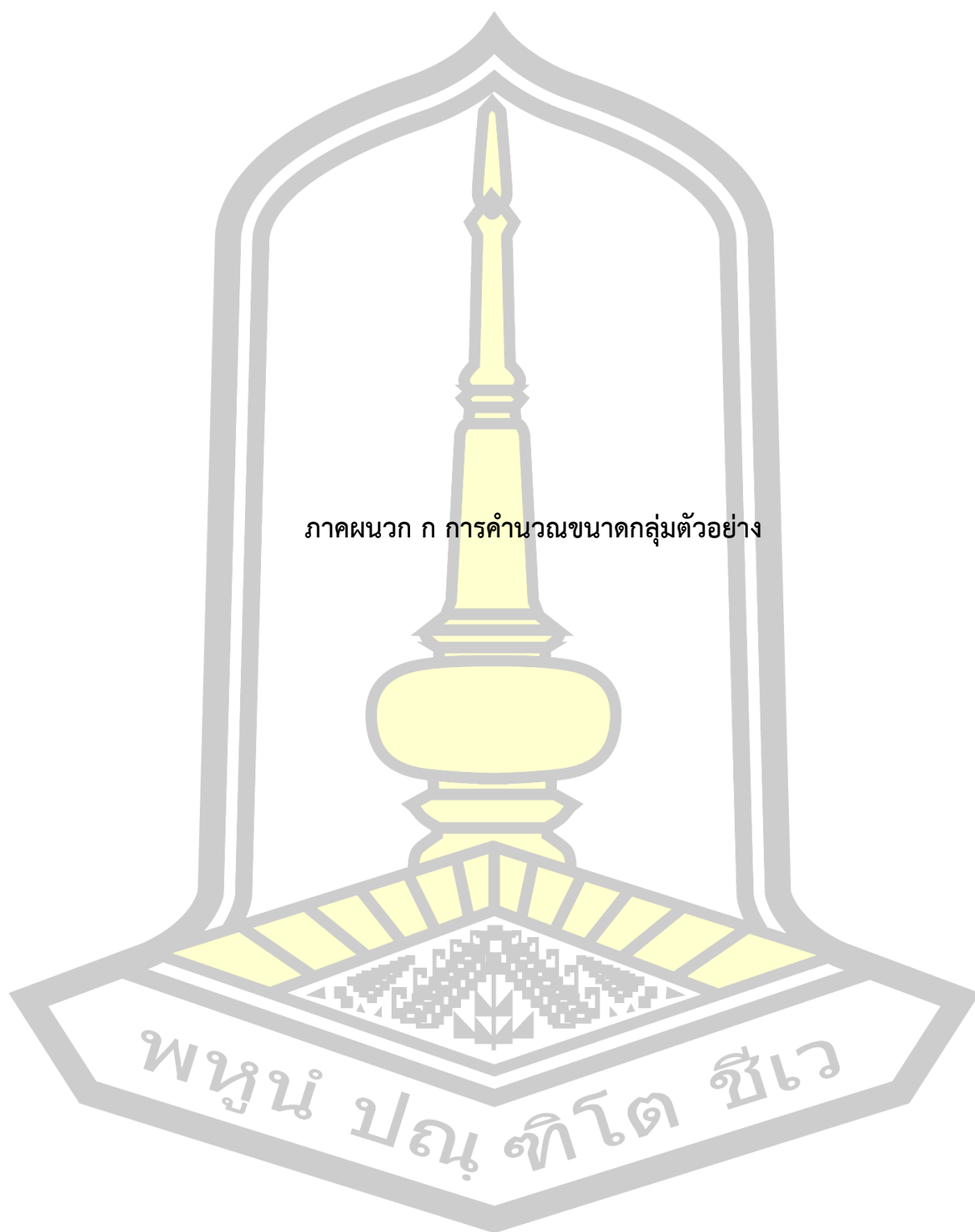
สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. (2567, May 30). สถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร. <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMONTH/statmonth/#/mainpage>

ภาคผนวก

พหุ ประจักษ์ ชาติ ชัยเว

ภาคผนวก ก การคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง

พญูน์ ปณุ ทิต สวีเว

สูตร Taro Yamane สำหรับคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N คือ ขนาดประชากร

e คือ ค่าความคลาดเคลื่อนที่ใช้ในงานวิจัยนั้น

การวิจัยเรื่อง ความมั่นคงทางอาหาร: กรณีศึกษาความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนของจังหวัดกาฬสินธุ์ มีประชากรในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย ประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 963,697 ราย (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2567) และในการวิจัยนี้ต้องการศึกษาความคลาดเคลื่อนทางที่ระดับ 0.05 โดยคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากสูตร Taro Yamane ดังนี้

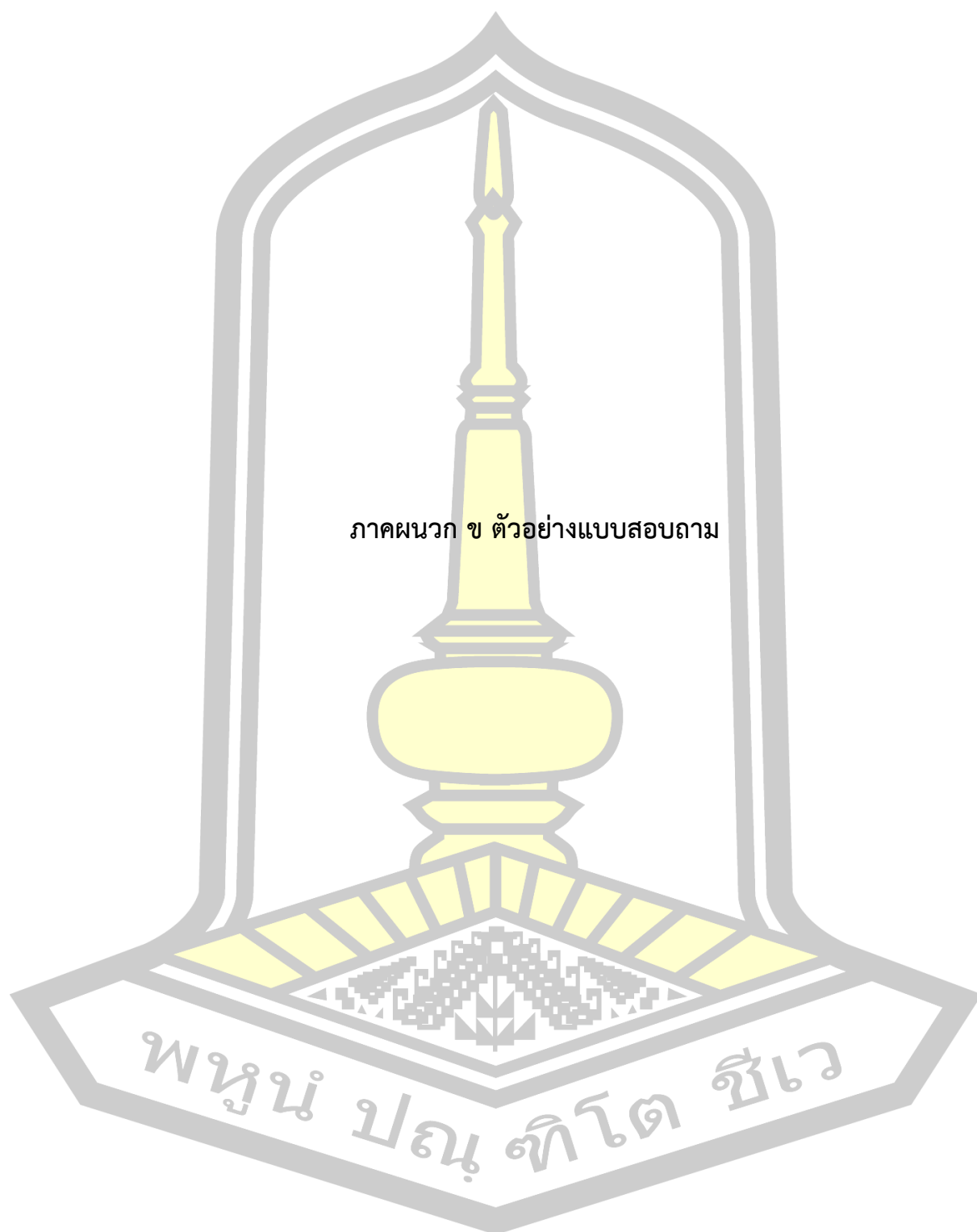
$$n = \frac{963,697}{1 + 963,697 \times (0.05)^2}$$

$$n = \frac{963,697}{2,410.24}$$

$$n = 399.83$$

$$n \approx 400$$

ดังนั้น ขนาดกลุ่มตัวอย่างของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ที่ใช้ในการวิจัยเรื่อง ความมั่นคงทางอาหาร: กรณีศึกษาความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนของจังหวัดกาฬสินธุ์ คือ 400 ราย

ภาคผนวก ข ตัวอย่างแบบสอบถาม

พหุณฺ์ ปณฺุ ทึโต ชีเว

เลขที่แบบสอบถาม.....

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง ความมั่นคงทางอาหาร: กรณีศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์
(Food Security: A case study of Kalasin province households)

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจและนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อรวบรวมเป็นข้อมูลสำหรับการวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบระหว่างระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารในครัวเรือนกับความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์

ผู้วิจัยขอความกรุณาจากท่านในการตอบแบบสอบถามให้ครบทุกข้อตามความเห็นของท่านเพื่อนำข้อมูลที่ได้ออกไปวิเคราะห์ โดยข้อมูลที่ท่านตอบจะเก็บเป็นความลับและใช้เพื่อวัตถุประสงค์ของการวิจัยเท่านั้น โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

- ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
- ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยด้านการเงินของผู้ตอบแบบสอบถาม
- ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหาร
- ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง ในการตอบแบบสอบถามให้ท่านทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง

1.1 เพศ

1. ชาย 2. หญิง 3. เพศทางเลือก

1.2 อายุ (โปรดระบุอายุของท่าน)

อายุ _____ ปี

1.3 อาชีพปัจจุบัน

1. พนักงาน/ลูกจ้างภาคเอกชน 2. รับจ้างทั่วไป 3. เกษตรกร
 4. ราชการ/พนักงานสังกัดหน่วยงานราชการ 5. ธุรกิจส่วนตัว
 6. อื่น ๆ (ระบุ) _____

1.4 รายได้ประจำเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนจำแนกตามกลุ่มครัวเรือน

1. น้อยกว่า 3,556 บาท/คน/เดือน
 2. มากกว่า 3,556 แต่ไม่เกิน 6,207 บาท/คน/เดือน
 3. มากกว่า 6,207 แต่ไม่เกิน 9,214 บาท/คน/เดือน
 4. มากกว่า 9,214 แต่ไม่เกิน 13,665 บาท/คน/เดือน
 5. มากกว่า 13,665 แต่ไม่เกิน 29,533 บาท/คน/เดือน
 6. มากกว่า 29,533 บาท/คน/เดือน

1.5 ระดับการศึกษาสูงสุด

1. ประถมศึกษา 2. มัธยมศึกษาตอนต้น
 3. มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. หรือเทียบเท่า 4. ปริญญาตรี/ปวส. หรือเทียบเท่า
 5. ปริญญาโท 6. อื่น ๆ (ระบุ) _____

1.6 ข้อมูลครัวเรือน

1. อาศัยอยู่ลำพัง 2. อาศัยอยู่ร่วมกัน 2 - 4 คน
 3. อาศัยอยู่ร่วมกัน 5 - 7 คน 4. อื่น ๆ (ระบุ) _____

1.7 เขตที่อยู่อาศัย

1. ในเขตเทศบาลเมือง 2. ในเขตเทศบาลตำบล
 3. ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล 4. นอกเขตเทศบาล/องค์การบริหารส่วนตำบล
 5. อื่น ๆ (ระบุ) _____

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยด้านการเงินของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง ในการตอบแบบสอบถามให้ท่านทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ตามปัจจัยของท่าน

2.1 ท่านเป็นผู้จัดหาปัจจัยในการบริโภคและค่าใช้จ่ายทั้งหมดในครัวเรือน

1. ไม่ใช่ 2. ใช่ ร้อยละ 25 3. ใช่ ร้อยละ 50
 4. ใช่ ร้อยละ 75 5. ใช่ ทั้งหมด ร้อยละ 100

2.2 ท่านมีค่าใช้จ่ายเพื่อจัดหาอาหารเป็นสัดส่วนเท่าใดเทียบกับรายได้รวมในครัวเรือนของท่าน

1. น้อยกว่าร้อยละ 15 2. ร้อยละ 15 3. ร้อยละ 30
4. ร้อยละ 45 5. ร้อยละ 60 5. มากกว่าร้อยละ 60

2.3 ค่าใช้จ่ายในการจัดหาปัจจัยอาหารในครัวเรือนของท่านอยู่ในระดับใด (ไม่รวมเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ และยาสูบ)

1. น้อยกว่า 29 บาท/คน/วัน
2. มากกว่า 29 บาท/คน/วัน แต่ไม่เกิน 49 บาท/คน/วัน
3. มากกว่า 49 บาท/คน/วัน แต่ไม่เกิน 92 บาท/คน/วัน
4. มากกว่า 92 บาท/คน/วัน แต่ไม่เกิน 327 บาท/คน/วัน
5. มากกว่า 327 บาท/คน/วัน

2.4 รายได้ทั้งหมดของครัวเรือนท่านสามารถใช้จ่ายเพื่อจัดหาอาหารได้เพียงพอต่อความต้องการของครอบครัว

1. ได้ ไม่มีปัญหาในการจัดหาอาหารเพื่อยังชีพ
2. ได้ มีปัญหาในการจัดหาอาหารเพื่อยังชีพเล็กน้อย
3. ไม่ได้ ไม่สามารถจัดหาอาหารได้เพียงพอต่อความต้องการของครอบครัวในบางสัปดาห์
4. ไม่ได้ ไม่สามารถจัดหาอาหารได้เพียงพอต่อความต้องการของครอบครัวในทุกวัน

2.5 ท่านมีการใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ต้องจ่ายนอกจากค่าอาหารเพื่อยังชีพ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. เพื่อการศึกษา 2. เพื่อการรักษาพยาบาล 3. เพื่อเครื่องนุ่งห่ม
4. เพื่อที่อยู่อาศัย 5. เพื่อการเกษตร 6. เพื่อความบันเทิง
7. อื่น ๆ (ระบุ) _____

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหาร

คำชี้แจง ในการตอบแบบสอบถามให้ท่านทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ท่านเห็นด้วยมากที่สุด โดยระดับความคิดเห็นแบ่งออกเป็น

- ระดับ 1 หมายถึง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
ระดับ 2 หมายถึง ไม่เห็นด้วย
ระดับ 3 หมายถึง เห็นด้วยเล็กน้อย
ระดับ 4 หมายถึง เห็นด้วย
ระดับ 5 หมายถึง เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ที่	ระดับความเห็นด้วยต่อปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหาร	ระดับ				
		1	2	3	4	5
ด้านความสามารถในการซื้อ (Affordability)						
3.1	ราคาค่าต้นทุนอาหารหรือราคาอาหารที่เพิ่มขึ้นในช่วงเวลาที่ผ่านมาส่งผลต่อความสามารถในการซื้อสินค้าเพื่อบริโภคของท่าน					
3.2	ท่านมีความสามารถในการเข้าถึงอาหารหรือปัจจัยการผลิตได้ดี					
3.3	ระดับรายได้ของท่านมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการเข้าถึงอาหาร และความหลากหลายของอาหารที่บริโภคในครัวเรือน					
3.4	การเลือกซื้อสินค้าได้หลากหลายชนิดมากขึ้น ทำให้ท่านมีความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนเพิ่มขึ้น					
3.5	เครือข่ายความปลอดภัยด้านอาหาร เช่น กลุ่มสินค้าเกษตรปลอดภัยในอำเภอ ช่วยให้ท่านเข้าถึงอาหารได้อย่างสม่ำเสมอและปลอดภัยขึ้น					
ด้านความพร้อมในการจัดหา (Availability)						
3.6	การเข้าถึงปัจจัยการผลิตจะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการทำเกษตร ทำให้ท่านมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น มีความมั่นคงทางอาหารและทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น					
3.7	การวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตร เช่น มีข้าวหรือผลไม้ที่ทนต่อโรคและแมลง นำไปสู่การเกิดความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่ของท่าน					
3.8	การใช้เทคโนโลยีในพื้นที่เกษตร เช่น การร่นน้ำแปลงเกษตรจากมือถือ การใช้โดรนเพื่อช่วยใส่ปุ๋ย ส่งผลต่อการเพิ่มรายได้ของท่าน					
3.9	ภัยธรรมชาติ น้ำท่วม ภัยแล้ง การระบาดของแมลงศัตรูพืช เป็นอุปสรรคต่อการวางแผนจำหน่ายผลผลิต					
3.10	การสูญเสียผลผลิตในฤดูเก็บเกี่ยว เช่น น้ำหลากในนาข้าวทำให้ข้าวล้มตาย ไม่สามารถเก็บเกี่ยวได้ ทำให้ความพร้อมทางด้านอาหารและทรัพยากรที่มีของท่านลดลง					
3.11	ระบบขนส่ง ถนนชนบท รถขนส่งสินค้า เพื่อกระจายสินค้าไปยังพื้นที่ต่าง ๆ มีผลต่อจัดหาอาหารในพื้นที่ของท่าน					
3.12	การเข้าถึงอาหารในยามจำเป็น เช่น ในภาวะโรคระบาด ภัยธรรมชาติ เป็นสิ่งสำคัญ					
3.13	การได้รับเงินอุดหนุน/สวัสดิการจากรัฐบาล เพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเข้าถึงอาหาร					
3.14	นโยบายด้านความมั่นคงทางอาหารและการเข้าถึงอาหารเป็นสิ่งที่รัฐบาลควรให้ความสำคัญเพื่อให้เกิดการเข้าถึงอาหารอย่างทั่วถึงและเพียงพอ					

ที่	ระดับความเห็นด้วยต่อปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหาร	ระดับ				
		1	2	3	4	5
ด้านคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and Safety)						
3.15	อาหารมีความหลากหลาย ของอาหารเสริม วิตามิน ขนม อาหารสำเร็จรูป ส่งผลให้ท่านสามารถเลือกรับทานอาหารได้หลากหลายรูปแบบ					
3.16	มาตรฐานทางด้านโภชนาการในปัจจุบัน เช่น อาหารของเด็ก อาหารผู้สูงอายุ อาหารเพื่อมารดาตั้งครรภ์ ส่งผลให้ท่านสามารถเลือกบริโภคได้ตามความเหมาะสม					
3.17	การบริโภคผักและผลไม้ที่มีวิตามิน มีความสำคัญต่อสุขภาพ					
3.18	การบริโภคเนื้อหรือไข่เพียงอย่างเดียว มีความเพียงพอในทางโภชนาการ					
3.19	อาหารที่ปลอดภัยและน้ำสะอาด เป็นสิ่งสำคัญต่อความมั่นคงทางอาหาร					
ด้านความยั่งยืนและการปรับตัว (Sustainability and Adaptation)						
3.20	การเกษตรแบบเปิด หรือการเกษตรที่เปิดรับแสงและลมจากธรรมชาติ ทำให้เกิดการปนเปื้อนและเกิดความเสียหายต่อผลผลิต					
3.21	ปริมาณ และคุณภาพของน้ำในพื้นที่ของท่าน มีผลกระทบต่อคุณภาพผลผลิตและคุณภาพในการดำรงชีวิตชีวิต					
3.22	ความเสื่อม คุณภาพ ปริมาณอินทรีย์วัตถุ ดินเปรี้ยว ดินเค็มในพื้นที่มีผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิต					
3.23	สภาพแหล่งน้ำในพื้นที่ ส่งผลต่อความสมบูรณ์และมีผลต่อสัตว์ที่อาศัยอยู่ในระบบนิเวศ					
3.24	นโยบายปัจจุบัน เช่น นโยบายการกีดกันการค้า นโยบายรถไฟความเร็วสูง นโยบายการเคลื่อนย้ายสัตว์ป่วยหรือก่อโรค จะต้องมีการปรับปรุงพัฒนา อย่างสม่ำเสมอ					
3.25	การจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติจำเป็นต้องมีแผนรับมือที่จะช่วยลดผลกระทบและบรรเทาความเสี่ยงของการเกษตรในพื้นที่ได้					

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

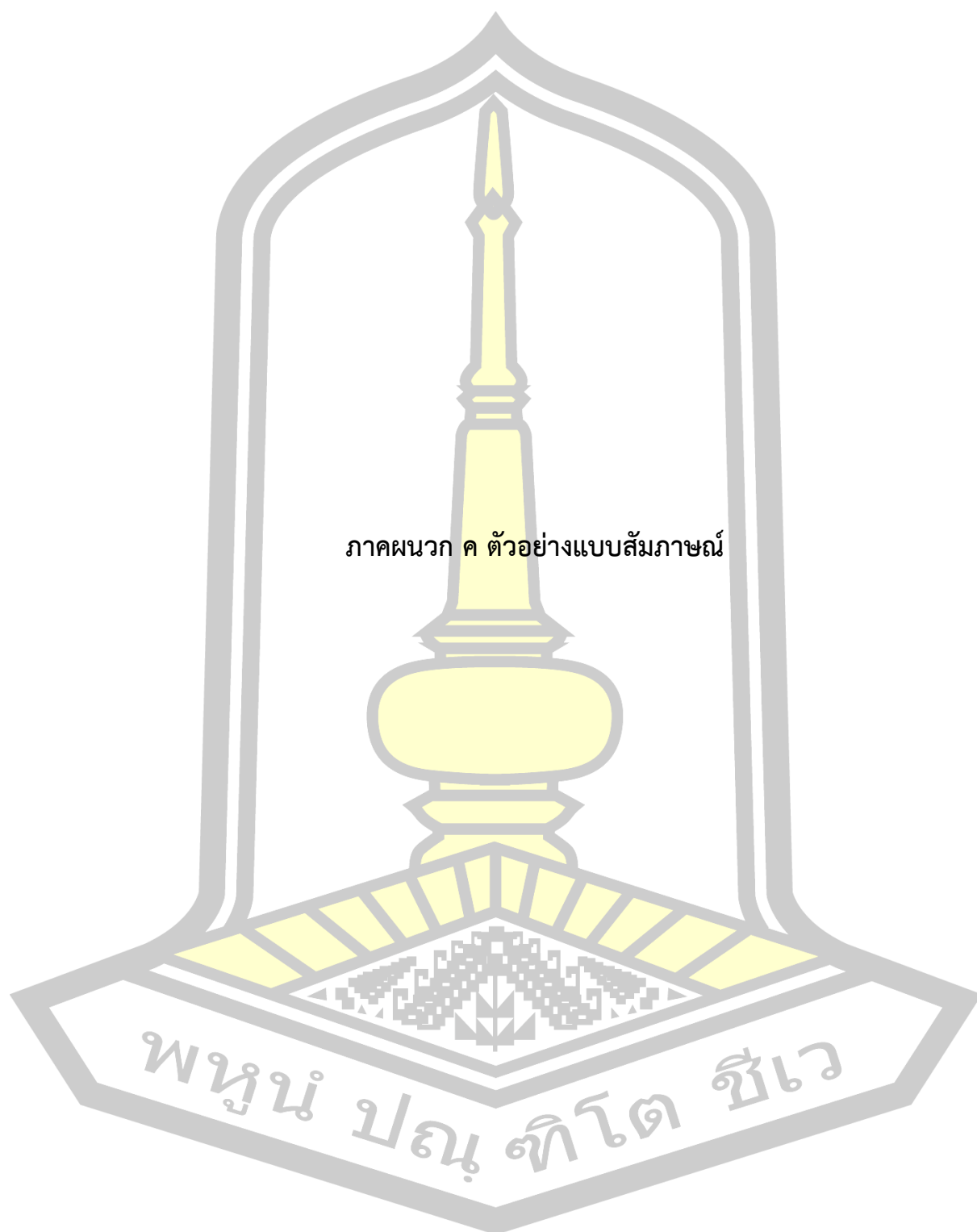
.....

.....

**** สิ้นสุดแบบสอบถามเพื่อการวิจัย ****

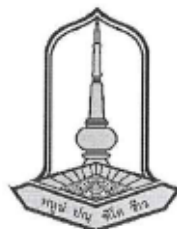
ผู้วิจัยขอพระคุณท่านที่สละเวลาตอบแบบสอบถามมา ณ โอกาสนี้

ภาคผนวก ค ตัวอย่างแบบสัณฐาน

พหุ ประจันต์ ชีวะ

เลขที่แบบสัมภาษณ์.....

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง ความมั่นคงทางอาหาร: กรณีศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์
(Food Security: A case study of Kalasin province households)

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารรัฐกิจและนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อรวบรวมเป็นข้อมูลสำหรับการวิจัย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการการบรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย เพื่อศึกษาระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน และเพื่อศึกษาค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารในครัวเรือนต่อความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์

โดยผู้วิจัยขอความกรุณาจากท่านให้ความเห็นในประเด็นต่าง ๆ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ออกไปสังเคราะห์ โดยข้อมูลที่ท่านตอบจะเก็บเป็นความลับและใช้เพื่อวัตถุประสงค์ของการวิจัยเท่านั้น แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 ประเด็นสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย

ส่วนที่ 3 ประเด็นสัมภาษณ์เกี่ยวกับระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน

ส่วนที่ 4 ประเด็นสัมภาษณ์เกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารในครัวเรือนต่อความมั่นคงทางอาหารของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์

ส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ข้อมูลการสัมภาษณ์ วัน/เดือน/ปี _____ เวลา _____

สถานที่สัมภาษณ์ _____

ผู้ให้สัมภาษณ์ยินยอมให้สัมภาษณ์เพื่อวัตถุประสงค์ของการวิจัย และยินยอมให้มีการบันทึกเสียง

ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป

หน้า 1 จาก 6

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย เรื่อง ความมั่นคงทางอาหาร: กรณีศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์

ชื่อ - สกุล (สามารถใช้นามแฝงได้) _____

อายุ _____ ปี เพศ (สามารถไม่ระบุได้) _____ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน _____ คน

ระดับรายได้ครัวเรือนในปัจจุบัน (ต่อคนต่อเดือน) _____

เขตที่อยู่อาศัย _____ อาชีพ _____

ส่วนที่ 2 ประเด็นสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย

2.1 ท่านคิดเห็นอย่างไรกับการนโยบายการส่งเสริมการผลิตในนโยบายความมั่นคงทางอาหาร โดยกรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศไทย กำหนดวิสัยทัศน์

“ประเทศไทยมีความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการ เป็นแหล่งอาหารที่มีคุณภาพสูง ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการเพื่อชาวไทยและชาวโลกอย่างยั่งยืน”

.....

.....

.....

.....

2.2 ท่านเห็นการเปลี่ยนแปลงของนโยบายความมั่นคงทางอาหารจากอดีตถึงปัจจุบันอย่างไร

.....

.....

.....

.....

2.3 ในฐานะที่ท่านเป็นภาคประชาชนท่านอยากมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายด้านความมั่นคงทางอาหารอย่างไร และรูปแบบใด

.....

.....

.....

.....

หน้า 2 จาก 6

2.4 ท่านคิดว่า ความมั่นคงทางอาหารตามนิยามขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ที่ให้ไว้ใน 4 มิติ อันได้แก่ ความพร้อมของอาหาร การเข้าถึงอาหาร การใช้ประโยชน์จากอาหารที่ได้รับ และเสถียรภาพของอาหาร มิติใดมีความสำคัญมากที่สุด และสำคัญอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.5 ประเทศไทยควรพัฒนาหรือปรับปรุงอย่างไร เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารทั้ง 4 มิติ (ความพร้อมของอาหาร การเข้าถึงอาหาร การใช้ประโยชน์จากอาหารที่ได้รับ และเสถียรภาพของอาหาร)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 3 ประเด็นสัมภาษณ์เกี่ยวกับระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ต่อความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน

3.1 ท่านคิดเห็นอย่างไรที่จังหวัดกาฬสินธุ์ถูกจัดให้อยู่ในจังหวัดที่ประชากรมีความยากจนเรื้อรังและมีคนจนมากที่สุด 10 จังหวัดของประเทศ (ในปี 2565)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.2 ท่านคิดว่าระดับรายได้และการจัดอันดับจังหวัดที่มีความยากจนของประเทศอย่างจังหวัดกาฬสินธุ์มีผลต่อความมั่นคงทางอาหาร ไม่ว่าจะเป็นความสามารถในการเข้าถึงอาหารได้อย่างมีคุณภาพตามโภชนาการ มีประโยชน์ เพียงพอต่อความต้องการ และมีความปลอดภัยหรือไม่ และเพราะเหตุใด

.....

.....

.....

.....

3.3 ท่านมีความเห็นต่อการแก้ปัญหาความยากจน โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนา เนื่องจากปัญหาความยากจนที่มีความซับซ้อน สัมพันธ์กับมิติด้านรายได้ หรือไม่ หากไม่ สัมพันธ์กับมิติใดมากกว่า

.....

.....

.....

.....

3.4 ในฐานะที่ท่านเป็นตัวแทนประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์ท่านมีข้อคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะที่อยากให้ปรับปรุง หรือแก้ไขให้ดีขึ้น เพื่อการพัฒนาในระดับรายได้ครัวเรือนและความมั่นคงทางอาหาร

.....

.....

.....

.....

3.5 จังหวัดกาฬสินธุ์ควรพัฒนาหรือปรับปรุงอย่างไร เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารทั้ง 4 มิติ (ความพร้อมของอาหาร การเข้าถึงอาหาร การใช้ประโยชน์จากอาหารที่ได้รับ และเสถียรภาพของอาหาร)

.....

.....

.....

.....

หน้า 4 จาก 6

ส่วนที่ 4 ประเด็นสัมภาษณ์เกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารในครัวเรือนต่อความมั่นคงทางอาหาร
ของประชากรในจังหวัดกาฬสินธุ์

4.1 สัดส่วนของค่าใช้จ่ายต่อรายได้ของครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีสัดส่วนของค่าใช้จ่าย
ต่อรายได้ สูงสุด คือ ร้อยละ 82.9 จึงทำให้มีเงินออมหรือเงินชำระหนี้้น้อยกว่าภาคอื่น ๆ ท่านคิดว่าจริงหรือไม่
และเพราะเหตุใด

.....

.....

.....

.....

.....

4.2 สัดส่วนของค่าใช้จ่ายด้านอาหาร (การซื้อสินค้าเพื่ออุปโภคและบริโภค) เมื่อเทียบกับค่าใช้จ่าย
ด้านอื่น ๆ (ที่อยู่อาศัย การศึกษา พาหนะ การรักษาพยาบาล) เฉลี่ยของประเทศอยู่ที่ร้อยละ 35.3 ของ
ค่าใช้จ่ายทั้งหมด จากข้อความดังกล่าวสะท้อนถึงอะไร

.....

.....

.....

.....

.....

4.3 การมีรายได้ในครัวเรือนที่เพิ่มสูงขึ้นสามารถเป็นหลักประกันได้ว่าประชาชนจะมีความมั่นคงทาง
อาหาร โดยมีความสามารถในการซื้อ ความพร้อมในการจัดหา มีคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร และมี
ความยั่งยืน หรือไม่ เพราะเหตุใด

.....

.....

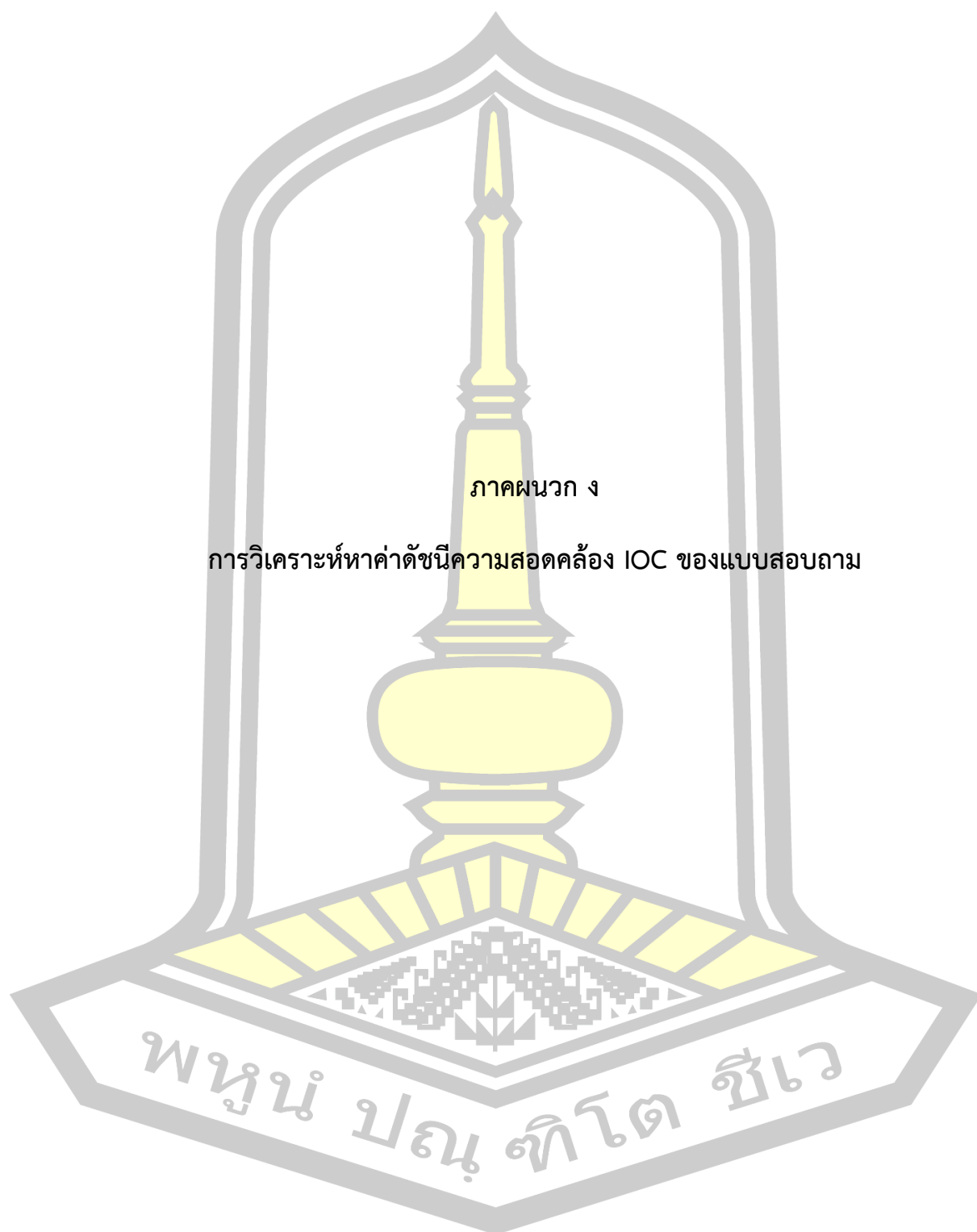
.....

.....

.....

หน้า 5 จาก 6

ภาคผนวก ง

การวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ของแบบสอบถาม

พหุ ประจักษ์ วิทยา

การวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ของแบบสอบถาม

ข้อความถามในแบบสอบถาม	ระดับความคิดเห็น ของผู้ทรงคุณวุฒิ		
	-1	0	+1
1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม			
1.1 เพศ			
1.2 อายุ			
1.3 อาชีพปัจจุบัน			
1.4 รายได้ประจำเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนจำแนกตามกลุ่มครัวเรือน (ควินไทล์)			
1.5 ระดับการศึกษาสูงสุด			
1.6 ข้อมูลครัวเรือน			
1.7 เขตที่อยู่อาศัย			
2. ปัจจัยด้านการเงินของผู้ตอบแบบสอบถาม			
2.1 ท่านเป็นผู้จัดหาปัจจัยในการบริโภคและค่าใช้จ่ายทั้งหมดในครัวเรือนหรือไม่			
2.2 ท่านมีค่าใช้จ่ายเพื่อจัดหาปัจจัยอาหารเป็นสัดส่วนเท่าใดจากรายได้รวมในครัวเรือนของท่าน			
2.3 ค่าใช้จ่ายในการจัดหาปัจจัยอาหารในครัวเรือนของท่านอยู่ในระดับใด (ไม่รวมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และยาสูบ)			
2.4 รายได้ทั้งหมดของครัวเรือนท่านสามารถใช้จ่ายเพื่อจัดหาอาหารได้เพียงพอต่อความต้องการของครอบครัวเพื่อยังชีพได้หรือไม่			
2.5 รายได้ทั้งหมดของครัวเรือนท่านมีการใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ต้องจ่ายนอกจากค่าอาหารเพื่อยังชีพ			
3. ปัจจัยแวดล้อมของความมั่นคงทางอาหาร			
3.1 ด้านความสามารถในการซื้อ (Affordability)			

ข้อคำถามในแบบสอบถาม	ระดับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ		
	-1	0	+1
1. การเปลี่ยนแปลงของราคาต้นทุนอาหารหรือราคาอาหารที่เพิ่มขึ้นในช่วงเวลาที่ผ่านมามีผลกระทบต่อความสามารถในการซื้อสินค้าเพื่อบริโภคของท่านเพียงใด			
2. ท่านมีความสามารถในการเข้าถึงอาหารหรือปัจจัยการผลิตได้ดีเพียงใด			
3. ระดับรายได้ของท่านในปัจจุบันส่งผลกระทบต่อความสามารถในการเข้าถึงอาหาร และความหลากหลายของอาหารที่บริโภคในครัวเรือนมากน้อยเพียงใด			
4. ท่านคิดว่าการเลือกซื้อสินค้าได้หลากหลายชนิดมากขึ้น จะทำให้ท่านมีความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนเพิ่มขึ้นได้มากเพียงใด			
5. การมีเครือข่ายความปลอดภัยด้านอาหาร เช่น กลุ่มสินค้าเกษตรปลอดภัยในอำเภอ จะช่วยให้ท่านสามารถเข้าถึงอาหารได้อย่างสม่ำเสมอและปลอดภัยมากน้อยเพียงใด			
3.2 ด้านความพร้อมในการจัดหา (Availability)			
1. การเข้าถึงปัจจัยการผลิตจะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการทำเกษตร ทำให้ท่านมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น เกิดความมั่นคงทางอาหารและทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นมากน้อยเพียงใด			
2. การวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตร เช่น มีข้าวที่ทนต่อความแล้ง หรือผลไม้ที่ทนต่อโรคและแมลง จะนำไปสู่การเกิดความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่ของท่านมากน้อยเพียงใด			
3. การใช้เทคโนโลยีในพื้นที่เกษตรของท่าน เช่น การรดน้ำแปลงเกษตรจากมือถือ การใช้โดรนเพื่อช่วยใส่ปุ๋ย ส่งผลต่อการเพิ่มรายได้ของท่านมากน้อยเพียงใด			
4. ภัยธรรมชาติ น้ำท่วม ภัยแล้ง การระบาดของแมลงศัตรูพืช เป็นอุปสรรคในการวางแผนจำหน่ายผลผลิตในพื้นที่ของท่านมากน้อยเพียงใด			

ข้อความคำถามในแบบสอบถาม	ระดับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ		
	-1	0	+1
5. การสูญเสียผลผลิตในฤดูเก็บเกี่ยว เช่น น้ำหลากในนาข้าวทำให้ข้าวล้มตาย ไม่สามารถเก็บเกี่ยวได้ ทำให้ความพร้อมทางด้านอาหารและทรัพยากรที่มีของท่านลดลงเล็กน้อยเพียงใด			
6. ระบบขนส่ง ถนนชนบท รถขนส่งสินค้า เพื่อกระจายสินค้าไปยังพื้นที่ต่าง ๆ มีผลต่อจัดหาอาหารในพื้นที่ของท่านมากน้อยเพียงใด			
7. การเข้าถึงอาหารในยามจำเป็น เช่น ในภาวะโรคระบาด ภัยธรรมชาติ ภาวะสงคราม เป็นสิ่งสำคัญต่อท่านมากน้อยเพียงใด			
8. การได้รับเงินอุดหนุน/สวัสดิการจากรัฐบาล เพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเข้าถึงอาหารของท่านมากน้อยเพียงใด			
9. ท่านคิดว่าปัจจุบันนโยบายด้านความมั่นคงทางอาหารและการเข้าถึงอาหารเป็นสิ่งที่รัฐบาลควรให้ความสำคัญเพื่อให้เกิดการเข้าถึงอาหารอย่างทั่วถึงและเพียงพอ			
3.3 ด้านคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร (Quality and Safety)			
1. ในปัจจุบันอาหารมีความหลากหลายมากขึ้น (อาหารเสริม วิตามิน ขนมอาหารสำเร็จรูป) ส่งผลให้ท่านสามารถเลือกรับทานอาหารได้หลากหลายรูปแบบมากน้อยเพียงใด			
2. มาตรฐานทางด้านโภชนาการในปัจจุบัน เช่น อาหารของเด็ก อาหารผู้สูงอายุ อาหารเพื่อมารดาตั้งครรภ์ ส่งผลให้ท่านสามารถเลือกบริโภคได้ตามความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด			
3. ท่านคิดว่าอาหารที่มีวิตามิน เช่น ในผักและผลไม้ มีสำคัญต่อสุขภาพมากน้อยเพียงใด			
4. ท่านคิดว่าการบริโภคเนื้อหรือไข่เพียงอย่างเดียว มีความเพียงพอในทางโภชนาการมากน้อยเพียงใด			

ข้อความคำถามในแบบสอบถาม	ระดับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ		
	-1	0	+1
5. ความปลอดภัยของอาหาร น้ำสะอาด เป็นสิ่งสำคัญต่อความมั่นคงทางอาหารที่ท่านคำนึงถึงมากน้อยเพียงใด			
3.4 ด้านความยั่งยืนและการปรับตัว (Sustainability and Adaptation)			
1. การเกษตรแบบเปิด หรือการเกษตรที่เปิดรับแสงและลมจากธรรมชาติ ทำให้เกิดการปนเปื้อนและเกิดความเสียหายต่อผลผลิตมากน้อยเพียงใด			
2. ปริมาณ และคุณภาพของน้ำในพื้นที่ของท่าน มีผลกระทบต่อคุณภาพผลผลิตและคุณภาพในการดำรงชีวิตชีวิตมากน้อยเพียงใด			
3. ปัญหาของที่ดินในพื้นที่ของท่าน เช่น ความเสื่อม คุณภาพ ปริมาณ อินทรีย์วัตถุ (ดินเปรี้ยว ดินเค็ม) มีผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิตมากน้อยเพียงใด			
4. สภาพแหล่งน้ำในพื้นที่ของท่าน ส่งผลสำคัญต่อความสมบูรณ์และมีผลต่อสัตว์ที่อาศัยอยู่ในระบบนิเวศมากน้อยเพียงใด			
5. นโยบายปัจจุบันจะต้องมีการปรับปรุง พัฒนา อย่างสม่ำเสมอ เช่น นโยบายการกีดกันการค้า นโยบายรถไฟความเร็วสูง นโยบายการเคลื่อนย้ายสัตว์ป่วยหรือก่อโรค เพื่อแก้ปัญหาและทำให้ประชากรสามารถรับมือต่อความมั่นคงทางอาหารของประเทศ			
6. การจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต้องมีแผนรับมือที่จะช่วยลดผลกระทบและบรรเทาความเสี่ยงของการเกษตรและโรคระบาดในพื้นที่ได้			

ภาคผนวก จ แบบแสดงความยินยอมให้ทำการวิจัยจากอาสาสมัคร

88 1060

ECMSU01-06.03

แบบแสดงความยินยอมให้ทำการวิจัยจากอาสาสมัคร
(สำหรับอาสาสมัครอายุ 18 ปีขึ้นไป)

ข้าพเจ้า (นาง/นางสาว/นาย) นามสกุล อายุ ปี
บ้านเลขที่ หมู่ที่ ตำบล อำเภอ จังหวัด

ได้อ่านคำชี้แจง/รับฟังคำอธิบายจาก นางสาวธนิสรา ระคน นิสิตภาควิชารัฐศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารรัฐกิจและนโยบายสาธารณะ) วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เกี่ยวกับการเป็นอาสาสมัครในโครงการวิจัยเรื่อง "ความมั่นคงทางอาหาร: กรณีศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์" โดยข้อความที่อธิบายประกอบด้วย รายละเอียดทั้งหมดเกี่ยวกับที่มาและจุดมุ่งหมายในการทำวิจัย, รายละเอียดของขั้นตอนต่างๆ ที่ข้าพเจ้าต้องปฏิบัติและได้รับการปฏิบัติ, ประโยชน์ที่ข้าพเจ้าจะได้รับจากการวิจัย และความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมการวิจัย รวมทั้งแนวทางป้องกันและแก้ไขหากเกิดอันตราย โดยได้อ่าน/รับฟังคำอธิบายข้อความในเอกสารชี้แจงสำหรับอาสาสมัครที่ ตอนแบบสอนถาม/ให้สัมภาษณ์ โดยตลอด อีกทั้งยังได้รับคำอธิบายและการตอบข้อสงสัยจากหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ตลอดจนการรับรองจากผู้วิจัยที่จะเก็บรักษาข้อมูลของข้าพเจ้าไว้เป็นความลับ และไม่ระบุชื่อหรือข้อมูลส่วนตัวเป็นรายบุคคลต่อสาธารณชน โดยผลการวิจัยจะนำเสนอในลักษณะภาพรวมที่เป็นการสรุปผลการวิจัยเพื่อประโยชน์ทางวิชาการเท่านั้น

*ในการเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครของโครงการวิจัยครั้งนี้ ข้าพเจ้าเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ" และข้าพเจ้าสามารถถอนตัวจากการศึกษานี้เมื่อใดก็ได้ ถ้าข้าพเจ้าปรารถนา โดยจะไม่มีผลกระทบและไม่เสียสิทธิ์ใด ๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวันและความเป็นส่วนตัว ที่ข้าพเจ้าจะได้รับต่อไปในอนาคต

ข้าพเจ้าเข้าใจข้อความในเอกสารชี้แจงอาสาสมัคร และแบบแสดงความยินยอมนี้โดยตลอดแล้วจึงลงลายมือชื่อไว้ ณ ที่นี้

ลงชื่อ.....อาสาสมัคร

(.....)

วันที่.....

ลงชื่อ.....พยาน (กรณีที่อ่านคำชี้แจงให้อาสาสมัครฟัง)

(.....)

วันที่.....

ลงชื่อ.....ผู้ขอความยินยอม

(นางสาวธนิสรา ระคน)

วันที่.....

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	ธนิสรา ระคาน
วันเกิด	24 มกราคม 2538
สถานที่เกิด	กาฬสินธุ์
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	245 หมู่ 5 หมู่บ้านสุธาธาร ตำบลโพหนอง อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ 46000
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดกาฬสินธุ์
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2568 สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโท รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ม.) สาขาบริหารรัฐกิจและนโยบายสาธารณะ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ. 2560 สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี สาขาเทคโนโลยีชีวภาพ ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต วท.บ.(เทคโนโลยีชีวภาพ) คณะเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ทุนวิจัย	-
ผลงานวิจัย	<ol style="list-style-type: none"> 1. การขับเคลื่อนความยั่งยืน: ความเชื่อมโยงระหว่างความสามารถในการเข้าถึง ความยากจน และความยืดหยุ่นทางสิ่งแวดล้อมในการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารในประเทศไทย (บทความวิจัย) 2. ถอดรหัสข้อมูล: มิติความมั่นคงทางอาหารกับผลกระทบต่อความยากจนในประเทศไทย (บทความวิจัย) 3. Balancing Prosperity and Nutrition: A Critical Analysis of Food Security in Thailand and Singapore (Research Article) 4. ความมั่นคงทางอาหาร: กรณีศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ (วิทยานิพนธ์)

พูน ปณ ทัต ชีวะ